

Edit. princeps

FL. SOSIPATRI

CHARISII, NATIONE CAMPANI,

Grammatici uetustissimi, Institutionum Grammaticarũ Libri Quinq;, ab A. Iano Parrhasio olim inuenti, ac nunc primum à Io. Pierio Cyminio Iani auditore, in gratiam Adulescentium Cosentinorum editi.

IO. PIERII CYMINII EPISTOLA
Nuncupatoria, ad Amplissimum atq; eruditissimum Praesulem Coriolanum Martyranum, Sancti Marci Episcopum.

Coll. Rom. Soc. Jesu Ad usum Lectoris actualis Theol.

CAVTVM EST CAESARIS ET *Clementis* VII. *Pont. Max. priuilegijs, ne quisquam toto decennio hos Quinq; Charisii libros, intra Regni Neapolitani, atq; Sacrosanctae Ecclesiae Romanae fines, imprimere aut impressos alibi uendere possit.*

I. Lucretius Oesiander.

Καὶ σὺ μάλ' ἐξέφυγες τὸν λήθης χάλκεον οὐδὸν
Σωσίπατρ', ἠελίου ἐς φάος ἐρχόμενος.
Θαρσήσας πρόμολ' οὖν, πάντων ἐπεὶ ἔξοχος ἐσσὶ
Γραμματικῶν, μέγα θαῦμ' ἐσσομένοισι λιπών.

IO · PIERIVS CYMINIVS COSENTINVS AMPLISSIMO PRAESVLI CORIOLANO MARTYRANO S. MARCI EPISCOPO VTRIVSQVE LINGVAE PERITISSIMO S. D.

NNVS IAM AGITVR, NI fallor, quartus & decimus, amplissime simul & eruditissime Præsul, ex quo A. Ianus Parrhasius præceptor olim meus, Flauii Sosipatri Charisii Romanæ linguæ accuratissimi obseruatoris describendi copiam mihi fecit. Parrhasius inquam noster, qui doctissimi atq; optimi cuiusq; iudicio fulgentissimus quidam candidarum literarum sol existimatur, nec ullus adeo inuidiæ facibus infestatur, adeo expers totius humanitatis est, quin asseueret neminē usq̄ gentiū eo tēpore extitisse, qui absolutā Rhetoris personam actione eloquentissima, & multiplici rerum cognitione felicius nostro Iano sustinuerit, propriúmq; Latinæ linguæ tādorem illū Romanum naturali quadam rerum uerborúmq; copia retulerit. Audiui hoc à teneris annis, ubicunq; fui, & nūc indies magis magisq; audio doctissimos quosq; hæc eadem uno ore ingenue fateri & prædicare. Quare summopere dolendum est, quod, nescio cuius iniquitate (pró dolor, uix suppetunt Cyminio tuo uerba) eius opera fuerunt intercepta, maximo literatorum incōmodo. Imprimis autem deflenda est illius diuini operis iactura, De rebus scilicet per epistolam quæsitis, quod ipse sæpenumero uidi, erat enim ad editionem iampridem paratum, librisq; constabat circiter quinq; & uiginti, ubi diuersorum auctorum loca penè infinita, Platonisq;, ut aiunt, numeris obscuriora, animata diuináq; illa dicendi ubertate explicabantur, O doctorum omnium consensu, Musis & Apollini damnosam, ó semper dolendam, sempérq; lugendam Parrhasii mortem. Sed de

A. Ianus Parrhasius.

Ianus [illegible handwriting]

Parrhasii opera cur desiderētur

eruditissimis illius uigiliis, & utriusq; linguæ irreparabili iactura, quam nobis immaturus Iani interitus attulit, cõmodius scribendi in eius uita, quam adhuc nos cudimus, dabitur facultas. Redeat igitur illuc oratio, unde paulo ante defluxit. Charisium postea improbissimorum hominum perfidia amisi, quæ res quantum mihi doloris attulerit, testis est Io. Franciscus Decoratus Eques clarissimus, atq; idem uir integerrimus, & quem nulla remotior disciplina latet, eiúsq; filius Io. Rutilius qui omni uirtutum genere nomini gentilitio ita respondet, ut nihil eo decoratius possit inueniri, Nescio quod me illis tẽperet astrum, Vtriusq; enim amor tantum mihi crescit in horas, quãtum uere nouo uiridis se subiicit alnus, hos, inquam, præteriti mei doloris testes habeo, quo certe nunquã fuissem leuatus, nisi Pyrrhus Antonius Parrhasius iuuenis eruditus, elegans, atq; sanctissimis moribus ornatus, & Nicolaus Marius Parrhasius iuuenis ingenio, & memoria singulari, ad quæ accedit etiam iuris ciuilis studium admirabile, mox defuncto Iano Patruo, eundem Charisii codicem mihi trãscribendum exhibuissent, quo tempore in genuos studiosósq; Cosentinos adulescentes annuis, ut scis, centum instituebam, qui omnes ad unum assiduis uocibus à me flagitabant, ut quæ Sosipater lucubrauerat in communem studiosorum hominum utilitatem, ego omnium primus in apertũ proferrem, quorum precibus equidem diu multúmq; fui reluctatus, uictus tandem, recepi me daturũ operam, ne Charisius paucorum ambitioni seruiret. In præsentia autẽ illi crebris me literis obtundũt, ne à pollicitis recedam. Proinde ne uanus omnino uidear, statui meis auditoribus (qbus nihil iure negare possum) morem gerere, tuóq; nomine hoc opus publicare. Ad hoc etiam subdidit licet currenti calcaria, eruditissimus uir Antonius Thylesius noster, qui ante cineres æternitatis nomen est assecutus, Necnon Bernardinus Thylesinus, ita pangendo carmini ac orationi solutæ promptus, ut Thylesii patrui alumnus merito uideatur. Ad illud etiam me sæpius excitant Hieronymus Rufus Neapolitanus iuuenis acri ingenio & bonarum artium studiosissimus, atq; tibi deditissimus, & Philocalus Troianus meus, publicus latinitatis professor & diligentissimus, qui Neapoli Papinii syluas frequenti auditorio, & magna cum laude sic exponit, ut iure quidem Parrhasii nostri auditor existimari possit, asserendo

Io. Franciscus & Rutilius Decorati

Pyrrhus Antonius & Nicolaus Marius Parrhasii.

Cosentina iuuentus.

Thylesius Thylesinus

Hieronymus Rufus. Philocalus

hunc librum ſub umbra tui nominis oportere ab inferis in uitā
reuocari, patrocinio enim tuo, ueluti Aiacis clypeo munitus, tū
criticorum uulnera effugiet, tum plurimum auctoritatis ſibi ac/
ceſſiſſe cognoſcet. Es enim & latinis & græcis literis ornatiſſimus,
noſtriq; quæ tua eſt humanitas, amantiſſimus. necnon ingens non
Martyranæ familiæ ſolum, uerum patriæ quoq; ornamentū. Sed *Martyranorū*
nihil mirum, oportet enim eos qui claris nati ſunt parentibus, *familia clariſſi/*
non degenerare, quod & Euripides ſentit, quum dicit, Δεινὸς χα *ma.*
ρακτὴρ κἀπίσημος ἐν βροτοῖς ἐσθλῶν γενέσθαι, κἀπὶ μεῖζον
ἔρχεται τῆς εὐγενείας τοὔνομα τοῖσιν ἀξίοις. Nam ut cæteros
omittam, pater tuus optimus, ſapientiſſimúſq; uir Io. Baptiſta *Io. Baptiſtæ*
Martyranus, ſola uirtutis atq; generis commendatione tertio ab *Martyrani laus*
hinc anno, abſens Prætor Neapolitanus ſine ulla ambitione fuit
declaratus, quū eſſet in Brutiis, quo quidem in magiſtratu adeo
iuſte, adeo fortiter, adeo tēperanter & prudenter ſe geſſit, ut eorū
q̄bus ſucceſſit, deſideriū facile ferrent omnes, eſt enim humanarū
diuinarúmq; rerum peritiſſimus, atq; idcirco æqui iuſtiq; ſeruan/ *Bernardini*
tiſſimus. Sed diſſimulandū mihi non eſt, quibus honoribus & de/ *Martyrani laus*
cretis ampliſſimis Bernardinus germanus ille tuus fuerit orna/
tus, q̄ui propter eximias eius uirtutes à Cæſaris ſecretis eſt pri/
marius, locúmq; tenet inter Imperatorios Senatores eminentiſſi
mum. Vnde uirtute duce (nam fortuna non dicā, ne inuidus aut
malignus uidear) id eſt aſſecutus, ut illū æquales ament omnes,
inferiores tanq̄ auguſtū quoddam numen obſeruent, & uereren
tur, Principes (quæ deorum eſt benignitas) certatim ornent. Pru/ *Io. Antonius*
dens omitto Io. Antoniū ſollertiſſimū Brutiæ regionis quęſtorē, *Martyranus*
Hieronymúmq; ingenio elegantiſſimo uirū, & multarū rerum *Hieronymus*
cognitione præclarum, fratres tuos optimos, domi foriſq; præſtan *Martyranus.*
tiſſimos, de quorum ornamentis, atq; uniuerſa familia ueſtra co/ **Κωσεντίας**
pioſius dicemus in opuſculo noſtro, cui titulum fecimus Κωσεν/ **ἐγκώμιον.**
τίας ἐγκώμιον, quod propediem unà cum Flauio Aſpro gram/
matico inſigni, Ianiq; Parrhaſii Rhetoricis quęſtionibus ſub tuis
auſpiciis exibit in publicū. Sed reuocandus eſt orationis fluxus
ad Chariſium, Is eſt multis ut uides in locis mutilatus, quod ac
cidere neceſſe fuit uetuſtatis & tēporis iniuria, uerum hoc me mi
nime ab editione deterruit, quū uiderē me id, non ſine clariſſi/
mo exemplo feciſſe. Nā & Attiliū Fortunatianū, Donatianúmq;
εἰ γνήσιον ἐστὶ, & Cæſii Baſſi opera cū Probi inſtitutis (ſic enim li

ber inscribitur) Parrhasius quũ Mediolani bonas literas profi-
teretur, tinearum iniuria penè corrosa, uelut è postliminio mor-
tis in lucem reduxit. Quæ igitur hoc signo ⊕ notata uidebis, nó
integra describi potuisse ex antiquissimo Iani codice certissime
scias, multa enim erant iam obliterata, adeo ut ne uestigia quidé
elementorum extarent. Quod uero Charisii auctoritas sit extra
aleam cõmunémq; grammaticorum sortem habita, Priscianus est
locupletissimus testis, qui, ut alii innumeri, Sosipatri testimonia,
ut Apollinis oracula sæpe citat. His adde quod Parrhasius in
grammaticis rationibus, unius Charisianæ auctoritatis maiestate
tantum, uel maxime obtrectatorum impudentiã repressit. hoc
satis ostendit in Claudianum Ianus, ac ipsius Apologia Fu-
rius. Sed uel eò puto Charisium tibi fore cariorem gratio-
rémq;, quod I. Lucretius Oesiander tuus, in omni disciplinarũ
atq; linguarũ genere diligentissime uersatus, qui in hac urbe tan
ta cum admiratione publice Homeri Iliada interpretatur, ut
inter Neapolitanæ Academiæ summos antistites ab omnibus fa
cile cẽseatur, pro sua singulari in me beneuolentia unà mecum
ex fide uetustissimi exemplaris corrigendum suscepit, cuius cau
sa (ut in præsentia prætermittam tot & tantos eruditissimos sanè
uiros, quos in hac inclyta ciuitate mihi amicissimos paraui) nihil
me pœnitet huc uenisse. Bene uale Musarum patrocinium, &
Cyminium tuum ama. Neapoli Kalend. Ianuariis. Anno
M. D. XXXII.

Priscianus

Quanta fuerit Charisii auctoritas apud Parrhasium.

I. Lucretius Oesiander.

Ἄδηλον.

Ὀρφεῦ, οὐ μόνος ἐκ νεκρῶν παλίνορσον ἄφελκας
Τὰν ἀλόχου ψυχὰν πρὸς φάος ἠϋκόμου
Ἀλλ' ἐμὲ δηθ' Ἀχέροντος ὑφ' ὕδροις κείμενον αὔτοις
Κυμίνιος ζώντων ἤγαγεν εἰς δάπεδον.

Ἀδέσποτον.

Οὐ μόνοι Ἡρακλῆς τε καὶ Ὀρφεὺς ζῶντες ἐς ᾅδου
Δῶ κατέβησαν, ἐπὶ κέρβερον ἠδ' ἄλοχον
Καὶ γὰρ ὁ κυμίνιος καταβὰς ἐπανήγαγε θεῖα
Σωσιπάτρου τεύχη, Αὐσονίης τ' ὀνείας.

Scipio Donatus Cosentinus.

Quod nitidus uolitem, tenebris post terga relictis,
Lotus ut undanti Lucifer Oceano,
Hoc ipsum effecit sollerti corde Cyminus,
Inferno qui me traxit ab usq; Chao.

IO. PIERIVS CYMINIVS SVIS COSENTINIS ADVLESCENTIBVS S.

IDETE ADVLESCENTES ingeniosissimi, quantũ ualuerit apud me hortatus uester. Nã & si ego non eram uel in maximis occupationibus promissi oblitus, tamen ubi primum tot epistolas à uobis accepi, relictis rebus omnibus, Charisium grammaticorum omnium facile principem, quo in suo genere nihil literatius, nihil elegantius, nihil demum melius apparet, iam multis abhinc seculis in altissimo puluere defossum, uobis edidi. In eo autem quod mecum expostulatis parum clementer, ignoscendum mihi puto, quod ad constitutam diem, ut desideratis, non redierim, scitis enim literas in causa fuisse mihi redditas ab Innocentio Chiacio, iuuene corporis & animi dotibus ornatissimo, & nostri nominis (palàm res est) defensore acerrimo. Quod uero rursus nunc rogando orandoq; scribitis nihil æque uos cupere, quàm me istuc aduolare, agnosco & laudo uoluntatem uestram, hoc nanq; est desiderium pro præceptore pium, quippe qui uestrum nonnullos summo studio magnoq; labore, rumpantur ilia Codris istis, ad optimam frugem breui perduxit. Bene ualete, & à me Messalæ meo Bonio poetæ suauissimo salutem quamplurimam. Neapoli Kalend. Ianuar. Anno M. D. XXXII.

LEONARDI SCHIPANI AD Cosentiam Carmen.

Aemula Romulidum niueo Cosentia curru
  Excelsum, ut par est, effer ad astra caput.
Aeternum poteras proprio praecellere partu
  Quo Cybelen superas Argolicasq; nurus.
At magis ascito censeris ciue Cymino,
  Qui sacer Aonias haurit & efflat aquas.
Hic nuper linguae flexit tua pectora nymbo,
  Centeno meritus posse placere choro.
Nunc uero Euboicas absens perductus ad oras
  Dum studet ingenio te resonare suo.
Exactae tantum subnixus remige mentis
  Adnauit Stygii regna superba Iouis.
Hinc tibi Sosipater remeat sibi redditus, acri
  Hortatu ciuis pollicitisque tui.
Vos Cosentini, quos fandi cana potestas
  Allicit, hunc tota mente tenere iuuet.
Perpetuasque aras uestro sacrate Cymino
  Quo duce castaliis Crathis inundat aquis.

EX LIBRO SECVNDO EPIGRAMMATON Ioannis Philocali Troiani de Pierio Cyminio.

Pierium humanis si quisquam laudibus ornet,
  Pierio multum detrahet ille meo.
Nanq; Coronidae reuocat, uel Apollinis artes,
  Magnaq; cum saeua praelia morte gerit.
Ecce quibus tenebris, & quanta nocte sepultum
  Grammatici ueteris uiuere iussit opus.
Quod superi meruere, hominum dum corpora curant
  Pierius meruit teste Helicone decus.
Plus quoq;, nam plus est fateor, dare lumina uitae
  Ingeniis hominum, q̃ dare corporibus.

FL. SOSIPATER CHARISIVS

VP. MAGISTER.

MORE Latini sermonis obligare te cupiens, fili charissime, artem Grammaticã sollertia doctissimorum uirorum politam, & à me digestam in libris quinque, dono tibi misi. Qua penitus inspecta, cognosces quatenus Latinæ facundiæ licentia regatur, aut natura, aut analogia, aut ratione curiosæ obseruationis, aut consuetudine, quæ multorum consensione conualuit, aut certe auctoritate, quæ prudentissimorum opinione recepta est. Erit iam tuæ diligentiæ frequenti lectione studium meum ex uariis artibus inrigare memoriæ, tuisque sensibus mandare, ut quod originali patriæ natura denegauit, uirtute animi affectasse uidearis, ualeas, floreas, uigeas, æuóque longissimo fili patri tuo charissime.

INDEX.

F I N I S.

FL· SOSIPATRI CHARISII INSTITVT. GRAM. LIBER PRIMVS.

LECTORIBVS S.

IN ipso statim limine desyderantur capita aliquot, iniuria temporum intercepta, non omissa aut nostra aut librariorum negligentia. Dedimus certe operam, ut quamintegerrimus ad uos perueniret Charisius, sed plura aut correctiora dari non potuerunt. Nam & Archetypus uetustissimus sane codex, qui hodie Neapoli a Hieronymo Seripando doctissimo Patricio seruatur, mutilatus fuit, unde omnes quotcunq; in tota Italia reperiuntur, fuere descripti. Hæc te monere uoluimus, optime lector, ne suspicareris nos fucum tibi facere uelle, & sedulo, ubi res postulauerit, monebimus. Valete.

DESVNT CAPITA.

DE GRAMMATICA.

DE VOCE.

DE LITERIS.

SEQVITVR DE SYLLABA.

Syllaba quid, unde & quomodo latine enunctietur.

SYllaba est litera uocalis, aut literarum coitus, per aliquam uocalem comprehensus. Syllabæ dicũtur à græcis παρὰ τὸ συλλαβεῖν τὰ γράμματα, latine connexiones. aut cõceptiones, q literas concipiunt, atq; connectunt, aut comprehensio hoc est literarum iuncta enuntiatio, Syllabæ aut breues sunt, aut longæ, breues correpta uocalis efficit, aut cum antecedente consonante uocalis in fine syllabæ corripitur, longas producta uocalis facit. In breui syllaba tempus unum est, in lõga duo. Syllabæ aut natura longæ sunt aut positione. fiunt natura longæ, quum singulæ uocales literæ producuntur. ut a. aut e. aut quũ duæ, ut ua aut quum tres ut uae. Positione quum correpta uocalis sequentes habeat duas consonantes ac, aut in eadẽ syllaba solent esse ut ars, aut in proxima ut amnis, aut in duas syllabas diuisæ ut arma. Sed & duplex litera x. duarum consonantium loco fungitur. hæc quoq; aut in eadem syllaba solet esse ut nox, aut in proxima ut axis. Præstant idem & uocales literæ loco consonantium positæ i. & u. ut seruus, iniustus.

Syllabæ breues quæ

Syllabæ longæ quæ

Syllabarum tempora.

Positione longa syllaba.

x. duplex litera

❡ Item quum definit in consonantem e. qua pars orationis finitur, excipitur à uocali. ut, hoc erat alma parens. hæc in metris facilius deprehenduntur. Aliis ita dè syllaba placuit diffinire.

Vergilius

❡ Syllaba est conceptio & congregatio, aut uocaliũ literarum, aut consonantiũ, coniuncta tamẽ cũ ratione uocalibus. ut trans, præ, dicitur hæc p catachresin syllaba & is sonus, qui dè singulis uocalibus redditur ut a. e. Syllabæ aut longæ sunt aut breues, longas facit producta uocalis, breues correpta, omnes hæ uocales, ut ratio postulabit, aut produci, aut corripi possunt. In breui syllaba tempus unum est, in longa duo. Natura longæ syllabę aut ex una syllaba producta uocali sunt. ut e. ut o. aut ex duabus iunctis, ut ae. ut oe, quas græci dipthongos uocant, Syllabæ positione fiunt longæ his modis. Si correpta uocalis desinat in unam consonantem & excipiatur ab altera consonante. ut Arma uirumq; cano. aut si desinat in duas consonantes. ut est in secessu longo locus. aut si excipiatur à duabus consonantibus ut acrisioneis, danae, aut desinat in duplicẽ literam x. ut nox erat, aut si excipiatur à duplici litera, ut si facias. axe sub æthereo. Idem

Syllaba quid

Syllabæ longæ

Syllabæ breues.

Syllabarum tempora.

Syllabæ natura longæ.

in hoc breuis, te Corydon ó Alexi, trahit sua quemq; uoluptas. in hoc enim uersu secundi pedis secūda syllaba ꝓ breui accipitur. & in illo. Ipse nemus linquēs patriū saltúsq; lycęi. Pedis ultimi prima syllaba lōgā pseuerat. Itē natura, quū geminæ uocales, quas græci diphthongos uocāt, à uocali excipiātur. est enim longa syllaba in hoc uersu, ulla moræ fecere, neq; aoniæ aganippæ. fit in hoc uersu breuis, insulæ ionio in magno quas dira celęno. De iis uero quæ positione lōgæ fiunt, cōmunis est, quę excipitur à duabus consonātibus, ita ut prior sit muta, q̄ liquida. Est enī lōga in hoc, immemores socii uasto cyclopis in antro. at iu hoc breuis, lustra domúsq; traho uastosq; ab rupe cyclopas. ideo hoc excipitur. dictū est ꝙ si in mutam desinat, & excipiatur à liquida, communis est ex communium syllabarum ratione.

Virgi.

Diphthōgus q̄

Virgi.

Virgi.

¶ F. quoq; litera si præposita fuerit liquidæ, q̄uis semiuocalis sit, mutæ tamen obtinet locū. Itaq; si excipit uocalē correptā cōmuné facit. Potest præterea cōmunis uideri ea syllaba, quæ apud Vergiliū & pro lōga & pro breui posita est. ut hic, ut hoc, si à uocali excipiatur. est enim pro longa, omnibus hic erit unus honos, tres pręmia primi. Pro breui hoc. hic uir, hic est, tibi quem promitti sæpius audis. Sed pro breui bis ferè tantum, nam ut longa sit & ipsi & omnibus usitatum est.

F litera ꝓposita liquidæ, mutæ uicem præstat.

¶ Cōsiderāda ergo est in iis duntaxat ꝓnominibus natura c. literæ, ꝙ crassum quodāmodo, & quasi geminū sonum reddat, ut hic, & hoc, Si hoc nec coniunctionē inspiciamus, licet eadā litera finita sit, diuersum tamen sonabit, quod ita facilius diiudicabitur, si quoniā alterum habemus, & alterū notemus in uersu. Est enim hoc erat alma parēs, & pro Iuppiter ibit hic ait & nostris. si hoc facias, nec erit alma parens, aut. nec ait & nostris. Iam speciem suam uersus amittet. Quū æque & hanc & illā syllabas cōstet esse correptas. Ergo illæ non ideo longæ fiunt, ꝙ pars orationis finitur, ut putant plurimi. nā idem & in hac effici posset, sed ut dixi, in ꝓnominibus c. litera sonū efficiet crassiorem, & naturā i. literæ inter uocales positæ, ac per hoc sonum geminantis imitatur. præter has species rara sunt, quæ per synaliphen, aut systolen, aut etiam ectasin seruari necesse est, quæ cum ratione fiat aurium iudicio non probantur.

C. literæ natura in ꝓnominibus hic hæc hoc

Nec aliter sonat q̄ hæc. Hic, hæc hoc, aliter sonat q̄ nec.

Syllabæ quæ nō ratione, ut qdā putant, finalitatis, ꝓducuntur.

¶ Ex his quoq; illa est, quum correpta uocalis desinit in consonantem, qua pars orationis finitur, ut omnia uincit amor, & nos

In ꝓnominibus c. litera qd faciat

cedamus amori. Quis enī nō uideat iambū spōdæi i loco positū mor? & plerūq; etiā structurā psæ habet. ut nō te nullius exercet numinis iræ? Irē & uersa puluis inscribitur hasta. Quis enim nō uidet structurā, nullius exercet, & puluis inscribit, etiā illud magna cura uidendū est, q̄ ueteres omnia ut uerba, ut nomina, q̄ o litera finiūt. Itē aduerbia ut cōiunctiones pducta extrema sylla ba pferebāt adeo ut Vergi. quoq; idē seruauerit. In aliis hoc refugerit incultæ uetustatis horrorē, & carmē cōtra morē ueterū leui gauerit. Inuenitur tamē apud Vergi. in uerbo breuis posita ut nec scio qd sit amor. hoc sat erit scio me Danais è classibus unū. q̄ qa in uno uerbo uidet in synalephen cōtrahūt, q seruādā uetustatis cōsuetudinē putāt. spōdæū ergo p dactylo faciūt, & quū sit, nec scio, uolūt fieri, nunc scio. Quod q̄ absurdū sit pspicuū oībus puto. Illā hāc opinor fuisse rationē, q̄ ueteres sequuti grecos apud quos ω litera ubiq; qdē natura lōga est, plerūq; tamē i ultima uerbi syllaba ponitur. etiā in cōmuni sermone psæ. Similiter proferebant. Ita dū usurpauit prosa & uersus obtinuit paulatim hoc usus inuertit, ut in sermone nō scribo, dico, & irē talib⁹ ubi nō solū correpta ponitur, sed etiā ridiculus sit qui eam produxerit. Mirū ergo nō est cōsuetudinē sequi & uersus nisi sicubi poeta maiorē sibi licentiā uindicabit. Sanè monosyllaba ferè quęcūq; in uerba πρωτότυπα o litera finita, tam uersu, q̄ etiā prosa. similiter productam habent. necesse non corripi, ut sto, do, quibus si conferatur dico, curro, disco. Item producta o. litera diiudicari poterit, q̄ sit aliud absurdum, aliud per euphoniam gratum.

O litera finita omnes antiqui producebant.

ω. apud græcos ubiq; natura longa.

Sto, Do. producuntur Monosyllaba.

ℭ De dictione.

ℭ Dictio est ex syllabis finita, cū significatione finita, certa locutio. ut est dico. facio. Quædam dictiones sunt simplices ut facio, quædam compositæ ut conficio. ex cōpositis dictionibus quædā fiunt ex duobus impfectis ut sinciput cū intelligitur semiatum caput. quædam ex integro & impfecto ut est cornicen, intelligatur cornu canens, quædam ex duobus integris ut sacrauia:–

Dictio quid Compositæ dictiones quot modis fiant. Sinciput

ℭ De Casibus.

ℭ Casus sunt sex. Nominatiuus. Genitiuus. Datiuus. Causatiuus, qui & accusatiuus. Vocatiuus. Ablatiuus.

Casus quot

ℭ De generibus nominum.

ℭ Genera nominū sunt tria, uel (ut qbusdam placet) qnq;. Masculinū, ut hic Cato, fœmininū ut hęc musa. neutrū ut hoc tem

Genera nominū

plum. Eſt communea duobus generibus,ut hic & hæc canis,a tri
bus generibus ut hic & hæc & hoc felix.additur quintum genus
quod græce Epicœnon dicitur,latine ꝓmiſcuum,ut hæc muſtella
aquila. Nam & ſi mas ſit muſtella,ut aquila. fœminino genere
tantum dicitur.Item hic paſſer quis maſculino genere profera/
tur,tamen etiam fœmininum genus ſignificat.

ℭ De Numeris & pronominibus.

ℭ Numeri ſunt duo ſingularis & pluralis.dualis enim apud ro
manos non eſt.Pronomina maſculini generis numeri ſingularis
hic,huius,huic,& cætera uſq; ab his.Pronomina fœminini gene
ris.Numeri ſingularis hæc.& cætera uſq; ab his.Pronomina neu
tri generis numeri ſingularis hoc huius huic & reliqua..Et plu/
raliter hæc horum his hæc o ab his.

Numeri quot
Pronomina articularia.

ℭ De ordine.

Ordines nominũ ratione & obſeruatione numero ſunt quatuor
(uel ut qbuſdã placet)qnq;,quorum declinationes ſunt hæ. Pri/
mę declinationis nominatiuus definit as.æs.quorum genitiuus
æ. Item datiuus ſimiliter æ. Accuſatiuus in am aut en, uocati/
uus in a. uel e. Maſculini generis hic Aeneas.huius Aenee,huic
æneæ,hic poeta,huius poetæ,huic poetæ:-

Ordines quot
Declinationis primæ terminationes.

ℭ Fœminini generis hæc Minerua,huius mineruæ,huic miner
uæ,hæc Diana huius dianæ:-

ℭ Dicũt qdã ueteres in prima declinatiõe ſolitos nomina gtõ ca
ſu p as.ꝓferre.Itẽ dtõ p i.ueluti hæc aula.huiu' aulas,huic aulai
& iã inde pſeueraſſe paterfamilias.Itẽ adhuc morẽ eſſe poetis in
dtõ caſu.ut aulai medio.Virgi.frugiferai.Ennius in annalibus.

Aulas aulai
Familias
familiai
Virgilius
Ennius

ℭ Multa ſunt ſanè nomina ſimilia primę & tertię declinationis
Aeneas & Mæcenas,dè qbus quid dici poteſt niſi ꝙ genitiuus
ſit arbiter utriuſq; declinationis diſcernẽs nomina. Quare ergo
Aeneas æneæ,Mæcenas uero mæcenatis faciet,ꝙ nomina græca
in ας.ꝓductã terminata uel diſſyllaba flexa,quũ apud eos p ge/
nitiuum ου.habẽt ſyllabã in extremitate apud nos primę ſunt de
clinationis ut λυσίας λυσίου,ἀμύντας ἀμύντου & diſſyllaba flę
xa ἄντας ἄντα,μένας μένα.qui & apud latinos antas antæ, Me/
nas næ.Nam dryas dryantis & thoas thoantis quia nec flectun
tur & omnia aut in τος aut in δος, apud græcos gtõ exeuntia
eodem caſu apud nos o.græco in i. mutato efferuntur.ut δρύας
δρύαντος.εὔπολις εὐπόλιδος.nos dryas dryantis, eupolis eu/

Aeneas æneæ
Mæcenas tis.
Menas menæ.

polidis dicimus. Similiter & in fœmininis. Item orontes orontæ. Achates Achatæ facit. Quoniam & apud grecos per ου efferūtur. Qualiter composita sunt & secundæ apud græcos ους tertię sunt apud nos declinationis. ut Διογένης Διογένεος καὶ νους, Ἀριστοτέλης Ἀριστοτέλεος καὶ λους. apud nos Diogenes nis. Aristoteles Aristotelis. Incusatiuus huius primæ declinationis, aut per am, aut p an, per an erit ex nominibus græcis, ut hic callias hunc callian. Per am ex latinis, quæ aut in a aut in es exeant. ut hic Seneca, hunc Senecam, hic oronta quum latine reformatur, & hunc orontam dicimus. nam si non reformetur oronten poterimus dicere. ut Virgi. fidumq; uehebat oronten. Exempla primæ declinationis masculini generis in as, singulariter. hic Aeneas. æ. am. a. a. Pluraliter æ. arum, is. as. æ. is. Similiter in a sunt, hic Poeta. tæ. tæ. tam. ta. ta. Pluraliter tæ tarum tis. tas. tæ. tis. habere nominatiuum. ut hic Anchisa, & hic Anchises. & siquidem erit nominatiuus. hic Anchisa declinatur, ut hic poeta, siue hic Anchises habuerit nominatiuum aliter declinatur, q̃ duo nomina suprascripta, Illa enim aut in as. aut in a. efferuntur, hæc in es. hoc sic declinatur hic Anchises immutat quatuor casus singulares datiuum, incusatiuum, uocatiuum, ablatiuum. uti huic Anchisæ hunc Anchisen, o Anchise, ab hoc Anchise ut tantummodo genitiuum singularem suprascriptis nominibus similẽ habeat fœminorum nominum, nominatiuus (ut supra diximus) in a. effertur & declinatur eodem modo sicut poeta, ut hæc fortuna, & cętera usq; ab his fortunis:~

Diogenes is Aristoteles is.

Oronta tæ. Virgi.

Anchisa & Anchises in nominatiuo.

¶ Sunt quædam nomina fœminini primi ordinis quæ in datiuo plurali in bus syllabam efferuntur ut hæc dea. Pluraliter his deabus ut hæc liberta, pluraliter his libertabus, similiter filia. pluraliter his filiabus:~

Deabus Libertabus Filiabus

Ordinis ii.

¶ Secundæ declinationis nominatiui sunt hi quorum genitiuus i. facit. efferuntur hæc secundum declinationem masculinorum p us. er, ir, eus. aliqua in us. neutralia in um. & in us. masculina quidem ut hic augustus, huius augusti, item & hic puer huius pueri. Itẽ ir. ut hic uir huius uiri. Item eus, ut hic Peleus huius Pelei. Fœminina us ut hic cypressus huius cypressi. ut hæc laurus huius lauri. Neutralia in um & in us. ut hoc donū huius doni. hoc uulgus huius uulgi. hoc pelagus huius pelagi. hoc uirus

Augustus huius Augusti

Vulgus, pelagus neutri generis & numeri tãtũ singularis.

huius uiri, sed hæc duo nomina uulgus, & pelagus, pluraliter nō declinātur quanq̄ multi uulgus masculine extulerint. Virgi. In uulgū ambiguū. Longe solent errare qui secundæ declinationis fœminina negant esse, quum plura inueniātur. ut hęc colus coli, aluus alui, hæc humus humi. Item similiter errant qui omnia genera arborū quartæ declinationis solent assignare, inuentis ipsis apud Virgi. & uos ó lauri carpā, & te proxima myrte. Item fagus pirus, ulmus, cypressus, taxus, buxus, cerasus, platanus. Contendunt tamen nonnulli dicentes laurum & myrtū esse quartæ declinationis, & tamen auctoritate mutari in uocatiuo casu. Item Virgilius dixit qui tripodas clarii laurus qui sidera sentis.

Virgi. *Vulgus etiam masculine declinatur.* *Arborum nomina an omnia quartæ declinationis sint assignanda.* *Laurus myrtus an quartæ tantū declinationis*

¶ Sanè ut breuiter dicam in us. exeuntia nomina, ea demum secūdæ declinationis sunt. quæ propria uidentur. ut Marcus Antonius. Itē illa appellatiua q̄ fœminina in in a. faciunt, ut superbus supba, celsus celsa, Nā si non faciunt fœminina, sine dubio quartæ sunt declinationis. ut senatus, ascensus. Item illa quæ ex participiis ueniūt. hic tractus huius tracti. hic pressus huius pressi. Item & quæ nominatiuo corripiuntur. ut locus. mundus. cosmos, somnus. Item pleraq; ciuitatum nomina ut Damascus, Berytus, Biblus. Tyrus. Si qua horū masculina nominatiuo producuntur, nec fœminina faciunt, hæc omnia quartæ sunt declinationis, ut hic senatus huius senatus, quanq̄ ueteres omnia quartæ declinationis ut secundæ extulerunt. sicut Sallustius. Nā duobus Senati decretis, & Terentius, questi gratia uel tumulti. Excipiuntur hæc sola quæ sunt declinationis tertiæ, quoniam & crescunt genitiuo. Masculina quidem hic ligus liguris, hic lepus leporis, uetus ueteris. quod est commune trium generum. Fœminina hæc. hæc iuuentus iuuentutis, hæc seruitus seruitutis, senectus senectutis, salus salutis, uirtus uirtutis, uenus ueneris, tellus telluris, palus paludis, fraus fraudis, laus laudis, sus suis.

Vs in nominatiuo singulari terminata nomina, cuius ordinis. *Mundus.* *Senatus & senati in genitiuo.* *Senati decreta* *Questi gratia.* *Vetus cōmune triū generum.*

¶ Item secundi sunt ordinis quæ in eus apud græcos proferuntur ut Tydeus, hic enim Tydeus huius tydei. Item ea nomina secundo ordini attribuuntur, quæ apud græcos genitiuo casu πλεονοσύλλαβα, ut ἀχιλλεύς ἀχιλλέως. ὀδυσσεύς ὀδυσσέως ut Achilleus Achillei, Vlysseus Vlyssei. sed quidam dicunt hic Achilles huius Achillei, hic Vlysses huius Vlyssei. alii uero tertii ordinis dicunt esse, ut hic Achilles huius Achillis, hic Vlysses huius Vlyssis. Nomen masculinum singulare similiter decli-

Secundi ordinis in eus, nomina. *Achillei & Achillis* *Vlyssis & Vlyssei.*

nationis secundæ, ita utroque numero declinatur. Singularis hic Marcus huius marci.co.cum.ce.co.& cætera usque ab his marcis. Item quæ ante us. syllabam i. habent, sic declinantur geminata ii. in genitiuo ut hic concordius concordii, item fœminina hæc laurus lauri. Neutrum nomen in us correptum quod singulariter tantum declinatur. hoc uirus o uirus, ab hoc uiro. Neutrum in um. hoc bellum huius belli & reliqua. Item quæ ante um. habent i. similiter declinantur geminata i. in genitiuo hoc stud.ũ, studii, & reliqua. Illud memineris quod omnia nomina masculina, quæ ante us. syllabam i. habent in genitiuo singulari eandem i, literam geminatam recipiunt. In uocatiuo uero ne similis sit genitiuo singulari unam i. corripiunt ut hic concordius huius concordii o concordi. Item datiui & ablatiui plurales eandem literam geminatam recipiunt ut his & ab his concordiis. nam de uocatiuo nihil dicendum est, cum sciamus omnium nominum uocatiuum pluralem similem esse nominatiuo plurali. ut hi cõcordii o concordii. Item neutra quæ ante um. syllabã i. habent genitiuo singulari & datiuus & ablatiuus plurales eãdem i. geminam recipiunt, ut hoc studium huius studii his & ab his studiis. Nomen quod apud græcos in eus profertur sic declinatur. singulariter. hic Tydeus, huius Tydei, huic Tydeo, hunc Tydeum o Tydeu, à Tydeo. Pluraliter hi Tydei, deorum, deis, deos, & deas, dei, à deis. Item græca nomina in us terminata, quæ apud græcos, aut crescunt, aut per os. efferuntur, hæc o. literam in i. mutant, & declinabuntur ut tertiæ declinationis, ut Melampus melampodis, item eunus eunois, euplus euplois. In er. uero tantum masculina perueniunt hac declinatione.

In us correptũ nomina singulariter tantum declinantur. Virus ab hoc uiro.

Tydeu

Melampus odis Eunus ois. Euplus ois

Nã fœminina aut neutralia sine dubio tertiæ declinationis, sunt, aut fœminina quidem. Hæc mater huius matris. Neutralia uero hoc papauer huius papaueris, cadauer cadaueris. Masculina hæc a grecis proficiscuntur. omnia enim quę apud græcos aut per ρος aut per τρος aut per δρός aut per κρός, efferuntur hæc omnia amissa græca extremitate & per elata, ut secundæ declinationis declinãtur ut ἄγρος, ager agri. ἀντίπατρος, antipater antipatri. Μένανδρος. Menãder. τεύκρος. Teucer teucri. quanquam Virgilius extulit Teucrus & Euandrus. Duo hæc nomina suo statu permanent Codrus & Gongrus, non enim dicitur Coder nec Gonger. Item ea nomina quæ per fer aut per ger componuntur

Ager Antipater Menander Teucer & Teucrus Euander & Euandrus Codrus, & non Coder. Gongrus & nõ Gonger.

genitiuum faciunt per i.literã ut lucifer,armiger,feri,geri.
¶ Item ea nomina quę ut supradictum est fœmininum in a faciunt sine dubio secũdæ sunt declinationis,ut piger pigra,& niger nigra.Reliqua uero masculina quæ neq; a gręcis proficiscuntur,neq; ex cõpositione ueniunt,neq; fœmininũ faciũt in a.Hęc omnia tertiæ sunt declinationis.ut pater patris.frater tris.exceptis his solis,cãcer,liber,gener,socer,auster,aper,puer,ager caper,oleaster,q̃ utiq; gtm̃ in i,literã faciunt. Exẽpla secundæ declinationis in er.hic piger huius pigri,huic pigro & reliqua.In ir uero q̃ finiuntur hæc tantũmodo inueniũtur.& ipsa masculina uir leuir & ir qdem indeclinabile.leuir huius leuiri facit.& uir uiri. & q̃ ab eo cõponuntur.ut duumuir duũuiri,triumuir triũuiri, & similia.Græca uero quæ gtõ græco aut crescunt.aut per us efferuntur,hæc o. literam in i.commutant,& declinantur ut tertiæ declinationis. ut Melampos melampodis.Scio in hac declinatione uctm̃ singularem quadrifariam efferri.per e. per er.per ir.per i.& quidem per e.eorum quæ in us terminantur ut Marcus õ marce.per er,eorum,quorum ntũs ꝑ easdem literas ꝓfertur, ut hic niger o niger.Similiter & per ir ut hic uir o uir.

Ir indeclinabile.

Duumuir Triumuir

¶ Item per i.eorum quorum similiter in nominatiuo ante us. syllabam i. litera interposita est,ut cælius o cæli.hic concordius o concordi. Exempla secundæ declinationis in ir.hic uir huius uiri huic uiro.& cætera.

¶ Ordinis tertii.

¶ Tertiæ declinationis nominatiui sunt hi . quorum genitiuus is facit.effertur hoc ordine sic.Per a.al.an.ans.ar.ax.per e.el. en. ens.er.es correptam,es productam.Item ex per i.il.in.is.ix per o. ol.on.os.or.ox.per u.ul.ur.us.ius.ut.ux.Item nominatiui qui in duas consonantes terminantur, ut Mars martis Trabs bis. lanx lancis,municeps municipis,negligens negligẽtis.hyems hyemis. Et si qui alii nominatiui sunt q in aliis declinationibus locum nõ habẽt,tertii ordinis erunt . Agamus igitur per suprascriptos nominatiuos sic a litera terminata singularia neutra nulla inueniuntur nisi peregrina,ut poema,toreuma,emblema.de quibus dubitatur , quem casum genitiuum & ablatiuum habeant pluraliter. legimus enim toreumatum & toreumatorum. Item toreumatis & toreumatibus . & sic similia de quibus plenius sub titulo de extremitatibus nominum explanatum est. Exem

Nominatiuus tertiæ declinationis.

A. terminata neutra.

plum tertiæ declinatiōis a. neutri generis.hoc poema huius poematis huic poemati & cætera.al.neutralia tantum inueniuntur. ut hoc animal huius animalis.hoc tribunal lis.hoc bidental lis, horum ablatiuus per i effertur.ut ab hoc animali,tribunali,bidentali.Multi uoluerūt ntm̄ per e.efferri,ut hoc animale,tribunale,bidentale.Si qua horū masculina inueniuntur,hæc barbara sunt nt Hannibal,Adherbal,Martanabal.& sic alia romana parum sint. Vnum hic latinum nomen inuenitur quod in al terminatur,quod quæritur quomodo debeat declinari .Alii enim dixerunt nominatiuū hic sal huius salis & hi sales,hoc iocum significat.Sal hoc non est dicendum,quia nullum latinum in hac finitur extremitate.Sale igitur ut mare & lacte ut maris & lactis ita & salis dici debet,& erit semper singulare.

Al terminata. Animal & animale. Tribunal & tribunale. Hannibal Sal dubii generis. Sale, mare, lacte, enūtiandū

¶ An nulla latina sed omnia masculina & græca inueniuntur. aut singularia.hic titan,huius titanis,huic titani.nem.& na.titan titane.Et pluraliter hi titanes.nibus.nes & nas.nes.nibus.In an quæ ueniunt(ut supra dictum est)ferè græca sunt.ut Pæan,Alcman.hæc nomina in uno casu habent quæstionem,idest in accusatiuo plurali,pæanas enim & titanas & alcmanas dixerunt plerique,qui errant.nullum enim nomen in has extremitates uenire potest accusatiuo plurali,nisi prius nominatiuus singularis in à uenerit,ut hic pansa hos pansas hic Catilina hos Catilinas , & quæcunque nomina genitiuis singularibus is.literas acceperint,ea nunquam accusatiuo plurali as literas accipiunt.

An exeūtia nomina græca sūt.

Pæanas an pæanes. Alcmanas an alcmanes Titanas an titanes.

Et quæcunque ablatiuo casu in e.uenerint,necesse est.m.adquisita accusatiuum faciant.ut ab lege legem,ab rege regē.ergo pæanem & titanem dicemus . quum non possint pæanas & titanas proferri.Nam quæ ablatiuo a. accipiunt ea per as accusatiuum faciunt.ut à Cæcilia has Cæcilias,á Sempronia has Sempronias. Ergo hos pæanes,hos titanes.ut hos reges,& has leges.

¶ Ans commune trium generum inuenitur , ut hic & hæc & hoc stans stantis.

¶ Ar masculina tantum & neutralia inueniuntur. Masculina ut hic Cæsar cæsaris . lar laris . Neutra ut hoc lucar lucaris τὸ λύκαφος torcular torcularis. Inueniuntur & communia trium generum ut par,impar.Faciunt enim hic & hæc & hoc par,horū nominum duorum,paris & imparis.Ablatiuus dupliciter effertur.ut ab hoc pare & pari.Præcipue hic quæritur in neutralibus

Lucar ris.quid. Par & impar trium generum

cur torcular torcularis.puluinar puluinaris producta a.litera.at lucar a litera correpta efferatur. Scilicet torcular ideo producitur.ꝙ quibusdam placuit hoc torculare dici,non torcular & hoc puluinare non puluinar.Exempla masculini generis in ar hic cæsar cæsaris,& cætera.& pluraliter hi cæsares.rum. bus. Communia trium generum in ar sic declinantur. hic & hæc & hoc par, huius paris,& reliqua usq; ab hoc & ab hac pare & pari.Pluraliter hi & hę pares & hæc paria, horũ & harum parum & parium & cætera.Item neutri generis singulare hoc torcular & reliqua, usq; ab his torcularibus:– *Torcular ris. Puluinar ris. a producta cur efferantur.*

¶ Ars fœminini generis inuenit ut hęc ars hui⁹ artis & cętera:–

¶ As masculina & fœminina tantum inuenies.ut hic mæcenas mæcenatis, hæc dignitas huius dignitatis & cætera. Item græca quæ genitiuum per tos,latinum per tis faciunt.ut thoas thoantis,gigas gigantis.Cum ergo omnia genitiuo diuerse efferuntur uas uadis,mas maris,as assis.Neutralia quidem duo,sed indeclinabilia.ut hoc fas huius fas.nefas,nugas.hoc licet indeclinabile sit tamen cõmune trium generũ hic & hæc & hoc nugas, exempla declinationis masculini generis, hic mæcenas huius mæcenatis & reliqua. Pluraliter mæcenates,mæcenatum & cætera. Item fœminini generis singularis,hæc dignitas & reliqua. Neutralia indeclinabilia sunt ut nugas, quod est cõmune triũ generum:– *As finita masculina. Fas. Nefas. Nugas.*

¶ Ax. masculina tantum & fœminina inueniuntur. neutralia propria aut masculina hic aiax, huius aiacis.fœminina hæc fax, huius facis:– *Ax terminata.*

¶ Communia uero hic & hæc & hoc audax.Sed horum communium ablatiuus per e. & per i.ut ab hoc audace & audaci.Exempla declinationis masculini hic aiax aiacis. & cętera.Item fœminini generis hæc fax facis.& reliqua.Item cõmunia trium gegenerũ hic & hæc & hoc audax.& reliqua usq; ab hoc & ab hac & ab hoc audace,uel audaci:–

¶ In e. neutralia tantum inueniuntur.hoc sedile sedilis, hoc præsepe præsepis. *E. terminata.*

¶ El. neutralia tantum inueniuntur pauca admodum. & sine ulla uarietate.hoc fel fellis.hoc mel mellis,quæ simili modo declinantur ut cætera neutra tertii ordinis.Est hæc quæstio in illis, an possint transire in pluralem numerũ,quod plerisq; displicuit eò ꝙ quædam nomina monomere sunt in numeris.Nisus hęc elę *El neutralia. Nisus grammaticus.*

Mella
Vina
gantes pluralem nominatiuum tantum in mella & uina secundum consuetudinem dici posse. ita quũ in genera recipiuntur. ut Attica mella, Italica uina.

En terminata.
Tibicen quid
Lituus quid
¶ En masculina tantum, & neutralia inueniuntur, & masculina quidem hæc sola. hic rien rienis, lien lienis, flamen, flaminis. pecten pectinis. fidicen fidicinis, tibicen tibicinis media longa ex tibia. cornicen cornicinis. liticen liticinis ex lituo quod est genus tubæ minoris, tubicen tubicinis, cætera uero neutralia sunt, ut hoc certamen certaminis. Declinantur hæc suprascripta nomina ut tertii ordinis:–

Ens finita
¶ Ens communia trium generum inuenies ut hic & hęc & hoc uehemens, hic & hæc & hoc patiens. hic & hæc & hoc cliens, & declinantur eodem modo ut suprascripta uehemẽs uehementis patiens tis. cliens tis:–

¶ Er trium generum nomina inueniuntur. masculini ut hic pater. fœminini ut hæc mater. neutri ut hoc papauer. Vnum hoc
Iter & itiner itineris.
inuenitur quod genitiuo crescit duabus syllabis ut iter itineris apud ueteres inuenimus hoc itiner. Exempla declinationis in er. hic pater patris. hæc mater matris. hoc papauer papaueris & cætera. In es correpta masculina & fœminina neutralia nulla, nisi
Reses quid
Teres trium generum
quæ per communionem ueniunt, ut hic & hæc & hoc teres. & sunt masculina hic miles, comes, fœminini hæc seges. Quatuor inueniuntur quæ genitiuũ diuersum faciunt. nam quum omnia efferantur per tis. ut miles tis. comes tis. hæc sola genitiuum per dis faciunt. & sunt hic præses dis. reses dis. ἄργος deses dis. obses dis. ideo per dis quod ex uerbis trahũtur. Exempla declinationis in es correpta, hic miles tis. hæc seges tis:–

¶ Neutrũ nõ inuenitur nisi triũ generũ hic & hęc & hoc teres.

Es producta
¶ Es producta masculina tantum & fœminina inueniũtur. Masculina hic Hercules. fœminina hæc labes. Exẽpla declinationis in es productam. hic Hercules huius Herculis. hæc labes labis.

¶ Ex. mas & fœmina inueniuntur. hic senex senis. hęc lex legis.

Tanaquil fœminum.
¶ Il masculini inuenitur hic uigil uigilis, mugil lis. pugil lis. & cætera. Fœmininũ unũ Tanaquil Tanaquilis. Neutrũ nullum:–

¶ In latinũ nullũ. græcũ inuenitur ut delphin nis. Telchin nis. horum incusatiui secundũ græcã declinationẽ terminantur. ut apud Vergi. Orpheus in siluis inter delphinas Arion:–

Is terminata.
¶ Is masculina & fœminina tantũ inueniuntur, hic ignis ignis, hæc puppis

hæc puppis puppis. Communia utriusque generis.

¶ Ix. masculina, fœminina & communia inuenies. hic calix calicis, hæc pix picis, hic & hæc & hoc felix & pernix. *Ix finita,*

¶ O. masculina fœminina & neutra inueniuntur. hic ordo. hæc descriptio, hoc tabo, pondo quæ inter monoptota sunt: - *Tabo, Pondo*

¶ Ol. masculinum inuenies tantum ut hic sol: -

¶ On. masculinum inuenitur & ipsa græca. hic Laocoon tis. hippocoon tis: -

¶ Or. masculina & fœminina & neutra inueniũtur, hic prætor, hæc uxor, hoc marmor, robor, æquor: - *Or littera terminata.*

¶ Os masculina & fœminina & communia inueniuntur, hic os ossis, hæc arbos arboris, hic & hæc & hoc custos. Est neutrum hoc os, hæc ora: - *Arbos, Os*

¶ Vl. masculinum inuenies. hic exul hic consul præsul. unum barbarum Suthul: - *Suthul*

¶ Vr. masculinum inuenies & neutra, communia quin etiam, ut hic fur, hæc turtur & fœminis. Iecur, quod genitiuum duplicem facit, nam & iecoris & iecinoris: - *Iecor iecoris & Iecinoris.*

¶ Vis, masculina, fœminina inuenies, hic sanguis sanguinis, hæc nauis nauis: -

¶ Vs. mas. fœminina & neutra inueniuntur, hic stercus stercoris. hæc uenus ris. hoc nemus ris: -

¶ Vt neutra sunt & pauca. ut caput capitis. & hoc sinciput sincipitis: -

¶ Vx. masculina & fœminina inuenies & cõmunia. hic pollux cis. hæc nux cis. dux cis, crus. Commune trux. *Vx finita. Trux cõmune.*

¶ Ordinis quarti.

¶ Quarta declinatio ntĩ & gtĩ in us facit. aut masculina hic senatus huius senatus. aut Fœminina hæc porticus huius porticus, hæc anus huius anus, hæc domus huius domus. habet & neutrale. quod in singulari quidẽ numero monoptotum est p u. In plurali uero recipit casus suos ut hoc cornu huius cornu, Pluraliter hæc cornua & cætera. Itẽ hoc genu huius genu, similiter gelu, tonitru, ueru. Est & alius ordo declinationis, quẽ alii ad secũdum ordinem pertinere dicunt, quod genitiuum in i. literam facit. alii tertii putauerunt, quoniam accusatiuum in em. Item datiuum & ablatiuum pluralem in bus facit. quem ideo nulli parti tribuentes quintæ declinationis esse putauere. profertur *Quarti ordinis nominatiuus & genitiuus in us.*

Dies in singu. duby generis, in plurali tantum masculini.
Specieum & nō specierum.
Materieum & nō materierum.
Luxurieum & nō luxurierum.
Pernicies huius pernicies & perniciei

hoc per es ut hic & hæc dies huius diei . dum tamen sciamus pluraliter hæ dies & has dies non oportere nos dicere. quamuis singularem fœmininum dicamus. cętera tamen similia fœminino modo proferentur tantum, ut hæc species speciei hæc materies materiei, luxuries luxuriei . quare specierum pluralem genitiuū non similiter obseruabis sicut in die & meridie per rum, sed per um syllabam, ut specieum materieum, luxurieum. sed ueteres in hac specie declinationis genitiuum singularem similem nominatiuo dicebant. Inde inuenies in quibusdam pernicies ꝓ perniciei, ut sit hæc pernicies huiuspernicies, hæc luxuries huius luxuries, & cætera huiusmodi similiter declinabātur cōpletis qnq; ordinum declinationibus, uenimus ad ipsas nominū obseruationes, per quas & genera & numeri discernuntur: -

Masculina semper singularia.
Clauus impurpurata uestis
Cruor quid
Fimus quid
Genius quid
Muscus quid

¶ De obseruationibus nominum quibus genera & numeri discernuntur.

¶ Sunt quædam nomina quæ singulariter tantum proferūtur. Sunt & quæ pluraliter tantum, hæc penè maiori ex parte collecta sub quoq; ordine subiiciemus.

¶ Masculina semper singularia. hic clauus idest impurpurata uestis idest ἐνπόρφυρος ἐσθὴς καὶ ὁ ἧλος hic clauus ὁ λύθρον cruoris inquinatio. hic genius, ἡ τύχη ἑκάστου, hic limus, hic puluis hic muscus, herba quæ in parietibus uel corticibus arborum nascitur uel hæret: -

Barba, Galla, Hara quid

¶ Item fœminina semper singularia . hæc barba ὁ πώγων hæc culpa hæc eloquentia, elegantia, fames, hæc græcia ἡ ἑλλάς. hæc galla ἡ κηκὶς , hæc hara , hæc labes, hæc lux. memoria, malitia, pax, prosapia, rabies, supellex, sanies, secordia, uecordia, situs, tabes, uis: -

Cœnum quid
Allex piscis qui
Iustitium quid
Ius quid
Iura Iuribus
Rudus, Siler, Siser.
Viscū & uiscus

¶ Item neutra semper singularia . hoc callum , barathrum, cænum , ὁ βόρβορος hoc genu , hoc Allex , ἄλλεξ ' ιχθὺς ταριχευμένος , Iustitium quando ius stat . hoc ius ὁ ζωμος ζωμως τόθικόν & iura & iuribus , legimus lætum mors , hoc marmor, hoc pelagus , rudus πέασωροσος robor, rus. Sed Virglius & pluraliter dixit per florea rura. Sulphur, scrupulū sinapi, hoc siler κύπιερον siser ἀσ́ριον σέλινον uulgus, uirus, uiscum sed Plautus uiscus dixit: -

¶ Item masculina semperpluralia, hi antes, hi carceres, à coercendo & carcere Proniq; in carcere pendent. Virgilius. Hi Cælites

ουρανιῶνες, quum Virgil. dixit cana fides, sed ibi deam dixit hi casses, hi cancelli, foci furfures, fori, loca spectaculorum. Item fori sunt in nauibus quo nautæ sedentes remigant, fræni, sed & fræna & frænum inuenimus, Inferi, hi grumi οἱ τῶν ὅρων, λίθοι lendes κονίδες, liberi, lares. Sed legimus & hæc laris, sicuti mas maris, hi ludi, loculi legimus & loculus, hi lemures, νυκτερινοὶ δαίμονες mores, sed & mos legimus, maiores, inferni, & inferi, manes δαίμονες, hi natales idest nobilitates, nostrates, sed huic singulare quidam dant, ut nostràs nostratis, ut potestas potestatis, Magistratus, & Magistrates inuenimus, optimates, sed inuenimus optimas, & infimates legimus. Pugillares, πινακίδια primores, proceres, ἔξαρχοι προτάρχοντες, posteri, plures, plærique penates, quirites, quinquatres, παναθήναια Sentes, singuli, sales, οἱ ἅλες superi, uepres.

Item fœminina semper pluralia, hæ argutiæ, & facit uerbum arguto argutas, hæ angustiæ, aræ pro penatibus dicimus, nanq; ara singulariter, hæ Alpes, τὰ ὄρη ἰταλλίας, ædes, do mus, nam si ædis dixeris, templum significas, antemnæ, antiæ, blanditiæ, Bigæ, Trigæ, caulę, cerimoniæ, compedes, cunæ, crates, & cratem dixerunt. Copiæ, diuitiæ, delitiæ, dapes, & hæc daps dixerunt. hæ diræ exuuiæ, excquiæ, esquiliæ, τόπος ἐν ῥώμη excubiæ, fauces, fruges, fores, fasces, sed Cicero dixit fascem, unum si nactus esses, per quod intelligimus masculino genere dici, & non esse tantum plurale. Facetiæ ἡ νομιλία ἡ ευσοφία fortunæ bona, ὑπάρχοντα οὐσία, feriæ, faleræ, genæ, grates & gratiæ, gingiuæ, gerræ, ὑπλεκτινάτα πρὸς φερόμενα, τείχισιν. Indutiæ, inferiæ, insidiæ, inimicitiæ, ineptiæ, hæ idus εἰδοι, inlecebræ, Kalendæ, literæ, latebræ, græce πῦλωμα, minæ, ἀπειλαὶ manubiæ, nuptiæ, nares, nundinæ, nonæ, neniæ ἡ ἐπιτάφια nugæ, opes, Sed Virgilius libro primo, Non opis est nostræ Dido, plagæ, preces, primitiæ, prestigiæ, quisquiliç φρυγάνων χαίτη σκύβαλα reliquiæ, retes δίκτυον nam & in consuetudine dicimus in retes meas incidisti. Retia enim si dixeris pluralem facis à nominatiuo, qui est rete neutri generis, sarcinæ sortes, suppetiæ, βοηθία, sortes, scopæ σαρός. dicimus tamen & scopa, scalæ, κλίμαξ, salinæ, ἁλικαὶ. tenebræ, μύκος σκοτία uires,

Cælites qui
Fori qui
Fræni & fræna & frænum
Grumi qui
Lendes qui
Lemures qui
Manes qui
Natales
Nobilitas
Magistrates & Magistratus
Pugillares qui
Primores qui
Quinquatres
Panathenea latine quomodo.
Fœminina semp pluralia.
Argutiæ
Arguto argutas
Aræ pro penatibus.
Alpes quæ
Aedes & ædis in quo differũt.
Blanditiæ
Bigæ, Trigæ
Caulæ
Cerimoniæ
Facetiæ quæ
Fortunæ quæ
Gerræ quæ
Minæ Neniæ q̃
Quisquiliæ quæ
Retes quæ
Suppetiæ quæ
Scopæ quæ
Scalæ quæ
Salinæ quæ

uindiciæ καρπισια ἐλευθρια.

¶ Item neutra semper pluralia hæc arma, auia, arbitria, battualia, bona, ὑπάρχοντα breuia, besalia, iusta, bacchanalia, castra, crepundia, hæc cete, κήτη. hæc Compitalia idest ubi eos qui peregre moriuntur colunt Parentarium dicitur. Carmentalia matri euandri sacrificia instituta carmentalia appellata à nomine ipsius. Cerealia, δημήτρια cunabula, cibaria, comitia ἀρχαιρέσια donaria, diaria, exta, gesa ετα δος ἀκουτίου cæsa, Genitalia, Iuga, ἀκρώρια, iugum, ὑποζύγιον Iusta ἔθιμα, intestina, iugera, sed & iugerum dicimus, lautia supellex, liberalia, lumina, apud Virgilium lumen legimus mœnia, magalia καλύβαι ἀφρῶν Mapalia καλύβαι ἀφρῶν hæc Neptunalia ποσειδώνια, hæc orgia, διονύσου μυστήρια. hæc palaria. cum milites ad palos exercentur, hæc parentalia, νεκύσια, hæc præcordia, ὑποχόνδρια, hæc rostra, locus in urbe ubi concionantur, hæc spectacula, θεωρίαι spolia, sponsalia μνηστρα, hæc Saturnalia, κρόνια, hæc serta στέφανοι στεφανώματα, terminalia, tempora κρόταφοι, sed Virgilius tempus dixit, hæc uerbera μαστίγες, uiscera, uada βράχη sed & uadum dixerunt, uulcanalia ηφέστια quæ semper pluralia sunt si plusq̃ unum significare uelimus. Siquidem masculina sint semper pluralia sunt, utputa hi loculi. Ita dicemus binos trinosque loculos. Si uero fœminina, ut puta hæ scalæ. ita dicemus binas ternasque scalas. Et neutralia similiter utputa hæc spectacula.

¶ Elementa semper singularia sunt, ut cœlum οὐρανος æther αἰθήρ aer ἀήρ sol ἥλιος iubar, terra γῆ, mare θάλασσα. Autumnus & autumnum. Maria tamen quamuis dicantur pluraliter attamen nec marium nec maribus dicemus, & terras pro terræ regionibus accipimus.

¶ Item metalla semper singularia sunt, utputa aurum, stagnum, argentum, cassiterum, ferrum, orichalcum, æs, aurichalcum, Plumbum, aera quamuis dicantur tamen cæteris casibus non utimur.

¶ Item quæ mensura constant arida dumtaxat quæ numerari non possunt semper singularia sunt, ut triticum, quod & frumentum dicimus, hoc far, hoc ador adoris frumenti species, hæc oriza ὄρυζα hæc faba. Vergilius uere fabis satio. Inusita-

Vindiciæ quæ
Battualia quæ
Bona quæ
Cõpitalia quæ
Carmentalia q̃
Cerealia quæ
Comitia quæ
Gæsa quæ
Iuga quæ
Iugum quid
Iusta quæ
Lautia quæ
Magalia quæ
Mapalia quæ
Orgia quæ
Palaria quæ
Præcordia quæ
Rostra quæ
Spectacula quæ
Sponsalia quæ
Saturnalia quæ
Serta quæ
Tempora quæ
Verbera quæ
Vada quæ
Vulcania quæ
Bini terniq; loculi.
Binæ ternæq; scalæ.
Elementa semp singularia.
Cœlum quid
Sol quid
Iubar quid
Autumnus & Autumnum
Terras p regionibus accipimus
Metalla semper singularia.

ta declinatio. hæc lens, hoc cicer, hoc milium, hoc minium κιννάβαρις, hoc paniceum, hoc git monoptotum, μελάνθιον hoc ordeum.

Mel, Vinum

¶ Item hęc semper singularia sunt mel, quamuis Virgilius mel la dixerit, oleum, uinum, quamuis Virgilius uina dixerit, mulsum οἰνόμελι defrutum, ἕψημα acetum, ὄξος lac γάλα, garum, muria, liquamen, & si qua horum nominatiuo pluraliter efferuntur, cæteris tamen casibus cessabunt. Fel sic declinatur quomodo mel, Et si pluraliter declinata fuerint non ad quantitatem, sed ad genus referuntur, ut mella, ut sint multæ species quasi locale. ut atticum rhodium, similiter & lanæ ut sint uariæ species lanæ quasi milesia & hispana.

Mulsum quid
Defrutū quid
Acetum quid
Lac quid
Garum quid
Mella quæ ratione dici possint.
Lanæ numero plurali quo sensu efferuntur.

¶ Item nomina fluminum, & montium, & ciuitatum semper singularia sunt, nisi quæ natura pluraliter enunciantur. ut Athenæ, & Thebæ, Baiæ, Cumæ, Puteoli, Ostia, Brixiæ, Abellæ, Argi:-

Ostia, brixiæ, Abellæ, Argi, Ciuitates.

¶ Item singularia semper sunt quæ nec uideri, nec tangi possunt. Verum ab his in alterutram partem doloris aut gaudii adicimur, ut gaudium quamuis Virgilius & gaudia dixerit latone tacitum prætemptant gaudia pectus. uigor, metus, lætum, timor, terror, insania, sopor. ius & pluraliter iura tantum, iustitia, mœstitia, stultitia, senium, senilis morbus, scrupulum, sapientia, salus, fides, πίστις, perfidia ἀπιστία, macies maciei, macer, macri, misericordia, inertia, segnitia, pigritia, uelocitas. Sed âuctores non usquequaq; hæc obseruauerunt:-

Senium quid
Fides quid
Perfidia quid
Macies et.

¶ De Monoptotis.

¶ Sunt quædam nomina tota in declinatione, & singulari, & plurali, Monoptota. In quibus & communia trium generum sunt, aut masculini, fœminini, & neutri. Neq̃, frugi, nihili, nugas, Pondo m. f. n. quanquam unum pondo, non dici sciamus, sed in libram referamus utputa unam libram, duas libras, duo pondo & deinceps obseruamus. Id quoq; obseruabimus ut quoties de metro loquamur, correpta o. litera dicamus, duo milia. In accentu longo duo homines, ambo homines, ambæ mulieres dicimus:-

Neq̃, Frugi
Nihili.
Pondo numero tantū pluralis & neutri generis.

¶ Sunt quædam nomina singularia tantum monoptota, quæ pluralia non habent, & sunt neutralia, ut fas, ir, tabo, git, nefas,

Fas, Ir, Nefas.

Par. Cepe. Tabo. Git. Infter. Sinapi monoptota. Heteroclita q̃ Gelu, Cenu. Teftu quid Veru. Offu Seru. Pecu & Pecus Sponte, opem Vicem. loca loci Pomarius Pomaria Ioca Ioci Porrum porri Numeri non declinantur. Literarum elementa indeclinabilia.

inftar, par, finapi ❀ unde ir appellant. Cæpe & hæc cæ pa, huius cæpæ: -

❡ Sunt quædã nomina tantum monoptota quæ pluribus cafibus naturalem declinationem admittunt, & appellantur hetero clita. ut gelu, genu, teftu ὄστρακον. Sed Virgilius hęc tefta in georgicis & ueru ὀβελίσκος feru ὄρρος tonitru, cornu, offu ὀστέον & os offis ut infra apparebit, inter. monofyllaba. Pecu & pecus pe coris ficut apud Salluftiũ de ❀ & apud Virgiliũ, & fuc cus pecori, & lac fubducitur agnis. & alibi. pecoris q̃ lactis abundans ❀ ut Cicero. funt quædã plurali tantum monoptota cõmunia ❀ aliquot, quot, quot hęc alii pofuere inter aduerbia. Sunt quædam, quæ fingulariter non in omnibus cafibus cadunt. uerum pluralem numerum admittunt apud Vergilium fronde fuper uiridi. Frugem, & fruge poteftates ❀ funt quædam quæ non admittunt in quibufdam cafibus.

❡ Septimus cafus eft fponte. & huic declinatio nulla, præter ablatiuum & cætera. ut opem, ut fit auxilium, & uicem nam hæc nominatiuum non habent. Sunt quædam quę fingulariter quũ declinãtur, in pluralibus mutãt genera. Pluraliter hæc loca & hi loci, hic Pomarius. Pluraliter hæc pomaria. hoc frænum. hic iocus hæc ioca. & hi ioci. hoc porrum & hi porri: -

❡ Numeri non declinantur. præter unum, & duo & tres, ex quattuor ufq; ad centum à centefimo: -

❡ Elementa literarum indeclinabilia funt.

Hypocoryfma quæ nomine admittunt. Rana, Ranunculus, Anguis, Anguilla Glandiũ, Glandula, Panis, Paftillum, Beta, Betaceus, Malua, Maluaceus. Piftrinum, Piftrilla, Enficulus

❡ Nomina Hypocoryfmata.

❡ In primis monoptota hypocoryfmata nõ recipiunt, neq; elementa. Item fluminum montiumq; nomina & urbium. Item hominumq;. Item dies fefti, & litterarum elementa. Item numeri hypocoryfmata femper generibus fuis unde oriuntur cõfonant. hic ranunculus, hic anguis, hæc anguilla, hoc glandium, hæc glandula, hoc paftillũ, ut Varro dixit. hæc bæta hic betaceus, hæc malua, hic maluaceus. hoc piftrinum hæc piftrilla. ut Terentius in Adelphis, hic enfis enficulus. fic in rudente Plau. Enficuluft aureolus primum litteratus.

Nominatiui ad regulã redacti.

❡ De nominatiuis ad regulam redactis.

❡ Omnia nomina quæ in en. terminantur, in nominatiuo cafu, ea in genitiuo efferuntur per is. mutata præcedente fyllaba mi. Sunt pene omnia neutralia, exceptis his tantũ nouem quæ ma

sculina uidentur.& sunt masculina in en. hic tubicen tuba longa, tubicinis, liticen ex lituo, tubæ genus. liticinis. cornicen, ex cornu minore, cornicinis. tibicen ex tibia tibicinis, fidicen ex fidibus fidicinis, lien σπλὴν lienis, rien νέφρος rienis & rena, flamen καίσαρος, ἱερεὺς, flaminis. pecten pectinis. Neutralia in en. ab a. Abdomen λαπάτρα abdominis, acumen acuminis. agmen agminis. bitumen ἄσφαλτον, bituminis columen στρέωμα. | Tubicen. Liticen, Cornicen quid & unde. Cornu quid. Lien quid. Rien quid. Flamen quid. Abdomen quid. Bitumen quid. Columen quid

¶ Omnia nomina l. litera terminãtur ✿ eadem nomina neutralia quæ per l. terminantur etiam per e. literam terminari inuenimus ut tribunale, animale, bidentale:– | Tribunale & Tribunal. Animale & Animal. Bidentale & Bidental.

¶ Omnia quæ ar. syllabã terminantur neutralia sunt. ut exemplar, iubar instar, extar. θεατρικὸν ἀργύριον lacunar, & similia. exceptis his. Cæsar, lar, par commune est enim, & quæ ex eo componuntur. ut dispar, compar, bustar, locus ubi cremantur mortuorum corpora. | Extar quid. Bustar quid

¶ Omnia nomina quæ o. terminantur, aut masculina aut fœminina sunt, hęc neutralia inuenimus, ut hoc pondo, hoc tabo, quæ inter monoptota adnotauimus. Quum hæc masculina seu fœminina sunt, hæc genitiuum per is habent, præcedente o. quæ nõnunq̃ seruant. Cicero Ciceronis. Apollo inis. emptio onis. fortitudo nis. turpitudo turpitudinis. Sed quia rationem minus habent masculina, quando mutent. fœmininorum rationem exponemus:–

¶ Tunc enim fœminina seruant o. literam si quando sit ti. ante nouissimum o. syllabam, ut diminutio onis. subscriptio onis. Sin hæc fuerit alia littera coniuncta tunc utiq; o. in i. mutant. ut ualetudo dinis. cupido nis. Ne hæc quis reprehendere possit: necesse habemus hoc obseruare, q̃ unum proprium solum nomẽ quanq̃ habeat cum o. aliam literam tamen o. non mutat ut Iuno Iunonis:– | Quæ in o. nomina, o seruant in genitiuo.

¶ Præterea quæ in o. terminantur masculini generis si tamen recipiant & fœmininam naturam, erunt communiá. ut hic & hæc latro nebulo σκαιος homo & similia exceptis his leno lena, leo lea, & siqua alia:– | Nebulo quid

¶ Omnia nomina tertiæ declinationis, accusatiuum in em, faciunt. exceptis his puppis puppim enim facit, sitis sitim facit, securis securim, turris turrim, peluis peluim, & turrem tamẽ habes | Turrim & Turrem.

Virgilium libro secundo, Turrem in præcipiti stantem:-

Heluipolis
Neapolis
Schytopolis
Chrysopolis

¶ Itē nomina cōposita eiusmodi, ut Heluipolis Heluipolim, Neapolis Neapolim, Scythopolis Scythopolim, Chrysopolis Chrysopolim, accusatiuum in im faciunt:-

Ciuitates
Almities quid
Ambages quæ
Fæles Aelurus animal idem
Fruges quæ
Nubes quid
Soboles

¶ Omnia nomina quæ in es terminantur, genitiuum faciunt in i. si tamen pura fuerit syllaba ut acies aciei. almities almitiei ἐυπρέπεια, si uero adiecta fuerit littera confundit declinationē & in is facit, ut ambages περίοδος clades, cautes, compages, contages ⊛ corbes, dapes, fæles, αἴλουρος felis, fruges, καρπός, indoles indolis, labes, moles, nubes νεφέλη, soboles, sedes ἕδρα, strages, sæpes, ualles, uerres, rupes:-

Spes, Res quid
Lues
Strues structionis.
Plæbes plæbis & plæbei.
Famis, & famæ
Cocles quid
Obses quid

¶ Corrumpuntur hæc tria spes ei. ἡ ἐλπίς res rei. πρᾶγμα. Item corrumpuntur hæc duo, lues luis, strues structionis sed ⊛ structio. est & plebes quæ facit plebis & nonnunquam genitiuum ⊛ duplex hic genitiuus & nominatiuus dicitur enim etiam plebis ⊛ plebs, nō plebes nec plebis postulare perspicitur ⊛ igitur quidam enim famis, quidam famę dixerunt. genitiua ⊛ adaugent syllabam licet præcedens pura sit nec ne abies abietis. aries arietis, ales alitis alis, antistes antistitis, cocles μονοφθαλμός coclitis, ceres cereris, diues, diuitis, hospes, heres interpres, limes, locuples, miles obses, ὅμηρον paries, pes, præses, pedes, quies, reses, satelles, superstes, sospes, seges, teges, teres, trames:-

Demosthenes
Demosthenis cur.
Pelides dæ
Aeschines næ.
Acestes stæ.
Atrida dæ.
Achata tæ.
Pylada dæ.
Oresta stæ.
Aristides dis & dæ.
Achilles Achillis & Achillei.

¶ Sunt præterea nomina quæ in es, quidē literas exeunt nominatiuo casu, genitiuo huius per ae litteras efferuntur & sunt primæ declinationis. ut Anchises anchisæ, Achates achatæ. Acestes acestæ, ut hæc facilius intelligatur distinctio, græca nomina quæ in es terminantur genitiuum faciunt in is, si genitiuū apud græcos ους, ut δημοσθένης δημοσθένους, Demosthenes Demosthenis. sin hęc in græco gtīn ου habuerint πολιδης δους, αισχίνης νου. ἀκέστης ςου faciunt latine genitiuum per e. ut Pelides Pelidæ. Aeschines æschinæ. Acestes Acestæ. possunt tamen & latinum habere nominatiuum, ut Atrida Atridæ. Achata achatæ. Pylada pyladæ. Oresta Orestæ. Anchisa anchisæ. hæc nomina ueteres auctores sine obseruatione ⊛ ut Aristidis & Aristidæ & Aristidis genitiuum Achilles Achillis & Achillei. & per hoc pluralem datiuū & ablatiuum tam ex tertio, quàm ex secundo ordine faciunt.

¶ Nominatiuo singularis in es. exeuntia tandem faciunt nominatiuum & uocatiuum ut hic Hercules ô Hercules.–

¶ Omnia nomina quæ per eus. efferũtur genitiuũ p ei.syll bã faciũt ut Pentheus Penthei. Nereus rei. Mnestheus mnesthei. Tydeus Tydei. Peleus lei. Et quamuis regula dicit Peleum. tamen pelea dicimus in accusatiuo. Similiter & in uctõ o Tydeu. Nã græca declinatio magis in istis casibus præponitur. Sed & in ablatiuo romanam sequitur regulam, quoniam apud græcos ab latiuus non est. Dicimus enim ab hoc Tydeo Peleo secundum romanos ut sine dubio Pentheus, Nereus, Mnestheus sthei. Peleus. Tydeus sint secundæ declinationis.–

¶ Omnia quæ per is. terminantur genitiuum quoq; similem nominatiuo faciunt. ut hic suauis huius suauis. exceptis iis quę in genitiuo crescunt, licet per is efferantur. ut cuspis dis. cinis, cucumis, lapis, lis, puluis, pollis, ſıρις pollinis, semis semissis sanguis, uomis, glis gliris & gliris nominatiuo dicitur.

¶ Monosyllaba quæq; per is. syllabam genitiuos habent penè omnia masculini generis. hic as assis, bos bouis, dux ducis, dens, flos, fons, fur, κλέπτης grex, glis, lar, mons, mars, mus, mos, mas, pes, præs prædis, pons, par, ἴσος rex, ros, sal salis. quum autem iuramus per hos sales dicimus sol solis. uas dis.–

Fœminini generis hæc arx ἀκρόπολις ars τέχνη calx. cos cotis. crux. dos. fax λαμπάς fæx. falx. frons frontis. fraus. glans. gens. glos. ἀνδρὸς ἀδελφή glons. glus glutinis. Alii hoc gluten dixerũt. lăx. lex. lens. laus. lis. lux. mens. merx. Sallust. merces dixit. Mors. nix. nox. nux. nex. nar. ῥώθων naris. ops. pax pars. plebs. pix. stips στίβος stipis. stirps. sors. sus. traps. uis. βία uis. uox. urbs. uix uicis.

¶ Neutri generis hoc æs. cor. crus. far. fel. ir. θέναρ iris ius iuris. lac. mel. os. στόμα προσώπου, os ὀστέον ossis. par. ζεῦγος pus. rus. tus. uas. uer. Ex omnibus his monosyllabis quæ contracta ordine diximus corripiuntur hæc tria. & per i. genitiuum faciunt. spes ei. res rei. uir uiri.

¶ Obseruabimus autem in omnibus his q; ea quæ singulari ablatiuo per e. exeunt necesse est genitiuum pluralem per ium cedant. ut a monte montium a ponte pontium. & alia plura sunt, exceptis his quæ repugnant regulæ.

¶ Dierum sacrorum & solemnium appellationes, quas iam suo loco inter neutralia semper pluralia instruimus. genitiuum plu-

Pẽtheus, Nereus, Mnestheus, Tydeus, Peleus declinationis. ii. Peleũ & Pelea. Tydeu cur & non Tydee. Quæ in is terminantur. Pollis quid. Glis gliris. Monosyllaba nomina. Fur quid. Par quid. Sal Sales. Arx quid. Ars quid. Fax quid. Glos quid. Glus glutinis & gluten tinis. Merx. Merces. Nar naris quid. Stips quid. Hir quid. Os quid. Par boum quid.

Saturnalium & Saturnaliorum *Neptunaliũ & Neptunaliorum*

ralem duplicem habent, tam ex ſecundo quàm ex tertio ordine ut Saturnalia, Saturnalium, & ſaturnaliorum. Neptunalia, Neptunalium & Neptunaliorum & cætera ſic obſeruabimus, Vulcanalia. Terminalia. Compitalia. Carmentalia. Bacchanalia. Liberalia. Genitalia. Parentalia, dicimus enim Saturnale. & Neptunale domum & templum & res Saturnalis.

Poema Diadema Toreuma Diploma Ceroma

¶ Item illæ appellationes quæ etiam quum latine dicantur, natura ſunt græce, duplicem genitiuum pluralem habent, tam ex ſecũdo, q̃ ex tertio ordine. ut poema. diadema. toreuma. diploma ceroma. dicimus enim poematũ & poematorũ, diadematum, & diadematorũ. toreumatũ & toreumatorũ. diplomatũ & diplomatorũ. ceromatũ & ceromatorũ. ſed ſunt qui diſiungunt hæc. & errore quendam eſſe oſtẽdunt differentiã ignorantes. & non eſſe unam appellationem. ex qua elationem genitiuo plurali duplicẽ habent. ſed duas appellationes idem ſignificantes. alteram ſecundi alteram tertii ordinis, & ſecũdi habet quæ antiquitati datur, nam antiqui hoc poematum huius poemati. Pluraliter hæc poemata. horum poematorum dicerent & poematis. & hoc diadematum huius diademati. & cætera ſimilia. Tertii autem ordinis hęc ſunt quæ in conſuetudine obſeruamus. hoc poema, huius poematis. Pluraliter hæc poemata, horum poematum, & cætera ſimilia.

Poematum Diodematum

Is terminata.

¶ Omnia nomina in is. literis terminata, quæ datiuo i. exierint neceſſe eſt genitiuo & accuſatiuo ante ultimam i. recipiant. ut agreſtis ium. hos agreſtis, cœleſtis ium hos cœleſtis.

Quæ accuſatiuũ pluralem nominatiuo ſimilem habent.

¶ Item eadem uocabula quæ in is terminantur. nominatiuo, ablatiuo caſu in i. exeunt & accuſatiuum pluralem caſum ſimilem nominatiuo ſingulari faciunt.

¶ Item in uocabulis nominatiuo is. terminatis quando genitiuo plurali ium. quando um. accuſatiuus pluralis in is. habuerit, genitiuus in ium habebunt. ſed triplex per ium declinandi cauſa eſt. prima cum datiuos & ablatiuos ſingulares i. littera terminantur ut pellis. puppis. meſſis. altera cum quamuis ablatiuus e. litera finiatur. tamen quia accuſatiuus pluralis per is effertur. etiam genitiuus i. ante um. habebit. ut crinis criniũ. acris ium, hoſtis hoſtium:–

¶ Tertia cum per is productus nominatiuus incluſus eſt ut maſculine. glis fœmine, lis. Communes etiam genitiuo plurali per

ium. agunt. græca uocabula à patria deducta, ut Thessalis, Dardanis, Ilias, aut à genere ut Tantalis, Aeolis genitiuum pluralē per dum exeunt. & omnia fœminina sunt. interdum & masculina in eandem declinationem cadunt. ut Damis & Paris, ut dicatur Damidum & Paridum:-

Tessalis
Dardanis
Ilias
Tantalis
Aeolis
Damis

¶ Omnia nomina quę in or. syllaba terminātur, nomina masculina seu fœminina, siquidē latina fuerint, genitiuo circumlocū tur, & per o literam productā proferuntur. ueluti uenator uenatōris, gladiator, tutor, sudor, splendor, honor, color. exceptis his quæ non producuntur. sed corripiuntur. ut memor memōris arbor arbōris. sed si natura græca fuerint, corripiūtur ut Hector Hectōris. Theomnestor Theomnestōris. & similia nam neutralia utiq; genitiuo corripiunt o. literam. ut marmor marmōris. robor robōris:-

Quæ nomina in or, per o literā productam proferuntur in gtō

¶ Omnia nomina quæ ante um. nominatiuum habent i. neutralia datiuo & ablatiuo plurali i. literam geminatam habent ut armarium compēdium, supplicium. utputa hoc armarium hæc armaria his armariis & ab his armariis & cætera similiter sed dè insomnio quæsitum est quoniam apud Virgilium non geminatur:-

¶ Omne nomen masculinum quod per tor syllabam nominatiuo casu terminatur, fœminina per trix finientur, nihilq; ex numero syllabarum translatum amittet, ut orator oratrix. uenator uenatrix, bellator bellatrix, actor actrix, accusator accusatrix, receptor receptrix, domitor domitrix, creator creatrix. tractator tractatrix. & similia ac per hoc nutritor, nutritrix. quamuis in usu nutrix dicatur, excepto auctore cum etiam hęc auctor dici debeat.

Orator oratrix
Bellator
Bellatrix
Nutritrix.
Auctor duum generum.

¶ Verum obseruandum est quod or litteris in ultimo terminata masculina si per uerba nascuntur, una litera in fœmininum ad crescent, ut uenator uenatrix. uictor uictrix. tonsor tonsrix. non tonstrix. duabus enim litteris plus efficiet, fossor fossrix. cursor cursrix. Si uero sua proprietate censebuntur, non ut superiora quæ proficiscuntur à uerbis necessariò cōmunia erunt quandò nihil pro indiuiso per administrationem acceperint uerborum. nam legere respondere, spectare tam fœminis, quàm masculis iudicatur. ut ille agitator. illa agitatrix, fœnerator fœneratrix, uictor uero & institor, & tutor, ac similia pro com-

Tōsor, tonsrix. non tonstrix
Fossor, fosrix
Cursor cursrix

Institor, Tutor.

.......us accipienda, nihil enim quasi præcipuum per uerba habent:-

Auctor unde

¶ Auctor siquidem propterea dicitur quod augere, generauit & auctricem, dicemus quod pariter augere possit, cũ uero ad auctoritatem referatur pro communi præcipiendum:-

¶ Omnia nomina quæ per us syllabam nominatiuo casu terminantur, hæc genitiuo aut per i. exeunt, & sunt secũdi ordinis, aut per is & sunt tertii ordinis, aut per us similem nominatiuo & sunt quarti ordinis:-

Omnis appellatio quæ ex uerbo proficiscitur cuius generis est

¶ Omnis appellatio quæ ex uerbo proficiscitur, & in us syllabã terminatur masculini generis est. ut descendo descendis hic descensus. coeo cois coitus. ambio ambis ambitus. adficio adficis adfectus. sunt hæc quarti ordinis, & genitiuo per us efferuntur, sed si nomen erit secundi erit ordinis & per i. genitiuo proferetur. ut hic magnus huius magni. hic Iulianus huius Iuliani. hic Augustus huius augusti. Sed (si non fallor) omniũ uerborũ appellationes etiã in o. terminãtur. quę cũ in o. termina æ fuerint genere fœminino declinãtur. hæc coitio hæc ambitio, hæc scriptio, adfectio, ultio, discentio, accessio, decessio, euictio, & cætera:-

Descensus Coitus, ambitus Adfectus Coitio, ambitio, Adfectio, ultio Decessio

¶ Sunt etiam tertii ordinis & per is genitiuo proferentur. ut coitio, coitionis & cætera:-

Masculina hic ligus liguris, lepus leporis, hic mus muris, uetus ueteris, facit & hic & hæc & hoc uetus trigenes.

Fœminina in us

¶ Fœminina hæc uenus ueneris, hęc tellus ris. hæc iuuentus iuuentutis, hæc palus paludis, seruitus seruitutis, hæc senectus senectutis, hæc fraus fraudis, hæc laus laudis, hæc uirtus uirtutis, hæc salus salutis.

¶ Neutralia hoc nemus nemoris:-

Nomina us finita quarti ordinis.

¶ Quæ enim per us exeunt & genitiuum similem nominatiuo habent, & sunt quarti ordinis hæc infra ostenduntur, quibus exceptis reliqua per i. proferentur, ut hic acus acus, hic artus tus. sed singulari numero artus non dicimus, aduentus tus, accentus tus. arcus cus. æstus us. cæstus tus. casus sus. contestus tus. colus lus, κλάκατη commeatus tus currus rus, cultus, fructus, fœtus, habitus, ictus, impetus, manus, magistratus, domus, ductus, gradus, nutus, lacus, occasus, λ...νσις obtutus, partus, passus, portus, porticus, principatus, prospectus, questus, risus, ritus, saltus, senatus, sexus,

Artus nũero tantum plurali.

tus,ſexus,ſinus,ſitus, ſtatus, ſumptus,tractus,tribus, uerſus,uictus,uultus,quercus.

❡ Item omnia nomina quæ ante us literas habent i,hæc terminantur per uocatiuum caſum in i. ut hic pius o pii, & cætera ſimiliter declinantur. nullum neutrale diſſyllabum us literis terminatum genitiuo in i ultima exit ſyllaba . unde uulgus maſculini generis potius q̃ neutralis dicendum eſt.

Nomina quæ terminant uocatiuum in i.

Vulgus

❡ Item quorum genitiuus ſingularis in us literas exierit, datiuus ultimam u habebit.

Datiuus in u.

❡ Quæcunq; enim nominatiuo in us exeuntia à genitiuo plurali u geminante m habuerint , & accuſatiuum pluralem mus terminabunt . ut manus manuum has manus , anus , anuum has anus . fluctus , luctus , & cætera . ergo melius has domus, quàm domos:-

In accuſatiuo melius has domus q̃ domos.

❡ Item quæ in us cadentia plurali genitiuo rum ultimam habuerint,accuſatiui plurales os literas ultimas habebunt. ut pinorum pinos,ficorum ficos, & cætera ſimiliter , ac per hoc domorum domos:-

Pinos, Ficos, Domos.

❡ Item us terminata ſi datiuus & ablatiuus ſingularis u ultimam habuerint.genitiuum pluralem geminatum ante m habebunt neceſſe eſt,ut anus ab anu anuum,domus à domu domuũ non ut quidam putant domorum:-

Domuum & non domorum.

Erfinita

❡ Omnia nomina , quæ per er literas caſu nominatiuo exeunt & ſunt quæ per i exeunt , ager agri . ſic & cætera per ordinem literarum.quæ enim per is exeunt. ut hic pater patris, uenter γαστὴρ,aut maſculina aut fœminina ſu nt,exceptis his.iter cicer,paſſer.hæc enim utriq; neutralia ſunt.

❡ Item ommnia quæ efferuntur græce os , & ante os ſyllaba hæc latine in er.Κλέανδρος Cleander ὄναγρος Onager.

Nomina q̃ apud græcos in os, apud nos in er flectuntur.

❡ Omnia quæ per as literas terminantur,ſiquidem fue
❀ nis ſunt.ut mas maris,ſin hæc græca aliquando
❀ æſtimantur,hoc enim genere genitiuo caſu græco & ſiquidem terminantur in ος , ut græce θόας θοάντος,latine thoas thoantis.

❡ Græce in ου primi ordinis ut græce αἰνείας αἰνείου.

❡ Omnia nomina quæ ſingulari ablatiuo in i tantũ cadũt hæc addita ium ſyllaba ❀ plurali omnium ablatiuo enim ſingulari eadem in i trium generũ.ut felix felici

felicium, uehemens uehementi uehementium & similia. ut constans, atrox, rapax, prudens:-

¶ Sunt enim alia tertii generis nomina, quæ quamuis in masculino & fœminino in is syllabam nominatiuo terminentur, tamen neutra nominatiuum in e faciunt, ut hic & hæc salutaris hoc salutare.

¶ Item hic & hæc agilis hoc agile & similia.

¶ In his tamen omnibus obseruabimus si appellationes fuerint, quod tunc ablatiuum in i literam faciunt. nam si propria nomina fuerint, tunc ablatiuum in e literam habere debebunt, ut à felice, uehemente, salutare, nihilominus tamen pluralem genitiuum eundem seruant, quanquam ablatiuum singularem uariant, in differentia proprii nominis & appellatiui:-

Nomina neutra in e. correptam ablatiuum per i habent.

¶ Atq; illa quoq; ablatiuum per i literam habent, quæ ntõ in e correptam terminantur, quæ sunt utiq; neutralia tertii ordinis. ut mare, sedile, monile, rete & similia:-

Nomina quæ habent datiuum & ablatiuum p. i literam.

¶ Item illa quæ per i literam datiuum & ablatiuum habent, quæ sunt hæc eodem libro supra excepta, quæ incusatiuum per im faciunt. idest s ante m & sunt tertii ordinis. puppis, sitis, securis, turris, peluis, heliopolis, scyrhopolis, & cætera similia:-

¶ Illa quoq; quæ similem genitiuum nominatiuo habẽt per i literam ablatiuum habebunt & per e. ut hæc nauis huius nauis, ab hac naui & naue. duplicem enim hæc regula habet ablatiuum. Item ignis, turris, ratis:-

Quæ per i literam ablatiuum habent.

¶ Item illa quæ per i literam ablatiuum habent, quæ in l literam nominatiuum habent, & sunt neutralia. ut tribunal, ab hoc tribunali, uectigal uectigali, sed in monosyllabis, ut supra adnotauimus regulam istam nonseruant. ut ars, pars, facit enim genitiuum pluralem artium, partium, ablatiuum uero ab hac arte, ab hac parte:-

¶ Item quæ genitiuo plusquam una syllaba crescunt, ablatiuum per i literam necesse habeant. ut hæc supellex huius supellectilis ab hac supellectili. hic præceps cipitis. cipiti. anceps ancipitis ancipiti, hebes hebetis hebeti. plurali genitiuo habent ium:-

¶ Omnia masculini & fœminini generis uocabula singulari nu

mero in declinatione non plus q̃ una syllaba crescunt.unde mi hi uidetur non supellex, sed supellectilis esse dicendum . & an cipitis q̃ anceps:-

Nõ supellex sed supellectilis dicendum.

❡ Omnia nomina quæ ens terminantur, si modo non sunt participia possunt & pluraliter neutraliter intelligi, & singulariter fœminine deriuari ad appellationem . ut uehemens neutraliter plurali hæc uehementia, fœminina singulariter hæc uehementia,item prudens prudentia sapientia & similia:-

Nomina in ens terminata quomodo possunt intelligi.

❡ Vnde igitur dignoscitur & discernitur nomẽ à participio, ꝙ nomen recipit comparationem & superlationem,unde etiam appellatio deriuatur,participium hoc non recipit sed euenit sæpenumero ut ex ipsis participiis nomen siue appellatio similis partis deriuetur.ut ex eo ut est patior participium faciemus patiens, fit & nomen patiens ❀ ex eo ꝙ est sapio sapiens,fit & nomen sapiens,hinc fit ex nomine.

Participiũ quomodo discernatur a nomine, & contra.

❡ Sapientia & singulariter sapientia:-

❡ Item pluraliter patientia & singulariter patientia,unde comparatio esse non potest,Inuenimus deriuari ❀ ut audiens pluraliter audientia,fœminine audientia ❀ fœmine silentia.

Pluraliter sapientia & singulariter sapiẽtia.

❀ non inuenimus plusq̃ una syllaba crescere,præter pauca . Iter iteneris, supellex supellectilis , præceps præcipitis , anceps ancipitis , iecur iecuris . quidam dicunt hoc iocinor huius iocinoris , quanquam multi contendunt hæc supellectilis huius supellectilis & hoc itiner huius itineris. quædã ablatiuum per i literam obseruabimus, quæ etiam quum de ablatiuo ❀ quod i litera fit excepimus.

Iecur & iocinor.

Hæc supellectilis.

Itener iteneris

❀ quæ figurata appellauerunt ut lachrymabundus.anhelabundus,item hiulcus idest qui hiat. petulcus qui petit.tria tantum simili pronuntiatione intellectu dissonãtia ❀ ut canorus. ❀ nominatiuo duplicia sunt quæ non ex utroq; ntõ ❀ de ❀ accipiant sed ex altero,ut satias & satietas,uerum ❀ satietas satietatis facit.item iter & itener,non ex eo quod est iteneris ❀ hæc exempli causa sufficiant:-

Hiulcus quid

Petulcus quid

Tria tantum similipronunciatione intellectu dissonantia.

❀ declinationibus binis increscunt,licet suo quæq; loco satis dictum sit,tamen & in summa referenda uidentur,&

Iter & itener

ſunt ea quæ prælata a litera in l exeunt, ut tribunal tribunalis. quæ in ar, lacunar, puluinar. Item quæ in ons, ſpons, fons. Item quæ in er puer ſocer. Sed hæc nomina. Creber enim & pater nõ creſcunt niſi una.

❧ Item creſcit in eo uocabulo quod ❀ cum eſt uir. Rex cõmuni genere dicitur. primum ab etymologia rex ut re/gens, deinde ꝙ ſunt quædam uerba, quæ ex ſe trium generum ❀ nomina creant, tanq̃ ab eo quod eſt hic interpretator, hu ius tatoris, ex diuerſo genere interpretatrix & ex cõmuni Cato ❀ & ab eo quod uindico uindicator uindicatrix, & uindex. ſic & carnificator & carnificatrix, & carnifex. ſic regna/tor regnatrix, rex, nam regina nullo modo recipiendum niſi reci peremus & reginũ. De extremitatibus nominũ & diuerſis quæ/ſtionibus. Ne ipſa quidem rerum natura tam finita eſt, ut nobis ❀ nouiſſimum ſui adſignet, ne dum artes quarum ❀ humana non ſuſpicit, uel propter extremum difficultatis labo/rem, uel ſolũ earũ inuentione ſatiata. & ſanè quid poteſt abſo lutũ eſſe quod aſſidue propter ſubtilitatẽ cuiuſq; ingenii abſu mitur ❀ quæ aliis ſubinde adiectionibus ❀ eſſe non ❀ quare contenti ſumus eo, quod repertum eſt ❀ partes quoq; menſuram ſui habent & naturam ❀ certum eſſe uidemus quod internum eſt. Latinus uero ſermo cum ipſo homine. Ciuitatis ſuæ natus ſignificãdis intelligendiſq; quæ dicere præſtitit. poſtq̃ planè ſuperuenientibus ſæculis accipit ar/tifices, & ſollertiæ noſtræ obſeruationibus captus eſt, paucis ad/modum partibus orationis normæ ſuæ diſſentientibus, regendũ ſe regulæ tradidit, & illam loquendi licentiam ſeruituti ratio/nis addixit:–

Vindicator Vindicatrix Vindex Carnificator Carnificatrix Carnifex Regnator Regnatrix Regina non recipiendum.

Latinus ſermo quo pacto ſe re gulæ regendũ tradidit.

❧ Quæ ratio adeo cum ipſa loquela generata eſt, ut hodie nihil de ſuo analogiæ inferat. ea enim quæ ad explicãdam elocutionẽ iam apud ſenſus noſtros educta ſunt, iam confuſione uniuerſita tis diſſeminauit, & ut diſparibus paria coaluit adprobatur à de/fectionis regula argumento ſimilium:–

❧ Conſtat ergo latinus ſermo, natura, analogia, conſuetudi/ne, auctoritate:–

Latinus ſermo quibus conſtet

❧ Natura uerborum omnium, quæ immutabilis eſt, nec quicq̃

Natura uerborum.

aut plus aut minus tradidit nobis q̃ quod accipit. nam si quid dicat scrimbo pro eo quod est scribo non analogiæ uirtute sed naturæ ipsius constitutione conuincitur:-

¶ Analogia sermonis à natura proditi ordinatio est, neq; aliter barbaram linguam q̃ argentũ à plumbo dissociat, plenius hæc de analogia in sequentibus romanus inseruisse inueniemus.

Analogia quid.

¶ Consuetudo non arte analogiæ sed iuribus paret. ideo solũ recepta quod multorum consensione conualuit ita tamen ut illi ratio non accedat sed indulgeat:-

Consuetudo qd

¶ Auctoritas in regula loquẽdi nouissima est, nanq; ubi omnia defecerint, sic ad illam quemadmodũ ad unũ sacrum decurritur. non enim quicq̃ aut rationis aut naturæ, aut cõsuetudinis habet tantũ opinione oratorũ recepta est, qui & ipsi cur id secuti essent, si fuissent interrogati, nescire confiterentur,

Auctoritas opinione tantum oratorum recepta est.

¶ Ex his ergo omnibus cõsuetudo non enim uulgaris, nec sordida recipienda est, sed quæ horridiorem rationem sono blandi tur, ore depellat. Interdũ enim utilibus iocunda gratiora sunt. Hæc si diutius & consuetudo uerba quædã uel nomina usq; ad ꝑsuasionem ꝓprietatis sufficiẽt. si tamẽ eadẽ nõ aspere ꝑ analogiam enuncientur, alioquin rationem mallem q̃ assiduitatem.

In quibus Charisius mallet rationẽ ꝙ consuetudinem sequi.

¶ Tractabimus ergo primum nomina polusyllaba. polusyllaborũ mq; quæstiones. deinde uerba uerborũ mq; quæstiones, nouissime catholica uagáq; multarum controuersiarum ueterem caliginem desipent:-

¶ Omnia igitur nomina quibus uniuersa dictionis silua copiosa est non plus q̃ per duodecim ultimas literas finiuntur. quinq; uocales a. e. i. o. u. sex semiuocales. l. m. n. r. s. x. una muta. t. sequimur ergo has extremitates aut per omnia genera nominum, aut per ea quæ in quibusdam nominibus sunt, singulisq; extremitatibus & quæstiones & suas subiiciemus & soluemus:-

Nominum terminationes quot & quæ.

¶ A. masculina quæ in a litera ueniunt. xviii. plus minus sunt. ex quibus exempli causa tria interim ponemus. sisenna, perpenna. Catilina. horum inperturbata declinatio est. nam plurali, genitiuo harum. datiuo & ablatiuo his. accusatiuo has. literas accipiunt. tanquam perpennarum perpennis, perpennas, sisennarum, sisennis sisennas, Catilinarum catilinis catilinas:-

Quæ masculina in a literam ueniunt.

¶ Fœminina quæ in a ueniunt plusquam quinquaginta sunt.

diua minerua,aurora, & cætera,hæc omnia & huiuſmodi ad de clinationem ſuperiorum diriguntur:-

℃ Neutralia quæ in a. ueniunt plus quàm quinquaginta ſunt ſed omnia græca.ut diadema, emblema,ſchema.hæc à ſuperiori declinatione diſſonant,faciunt enim genitiuo plurali ſchematũ. Item datiuo & ablatiuo ſchematibus:-

Conuiua *Commune triũ generum.* *Ebria.*

℃ Et ut breuius dicamus a . litera finiuntur romana nomina maſculina & fœminina ſunt & neutralia ſed ĩ multitudine hoc eſt plurali numero ſingularia peregrina ſunt , item communia ex maſculino & fœminino.ut adſecla,conuiua,pompeius in au ctorato poſtquam conuenio omnes conuiuas meas . Ebria maſculino in eodem Pompeius. neq; ego ſum Memnius.neq; Caſſius,neq; Mimatius ebria

Neutralia pluralia quæ

℃ Neutralia pluraliter ut ſaturnalia,compitalia, quorum genitiuus quamuis uarius ſit, elatus apud auctores ſaturnaliũ enim & ſaturnaliorum,compitalium & compitaliorum, datiui tamen manſit regula ut bus finiatur:-

Arma, Caſtra, Exſta.

℃ Nam neutra quæ ſemper pluralia ſunt ſi ante nouiſſimam ſyllabam i. literam habent genitiuo,datiuo per bus ſyllabam finiũtur,ueluti ſaturnalia ſaturnalium ſaturnalibus.nam arma,caſtra,exſta,quæ non habent i. ante a. ſyllabam datiuo caſu is finientur,armis enim & caſtris,& exſtis dicimus.

Poematum an poematorum. *Commodius toreumatum, q̃ toreuma dicitur*

℃ Singularia uero neutra a litera terminata nulla inueniuntur niſi peregrina ut toreuma, emblema, poema.de quibus dubitatur quem caſum genitiuum & ablatiuum habeant.Legimus toreumatum & toreumatorum , toreumatibus & toreumatis & ſic ſimilia . Commodius tamen ſenſerunt. qui toreumatum & poematum dicendum putauerunt. primum q; hæc magis ad romanum colorem uidentur accedere.deinde q; hæc quæcunq; nomina genitiuo plurali apud græcos per ων literas terminantur, tranſlata in latina ων in um mutant ut ἑκτόρων νεστόρων,hectorũ neſtorum . ſic ergo cum illi dicant ἐμβλημάτων , τορευμάτων, ποιημάτων , nos recte emblematum , toreumatum , poematum dicemus.

Emblematis *Ceromatis* *Pegmatis*

Similiter in genitiuo quoq; ſingulari τος græcum in is latinum mutamus . ut ἐμβλήματος emblematis , κηρόματος ceromatis ποιήματος poematis πήγματος pegmatis.Nam nominatiuum pluralem græce proferemus poemata,ceromata,pegmata,emble-

mata & similia.Itẽ poematibus & schematibus, emblematibus dicendũ est,quoniã quæcunq; nomina cuiuscúq; generis singulari numerocasu abltõper e. literã exeunt ea in gtõ plurali um & datiuo & ablatiuo bus literas habent.ut à pariete parietum parietibus.à muliere mulierum mulieribus.ab homine minum. nibus, à littore torum. ribus.sic à poemate poematibus & cætera similia.Cicero in Verrem quarto tantum emblematum Romani poematis referunt,quamuis ratio poematibus faciat. Nã & Varro sic inscribit in libro suo de poemãtis. & Anneus Florus ad diuum Hadrianum poematis dilector. Plautus schema pro schemmate dixit in Amphitrione,hui ergo processi cum ser uili schema.Plinius sermonis dubii tertio de Varrone qui maxime uicina græco grace dixit, ut nec schematis quidem dicat sed schemasin.

Poematibus an poematis. Schematibus an schematis. Emblematibus an tis. M. Varro de poematis. Anneus Florus ad Hadrianum Cæsarem. Schema pro schemate. Varro maxime uicina græco græce dixit Schemasin

¶ Communia duorũ generum quę in a. ueniunt plura quàm xxxii. sunt ueluti uerna,collega,nauta,.sed hæc ex eadem obseruatione declinationum qua superiora fœminina & masculina declinantur. Neutralia enim sola ab horum declinatione deflectunt, qui genitiuo plurali schematum, datiuo & ablatiuo schematibus faciunt. Commune trium generum in a unum uenit nequa,Idem istud & singulari & plurali numero monoptoton est,propter quod multum errant qui dicunt ad iecta in litera nequam hominis propositum habent.

Verna,Collega Nauta cõmunia duum generum Nequa cõmune trium generum Nequa dicendũ & non nequam citra m.

¶ Masculina in e.literam nulla ueniunt neq; fœminina nisi peregrina talia.Crotale, Eriphile,Calpe.hæc quum sint græca, ea Analogia declinãtur ueluti Crotale Crotales,Crotalen. Calpe, Calpes,Calpen.

¶ Romana sanè nomina nominatiuo casu in a exeuntia accipiunt e. literam,& faciunt genitiuum & datiuum singularem, ut hæc amicitia huius amicitiæ. accipiunt m & faciunt accusatiuum ut hanc amicitiam,quorum ablatiuus tantũ producitur. Quoniam omnia quæ a litera terminãtur,seu singulari seu plurali numero necesse est ut corripiantur nisi ablatiuo casu, qui nunquam corripitur nisi quum e litera terminatur. nec tamen in omnibus. Nam in multis & producitur ueluti ab re, fide, specie,acie. Necesse est autem ablatiuus uocalibus literis semper terminetur.

Ablatiuus in e. quando producitur.

¶ Item quum a uel o. litera terminetur rum accipit & facit

Deabus Libertabus Filiabus.

genitiuum pluralem. Datiuus & ablatiuus per is exeunt ut ab hoc docto.torum tis,nisi quod nonnunquam ratio ista auctoritate uel necessitate corrumpitur. ueluti quum dicimus his deabus & libertabus filiabusq;,quod iurisperiti instituerunt, ambiguitatis discernendæ scilicet gratia,ob quod multa sordide ab auctoribus dicta uidentur habere rationem . Nam Gellius in ii. Deabus inquit supplicans.& in eodem. Multitudo puerorum iam erat ex raptabus.& in tertio capite.cum aliis paucabus con silium & in.v.Puellabus.& in vii.pro duabus pudicabus . quæ ut dixi sexus ostendēdi causa defendi possunt. at quū nulla cau sa cogente quid tale dicitur.tunc nimirum confitendum est de errore.ut idem Gellius in xcvii . portabus & mox oleabus . & Plautus in Curgulione hibus. & Ennius in Protreptico panni bus,quæ notanda uidentur:–

Raptabus Paucabus Puellabus

Pudicabus Portabus Oleabus Hibus Pannibus

¶ Cum ergo e.uel i.uel u.terminetur ablatiuus singularis um. accipit, & facit gtm̄ pluralem, datiuo & ablatiuo bus syllaba finitur,ueluti ab hoc rege, regum, regibus.ab hac naui, nauium, nauibus,& ab hoc portu,portuum,portubus.Inuenimus tamen apud auctores etiā his cōtraria.nucerū enim Cœlius dixit,Lucilius iugerū. Gelli⁹ uero regerū & lapiderū,quū rum syllaba nūq̄ accipiat ablatiuus.e.litera terminatus, nisi quū producitur . ut ab hac re rerum,die dierum,specie specierum, facie.erum . Sed genitiuus singularis de hoc ablatiuo obseruatur . Nam siue i. siue u. habuerit in fine.s.accipiet,& faciet genitiuum. ut ab hac naui huius nauis.ab hoc portu huius portus, quamuis nec hoc auctores oseruauerint.nam & Terentius huius anuis dixit . & Sallustius huius senati,quum ratio exigat huius senatus dicere. Si uero correpta finiatur e in i..mutat,& adiuncta s. facit genitiuum. ut ab hoc rege huius regis.ab hoc osse huius ossis.sic enim debet decliuari,non ab hoc osso,sicut Varro dixit, osse scribebant,& Ennius.uelim ego osse arare campum cereum.huius nominatiuus est hoc osse,quamuis.xxxiii. dixerit caluariæq; ipsum ossum expurgarunt inaurauerū ntque:–

Nucerum pro Nucum Iugerum pro Iugerorum Regerum pro regum Lapiderum pro lapidū. Genitiuus singularis obseruatur ab ablatiuo. Anuis pro anus. Senati pro senatus Osse & nō ossi Stilus erat osseus.

¶ Si producta e. litera finiatur ablatiuus,i accepta faciet genitiuum,ut hac die huius diei.ab acie huius aciei.ab hac specie huius speciei.scilicet e manente in productione q̄ i . ante se habet. nam si non habeat corripietur in genitiuo.ut ab hac spe spei, re rei,fide fidei. quanquam in Aulularia Plaut. fide dixerit, fame

tamen producitur, quamuis non habeat i, & ideo auctores etiam huius fami dixerũt, ut idem Plaut. in Sticho fami datiuo casu, & Varro genitiuo huius fami, quum famis sit rationis. adnotandum est hæc fœminina tantum inueniri, quæ es producta finiuntur, masculinum nullum, nam de diei controuersia suo loco dicetur.

Famis & fami.

❡ Omnis autem ablatiuus singularis semper i accipit &
✿ in ablatiuo casu corripitur ut ab hoc rege ✿

❡ Anforum an anforarum dicendum sit quæritur ✿
sed cum eadem suauitas in utraque enuntiatione ✿
harum mallet. Quum aures simili pretio recta delectent,
✿ quæcunque nomina exceptis neutralibus singulari numero ✿ non possunt genitiuo plurali per alias literas q̃ per arum exire ✿ Sennarum, Minerua mineruatum. collega collegarum. sic amfora amforarum non amforũ. Romanus autem in libro de Analogia ✿ assidue amforũ. si coniunctim, ut x millia amforũ. si per se, amforarum.

Amphorum & amphorarum quãdo dicendũ.

❡ Hæc cuuma fœminino an neutro genere hoc cuuma dicatur, plerique putant neutri generis ✿
persuadere temptant q̃ cuma coliculi sui esse ui ✿
omnium ineptissimum duco latino nomini græcum etymum dare. Nam quum græci περικυου ὁρμενον dicant, quod nos cum
✿ quomodo potest romano nomini cognatio in mi
✿ uidetur nescire quod nescio qui fingere aliquid iactat ✿ quum sit naturæ inconstantis non potest ab analogia ad s ✿ te sua nunquam aut in orationum, aut in historiarum di ✿
ne auctorem saltem aliquem quo constituatur inuenit, qui ✿
nominis huius sine formidine barbarismi loqui liceat ✿
dixeris in obiurgatum est.

Etymum græcũ latino nomini dare ineptissimũ

Cuma, cyma qd

Canitia an canities dicendum sit quæritur. canitia nec irrationabiliter nec abhorride dicitur. & ideo non est ab analogia recedendum. Canities autem poetico decore in leuitatem soni correpta est. porrò prosæ orationi πεζῷ λόγῳ cum poetica mollitie parum conuenit.

Canitia dicẽdũ ne sit an canities

Prosæ orationi cũ poetica mollitie parũ cõuenit

Senecta an senectus dicendum sit quæritur. quotiens igitur plurali eundem significatum deue ✿ sed omnia sua regula tuta sunt. Vtrunque ergo de quo quæritur in reprehenso sermone dicetur. & suis declinationibus curret senecta, sic quemad-

Senecta dicẽdũ ne sit an senectus.

modum docta, magna, ampla, ut faciat senectæ senectā, quemadmodum doctæ doctam, magnæ magnam, amplæ amplam. Senectus quemadmodū uirtus, salus, palus, ut faciat senectutis, tuti. tutem. quemadmodum uirtus tutis, tuti, tutem. & salus salutis saluti salutem. & palus, ludis, ludi, ludem:–

Merula quid. Auium nomina cuius generis

¶ Merula κόσσυφος an merulus dicendum sit quæritur. Merula dicenda est. auium enim nomina quædā tantum masculina, quędam fœminina extremitate ita olim consuetudo possedit. ut signata potius q̄ usurpata uideatur.

Graculus quid. Ciconia quæ. Fulica quæ

¶ Masculina tantum, ut coruus graculus κολοιός, psitacus. Fœminina tantum aquila, ciconia πέλαργος fulica, λάρος, hæc quoq; de quo quæritur impensius. in a Merula potius q̄ per us merulus enuntiabitur:–

Ostrea ne fœminine dicendū sit an ostreum neutro genere

¶ Hæc ostrea fœminino genere singulari numero, an hoc ostreū neutrale dicendū sit q̄ritur, nec dicēda hæc ostrea fœminini, singulari numero. Quod ita ab eruditis non uano aduocādum est nullius animalis speciale nomen inueniri, quod neutrale sit:–

Margarita dicēdum ne sit, an margaritum. Catholicus canon. Margarita q̄d Carnis in nominatiuo singulari

¶ Margarita an margaritum dicendum sit quæritur, & ferunt peritiores huius conchæ ipsum corpus quo plena est, animale esse, & ideo secundum superius catholicum canonem fœminino genere margaritam proferendum, quemadmodū ostream. Ego de margarita cōtrà sentio. non enim ipsa carnis qua concha prægnans est, margaritum est, sed dicitur illi inesse calculus hic, quē nos margaritum uocamus. Sicut in cerebris piscium lapilli quidam sunt, nec ideo animales sunt. Quare quum materia in qua margaritum nascitur animalis, ipse hic calculus qui nascitur in animalis sit, longe suauius salua obseruatione superioris catholici margaritum neutrali genere dicitur:–

Peruigilia dicendum ne sit, an peruigiliæ

¶ Peruigilia neutrali genere plurali numero, an peruigiliæ fœminino genere plurali numero dici debeant quæritur, & dicēdæ sunt puigiliæ, nec hoc laboriosa ratione adprobatur. Nam cū p se uigiliæ dicātur, præpositione adiecta nō naturā mutāt, sed accipiunt tēporis diuturnitatē, & qui uigilant, puigilare dicuntur:–

Peruigilare q̄d. Calūnia prima syllaba correpta. Mensa an mēsa & unde dicta.

¶ Calumnia prima syllaba correpta effertur, uenit enim à uerbo calumnior hoc est frustror. Mensam sine n litera dictam Varro ait, q̄d media poneretur. sed authores cum n litera ꝑtulerūt. Virg. Sæpe, sed & mensam cùm n posse dici. Idem Varro ait quod & mensa ἄβρωτα. Edulia & esculenta poneretur.

¶ Palilia dicunt. Pales enim dea pastoralis est, cuius dies festus nisi quod quidam à partu Iliæ parilia dicere maluerunt.

¶ Camara dicuntur, ut Verrius Flaccus adfirmat, non camera per e. Sed Lucretius, cameræq; caminis ex cratibus dicendo, etiã cameram dici posse ostendit.

¶ E neutralia propria in e, quæ ueniunt plura xi. sunt. Rete foracte, cæpe κρόμυον. appellatiua talia, monile, præsepe, mare. factitia, plura talia, uitale, hostile, flebile. Factitia dicimus quod nõ ex se, sed ex aliis nascãtur. uitale enim à uita, hostile ab hoste, flebile à fletu deriuatum est, Sed propriorum & appellatiuorum à fac. tiones sunt.

¶ Illa enim ita declinabuntur. hoc rete. tis. ti. te. te. hoc foracte foractis foracti ab hoc foracte. hoc cæpe. hoc monile. lis. li. hoc præsepe. p. s. pi. ab hoc præsepe, declinatione ablatiuo singulari differunt. Faciunt enim cuius diuersitatis quæ ratio sit plenius etiam

In his nominibus quæ per is exeunt hoc præsepe neutraliter Pluraliter præsepia. Sed Plautus in Curculione fœminine est cum ad præsepem suam. Et Varro in Nepote hæc præsepes litera neq; masculina neq; fœminina uenire nisi à Crotale, Calpe, Ephyre, quæ ut supra dictum est, cum analogia declinãda sunt. Neutra igitur tantũ in e Genitiuus singularis in is exit ut huius toralis, huius fecialis ut ab hoc torali, ab hoc feciali. Nam si dicemus regulam neutrorum. Corrumpemus salua manente scripta. erant enim casus quatuor similes cũ traditum omnia neutra triptota esse non tetraptota neutro nomine i litera terminatus, a accipit & trium pluralem. ut ab hoc torali, hæc toralia & ab hoc feciali, fecialia. unde manifestum fit uetera dici non ueteria & ria, & plura non pluria, quamuis Terentius in Adelphis pluria dixerit, quorum ablatiuus nõ in i terminatur, sed e maiore, plure, non ab hoc ueteri, maiori, pluri ablatiuus in e terminetur non in i comprehendi potest & potest de genitiuo plurali, qui ante um non habet i, ut ueterum, maiorum, & plurum dicimus. De maiore tamen uel minore possumus di-

Palilia
Camara dicẽdũ ne sit an camera
Cæpe quid
Factitia nomina quæ
Præsepe & præsepis.
Feciale
Vetera non ueteria.
Plura nõ pluria

Mare dicendũ ne sit ablatiuo casu, an mari.

cere e terminari oportere, quod quæ comparatiui gradus sunt, i finiri non possunt. semper enim e litera in ablatiuo casu finiuntur. Ab hoc mare an ab hoc mari dici debeat quæritur, quando quęcunq; neutralia nõ factitia ntõ casu e litera finiuntur, ablatiuo quoq; eãdem literam seruabunt. ut hoc rete, ab hoc rete. hoc foracte ab hoc foracte. hoc præsepe ab hoc præsepe. hoc ancile ab hoc ancile. Ita hoc mare ab hoc mare, non ab hoc mari dici oportet:-

43:—70

¶ Romanus ita refert mare. Varro de gente. p. r. iii. à mare separata oppida, pro à mari ut refert Plinius. Idem inquit, antiquitatum humanarum xii. Ab Erythro mare orti. Et in Vesuuio, in mare aquam frigidam oriri. Atacinus quoq;, Cingitur oceano, libyco mare, flumine Nilo. Consuetudo per i loquuta est contra definitionem quàm sub titulo ruris dixit. Plautus in Cistellaria. Secundo uentu uectus tranquillo mari:-

Rete neutrali ne genere dicendum sit, an masculino retis
Reticulus
Reticulum

¶ Rete neutrali genere an retis masculino dicendum sit quæritur, ut in neutrali quidem plurali numero facit hæc retia, masculino hi retes. fœminine enim nullam capit adfirmationẽ, quum per diminutionem aut masculinum fit, ut hic reticulus, aut neutrum ut hoc reticulum. Nam ❀ impudentiæ est, ut dicat fœminino genere, hæc reticula, huius reticulæ, quemadmodum hæc nauicula huius nauiculæ. Dicendum est ergo singulari numero hoc rete, plurali hæc retia, tanquam hoc altare, hæc altaria. mare maria. monile lia. quanquã enim neutrali suauitate enuntiandi similia sint, aliquid tamen auctoritati Virgilii nostri tribuendum est, dicentis. Retia rara plagę, & lato uenabula ferro. Et alio loco. Ego retia seruo. Quippe cum in cõparatione certaminis, nõ potest nihil esse qđ plus.

Tapete

¶ Hoc tapete dicimus, ut hoc facile, & sic similiter per omnes casus huius tapetis huic & ab hoc tapeti. Pluraliter hæc tapetia. ium tibus, quã declinationẽ Vir. sequitur, quũ dicit. Qui forte tapetibus altis. sed & hoc tapetũ huius tapeti, huic tapeto, pluraliter hæc tapeta. horum tapetorũ. his tapetis. nã & sic quoq; Vergilius declinat dicens, Instratos ostro alipedes pictisq; tapetis. sed & masculino genere dixit. Pictosq; tapetas. cuius nominatiuũ faciunt quidam hic tapes, qui facit hos tapetas. quod ego qui nusquam scriptum puto nequaquam probo.

Tapetum

Tapes

Vectigal an uectigale dicendum sit

¶ Vectigale ratio poscit non uectigal. Nominatiuus enim pluralis

ralis à singulari plus una syllaba crescere debet, qui si incipiat duabus syllabis crescere uectigal dicemus, quod tamen consuetudini extorqueri non poterit, quin uectigal & ceruical & capital, tribunal animálq; contempta ratione dicamus:- *Animal an le*

¶ Lucretius tamen ait, unde animale genus. Genitiuus quoq; pluralis cum ratione uectigalium facit, auctores tamen uectigaliorum dixerunt, ut Asinius, Vectigaliorum Reip. curã esse habendum. Et Horatius, Anciliorũ & nominis & togæ, ut bacchanaliorum, Salustius & Vulcanaliorum.

¶ Fœminina quoq; e litera finiuntur, sed ut supra dictum est, græca tantummodo, & quidem e producta. ueluti Andromache, Helene, Agaue, Circe, Danae, Crotale, Calpe, Ephyre, quæ quoniam græca sunt, græce declinari debent. huius Andromaches, Helenes, Agaues, Circes, Danaes, Crotales, Calpes, Ephyres. Sed si latine quis uolet, græcum e in a nostrum mutare debet, dicétq; hæc Andromacha, Helena, Agaua, Circa, Danaa, Crotala, Calpa, Ephyra, ut grammatice, rhetorice facit, grammatica, rhetorica, quæ declinantur latine ex forma a litera terminatorum nominum:- *Andromache Andromaches. Helene es. Agaue es. Danae es*

¶ I masculina in i literam nulla ueniunt latina, neutrale unum uenit nihili, & commune trium generum unum inuenies, hic & hæc & hoc frugi, omnibus & generibus & numeris monoptoton est, hoc est nulla litera mutata per omnes casus eadem scriptura decurrit, tanquam hic & hæc & hoc frugi huius frugi huic frugi & cætera. *Nihili & frugi trium generum Monoptoton quid*

¶ Verum quod ad nihili pertinet, ego in alia opinione sum, non enim illud nomen sed aduerbium quantitatis existimo, qui nec genus ullum, nec casum recipit, sed aduerbium potius ex nomine factum est, sicut domus domi, Antium Antii, Karthago Karthagini, nihilum nihili, contra uero hoc nihilum nomen esse arbitror, quum casus quoq; admittat, tanquam hoc nihilum huius nihili, huic nihilo, sicut hoc momentum, huius momenti, huic momento. Nam dicimus existimationem tuam nihili duco. Item dicimus nihilominus te habeo tanquam ineptum. atq; sic, nihilum in ea re dicimus, quibusdam placet frugi & nihili figura proferri, nec in declinationem flecti. Cumini & sinapi græca sunt, & Plautus dixit, Teritur sinapi, cuius genitiuus cum s profertur, huius *Nihili quantitatis aduerbium. Domi Anty Carthagini Nihili nomen. Cumini Sinapi*

Cupo
Cupa Virgilij liber.

Caro carnis
Anio anienis
Debilia nomina quæ nunc appellant defectiua.
Sappho phus & nis.
Dido dus & nis
Ino Inus & nis.
Calypso mater ex Vlysse.
Argus Iunonis custos.

Apollo linis
Carthago ginis

Octo
Pondo
Duo
Ambo

sinapis. Cæteri casus similes sunt nominatiuo.

O litera terminantur tã masculina q̃ fœminina, sed correpta o in i mutant, circumducta uero genitiuo seruant o, ueluti Cato catonis, Cicero Ciceronis, Nero neronis, Iuno nonis, regio regionis. Communia, cupo cuponis, fullo fullonis, quamuis Virgilius librum suum Cupã inscripserit. Itẽ correpta o gtõ, ordo ordinis, cardo dinis, turbo binis, Apollo linis, margo ginis, uirgo ginis, harundo dinis, cupido dinis.

Hæc uarie declinantur omnia, nam ut supra memoratũ est, aut ꝑducta o in genitiuo, aut o in i mutant. huic autẽ formę ꝙ nõ pareant caro carnis, & Anio anienis, quasi debilia adnotant. Nullũ enim nomen o ꝑducta finitur, nisi peregrinũ, ueluti Ino, Sappho, Dido. Quæ ideo quidẽ græce declinare maluerũt, huius Didus, Sapphus, Inus. Sed melius esset secundũ latinã cõsuetudinem huius sapphonis, didonis dicere. Nã & Pacuuius sic declinat, filios sibi procreasse eandem per Calypsonem autumant. & Actius, Custodem assiduum Inoni apposuit uirgini. Virgilius autem hic Dido & Alecto dicere maluit. ut, & nomine Dido Sæpe uocaturum. luctificam alecto dirarum ab sede dearum. Quare ergo Cicero Ciceronis, turbo binis.

Omnia nomina o litera elata siquidẽ ꝓpria sint, per onis gtõ efferuntur, ut Zeno nis. Plato nis, & cætera. exceptis his duobus Apollo, Karthago. Nã Apollo quũ sit ꝓprium nõ Apollonis facit, sed apollinis. Itẽ Karthago nõ Karthagõis, ut Iuno Iunonis, sed Karthaginis. Si autem appellatiua fuerint, duplici gtõ efferũtur. aut enim ꝑ o, ut præco præconis, latro nis, mucro nis. aut per i, ut ordo ordinis, cardo nis, margo ginis. Ergo in fœminis si quando o literam i litera præcedit, tunc genitiuus seruat o literam, ut regio regionis, seditio onis, superstitio tionis, emptio tionis. exceptis debilibus suprascriptis anio & caro. Si autem uertit per i, ut consuetudo dinis, caligo ginis. Excipiũtur autem hæc quatuor quæ & plurali efferuntur, & rationem confundunt, octo, pondo, quæ indeclinabilia sunt & tantum pluraliter efferuntur. Item duo & ambo de quibus infra dicetur, quæ declinantur hoc modo, duo duorum. Dubitatur ambo amborum ambobus & deinceps.

Item quod caro carnis facit. Item excipiuntur & græca quæ nominatiuo o efferuntur, ut prædictum est, flexo accentu,

non graui, ut apud Romanos, ut Sappho, Erato, Dido, Manto. Nam suo statu permanentes declinantur secundum græcam declinationem, ut Sappho Sapphus, Dido Didus, Manto Mantus, Erato Eratus, ut apud Virgilium, Fatidicæ mantus. Item quæritur quare Sino Sinonis, Menno Mennonis.

¶ Omnia nomina græca, græcam rationem & apud latinos sequuntur, & tunc producunt o literam genitiuo, quum etiam apud græcos producant, ut Κάνων κάνωνος, & apud nos Cano Canonis, Μέμνων Μέμνονος. Si autem apud græcos corripiunt, eadem similiter & apud nos, Memno memnonis, ubi autem per tos efferuntur, & apud nos per tis, ut ἱπποκόων ἱπποκόοντος, Ippocoon Ippocoontis. Turbo, si sit proprium nomen, Turbonis facit, si appellatiuum, turbinis, nam siue uentus, siue quo ludunt pueri, hic turbo dicitur, non ut quidam stulte hic turben dixerunt puerorum. Nam Virgilius dixit, torto sub uerbere turbo. Antipho quoque & Demipho similiter declinantur, huius Antiphonis, Demiphonis, non ut quidam Antiphontis, & Demiphontis, græca declinatione,

Canon
Memnon
Turbo bonis & binis.
Turben binis
Antipho
Demipho

¶ Omnia enim græca quæ in ων exeunt, ut Antiphon, Demiphon, dracon, leon, faciunt Αντιφῶντος, Δημιφῶντος, Δράκοντος Λέοντος, & amissa n litera redduntur, & ut oportet declinantur latine. ut Antipho, Demipho, draco, leo, & faciunt Antiphonis, Demiphonis, draconis, leonis.

¶ Margo fœminino genere & uirgo, imago, Carthago & cætera quæ ante o habent i. Idéq; & Aemilius Macer ait fluuiorum margine summa. & Rabirius extulit, Idæos summa cum margine colles. Inueniuntur tamen ex eadem forma masculina, uligo & farrago.

Margo dubij generis.
Macer
Aemilius
Rabirius.
Vligo
Farrago

¶ Quare apud auctores margo masculino quoq; dicitur genere, ut apud Ouidium, Brachia longo margine, & frequenter Varro rerum rusticarum. Sic ambo & duo an ambos & duos ratione cum s dicimus, quod omnes partes orationis quæ casus habent, exceptis neutris & monoptotis, in s litera accusatiuo plurali deficiunt.

Ambo & ambos
Duo & duos

¶ Præterea quæcunq; fœminina accusatiuo plurali as literis terminantur, & possunt ad masculina transferri a in o mutant,

faciuntq; masculina, ut has magnas, hos magnos, & has doctas hos doctos. Ita quum dicamus ambas & duas, nimirum a in o translata, ambos duosq; dicimus. Nonnulli tamen græcos sequuti, quia illi τοὺς δύο & τοὺς ἄμφω dicunt, hos duo & hos ambo dixerunt. in quibus Virgilius. Verum ubi ductores acie reuocaueris ambo. Ambo enim non est dicendum, nisi de iis, qui uno tempore quid faciunt, utputa Eteocles & Polynices ambo perierunt quasi unà. Romulus autem & Africanus non ambo triumphauerunt, sed uterq;. quia diuerso tempore.

Ambo, Vterq; in quo differũt.

¶ V litera neutra tantum terminantur, & ferè hæc. ueru, genu, gelu, cornu, tonitru, & quidam uolunt testu, quod è numero horum separandum est, quod auctores testam potius dixerũt, ut Virgilius. Testa cum ardente uiderent, scintillare oleum. & Horatius. Spartacũ si qua potuit uagacem fallere testa. alii enim separantes amphoræ quidem testam dicunt, testudinis uero testu, sed frustra, nam græci ὄστρακον sine distinctione dicunt, tam amphoræ quàm testudinis.

Testu & Testa

¶ Nomina autem nominatiuo u litera terminata, in singularitate per omnes casus eandem u literam seruant nouissimam, in pluralitate tantũ declinantur, ut genua genuum. nibus. cornua nuum. nibus, nec tamen dicimus uerua, cum sit simile, sed uera & ueruum & ueribus.

Vera dicẽdum, non uerua.

¶ As terminata nomina, casu nominatiuo in genitiuo crescente is syllaba finiuntur, ut Mœcenas, natis. Asprenas, natis. nominatiuo uocatiuum similem habent ó mœcenas, ó asprenas. Sed si sint peregrina, genitiuo casu in æ deficient, ut Aeneas Aeneæ Gyas gyæ, uocatiuos amissa s, producent a ut quo fugis Aenea, quãuis ueteres hic Aenea dixerint sine s, ut Varro in Agemodo In hac specie sunt & Amyntas, Archytas, Menalcas, Lycidas, quorum æque uocatiuus s amissa, a producitur. Inueniuntur tamen quædã peregrina quæ cũ incremento syllabæ declinẽtur. ut Calchas, Pallas, Athlas, Gigas, faciunt enim calchantis, pallantis, gigantis. quamuis antiqui ut Pacuuius & Plautus calchan dicãt, non calchantem. Solet uenire in quæstionem quare æneas æneæ, mœcenas mœcenatis, thoas thoantis. Omnia nomina quæ as terminãtur syllaba, siquidẽ latina sunt, masculina tertii ordinis erunt. ut hic Suffenas suffenatis, hic mœcenas mœcenatis. Item fœminina, hæc ciuitas tatis. exceptis his monosyllabis tribus, quę

Aenea Aeneæ.

Calchan & Calchantem

Aeneas neæ Mæcenas tis cur.

quidem tertii ordinis, sed genitiuum diuersum faciunt. Nam cũ omnia latina per tis efferant, hæc sola diuersis genitiuis efferuntur. Ni mars martis, as assis, uas uadis faciunt, si autẽ fuerint græca, modo ut primi ordinis declinabuntur, modo ut tertii. Sed tum primi ordinis, quum genitiuum græcum habuerint per ου aut per ος ut ὁ αἰνείας τοῦ αἰνείου huius Aeneę, ὁ ἀγρίππας τοῦ ἀγρίππου huius agrippæ, licet attici τοῦ ἀγρίππα dicant. Si autem genitiuũ per τος ut ὁ θόας τοῦ θόαντος latine tis facient, ut hic thoas huius thoantis, & similia.

Mars martis
As assis
Vas uadis
Agrippa pæ

❡ Es terminantur masculina & fœminina ❀ neutra ❀ sicut in superioribus ❀ ordine adnotauimus discernentes quæ per es correptam & per es productam efferanrur, quæ etiam in communionẽ ueniant. sed & ❀ dissyllabam genitiuo faciunt, quum omnia per tis efferantur ❀ sunt quædam quæ nominatiuo & singulari & plurali casu similiter efferantur ❀ & sunt fœminina, ut diminutio quoq; manifestat, dicimus enim nubes nubecula, spes specula, res recula. nam masculina modo es, modo a terminarunt. ut Anchises Anchisa, Chryses Chrysa. Attes Atta, Atrides atrida, ut Propertius, Nõ ita dardanio gauisus attida triumpho. Vergilius quoq; quũ dixisset Patris Anchisæ, item satus anchisa ẽcontrario intulit. quæ regio Anchisen. Item quum dixisset Darii nomen Acestæ intulit, Sed lætum amplexus acesten. ut mihi uideatur hunc Anchisam & hunc Acestã ut duram declinationem repudiasse. Miltiades autem & Alcibiades item Diomedes indubitanter nominatiuo es finiuntur, genitiuo is non ut priora modo Tyestes modo Tyesta, & Orontes Oronta. Chremes & Laches apud comicos similiter uariæ declinantur, modo huius chremis, modo huius chremetis, Lachis lachetis. hermes autem hermetis tantum, ut Socrates socratis tantum. nam & Pericles Stratocles græce tantum sunt consuetudinis. nullum enim nomen in latina lingua definit in flexum e. Quare Dioscurides dioscuridæ, Demosthenes demosthenis, Menes menetis solet quæri.

Nubes,
Nubecula
Spes Specula
Res recula
Attes & Atta
Alcibiades
Diomedes
Tyestes &
Tyesta
Orontes &
Oronta
Chremis &
Chremetis
Lachis &
Lachetis
Hermes
hermetis
Dioscorides dis
Demosthenes
Demosthenis.
Menes menetis

❡ Omnia igitur nomina in es nominatiuo casu elata siquidẽ latina sint, genitiuũ facient per is. ut Hercules is. Verres ris. Sin autem græca, tribus modis declinabuntur. aut enim per æ genitiuum facient, aut per is, aut per tis. & hæc ita declinabuntur.

Belides
Palamedes

Quæ apud græcos faciunt genitiuũ per ου, hæc apud uos per æ, ut Διοσκουρίδης δου Dioscuridæ, quæ uero per ους hæc per is. ut Δημοσθένης ους Demosthenis. quæ autem crescunt, & per os enuntiantur. Similiter apud nos per tis. ut Μένης μένητος menetis. ut apud Vergilium. Belidæ nomen Palamedis quia Βηλίδης δου belidæ Παλαμήδης δου Palamedis.

Persi ꝑ persis
Achilli
Vlyssi pro
Vlyssis.
Achilleus

¶ Inueuiuntur apud ueteres quæ sine ratione genitiuum faciunt per i, ut apud Salustiũ in primã historia. Bellum persi macedonicum. Item apud Vergilium, Immitis Achilli. & alio loco, Fallacis Vlyssi. nãq; si esset nominatiuus latinus Acchilleus, merito faceret Achillei, ut Euristeus, & Mnestheus. Sed quia non est Achilleus, sed Achilles Achillis facit, ut Hercules lis. non Achillei & Mnesthei:–

Aithales

¶ Quæ uero græca flexo accentu proferuntur hæc in confuso statu permanente secundum græcam declinationem ordinãtur es syllaba terminata. ut Eumenes eumenus, Aithales aithalus, Euprepes euprepus, quanquam quidam sic declinari maluerint. eumenetis euprepetis. Excipiuntur autem hæc quæ genitiuo crescunt. ut locuples pletis. merces mercedis. heres heredis. ceres cereris. pubes puberis. pedes ditis.

Nubes bis
Fides fidei cur
Quies quietis
Requies
requieti.

¶ Item ex tertio ordine hæc in quæstionem ueniunt. ut quare nubes nubis, & fides fidei, es literis productis elata. Siquidem i habuerint ante es syllabam, genitiuum faciunt per i, ut acies aciei, dies diei, luxuries ei, excepto uno hoc nomine quies, quod facit quietis. quanquam requies ab eo compositum requiei faciat secundum rationem à nobis demonstratam, ut apud Virgi. in iiii. Requiẽ spatiúmq; furori, quod si esset genitiuus requietis requietem faceret nõ requiem. Cicero autem aliter declinauit secutus numerum arum

Pernicies pro
perniciei

huius pernities ratione illa, quod cum nominatiuus pluralis à genitiuo singulari proficiscatur, sitq; aut idem aut earundẽ syllabarum. ut huius scholæ, hæ scholæ, & huius Marci, hi marci. Itẽ huius felicis hi felices, & huius domus hæ domus, æque sequi debet nominatiuum pluralem. Ideo Cicero pernities causa genitiuum extulit.

¶ I ante s productam non habent hoc genere faciunt per is. ut nubes nubis, ædes ædis, sedes dis, exceptis his quia cum nominatiuum habeant per es productam, non tamen ante es syllaba

i literam habent, nihilominus genitiuum faciunt per ei. ut res rei, spes spei, fides fidei. Item excipiuntur hæc quæ genitiuo casu crescunt sine ratione, ceres, merces, pubes. nam cereris, mercedis, & puberis faciunt.

Ceres.
Merces.
Pubes.

¶ Ergo scire debemus q̃ fides & pubes duplicem gtm̃ habeant. fides facit quũ significat lyram, fidis, ut fidis se intendisse latine Persius secundum rationem à nobis demonstratam apud Vergilium inueni. Fidibusq; canoris. Sin autem fides πίστιν significat fidei facit nõ ratione, sed distĩtiæ causa, similis est ratio & pubes nam pubes est καὶ ἥβη καὶ νεολαία. Ergo quũ ἥβην significamus, sic declinamus. hæc pubes huius pubis, ut apud Vergilium iii. Pubetenus. Si autem iuuentutem aut ætatem significamus, puberis facit, ut est apud eundem Vergilium in primo. Haud aliter puppésq; tuæ pubésq; tuorum.

Fides fidis & fidei.
Pubes

¶ Miles militis, quare & reses residis. omnia nomina latina es syllaba correpta elata, genitiuum faciunt per tis. ut miles tis, comes tis, seges segetis, teres teretis. Excipiuntur hæc quæ genitiuum faciunt per dis. ut reses residis, obses obsidis. & ideo genitiuum per dis faciunt, quia ex uerbis trahantur, nam reses a residendo, obses ab obsidendo, preses a præsidendo. Cætera uero exceptis his, per tis efferuntur, ut supra dictum est.

Miles militis
Reses dis
Obses unde

¶ Fides quum chordam significat, huius fidis facit. quum deam huius fidei, quamuis Plautus dixerit. fidei censebam maximam multo fidem ❀ · Pubes ❀ iuuentutis significatióne, lanuginis etiam partis in qua pubis facit. at cum ætatem significamus huius puberis, & negatióne adiecta, non tantum impuberis, sed impubis, comitemq; impubis Iuli Virgilius dixit.

Fides fidis & fidei.
Pubes pubis & puberis.
Impubes impubis & impuberis.

¶ M litera neutra tantũ finiuntur, & quidẽ præposita u. stagnũ telum, aliquãdo etiã i nouissimæ syllabæ præfertur. ut pallium scrinium, olium, allium, solium, sic enim dici debent, non ut alii diserti dicunt alleum per e, & doleum, & palleum, nam & Vergilius allia serpillúmq; per i dixit, q̃ utiq; in genitiuo debet geminari, ut huius pallii, scrinii, dolii, alii, solii, q̃ genitiuus numero syllabarũ minor esse nominatiuo nõ debet. Quare magis denotati sunt qui maluerunt per unum i imperi & ingeni dicere, q̃ secundum regulam imperii, ingenii, geminata i litera.

Clium & nõ oleũ
Allium & non alleum.
Dolium & nõ doleum.
Pallium & non Palleum.
Imperi pro rij.
Ingeni pro nij

¶ Inuenimus tamen & per i unum a Virgilio dictum. Ille urbẽ

Pataui pro uij. *Aemilius aemilii et Iulius Iulij in uocatino*

Pataui pro patauii, plus in hac obseruatione geminandi in masculinis animaduertimus. ut hic Aemilius huius lii. hic Iulius lii. In uocatiuo tamen i literá subtrahimus, nam si o Aemilii & Iulii dixeris græce declinaueris, ut Lucilius, Tierei leontado & Pomani & thermo Parnime.

Contagium *Contagio*

Contagium ueteres magis usurpauerunt, sed Sallustius contagionem maluit dicere. primo ubi contagio quasi pestilentia inuasit, ciuitas immutata. Vergilius autem, Nec mala uicini pecoris contagia lædent.

Seruitium *Seruitus*

Seruitium multitudo est seruorum, seruitus conditio seruiendi, sed ueteres indifferenter seruitium, & pro seruitute posuerunt. Seruitio enixe tulimus, Virgilius in tertio:–

Tergum tergi *Tergus tergoris*

Tergum dorsum est, & declinatur sic. hoc tergum, gi. go. Pluraliter hæc terga tergõrum, producte. tergus autem pellis, huius tergoris facit. Pluraliter tergora & genitiuo tergõrum correpte. Sed contrario Virgilius terga boum dixit & in ix. Hinc raptas fugientibus ingerit hastas, in tergus. Quidam uolunt tergum hominis esse, tergus uero pecoris.

Forum nid *Fori qui* *Forus*

Forum neutro genere dicimus locum rebus agendis destinatum, aut quum commercium significamus. & Lucilius, quum illa fora itant. Masculine autem tabulata nauium & semper pluraliter quamuis Gellius fora nauium neutraliter dixerit. & Lucilius Negotiorum forum masculine extulerit libro tertio, forus olim ornatus lucernis.

Callum, Callus Marsi fabellarum libri.

Callum neutro genere dicitur. Cicero Tusculanarum, Ipse labor quodam callo obducit, & Plautus in Persa magis calleo q̃ aprugnum callum callet. Sed Marsus fabellarum ix. masculino sic. Callum sibi pectore quendam.

Lignum *Asparagi* *Ligna*

Lignum singulariter semp dici debet, in multitudine Cato originũ primo, uehes air ligni, sicut & fasces dicuntur. Asparagi quamuis asparagos pluraliter dicamus, ut Lucilius iii. Asparagi nulli. Idem in eodẽ, ligna pluraliter dicit. Studẽt hĩ ligna uidere.

Cælũ & cælus

Cœlum hoc quum sit neutrum, etiam masculine ueteres dixerunt. & Ennius, Quẽ cœlus genuit. Itẽ quoq; cœlus, pfundus.

Ocymum cõsuetudo neutraliter dicit. Sed Aemilius Macer ait, Inter præteritas numerabitur ocymus herbas.

Russeũ non est dicendum. *Russus color.*

Russeum grammatici nõ magis dicendum putant q̃ albeum aut prasineum, sed russum & album prasinum.

Septemdecem antiqui dixerunt, quoniam obseruabant, ut minores numeros prius ponerent, sed iam exoluit.

Mendum, Menda differunt

Mendum neutro Varro in Admirandis dixit, magnum mendum. Sed Ouidius fœmininine, nocte latent mendæ. Item, Eximet ipsa dies omnis è corpore mendas. ergo mendum in menda cii significatione dicetur, menda in culpa operis aut corporis.

aliter in Cicero; obseruauimus

Pistrinum & pistrina.

Pistrinum neutro dicitur, sed Lucilius xvi fœminine extulit. Media è pistrina ad tabernam referens ut Caupona dicitur. Nam & Terentius diminutiue Pistrillam dixit. Pistrilla erat quædam

Pistrilla apud Terentium

Quintum tricensimum

Quintum & tricesimum.

Quintum tricensimum annum dici sine etiam coniunctione uult Varro epistolicarum vii. & similia, nec interponēdam coniunctionem in ipsa re coherentem, ut si dixero ad quintum & tricensimum prædium habeo, iam duo significabunt, alterum ad quintum, alterum ad tricensimum.

Pulmentum & pulmentarium.

Laserpitium pro pulmento.

Pulmentum & pulmentarium dicitur, Nam Cato originum tertio laserpitium pro pulmentario habet, In eodem, multo pulmento usi, sed quidam putant pulmentum quasi pulumentum melius dici. Varro autē ad Ciceronem v. pulmentum ait, quod id cum pulte esset, & inde pulmentarium dictum.

Modestus grammaticus.

Plurum dicendum ne sit an plurium.

Compluria

Plurum Modestus putat esse dicendum non plurium cum i. Ea enim nomina quæ comparandi sunt, genitiuo i habere non debent. ut fortiores fortiorum, meliores meliorum, sic plures horum plurum, sed consuetudo plurium cum i dicit. Vnde & Terentius in Phormione, noua hic compluria dixit.

Pulchrum scribendum ne sit, an pulcrum.

Sepulcrum

Pulchrum Varro aspirari debere negat, ne duabus consonantibus media intercedat aspiratio, quod minime rectum antiquis uidebatur, unde & sepulcrum hodieq; manet, quod sit seorsum à pulchro propter recordationem doloris.

Eboreum, Eboratum, Eburnum, differunt.

Eboreum ratione dicimus, ut à marmore marmoreum, & pumice pumiceum, sed consuetudo etiam eboratum admisit & eburnum. Virgilius Humeróq; Pelops insignis eburno, quæ ita placuit distingui, ut eboreum sit ex solido ebore confectum, eboratum extrinsecus ebore ornatum, eburnum à similitudine eboris aptatum, ut Virgilius sensit.

Vs omnia nomina quæ per us syllabam nominatiuo casu terminantur, hæc gtō aut per i exeunt & sunt secundi ordinis, aut per is & sunt tertii ordinis, aut per us similem nominatiuo, &

Lupus lupi
Lepus leporis

ſunt quarti ordinis, de quibus plenius definitum eſt in ſuperioribus, ſub titulo de nominatiuis ad regulam redactis. Quare ergo lupus pi, lepus huius leporis.

❡ Omnia nomina quæ us proferuntur, quæ quidem maſculina aut fœminina ſunt, genitiuum faciunt per i, aut per us, aut ꝑ is, hic Marcus ci, hæc laurus ri. per us autem hic ſenatus tus, hæc domus mus. Si autem fuerint neutralia per is, ut hoc tẽpus oris. hoc munus eris.

Vetus ris.
Lepus ris.
Ligus ris.

❡ Excipiuntur autem hæc in maſculinis, ligus, lepus, uetus, faciunt enim genitiuo liguris, leporis, ueteris. In fœmininis hæc, quæ item gtῑ faciunt per is, ſalus tis, iuuentus tutis, palus dis, ſenectus tutis, uirtus tutis, ſeruitus tutis, tellus ris, uenus eris, fraus dis, laus dis. In neutralibus hoc pelagus, uulgus, uirus. Nã quum omnia neutralia faciant genitiuum per ris, ſola hæc tria genitiuum faciunt per i, quanquam de uulgo ambigitur, inuenitur enim & maſculine elatum ut apud Virgilium in ii. hinc ſpargere uoces in uulgum ambiguas. ſed idem & neutraliter in primo, Sæuitq; animis ignobile uulgus, meminerimus autem tantummodo pelagus & uulgus ſingulariter declinari, Itẽmq; uirus.

Vulgus ambigui generis.

Penus

❡ Penus quomodo debeat declinari incertum eſt. Nam Plautus in Pſeudulo eodem ferè loco & maſculino genere dicit hic penus, & neutro hoc penus. Virgilius etiam fœminino longam penum. Igitur quum poſſimus ſecundum neutrorum formam huius penoris dicere, aut ſecundum maſculinorum & fœmininorum huius peni, neutrum dico quia apud auctores nondum exemplum quod ſequar, inueni.

Penoris & peni nõ extare apud auctores.

❡ Carduus trium ſyllabarum eſt ut arduus, fatuus, mortuus, ideóq; ſimiliter declinandum eſt ut huius cardui, carduo. Pluraliter hi cardui, duorum, duis. Quod ſi quis huius cardus dicere uoluerit, cogit nonnunquam genitiuum ſingularem u duplici poſſe finiri.

Seruus an uos
Ceruus an uos.
Vulgus an gos

❡ Seruus, ceruus, uulgus, à quibuſdam per u & o uidelicet quia duæ uocales geminari, ut unam ſyllabam faciant, non poſſunt, ſed per geminum u ſcribi debent, qa & ſic ſonant, & ambiguitas caſuum tollitur, & unum u loco conſonantis accipitur.

Aſſidue
Seruius Tullius cẽſum inſtituit.

❡ Adſiduus quidã per d ſcribunt, quaſi ſit à ſedendo figuratũ, ſed errant, nam quum à Seruio Tullio populus in quinq; claſſes eſſet diuiſus, ut tributũ, prout quiſq; poſſideret, inferret, ditiores

qui asses dabant assidui dicti sunt, & quoniam soli in negotiis publicis frequenter aderant, eos qui frequenter adsunt, assiduos ab assibus dixerunt.

Tus an thus ℭ Tus à tundendo sine aspiratione dicitur, quamuis Iulius Modestus ἀπὸ τοῦ θύειν tractum dicat. *Modestus grammaticus.*

Bouus ℭ Bouus non nisi singularem numerum capit, nam pluralem nemo dixit.

Podagrosus *Podagricus* ℭ Podagrosus à podagra bene dicitur, sed & podagricus à pedũ ægritudine, cuius exemplum apud Laberium est in Aquis.

Aeditimus *Aedituus* *Lanius* *Vinarius* ℭ Aeditimus dicitur qui ædem seruat, quasi ædis intimus. Aedituus ab æde tuenda. Lanius dicitur, ut Terentius, Lanii, coci. & Salustius, quin uinarii, ubi illud quoq; notauimus uina.

Lanio ℭ Lanio autem quasi diminutio est lanii.

Assarius *As non assis.* *Occussis uel octussis* *Nummus quid* ℭ Assarius ab antiquis dicebatur, nunc as dicitur non assis genitiuus est ut sicut occussis, huius ablatiuus est ab hoc occusse, ideóq; occusse bene dicimus. sed da illi occusse soloecismus est, nam cus ne dixeris, sed quaternarius, subauditur enim nummus. sestertius nummus & denarius nũmus. Nam nummum appellamus quod græci . Sestertius autem unde appellatur, solet quæri, quod manifestum erit, si sciamus, apud antiquos denarium decem asses habuisse. Idéoq; in rationibus faciendis denarium de decuss. X inductum notamus. cuius quarta pars dipondius semis, sestertius dicitur, quod de tribus assibus semis deficiat. Deniq; & nota, quòd nihil aliud, q̃ dipondium & semis, HS ostendit. *Sestertius quid & unde denarius olim decussis.*

Locus, loci, loca ℭ Hic locus & hi loci masculino genere ratione dicimus, sed & hæc loca consuetudo quasi locali usu usurpauit, non tamen & singulare neutrumq; genus admisit. quamuis quidam uelint neutro genere Salustium dixisse, Est locus in carcere quod Tullianum appellatur, sed frustra, quod enim à Salustio absolute Tulliano coniunctum est. *Quod absolute positum.*

Delirus delerus & unde ℭ Delirus à lira aratri ducta appellatur, sed est tamen delerus per e, ἀπὸ τοῦ λήρου composita uideri.

Cubicularius *Cubicularis* ℭ Cubicularius est custos cubiculi, Cubicularis uero lectus cubiculo aptus.

Caligarius *Caligaris* *Clauus caligaris.* ℭ Caligarius artifex. Caligaris clauus similiter ars fabrica, & Iulius Fabrius & cellarius seruus, dardus cellarius, balnearius fur, balnearis murteus & solea balnearis, unde perspicuũ est Caluũ

Triclinarius. Triclinaris

ad amicos non recte dixisse, Ne triclinarius, quum triclinaris di cere maluisset.

Balteus & balteum.

¶ Balteus masculino genere semper dicitur ut clipeus, infelix humero cum apparuit alto, balteus Virgilius dixit. Plinius tamen uult masculino genere funiculum significare, neutro autẽ genere lora ad ligandum apta. sed Varro baltea dixit & Thuscum uocabulum ait esse. Item humanarum decimooctauo.

Curriculus Curriculum

¶ Curriculus masculine diminutione currus, neutraliter curriculum spatium ad currendum aptum, ut ipsum currendi officiũ, ut Cicero & Varro loquuntur.

Clipeus & Clipeum

¶ Clipeus masculino genere in significatione scuti ponitur, ut Labienus ait, neutro autem genere imaginem significat. Sed Asinius ꝓuinciæ hæredibus imaginis clipeum masculine dixit. Clipeus prætextæ imaginis positus. Et Liuius in significatione scuti neutraliter sæpius, & Pomponius in Capella quum ait.

Clipeum Clupeum

Clipeum in medium fixum est. Quare dubii sermonis secundo indistincto genere dici ait, sed litera differre, ut pugnatorium per i clipeum dicamus, quod est clepere idest cęlare dictam, imaginem uero per u à cluendo, sed hæc differentia mihi displicet propter communionem i & u literarum, nam & maximus & maxumus dicimus, & optimus & optumus, nec tamen illa diff ... ❀ mus ❀ nomina quæ ante u habent i, duplici i genitiuo singulari finiri debent, necesse sit aduersus obseruationem ❀ nominatiuo minorem fieri genitiuum, idq; Varro tradens adiicit quæ singularem talium nominum per duplex i scribi debere, frequentius casum corrupi ❀ tamen & per i genitiuum scribi posse existimat, ait enim seruandi numeri numerum ut seruemus ❀ q;, nunquam enim hoc intulisset nisi & numerum per i, huius ❀ faciendi crederet, deniq; & in libro quarto sic ad porro hoc ❀ lum fecerit colum, ut Cornelii Cornificiiq;, & paulo post ❀ pueri Lucii hoc unius fieri, & Plinius quoq; dubii sermonis u adiicit ❀ eandem rationem per duo i, sed multa ea consuetudine superari opinionem de uocatiuo casu traditam infirmat, quod hic pius in uocatiuo pii faciant, adeo enim non semper uocatiuus casus eandem naturam patitur, quam genitiuus.

¶ Præfectus

¶ Præfectus fabrum ut dici possit ex antiquitate durauit. sicut tribunus & præfectus, ubi dicimus quidem & ✿ & præfectus urbis & præfectus fabris participaliter, sed elegantius est ab antiquis usurpatum. *Præfectus fabris & fabrum*

¶ Largus nomen facit ex se aduerbium large, quia omnia nomina quæ in qualitate sunt aut in quantitate, si datiuo casu in o exeant, o in e mutant & aduerbiũ faciunt, ut doctus docti docto facit docte. Sed ueteres hoc non obseruauerunt. nã & duriter Terentius, & Plautus ampliter. *Large & non largiter.* *Duriter* *Ampliter*

¶ Caseus masculini generis est. ut Virg. Pinguis & ingratæ premerere caseus urbi. Et Lucilius xiiii. Caseus ala molliet. sed Pomponius neutraliter dixit, In lenonem caseum mollẽ. *Caseus & Caseum.*

¶ Loculos & locellos pluraliter dici multi mutant, quum sit hic loculus, cuius hypocorisma est hic locellus. Nam Varro rerum rusticarum secundo loculum dixit, & Cæsar ad Pisonem locellum tibi signatum remisi. *Loculus & Locellus*

¶ Catinus masculino genere dicitur ut Mœcenas in x. Iugeribus ait fumans calido cum farre catinus. & hinc deminutiue catillus fit. ut Asinius cõtra maledicta Antonii, uolutantq; urbe tota catilli. sed Varro ad Ciceronẽ xi. catinuli dixit nõ catilli. *Catinus* *Catillus* *Catinulus*

¶ Galeros Virg. masculino genere dixit, Fuluosq; lupi de pelle galeros. & Cornelius Seuerus, Flauo prætexerat ora galero. Sed C. Gracchus apud Censores cum galera urli cum dixit Varro de actione scenica secundo hist. Galearia unde & galericula dicuntur. *Galerus* *Galere* *Galeria* *Galericula*

¶ Calamistros Cicero in oratione masculine dixit. & Varro de scenicis originibus hunc calamistrũ. sed idẽ in trifallo, calamistra & Plaut. in Curculione, pecten, speculum, calamistrum meum. *Calamistrus* *Calamistrum*

¶ Secus neutri generis nomen, unde & Salustius uirile secus dixit, hoc est uirilis sexus quod per omnes casus integra forma declinatur. Fit secus & aduerbium quod significat aliter, unde nascitur secius ἀλλοιότερος. Cæterum id quod uulgus usurpat, secus illum sedi, hoc est, secundum illum & fatuum & sordidum est. *Secus pro sexu* *Secus aduerbiũ*

¶ Aluum fœminino genere Virgilius sæpe dixit, sed masculine tiuus. Partus grauido portabat in aluo, & Aelius Cinna. At scelum incestum urpi crescebat in aluo. & Laberius & Accius frequenter, quot magis usus celebrauit. *Aluus*

Munificus
Munifex

❡ Munificus est tanquam beneficus & maleficus, munifex autē tanquam opifex & artifex. Itaq; mnnificus munera largitur, munifex autem munere fungitur.

Sincerus
Sincere

❡ Sincerus dicitur non sinceris, ut Virg. ait, Insincerus apes tulit cruor, sed neutraliter hoc sincere dicitur, ut Terētius, Si istud crederem sincere credi.

Sibilus
Sibila
Sibilum

❡ Sibilus dici oportet ut Virgilius, Nam neq; me tantum uenientis sibilus austri. Cicero de gloria, In Tusculanum mihi nuntiabantur gladiatorii sibili, sed & neutro genere quidam dixerunt, ut Ouidius. Sibila dant saniemq; uomunt. Cornelius Seuerus, Et sua concordes dant Sibila clara dracones, & Macer Theriacon secundo, resonantia sibila colla.

Quinquatrus quid & unde
Ancilia quādo lustrabantur.

❡ Quinquatrus supra nō quinquatria, nō enim dictæ sunt qnq; dies atries, sed q quintus antiqui dicebant siue à quinquando, idest lustrando q eo die arma ancilia lustrari sint solita.

Stomachus

❡ Stomachus etiā in pluribus singulariter dicit, ut ait Caluus quorum prædulcem cibum stomachus ferre non possunt.

❡ Diuinitus quum dicimus ex dei mente factum significamus, diuine uero quum laudamus.

Nudiustertius
Die quarto
Die quinto de futuro.
Nudiusquartus
Nudius quintus de præterito
Perendie

❡ Nudiustertius hoc significamus, nūc est dies tertius. Itē nudiusquartus. sed quare de futuro utrum nudius an dicendum sit die quarto & die quinto, sicuti perendie quum dicitur, sed quibusdam displicet, propterea quod cum dicimus perendie, postponimus die, quum uero die quarto præponimus, sed ueteres non aliter loquuti sunt, sunt enim coniuncta & nominantur. Præterea tempus non numeratur, ut in illis nudiustertius & nudiusquartus.

Iurisconsultus nō iurecōsultus
Iure peritus

❡ Iuris consultus dici debet non iureconsultus, licet Cicero p Murena ita dixerit. & Lucilius secundo ut Iure peritus.

Graccus
Ortus
Graccus unde dictus.

❡ Graccus & ortus sine aspiratione dici debere Varro ait, & ortum quidem quod in eo omnia oriantur. Graccum autem à gerendo quod mater eius duodecim mensibus utero eum gestauerit, aut à gracilitate corporis ut quidam uolunt, sed consuetudo & gracchos & hortos cum aspiratione usurpauit.

Collactaneus non collacteus

❡ Conlactaneus dici debet, nam collacteus nemo dicit.

❡ Er. Omnia nomina quæ nominatiuo casu in er terminātur, aut masculina aut fœminina sunt, quanquam necesse est ut genitiuo casu aut per i aut per is literas exeant, exceptis his quæ

utiq; neutralia sunt,iter,cicer.papauer,cadauer, tuber,cancer.

¶ Item omnia quæ græce efferũtur per ος, & ante os syllabã, consonantem literam habent,hæc latine in er terminantur, ut Ἀλέξανδρος Alexander Κλέανδρος Cleander,Ὄναγρος Onager ἄγρος ager & cætera similia.

¶ Item er syllaba terminata,si in qualitate fuerint p omnia genera mutari debent.ut piger pigra pigrum, niger nigra nigrum.

¶ Ideo quæri solet utrum hic acer an acris dici debeat, sed cum qualitate si dicimus hic acer,necesse est & hæc acra & acrũ dicere cogamur,quod quoniam offendit aures melius communiter hic & hęc acris dicimus,ut Horatius.Soluitur acris hyems. & Virg.Acri quõdam regnata Lycurgo.Ex hac enim forma descendit neutrum quod est acre,ut hic & hęc agilis & hoc agile, hic & hæc facilis & hoc facile. *Acer an acris* *Acris cõmune trium generum*

¶ Simili ratione utimur quum quæritur hic paluster ager,an palustris,& alacer an alacris dici debeat. Nam & Virgilius alacris palmas utrásque tetendit. dixit tamen & hic acer. idem Virgilius.acer equis frequenter, quamuis declinationem formæ istius repudiauerit.Nam neq; huius acri dixit neq; ab hoc acro, aut hoc acrum,sed secundum rationem supradictam huius acris & huic acri & hunc acrem. *Paluster an palustris* *Alacer an alacris.*

¶ Iter iteris debet facere non itineris,ne aduersus rationem genitiuus nominatiuo maior duabus syllabis inueniatur,præsertim quum itiner quoq; dixerint ueteres,cuius genitiuus itineris erit, pluralis tamẽ numeri itinera semp dicimus,nõ enim sicut huius iteris Pacuuius dixit & hæc itinera potuit dicere. *Iter iteris* *Itiner itineris* *Itinera & non tera.*

¶ Pater patris quũ faciat,& mater matris cur dissimiliter aper apri & caper capri solet quæri. sed græca declinatio aduertenda est,ubi deprehendetur,tũc enim nos s literam genitiuo adiicere debemus,quum illi σίγμα eidẽ genitiuo adiiciũt, & quum illis similiter detrahere.ut τοῦ πατρός patris τῆς μητρός matris.porro τοῦ κάπρου capri ἄγρου agri. Item caprina & aprugna cur dissimiliter deriuetur quæri solet, quibus respondebimus utrũq; p i proferri debere,sed in alio usum u literam celebrasse,quamuis Lucilius uiscus aprugnum dixerit. *Aper apri* *Aprunæ caro* *Aprugnum uiscus.*

¶ Heber & hebria cur ne dixeris,hebria enim est uas uinarium unde hebrius & hebria dicitur.hebrius hebriosúsq; & hebriosa, sicut à negotio negotiosus & negotiosa,cui cõtrariũ est sobri⁹,qđ *Hebria,hebrius* *Hebriosus* *Hebrios*

Sobrior

nomen comparari non debet, neq; enim sobrior neq; sobrissimus dici potest, quamuis Laberius sobrior dixerit.

Celerrimus & nō celerissimus

¶ Celer celerior celerrimus facit. ut asper asperior asperrimus, acer acrior acerrimus, & pulcher pulchior pulcherrimus. Nam quod Ennius ait, equitum celerissimus, barbarismus est.

Papauer gallicanus

¶ Papauer neutri generis est, sed masculino genere Plautus dixit, Quasi tu obiicias formicis papauerem. & Cato originum ii. Papauer Gallicanus, & Varro in Admirādis infriasse papauerē.

Alexandrus & Euandrus quaratione dicūtur Aurelius grammaticus.

¶ Alexander & Teucer dici debet, sed Alexandrus & Teucrus dici possunt ut Virgilius, Teucrus & Euandrus, secundum illam scilicet rationem, qua nomina græca in ος exeuntia latine in us exire Aurelio placet, contra quam tamen regulam à græcis ἄγρος idem a nobis ager dicitur, ideoq; ut in his & cæteris ante omnia consuetudo sequenda est.

Puer in fœminino sexu

¶ Puer & in fœminino sexu antiqui dicebant ut græci ὁ παῖς καὶ ἡ παῖς, ut in odyssea uetere, quod est antiquissimum carmē, Mea puer quid uerbi ex tuo ore audio ? & in Nelei carmine, etq; prisco saucia puer filia summā, ubi tamen Varro cum a puera putat dictum, sed Aelius Stilo magister eius & Asinius cōtra.

Aelius Stilo Varronis magister.

Ager agri

Ager aggeris

¶ Quare ager agri, agger huius aggeris, q omnia nomina quæ er proferuntur, siquidem fœminina aut neutralia sunt, genitiuū faciunt per is, ut hæc mulier ris, & hoc papauer ris. Sin autem masculina dupliciter declinantur, faciunt enim genitiuum modo per i, ut niger gri, modo per is, ut pauper pauperis, & tunc p i quū ex græcis deducātur. Omnia enim quæ apud græcos aut per ρος, aut per τρος, aut per δρος, aut per κρος efferuntur, hæc omnia amissa græca extremitate & per er elata ut secundi ordinis declinantur. ut ἄγρος ager agri, Ἀντίπατρος Antipater tri. Μένανδρος Menander dri. Τεῦκρος Teucer teucri.

Codrus & non Coder.

Gongrus & Gonger.

¶ Inueniuntur autem duo nomina, quæ quum habeant duas consonantes ante us, tamen eundem nominatiuū græcū seruāt. Sunt autem hæc Κόδρος & Γόγγρος latine Codrus Gongrus dicuntur non Coder & Gonger. Virgilius tamen promiscue extulit in tertio, dixit enim, Teucrus Rhæteas primum est aduectus ad oras.

¶ Item & illa genitiuum faciunt per i, quæ ex compositione ueniunt, ut lucifer, signifer, armiger. Item illa quæ fœmininum per a faciunt, ut niger nigra, alter altera, ater atra, quæ uero à

græcis trahuntur ut Menander,neq; ex compositione ueniunt, ut lucifer,neq; fœmininum in a faciunt ut prospera,hæc omnia erunt tertii ordinis.agger aggeris,sequester stris. sic ergo & ager agri quoniam à græcis uenit.Item aggerris,quoniam latinũ est, nec fœmininum patitur.excipiuntur autem hæc,quæ cum fœmininum non faciunt per a, nihilominus genitiuo exeunt per i.ut culter cultri,oleaster stri, liber libri,puer eri, catlaster stri, socer ri,gener ri,liber beri,cãcer cri,Auster stri,aper pri,caper pri,Gibber ut Virgilius ait ipsum uitium dicitur ut tuber , gibberosus habens gibberem , ut tuberosus. & sane Lucilius ita loquitur gibbere magno . sed Plinius gibber uitium ipsum ut ulcus maluisse consuetudinem tradit,quod mihi displicet. *Agger aggeris* *Catlaster* *Liber libri* *Gibber quid*

¶ Aer æther hunc aera & æthera masculino genere dicimus, græca enim sunt, sed & hunc aerem ueteres latina declinatione dixerunt:– *Aera aerem* *Aethera rem*

¶ Quoties sane ex nominibus er terminatis masculinis neutrũ in e nominatiuo terminatur,tunc genitiuus tam masculini q̃ fœminini p is terminatur.ut hic siluester sylueſtris,hic siluestris huius stris,hoc siluestre silueſtris,hic campester stris, hoc cãpestre. *Siluester siluestris, stre* *Campester stris, stre.*

¶ In ar nomina terminata , masculina tantum & neutralia inueniuntur,de quibus plenissime diffinitum est sub titulo tertii ordinis.Quare ergo lucar lucaris , tortular torcularis , quia omnia ar elata genitiuo corripiunt a literam . ut cæsar cæsaris par paris, sic & lucar lucaris.Ergo qui putauerunt dici oportere hoc torculare & hoc puluinare recte putauerunt . Idcirco q genitiuo producunt a literam. *Lucar lucaris.* *Torcular aris.* *Torculare rectius q̃ torcular*

¶ Omnia nomina quæ or syllaba terminantur gtũ faciunt per is.& siquidem ❀ genitiuo circumducatur & per o literam productam proferantur.ut prætor ris.honor ris. splendor doris,& cætera . exceptis quæ non producuntur sed corripiuntur.ut memor moris,arbor arboris,indecor indecoris . sed si natura græca fuerint,utiq; corripiũtur, ut Hector Hectoris, Nestor ris,Theomnestor ris,Polymestor ris ❀ si qua sunt similia,quæ etiam apud græcos corripiuntur, ut ἕκτορος. Præterea & neutralia si qua sunt & hæc corripiuntur,ut æquor æquòris,marmor ris,robor ris,ador ris.

¶ Successor cum masculino genere proferatur , Cornelius Seuerus etiam fœmininum extulit , Ignea nam cœlo ducebat *Successor in fœminino sexu.*

sydera Phœbe. Fraternis successor equis.

Torpor quid. Torpedo, uitiũ. ¶ Torpor & animi & corporis dicitur debilitatio scilicet à torpedine cuius contactu corpus hebetatur. unde Salustius historiarum idem uitium torpedinem dixit.

Fautor & non fauitor. ¶ Fautor antiqui dixerunt, at fauitor nec auctoritate nec ratione dicitur.

Fur commune duum generum. Iecur iecineris & iecoris. ¶ Vr masculinum inuenies, & neutrum, hic turtur ris. ri. hic fur furis. & hoc femur & iecur, dicitur autem fur & commune esse, & quidam ❦ in quæstionem, quare fur furis & iecur iecineris non cum ratione e proportionem seruare uolunt, iecoris declinauerunt, ut Persius Flaccus rupto iecore exierit caprificus.

Femur moris. & feminis. ¶ Hoc femur huius femoris, sed frequenter huius feminis huic femini dictum q̃ femorá. Ideo Tibullus hoc ipsum erudite custodit, quum dicit, Implicuitq; femur femini. & Virgilius eripit a femine.

¶ Vx masculina & fœminina inuenies. hic Pollux, hæc nux & cætera. quæritur quare nux nucis faciat, & coniunx coniugis

Coniux iugis ❦ ux terminata genitiuum per cis faciunt. ut hic Pollux cis, crux cis. excipitur hoc solum quod genitiuum per gis facit, coniunx coniugis idcirco facit, quia ex uerbo deducitur, id est a iungendo.

¶ En terminata nomina masculina tantum inuenies & neutralia & omnia tertii ordinis, licet in eodem tertio ordine definitum est. ut masculina hic rien rienis, lien nis, flamen flaminis, pe

Rien Lien cten nis, fidicen cinis, tibicen nis, liticen nis ex lituo ❦ quorũ accusatiuus singularis facit hũc pectiné, lienẽ, rienẽ. & nominatiuus pluralis hi pectines, lienes, rienes. Faciunt quædam & communia ut cornicen, liticen. nam tibicen masculinum est, fa-

Tibicina Gluten Glutinum Dedalus inuenit glutinum. cit enim fœminino genere tibicinam. Cætera neutralia sunt, ut hoc certamen, gluten Virgilius dixit, Collectũmq; hæc ipsa ad munera gluten. qua declinatione usus est & Varro de bibliothecis dicẽs glutine & cinere, est enim gluten ut flamen, subtemen, & facit ab hoc glutine, flamine, subtemine, sed & glutinum in scauro, glutinum Dædalum inuenisse. quam declinationem Salustius sequitur quum dicit, Quasi glutino adolescebant.

¶ Ex nomina terminata masculina & fœminina inueniuntur, sed diuersos genitiuos habent. Quædam enim per cis efferũtur,

ut uertex uerticis, simplex cis, supplex cis, silex cis, pellex cis. alia per is, ut senex senis, supellex tilis. alia per gis, ut grex gregis, rex regis, remex remigis. quanquam quibusdam uisum est recte efferri regis, idcirco quod ex uerbo deducant, hoc est à regendo & remex similiter à remo agendo. Supellex magis auctoritate dicitur q̃ ratione. Nam non debet duabus syllabis plus cresce-re a nominatiuo genitiuus, quam rationem ut custodirent ueteres multa dure protulerunt, ut ancipes pro anceps, & præcipes pro præceps, nec tamen quis hæc supellectilis dicere ausus est, & ideo rectius est cum pluribus stare, & quod speciosius est in loquendo proferre.

Rex unde
Remex unde
Supellex
Supellectilis
Ancipes pro anceps.
Præcipes pro præceps

¶ Vertex à uertendo dicitur, uortex à uorando, & uult Plinius uerticem immanem uim impetus habere, ut ingens a uertice pontus, uorticem uero circumactionem undę esse. ut, Et rapidus uorat æquore uortex.

Vertex quid
Vortex quid

¶ Neutrum nullum inuenies nisi ex commune hic & hæc & hoc simplex. horum nominum ablatiuus diuersus, nanq; & p e effertur, ut a uertice. & per i, ut a simplici. præcipue autē cōmunium per e excipiūtur senex, suppellex, quod crescit duabus syllabis facit supellectilis, senex autem senis. Item excipiuntur hæc quæ genitiuum per gis non per cis faciunt, ut remex gis, grex gis, rex gis.

¶ Is terminata nomina masculina & fœminina inueniuntur, quæ omnia nominatiuo genitiuum similem habent, ut hic suauis huius suauis, facilis lis, agilis lis, & cætera similia, Excipiūtur autem quædam, quæ in genitiuo crescunt, licet per is efferantur cuspis dis, cinis neris, lapis dis, puluis ueris, & cætera similia, de quibus plenius dictum est in superioribus, sub titulo de nominatiuis. Et quidem masculina hic funis huius funis. fœminina hæc puppis huius puppis, communia utriusq; generis hic & hæc suauis. horū ablatiuus dupliciter effertur & per e & per i. ut ab hac puppe & puppi. sed communiū tantū per i, ut ab hoc & ab hac suaui. Item accusatiuus duplex ut hanc puppem & puppim turrem & turrim. Vtiq; eiusmodi nominum etiam pluralis genitiuus ante um syllabam i habebit. harum turrium, puppium. Excipiuntur hæc tria, quæ omnino i literam neq; in accusatiuo plurali admittunt neq; ablatiuo nec genitiuo. sunt autem hæc, panis, canis, iuuenis, Excipiuntur & hæc quæ genitiuo crescunt,

Cuspis dis.
Cinis neris
Lapis dis.
Puluis ueris

Canis
Iuuenis

Semis
Pollis pollinis
Zeuxis
Alexis

cinis,lapis,puluis,semis,sanguis, uomis, cuspis,cucumis, pollis, lis.faciunt enim gtõ cineris,dis,ueris,semissis,guinis,meris,pidis, meris,linis,litis.Græca uero dupliciter declinanẽ,aut enĩ crescũt gtõ, ut Thetis thetidis,Paris dis.aut eundem seruant gtm̃ quem & nominatiuum.Zeuxis huius zeuxis,Alexis huius alexis.

Vis Vires

¶ Vis uero tantum declinatur. ut hæc uis, huius uis,huic ui, hanc uim,o uis,ab hac ui,Item pluraliter tantum hæ uires,uirium,uiribus,uires,o uires,à uiribus.

¶ Quæcũq; nomina is literis terminata cõmunia masculini & fœminini generis sunt,faciũtq; ex se neutra in e terminata,ut hic & hæc nobilis & hoc nobile,ablatiuo in i , genitiuo i ante s . ut ab hoc & ab hac nobili habebunt. Similiter horum & harum nobilium similium,hos & has nobilis & similis,

Puluis masculini generis

¶ Puluis masculini generis est , quamuis Propertius dixerit, Cui nunciet horrida puluis.

Iris iridis

Hymnis nidis
Isis in genitiuo nũeri singularis Isidis & isis

¶ Serapis serapidis uolunt grammatici genitiuo casu dici,non serapis,q̃ omnia nomina græcæ figuræ is terminata syllaba,in genitiuo crescere debent,ut iris iridis,isis isidis,hymnis nidis, paris paridis.sed quum & latine declinari possint non est necesse consuetudinem ratione deformare,præsertim quum adsit auctoritas . nam ut Varro de uita sua non tantum huius serapidis declinauit , sed & isis,quod paulo est durius. Sed Virgilius irim dicit & parim & tygrim.

Breuis Pusillus in quo differũt.

¶ Breuis dies dicitur non pusillus.breuis enim in natura,pusillus in corpore.Gliris nomen est hic glis non glir, ut quidam uolunt.Nam Varro in Admirandis ait,In silua mea glis nullus.& Cato in originibus.

Panis & pane neutri generis. Panium & panũ Panem plurali numero dici non posse
Pastillus a pane diminutiuum.

¶ Panis masculino genere dicitur.nã & si neutro genere Plautus dixit pane & assa,bubala tamen uitiose.Panis autem genitiuo plurali ium.Cæsar de analogia secundo,panium dixit, sed Verrius panum sine i.ego autem neutrũ probo, nec puto panẽ plurali numero dici posse,quoniam unica res est,& ad pondus redigitur,nec quisquam ueterum nisi singulariter dixit. Diminutione autem panis pastillus dicitur,& hodiéq; in Italia rusticos dicere animaduertimus.

Anguis dubij generis.

¶ Anguis quum sit masculini generis dixerunt,tamen & fœminini ut Tibullus, Iratæ detinet anguis. Et Ouidius, Midiæ marsis findantur cantibus anguis,&, Varro Atacinus. Cuius ut

aspexit torta caput angue reuinctum.

¶ Sanguis masculino genere & facit hunc sanguinem. sed Cato de habitu ait, sanguen demittatur. & Lucretius, Visceribus uiscus gigni sanguenq; creari, ubi etiam nominis singularis uiscerum adnotandum est hoc uiscus. *Sanguis & sanguen. Viscus, ris.*

¶ Neptis grammatici nolunt dici, quod nomina in os exeuntia genitiuum singularem is finiunt, & non possunt transire in fœminina ut custos dis, sacerdos tis, nepos nepotis, & aduocant Ennium q; dixerit ita, Ilia dia nepos quas ærumnas tetulisti. Sed consuetudo nepotem masculino, & neptem fœminino genere usurpauit. *Neptis. Nepos duum generum. Ilia Romuli mater.*

¶ Quis cum s litera dici uolunt grammatici cũ inquærendo ut, Quis te nate dea per tanta pericula casus, Insequitur. & Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ. In referendo auté qui sine s, ut Illa uides pura iuuenem qui nititur hasta. & Troię qui primus ab oris. Etenim præpositiuũ quis, subiunctiuũ qui, quod tamen auctores non obseruauerunt. ut Actius dicens, Qui nã Tantalidarum internetioni modus sit. & Virg. Qui casus agat res. Sed & plurali nominatiuo uariauerunt, qui proferentes uel ques, unde & datiuus duplex in usu nobis est, quis enim & quibus dicimus inalioqui inalioques declinantes. Nam nominatiuus pluralis i litera terminatus accipit semper s, & facit datiuum, ut di dis, coloni colonis. Ita & qui quis. si uero s terminetur nominatiuus, bus syllaba terminari debet datiuus ut duces ibus, mores ribus, & ques quibus, ques autem dixisse ueteres testimonio est Cato, qui ait originum secundo, Quescunq; Romæ regnauissent. & Plautus, Quæ sunt ignoti nescio ques ignobiles. quam uocem tametsi nouitas abdicauit, declinatio eius tamen manet. quibus crebro dicimus. *Quis & qui in quo differũt. Quibus & quis. Ques pro qui*

¶ Ix terminata & masculina & fœminina & communia inuenies, quorum genitiuus cis exit. ut hic calix cis, hæc pix picis, hic & hæc & hoc felix felicis. excipitur autem hoc solum, nix quod cõtra rationem niuis facit, licet ueteres ninguis declinauerunt, è quibus est Lucilius. Pix singulariter dicitur, ut ait Varro de similitudine uerborum secundo, q̃uis Virgilius dixerit, Idæasq; pices & pingues unguine ceras. *Nix niuis. Ninguis genitiuus a niue. Pix tantum singulariter*

¶ Huiusmodi nominum genitiuus singularis i literam corripit & ꝓducit, idest in cõmunibus producit, in cæteris uero corripit.

¶ Os terminata masculina fœminina & communia inuenies. ut hic flos, hæc arbos, hic & hæc & hoc custos & cætera similia, quorum genitiui diuerse efferuntur. unde quæri solet quare nepos nepotis, sacerdos tis, custos dis facit.

¶ Omnia os syllaba terminata genitiuum faciunt per tis, ut nepos tis, sacerdos tis, dos dotis, cos cotis, & cætera similia. Excipiuntur autem hæc, quæ genitiuum faciunt per ris. ut ros roris, os oris, lepos leporis, flos floris, arbos ris. item per is os, quod ossis facit. Item per dis, ut custos dis, quod cum ratione profertur, quoniam ex uerbo deducitur quod est custodior, & ideo custodis facit. Quæritur & de græcis quorum genitiui diuersi sunt. Itaq; si erit nominatiuus Androgeos, genitiuus erit Androgeo. ut apud Virg. In foribus letum Androgeo. sed apud eundem inuenimus Androgei galeam, sed non ex eodem nomine. Nisi fuerit hic Androgeus Androgei facit genitiuo, ut idem Virg. in secundo, Penelei dextra diuæ armipotens ad aram procubuit. est & neutrum in os, hoc os hæc ora.

Androgeos geo
Androgeus gei

¶ Ox terminata masculina & fœminina & cõmunia inuenies, ut hic ferox cis, hæc uox cis, hic & hæc & hoc uelox cis. Quorũ genitiuus ut prædictum est, per cis effertur, ablatiuus per i. In communibus seu neutralibus excipitur hoc solum, nox quod genitiuum p tis facit noctis. Idcirco quia græce νὺξ νυκτὸς facit.

Nox unde
Fornax
Fornacula

¶ Ax terminata nomina inuenies, fornax fœminino genere dici debet, quod per diminutionem fornacula non fornaculus facit, & quod omnia nomina inanimalia x litera terminata genitiuum si productum habeant, generis sunt fœminini. ut lodix cis, radix cis. Virg. quoq; consentit quũ dicit, Vulnificúsq; chalybs uasta fornace liquescit.

Thorax cis
Grex

¶ Thorax autem quum sit græcũ, his admisceri non debet. cætera fœminina omnia monosyllaba sunt, excepto grege & rege, quorum alterum ex diuerso genere constat. nam Lucilius in secundo, Duceret has greges fœminino genere dixit.

Calx quid

¶ Calx igitur siue qua calcamus, siue qua ædificamus fœminini generis est ut & Virgilius ait, Ferrata calce fatigat. Sed & Lucilius xliii. masculino genere dixit.

Exta, Arma,
Castra, Mœnia
Ilia, Scalæ
Scopæ, Cãcelli
Furfures.

¶ Multa sanè inueniũtur quæ uaria ratione deficiãt, quæ suo quoq; titulo prædicta sunt, alia enim singularitate carent. ut exta, arma, castra, mœnia, ilia, scalæ, scopæ, cancelli, furfures,

nuptiæ,fræni,quamuis Virg.dixerit,ni frænum accipere.alia pluralitate ut garum,oleum, ferrum, panis, frumentum & cætera quæ ad pondus,numerũ, mensurámq; rediguntur. Nam quod auctores dixerint frumenta,ordea,mella,nos non moueat,abusi enim sunt licentia uetustatis, & tamen alios casus eorum non protulerunt.sanè Virgilius dicit,Vere fabis satio,sed nec ipsum admittitur quod nec ferrum,nec aurum,nec oleum,quamuis di uersi generis pluraliter quisq̃ ausus est pronuntiare.

¶ Alia sunt quamuis plurali numero per omnes casus declinentur,nominatiuum tamen singularem uocatiuumq; non habent,ut dapes,preses,proceres,pecudes,fruges, fauces, uices, cæteri plerią; uerbera.

¶ Alia autem singulariter quidem per omnes casus declinantur, sed plurali tantum nominatiuo,accusatiuo,& uocatiuo, ut maria, rura, æra, iura, quamuis Cato originũ septimo genitiuo casu dixerit legũmq; cultores.& Lucretius secundo, Pulsabant æribus æra,

¶ Alia nominatiuum & ablatiuum habent,ut tabes,pluris, sireps facit ab hac tabe,plure,siremse, Cinna autem in Smyrna huius tabis dixit nullo auctore.

¶ Alia unius tantum casus sunt,ut haud secus ac iussi faciunt, adsatim, adincitas, inficias,suppetias,pedum,sponte,dicis,ergò, neq̃, nihili,frugi.

¶ Deriuationis uero tanta est inæqualitas ut comprehendi nõ possit,nam cum sit Agrippa mulierẽ Agrippinã dicimus, Thermas uero agrippinianas.Item cũ sit Nero ut leo,pelles leoninas Thermas Neronianas, Titinas ut pellẽs lupinas non dicimus, sed Titianas,de qua q̃stione à Velio Lõgo libellus scriptus est.

¶ Item dicimus deminutionis inæqualitas dura est.ut iuuenis, iuuenculus,canis catulus, puluis puluisculus, uinum uinulum, talus taxillus,panis pastillus,homo homunculus,homuntio, piscis pisciculus & pisculus.

¶ Item in coniungendo propria quibusdam potestas,quæ ratione excluditur,ut cũ dicimus quinquaginta milia nummum, nec statim cẽties nummum dicere possumus,& centiessestertiũ, nec tamen 1 sestertium,sed 1 sestertia dicimus.

¶ Prætextũ quidã dici uolunt,qa intelligitur uestimẽtũ,sed cõsuetudo uicit,quæ prætextam dici referens scilicet ad togam.

Nuptiæ,Fræni
Garum,Oleũ,
Vinum.Ferrũ,
Panis
Frumentum,
Dapes, Preces,
Proceres,
Pecudes,
Fruges,Fauces
Vices Verbera
Maria, Rura,
Aera,Iura
Tabes tabe.
Pluris plure
Sireps
Siremse
Haudsecus
Adsatim
Adincitas
Inficias
Nequam
Suppetias
Pedum
Sponte. Ergò
Nihili.
Deriuationis inæqualitas.
Thermæ
Agrippinianæ & Titianæ
Iuuenis iuuenculus
Canis catulus
Puluis uisculus
Vinum uinulũ.
Pastillus
Pisciculus & pisculus
Quinquaginta milia nummum

Lucanicum
Lucanicus
Lucanica
Botulus
Hira

¶ Nam quæcunq; deriuantur & mediæ sunt potestatis, quouis genere dici possunt, sumunt enim genus ab iis, quibus coniūcta sunt, utputa lucanicum intelligitur pulmentum & intestinum. & hic lucanicus auditur botulus, aut apparatus, & hæc lucanica fœmininino genere intelligitur hira, hoc est intestinū, aut aliud quod unusquisq; intelligere uoluerit. Sumptum est enim nomē ab inuentoribns Lucanicis.

Adipatus
Adipatum
Adipata

¶ Similiter & opus pistorium quod adipe conficitur omni genere dici potest, & hic adipatus quod intelligitur panis aut aliud quid, & hæc adipata hoc est pars & hoc adipatum opus scilicet. Nam & Lucilius quinto adipatam dicit fœminino genere, sed ubi iungit pultem.

Forfices
Forcipes
Scalprum

¶ Forfices & forcipes quidam discindunt, ut forfices sint sarcinatorum, à sarciendo. quæ ferrum calidum capiant forcipes. tonsorum, quæ pilum secent forpices. sed inepta hæc esse Lucilius docet. qui etiam medicorum forcipes dicit libro xix. Scalprorū forcipúmq; milia xx. Item paulopost. Quiuis forcipibus dentes uellere. Sed Virg. in viii. Versántq; tenaci forcipe ferrum.

Lucus camœnarum
Aqua religiosa ad purificādum uti.

¶ Ad æquas an ad aquas uocari dici debeat, quæsitum est. qui aquas dicunt, enarrāt quod ex luco camœnarum aqua religiosa afferri solebat, purificandi causa. Sed melius ad æquas, quod olim greges equorum in circum inducebantur, ubiq; per populum cursu æquabantur.

Vinea

¶ Vinea uuarum & machina distinguenda quidam existimant, ut aliud per e breue, aliud per e longum proferatur. Sed cum auctores id non obseruauerint, superuacaneū est nos obseruare, præsertim cum in aliis non ambiguamus. Nam tam scorpium animal appellamus, quám militare tormentum. Item musculum & arietem.

Scorpius
Musclus
Aries

Barba, Barbæ

¶ Barbam singulariter in uno homine recte. pluraliter in pluribus dicas. nam & Virgilius ait, Stiriaq; impexis induruit horrida barbis. Errant enim qui in hominibus barbam, in hircis barbas dici putauerunt. nam hic de hominibus Virgilius loquitur quamuis & hircorum dixerit barbas, sed ut dixi multorum.

Imberbi & nō imberbes

¶ Imberbi autē dicūtur nō imberbes, sic eni & Varro de actionibus scenicis v. Imberbi iuuenes. sic & Cicero imberbū ꝑtulit non imberbē, ex Kalendis Ianuariis de lege agraria imberba iuuentute. Titus historiarum xviii. Imberbes uulgariter.

¶ Hæc ficus

Ficus

¶ Hæc ficus & hæ fici & has ficos facit, genitiuus enim singularis huius fici non huius ficus, & Lucilius, Fici inquit, comeduntur & quæ & assiduas ficos. Sed Varro de ficu se suspendit dicendo, dedit multis licentiam, ut hos & has ficus dicerent, quod usurpare maluimus propter cacephaton, de qua re Martialis elegantissime loquitur, ait enim, Cũ dixi ficus, rides quasi barbara uerba, Et dici ficos Lætiliane putas. Dicemus ficus, quas scimus in arbore nasci, Dicamus ficos Lætiliane tuos. Quæ ante maturitatem hi grossi dicuntur, fœminino genere & Horatius urbem & ficos laudabat, & cum duplice fico.

Martialis

Grossi qui

¶ Inimicitiæ & non insidiæ pluraliter dici debent, sed Salustius de insidiis prima & Accius inimicitiam dixit.

Insidiæ
Inimicitiæ
Inimicitia

¶ Alicam sine adspiratione dictam Verrius tradit, & sic multi dixerunt. Lucilius decimoquinto. Nemo est halicarius posterior te, cum adspiratione dixit.

Alica
Halica
Halicarius

¶ Polenta dici debet per o, cuius rei Verrius Flaccus rationem usus omnium poliatur.

Polenta quid

¶ Nemo in homine propriũ est, quod significat ne homo, anti qui & prorunt & homo, ideo ꝑ nemo dicentes quasi minus. addebant, ut Terentius. nam quis hic me sequitur nemo hominũ, & Lucilius xxix. nemo est ideo di xit quis tu homo es, nemo sum homo at ut Virg. octauo, Turne quod optanti diuum promittere nemo auderet, pro duimus.

Nemo in homine proprium
Nemo homo

¶ Hos pugillares & masculino genere & semp pluraliter dicas sicut Asinius inue quia pugillus est q plures tabellas cõtinet i seriẽ sitas ac pugillaria sæpius neutrũ dicit idẽ Catull. i Hẽdecasyllabis. itẽ singulariter hoc pugillar dicit.

Pugillares
Pugillaria
Pugillar

¶ Manubias p duo i dicẽdũ, qa sunt à manibus, ut putat Verrius, sed & manubiæ p u dici possunt à uirtute cõtractæ.

Manubiæ quid

¶ Vultur dixit Virg. i sexto, sed uulturius Lucilius in i. ut pauos, & Ennius, meminit me fieri pauum, at ait, Me postq destertuit esse Mæonides quinto pauone exul Pythagoreo.

Vultur
Vulturius
Pauus

¶ Acceptor quoq; & accipiter, Virg. enim accipiter dicit, Lucius autem exti

Pauo
Acceptor
Accipiter

¶ Erumnam Ennius ait per e solũ scribi posse, quod mẽtem eruat, & per a quod mœrorem nutriat.

Erumna

Ostia

Ostia exitus fluminum in mare neutro genere semper pluraliter dicuntur. sed quum urbem significat singularem potius numerum obserua, quamuis Salustius frequenter etiam plurali numero urbem significet.

Frena Freni Frenum

Frena neutraliter, frequenter Virg. frenos, quanquam ut in Georgicorum tertio nos audire sonantes, sed & xii. in frenum accipere & dicto parere faciuntur, quod tamen consuetudo repudiauit.

Balneum & Balineum balneæ & Balineæ

Balneũ ueteres dixerũt siue balineũ, nihil enim differt à priuatis, in publicis autẽ fœminini generis & quidẽ numero semp plurali frequẽter balneas & balineas nec immerito, nam parsimoniæ causa uno igni duplex balneum calefaciebãt, parieti intetiecto, ut pudor uiris mulieribúsq; constaret.

Oliua Oleum

Oliuam grammatici significare arborem uolunt, oleum fructum, sed ueteres hoc non obseruauerũt, ẽ contrario enim Virg. fructum oliuam, Nec pingues unam in faciem nascũtur oliuæ, melius propagine uites. & iterum, Prolem tarde crescẽtis oliuæ.

Olympia Olympici

Olympia fœminino genere locus ipse dicitur, certamina uero neutraliter. nam Varro ait olympia in ludos in uitam. Item de poematis, Olympiam non accessit, sed idem, de gente populi Romani in ludos olympia fecerat.

Rediuiua Recidiua

Rediuiua dicimus quæ post interitum redeunt, recidiua que ex suo casu restituunt, unde Virg. Recidiua manu posuissem pergama uictis.

Necessitas Necessitudo

Necessitas imperii, necessitudo sanguinis coniunctio. Salustius tamen necessitudinem sæpe pro necessitate ponit. nec unq̃ necessitudinem aut ipse aut quisquam ueterum.

Vici Vicinitas Vicinia

Vici dicuntur humiles domus, nam qua incedimus non uici sed uiæ sunt uicorum. unde uicinia dicitur loci demonstratio, uicinitas uero uicinorum conductio.

Obseruãs participiũ est quũ habet actiũ casum. ut fugitans, obseruans illũ, fugitans illũ, nec unq̃ cõparatiuũ. nã si genitiuus sequatur, erit nomen, ut obseruãs magistri, fugitãs litium, iactãs sui & recipit comparationem, ut iactantior ancus.

Longitudo Longiquitas Lora

Longitudo mensuræ est, longinquitas regionis aut temporis.

Lóra correpta prima syllaba & fœminino genere dicẽda est, producta autem neutraliter e corio uincula, ut & Lucilius in ix. Ipsa si se corio omnia lora.

¶ Arabs & arabus uarie dicimus & uarie declinamus, nã ab eo quod est arabs huius arabis & huic arabi facit, & pluraliter hi arabes arabum arabibus. Arabus huius arabi facit & huic arabo. Pluraliter hi arabi araborum arabis. unde Virgilius. Hyrcanisue arabisq; parant. *Arabs & Arabus*

¶ Amphoram si declines amphorarũ facit, at ex hac iunctim x. millia amphorum dicimus. Item modium sextertiũ nummum. *Amphorarum & Amphorum*

¶ Cliens communis est. inuenimus tamẽ & clientã apud Afranium in Pompa. Interim tua clienta, & apud Horatium, Nec lacunias mihi trahunt honeste purpuras clientæ.

¶ Similiter & hospes cum sit communis generis hospita quoq; dicitur. ut Virg. Bellum o terra hospita portas. Et antistes habet antistita. ut Varro diuinarũ quarto. & Cicero in Verrẽ quarto. Et Polio ueneris antistita cupras. & Cornelius Seuerus, Stabat apud sacras antistita numinis aras. *Cliens Hospes Hospita Antistes Antistita*

¶ Intyba neutro genere Virg. dixit. Et amaris intyba fibris, & sic multi eruditorum, sed & masculino genere frequenter à ueteribus dictũ est. Nã Lucilius in quinto deridens rusticã cœnã enumeratis multis herbis, Intybus pręterea pedibus perserpsit equinis. & Aemilius Macer, Quale seges intubus herbas. *Intibum & Intibus*

¶ Large & largiter Iulius Modestus utrunq; recte dici ait. sed large esse qualitatis, largiter quãtitatis, unde nascitur largitas aut largitio, nam largitudo nusq̃ inuenitur nisi apud Nepotem. *Large & largiter Largitas Largitudo*

¶ Clunes fœminino genere dixit Melissus, & habet auctorem Laberiũ, q in Ariete sic ait, Vix sustineo clunes Sceuolæ. & Horatius, & lassas clunes. Sed Verrius Flaccus masculino genere dici probat, quoniam in is syllaba terminata omnia, carentia ntó singulari masculina sunt. ut panis, cinis, crinis, & similia. *Melissus grammaticus Clunis*

¶ Aeque fœminino genere dixit cinerẽ, ut Caluus in carminibus, Cum iam fulua cinis fuerit. Item forsitan hoc etiam gaudeat ipsa cinis. hinc muliebre ministerium cinerarius dicitur. nã Cato in originibus, Mulieres, inquit, nostræ capillum cinere ungitabant, ut rutilus esset crinis. *Cinis Cinerarius Crinis flauus a matronis affectabatur.*

¶ Insomnia plurali numero significari uolunt grãmatici somnia, addita scilicet præpositione, ut græci dicũt ἐνύπνια, nam & Virg. Sed falsa ad cœlũ mittunt insomnia. Singulari uero numero uigiliam significare, ut Pacuuius in Antiopa dixit. Perdita illuuie atq; insomnia, idest, uigilia. Sed & Virg.

insomnia etiam plurali pro uigiliis posuit. Quæ me suspensam insomnia terrent, quamuis & hic somnia intelligi possint, quibus terreor.

Cilones Chilones.

¶ Cilones dicũtur, quorum capita oblonga & compressa sunt, chilones auté cũ adspiratione ex græco a labris improbioribus, quæ illi χείλη. unde chilones improbius labrati.

Lac lact en lacte. Caput Git, Nepet. Capras atras lacte album habere. Trogus de animalibus.

¶ Lactis nominatiuum, alii uolunt lac, alii lact, alii lacte e postrema. omnino enim nullum nomen muta litera finitur n.r.s. Itaq; eruditiores adiunxerunt t. & propter genitiuum qualitatis facit. nam tria præterea inueniuntur, quæ litera eadem finiuntur, caput, git, nepet. sed his occurrit quod nullum omnino nomen duabus mutis literis finiatur, ergo lacte sine uitio dicimus. nam & Cato sic dixit, & in Italia atras capras lacte album habere. Sed & Valgius & Verrius & Trogus de animalibus heres lacte dicuntur, at consuetudo tamen aliud sequitur.

Lardum quid Latera lardi capita.

¶ Latera lardi, uitiose quis dicit. Satis enim lardum dicere, nihil enim aliud intelligi potest, nam latera nec sunt nisi capita lardi.

Nihil & Nihili Hilum quid Hilum quid

¶ Nihil si dicas quantitatem notas, si uero nihili adiuncta i hominis mores, cuius nominis origo hæc est. Nilum Varro rerum humanarum intestinum dicit tenuissimum, quod alii hillũ appellauerunt, ut intelligeretur intestinum propter similitudinem generis, unde antiqui creberrime dempta litera hilum quoq; dixerunt, unde intelligimus nihil sine aspiratione uitiose dici.

Heres Parens Homo

¶ Heres parens homo & si ex communi sexu intelligatur, tamen masculino genere semper dicuntur. nemo enim aut secundam hæredem dicit, aut bonam parentem, aut malam hominem sed masculine, tametsi de fœmina sermo habeatur. Nam Marcus ait heredes ipsius secundus. & Pacuuius in Medo, cũ ostenderet à medo matrem quæri ait. Te sol inuoco ut mihi potestatem duis inquirendi mei parentis. sed Graccus suos parentes amat cum dicit in significatione matris. & in alia epistola, Tuus parẽs sum ait, quum de se loqueretur. & apud Virg. sic legimus. Et quæ tum erit puero amissæ cura parentis.

Duis Parens

Labra Labellum

¶ Labra & labia indistincte dicuntur & deminutio labella nõ labios ut quidam uolunt. nam Virgil. ait. Calamo triuisse labellum. Verrius autem Flaccus sic distinxit, modica esse labra,

labia immodica, & inde labiones dici. Nam & Terentius, lab iis demissis gemens, & Plautus, Labiis dum ductantem. *Labiones*

¶ Capparim fœminino genere dixit Varro de forma philosophiæ ii, erit ergo hæc capparis nominatiuo, nam & græce fœminine dicitur ἡ κάππαρις. *Capparis*

¶ Cassidem dicimus nos ab eo quod est cassis, sed multi cassidā dicunt, & Propertius, Aurea cui postquam nudauit cassida frontem. & Virgilius, Aurea nati cassida. *Cassis et Cassida.*

¶ Harena dicitur quod hæreat, & arena quod areat, gratius tamen cum aspiratione sonat, & cum pluralem non habeat Verg. ait, Quam multæ zephyro turbantur harenæ, *Harena et Arena*

¶ Leæna dicitur non lea. sed Ouidius, Nec lea cum catulis lactentibus ubera præbet. *Leæna* *Lea*

¶ Capo dicitur nunc, sed Varro de sermone latino, iterum, ait, ex gallo gallinaceo castrato fit capus. *Capo et Capus*

¶ Gulam ut Iulius Modestus ait per u scribemus non per y quæ græcis uocibus necessaria est, & sæpe in u transit. ut insuemur ait in naro, inter se degularunt omnia. *Gula an gyla* *Y græcis uocibus necessaria* *Degulare*

¶ Leontion, Thyrusion & Faunion ex neutris græci fœminina neutra fecerunt. & Plautus quod dixit hæc Phronesium, & Cæcilius Leontium. Varroni autē placet talia nomina datiuo tantum casu & ablatiuo declinari. cæteris uero sic efferri ut ntō. *Leontion* *Thyrusion* *Faunion* *Phronesium*

¶ Lingula cum non à linguendo dicta est in argento, in calceis uero lingula à ligando. sed usus ligulam sine ū frequentat. *Lingula* *Ligula*

¶ Porros masculine dicimus in pluralitate, cæterum singulariter hoc porrum. *Porrū et porri*

¶ Gausapa Ouidius neutrum dixit. Gausapa si sumpsit, gausapa sumpta. & Cassius Seuerus ad Mœcenatē Gausapo purpureo salutatus. Sed Augustus in testamento gausapes lodices purpureas & coloreas meas. Varro autem ait uocabula ex græco sumpta, si suum genus non retineant, ex masculino in fœminiunum latine transire & a litera terminari, κοχλίας cochlea, hermas herma, χάρτης charta. ergo gausapes gausapa. cui generi elegantiores addiderunt necessitatem, ut dicerent unicam gausapam, quod quomodo diceretur merito non constitit, quod usus eius apud ueteres non fuit. Et M. Messala de Antonii statuis Armenii regis spolia gausape:- *Gausapum* *Gausapes* *Lodices purpureæ* *Coloriæ* *Gausapa*

¶ Capillum priores singulariter dicebant sicut barbam. nam

M. Varro epistolarum tertio negabat pluraliter dici debere. sed Virg, ait Comptos de more capillos. & Horatius, Hunc & incomptis furium capillis. Item puer quis ex aula capillis ad cyathum statuetur unctis.

Bouile — ℭ Bouile uetat dici Varro ad Ciceronem libro octauo, & ipse semp bouile dicit. sed Cato de abrogãdis legibus bouile dixit.

Bonæ fruges — ℭ Bonæ fruges in es ueteres dixerunt. si nunc quidã bonæ frugi cum es pronuntiant, cum antiqui ad frugalitatem non ad frugem hanc elationem referre sint soliti.

Oscinus / Oscen — ℭ Oscinis nominatiuum. Cicero de auguriis Oscen dixit, & ita utitur.

Scriptulum / Numus argenteus a Seruio Tullio primum conflatus. — ℭ Scriptulum quod nunc uulgus sine t dicit, Varro in Plautorino dixit, idem in Annali numum argenteũ conflatũ primũ à Seruio Tullio dicunt is quatuor scrupulis maior fuit q̃ numi.

Panus / Panicula — ℭ Paniculæ πρωτότυπον panus est. Lucilius quarto subtegminis panus φυλακτήριον, quod græci ἀποτρόπαιον amuletum latini dicimus. nã & Varro diuinarũ xlii ita dixit siue ab amoliendo idest infringendo uim mali siue ab æmulatione.

Scida / Schida — ℭ Scida charta sine adspiratione à scindendo dicta est. sed alii eam cum adspiratione schidam, ex græco ἀπὸ τοῦ σχίζειν dictam putant.

Palpetræ / Palpebræ — ℭ Palpetras per t, Varro ad Ciceronem xiii dixit, sed Fabianus de animalibus primo palpebras per b. alii dicunt palpetras genas. palpebras autem ipsos pilos.

Saga & Sagi — ℭ Saga neutro genere dicitur, sed Afranius i deditione masculine dixit, quod quadrati sunt sagi. & Ennius sagas cœrulas therua purpureis gemauit pampinus uuis. Cuius moueremur inqt quod eo carmina Plinius auctoritate si quicquam eo carmine puerilius dixisset.

Albani / Albanenses / A Roma / Romanus / A Nola / Nolanus / Hispanus / Hispanienses — ℭ Albani dicuntur ab Albano, Albenses autẽ ab alba fugiente, cuius rei causam Varro ait esse, quod in naturalibus nominibus tantum seruatur, in uoluntariis uero negligitur. Nam ut à Roma Romanus dicitur, à Nola Nolanus, ab Atellis Atellanus, sic Albanus ab Albano dici debet. In illa autem fugiente alba nõ cõseruatur hoc, quod alterius nomine cognominetur, quod magis apparet quum dicimus Hispanus & itẽ Sardos, Hispanienses & Sardienses. nam cum dicimus Hispanus, nomen nationis ostendimus, cum autem Hispanienses, cogno

men eorum qui prouinciam Hispanā incolūt,etsi nō Hispani.

¶ Paropsides fœminino genere dicūtur,à pulmento, quod græci uidelicet ὄψον appellant. Paropsides

¶ Sal masculini generis est,nec habet pluralem. nam & Salustius ita usus est, neq; salem, neq; alia irritamenta gulæ quærebant.sed Fauianus causarum naturalium secundo,neutro dixit. Cur sal aliud plucidū, aliud inquinatū aut nigrum quod sal ex arido congelatū est. idem etiam pluraliter dixit,hæresciunt infusis saliscum pluraliter facetias tantum significari grammatici contradiderūt.Et Varro de poematis ii.nunc uides in cōuiuiis ita poni sal & mel,quod genus etiam Verrio placuit. Sal in masculino & neutro genere Sales pluraliter facetias significat

¶ Nomenclator sine u dicitur,ut Verrius ait, uelut nominis clatatator. calator.

¶ Saturitas in cibo tantum dicitur,in cæteris uero satietas,sed Virg.Odiis haud exsaturata quieuit dixit. Saturitas Satietas

¶ Palumbes Virgilius fœminino genere dixit.Aeriæ quo cōgesse palumbes.item raucæ tua cura palumbes.sed Lucilius xv. masculine macrosq; palumbos.Varro autem in Scauro palumbi dicit,quod consuetudo quoq; usurpauit. Palumbes & palumbi

¶ Aluearia pluraliter dicūtur,Virg. Seu lento fuerint aluearia uimine texta. quis Cicero in Oeconomico singulariter dixerit apes in aluearium concesserant. Aluearia Alucarium

¶ Naris singulariter huius naris dicimus, ut Aemilius Macer saucias naris. Naris

¶ Mugil nominatiuo casu dici debet,ut uigil & pugil,& facit mugilum.Si enim esset hic mugilis,etiam mugilium in plurali genitiuo faceret.ut similis & fertilis faciunt similiū & fertiliū. Mugil & Mugilis

¶ Paterfamilias & materfamilias antiqui magis usurpauerunt propterea quod ntō singulari s literam adiiciebant, ut facerēt genitiuos hæc familia,huius familias,hæc mea huius meas. quam declinationem Salust in iiii.secutus ait ❀ Paterfamilias

¶ Castella custodias thesaurorū in deditionē acciperentur, sed emēdatius custodiæ meæ & familiæ dicimus, qđ ne celebrareť Sisenna effecit,ait enim eū q diceret patrifamiliæ, etiā pluraliter dici debere patresfamiliarū, & matresfamiliarū, quod quoniam erat durū,& longe iocundius patrū familias sonabat, etiā patri familias ut diceretur,consuetudo probauit,& tamen ratio Sisennę non est ualida,nec enim necesse est pluralem numerum Castellum quid

rei unitate adhibere, nã familia est & plebs, & posset patrifamiliæ dici, ut tribunus plebis. pręterea præfecti alæ & alarũ dic unsur; bis & urbium, nec tamen magistri ludorum & præfecti ærariorum, sed tãtummodo singulariter magistri ludi & præfecti ęrarii. & ideo etiã matres familiæ Varro dixit de scenicis originibus primo & tertio. & Graccus, patres familiæ & non familiarum.

Magistri ludi non ludorum.

Matres familiæ.

Serta

¶ Serta neutro genere dicuntur ut Virg. Serta procul tantum capiti delapsa iacebant. sed Propertius fœminine extulit, Sic tua præpẽdent dimissæ in pocula sertæ. Et Cornelius Seuerus, Huc ades Aonia crinem circundata serta.

Sinapi

¶ Sinapi per omnes casus similiter effertur, genitiuo tantum s litera adiicitur, huius sinapis.

Pecunia

¶ Pecunia per c & nõ per q scribenda est, & quoniã q literam nusquam uolunt poni alias nisi ut duæ uocales sequatur, quarum prior sit u.

Falanx quid

Falangia

¶ Falanx militum dicitur, falangia fustis cui quid deligatur.

Margarita

¶ Margarita fœminini generis, quod græca nomina ης terminata, in a transeunt, & fiunt fœminina. ut ὁ χάρτης hæc charta, μαργαρίτης margarita, aut communia, ut ἀθλήτης athleta. ergo neutraliter hoc margaritum dicere uitiosum est, & tamen multi dixerunt, ut Valgius in epigrammate, situ rugosa rotũda margarita, & Varro epistolarũ viii. margaritũ unũ, margarita plura, sed idẽ Varro sæpe & alii plures margarita fœminine dixerunt, in genitiuo tamen plurali, nõ nisi fœminino genere margaritarum:-

Sum similis illius & illi

Similare

¶ Similis sum illius, & similis sum illi, & genitiuo & datiuo casu auctores dixerunt. Terentius, Haud similis uirgo est uirginum nostrarum. Datiuo, Virg. Omnia Mercurio similis, sicut græci dicunt ὅμοιος ἐκείνῳ, uerisimile tamen & sui simile genitiuo casu, nec aliter dicitur, nam similar latinum non est.

Simia masculini & fœminini generis

Simiola

¶ Simiam auctores dixerunt etiam in masculino, ut Afranius in Temerario. Quis hic est simia, qui me hodie ludificatus est? Laberius tamen in Creunsi ait Pharmacopolis simiam te amare cæpit. & Cicero ad Marcellum simiolam diminutiue dixit:-

Solitaurilia

¶ Suouetaurilia quidam putant dicenda a uictimis suouetauro. sed Valgius de rebus per epistolam quæsitis, solitaurilia dicta ait esse a solis maribus sumptum esse.

Quo loco & quo loci

¶ Quo loco per o, & quo loci per i Varro posse dici epistolicarum texto scribit, sed ita, ut si de pluribus locum quæras, aut

in Italia quidputa sit, an in Græcia quo loco dicas, respondetur hoc loco, si per i. sicut quo sis, sed homo i multitudine dicitur.

¶ Cum autem, quid hoc est hominis, quæritur, inquit, de alicuius quæro hominis qualitate, qui necesse sit hic masculine dicendus est ut Verrius ait, quoniam neutra in i & in us non exeunt.

¶ Spongia sine h dicēda est, nā & græce ψιλῶς dicitur σπόγγος. *Spongia*

¶ Plure aut minore emptum antiqui dicebant. Cicero. Plure uenit. & Lucilius, Plura fora fuenti. sed consuetudo pluris & minoris dicit. *Pluris* *Minoris*

¶ Strigem hanc, in significatione auis dicas, Stringa autem castrense est uocabulum, interuallum turmarum significās, in quo equi stringuntur. unde etiam & stringosi dicuntur corpore macilento. *Strix & Stringa*

¶ Stirps i significatiōe sobolis fœminino genere dicitur, ut ait Virg. Heu stirpem inuisam. sed cū materiā significas, masculino. Modo stirpem rectum. Item, Sed stirpem Teucri nullo discrimine sacrum, Sustulerant. dixerunt tamen etiam significatione sobolis masculino genere, ut Pacuuius, Qui stirpem occidit meum. *Stirps*

¶ Stirps non dicitur in significatione trunci, sed stirpes & facit stirpitis. Cæterum in æris significatione correpte stips dicitur, & facit huius stipis.

¶ Pometa dicuntur ubi poma nascuntur, ut olieta. Pomaria autem ubi seruantur ut penuria. *Pometa & Pomeria*

¶ Quies facit quietem, requies accusatiuo non facit requietē, sed requiem, licet Cicero dixerit requietem ad Hostilium. *Quies* *Requies*

¶ Sibyllam Epicadus ❀ appellatam, qui ex his sibyllinis libris primo sacrum facit, deinde sibylla qui quod flauo & compto capillo fuerint consimiles, syllæ sunt appellati. Inde effœminati hodieq; in ludo psylli dicuntur, quos uulgo imprudenter populus appellat. Cæterum psylli sunt in Africa serpentibus medentes, sicut in Italia Marsi.

¶ Dies communis generis est. Qui masculino generedicendū putauerunt, has causas reddiderunt, quod dies festos auctores dixerunt non festas, ut quartum & quintum Kalendas, non quartam & quintam, & cum hodie dicimus nihil aliud quàm hoc die intelligatur. Qui uero fœminino catholico utuntur, *Dies* *Hodie*

quod ablatiuo casu e non nisi producta finiatur, eo quod dimi nutio cum diecula sit non dieculus, ut Terent. Quid tibi addo dieculam. Varro autem distinxit, & masculino genere unius diei cursum significare, fœminino autem temporis spatium, quod nemo seruauit. nam & secundum hanc distinctionem dixit Virgilius, Venit summa dies, idest tempus. & ille dies primus, legi pro uno die tamen & fœminino genere diei spatium significatum ait. Iamq; dies infanda aderat

Dies idest tempus in fœminino genere

¶ De Pronomine. Is homo.

Idem. Iidem

¶ Idem compositum facit, nisi quia Cæsar libro secundo singulariter idem pluraliter iidem dicendum affirmat, sed consuetudo hoc non seruat:–

Se & Sese qd differant

¶ Se & sese pronomina ita distinguit, ut se dicamus, quum ali quem quid in alium fecisse ostendimus. utputa ille dicit se hoc illi fecisse, quum autem in seipsum tunc ❀ ut dixit sese hoc sibi fecisse.

Nullius & Nulli

¶ Nullus nullius facit genitiuo casu, sed Terentius ait. Iners iam nulli consilii sum.

Mi & Mibi

¶ Mi & mihi pronomina sunt, sed mihi datiui casus est, ut Dic mihi Dameta.

Mi uocandi casus

¶ Mi uocatiuus, ut o mi puer, ut o mi senex. nã uenit à nominatiuo meus, nec aliud significat in masculino o mi, q̃ in fœminino o mea. Deniq; in omnibus ferè comœdiis in masculinũ dicitur, ad fœmininũ nunq̃, quod si interiectio esset, etiã diuerso sexui communis ❀ dixerunt tamen mi pro mihi:–

Mi pro mihi

Intro & intus quid inter se differunt

¶ Intro est in locũ, intus in loco dicimus, ut etiam apud græcos ἔσω εἴσω καὶ ἔνδον ideoq; Lucilius ait. Nam ueluti intro aliud longe esse atq; intus ❀ sic apud se longe aliud esse, neq; eadem ualet, at tu intro nos uocas & sese tenet.

Peregre & Rure

¶ Peregre uenit sine præpositione dicendum, uim enim aduerbii habet, cui præpositio non adiicitur, ut rure uenit, non à rure nec à peregre.

Quando pro quum.

Quando aduerbium

Quando pro quoniam.

¶ Quando particulam pro quum ponere Formianus & Fundanius ait, ut Varro, faciunt, nec sint exemplo. nã Plautus in Menechmis ita ait non habeo, at tu quãdo habebis tum dato. uitium tamen esse certum, non dubium est. Quándo acuta prima syllaba interrogationem temporis significat, sed si posterior ❀ ut Virg. quandò tot stragis aceruo :

si uero producatur, utputa quando

¶ Sed particula d litera terminãda est, sedum enim anti qui pro sed ponebant, dempta q; nouissima parte, literam tamen immutare non sat pro satis, ita sedum cum suis literis seruauit: - Sat pro satis

¶ Haud similiter d litera terminatur, aut enim græca uox d litera terminatur cæpit quibus mos erat d litera ✿ penè uocibus uocali litera finitis, adiungere, ut quo te hoc noctis dicam proficisci foras, sed & per t scribi sonus uocis admittit. Haud & Aut

¶ De gradibus Comparationis siue Conlationis.

¶ Comparationum sunt ordines duo, secũdus & tertius. Diuiduntur autem singuli in tres gradus, & est primus gradus absolutus, quem & primitiuum dixerunt, secundus comparatiuus, tertius superlatiuus & declinatur hoc modo. Comparationũ tres gradus.

¶ Secundi ordinis masculina, doctus, doctior, doctissimus. pluraliter docti, doctiores, doctissimi. Fœminina pluraliter doctæ, doctiores, doctissimæ. Neutra, doctum, doctius, doctissimũ. pluraliter docta, doctiora, doctissima. aduerbialiter docte, comparatiue, doctius. superlatiue doctissime, appellatio hæc doctrina.

¶ Tertii ordinis hoc modo. Masculine felix, felicior, felicissimus pluraliter felices feliciores, felicissimi. Fœminine felix, felicior, felicissima. pluraliter felices, feliciores, felicissimæ. Neutrũ felix felicius, felicissimum. pluraliter felicia, feliciora, felicissima. aduerbialiter feliciter, comparatiue felicius, superlatiue felicissime. appellatio hæc felicitas.

¶ Sunt quædam quæ primum & secundum gradum recipiũt tantummodo, ut iuuenis, iuuenior, iunior, senex, senior. Quædam secũdum & tertium, ut ulterior ultimus, interior intimus. Quædam quæ primum & tertium. ut pius piissimus, fidus fidissimus, cuius secũda elocutio est magis pius, magis fidus. Quędam autem nulla declinatione in collationem ueniunt, quibus accidit magis. itẽ minus & minime, ut rudis, proprius, sobrius. dicimus enim magis rudis, magis proprius, magis sobrius. Item maxime rudis, maxime proprius, maxime sobrius. sic è contrario minus rudis, minus proprius, minus sobrius, minime rudis dicitur, & minime proprius, & minime sobrius. Iuuenior Iunior Senex Senior Pius piissimus.

Illa autem quamuis diuersa sint, gradus tamen inter se fecerunt. ut bonus melior optimus, malus peior pessimus, magnus maior maximus. Obseruabimus tamen quod ipsum iam annotauimus nominatiuum in comparationibus uersari, non etiam participia in his comparationibus secũdi ordinis. In aduerbiis primi gradus, quæ in e proferuntur sunt quatuor, hæc excepta quæ contra regulam proferuntur per r, ut nauiter, humaniter, largiter, duriter, quæ quamuis antiquitati adsignent, grammatici etiam secundum suam rectam analogiam proferri posse asserunt, ut naue & ignaue, humane, large, dure.

Nauiter & naue. Humaniter & humane

Quæ cõparari non possunt

Sex ex iis quę ante us e aut i habent, comparationis fieri non possunt, neque enim ab idoneo idoneor fieri potest, neque à necessario necessarior & similibus, non enim sunt quatuor tantum, sed & alia complura, & ex secundo ordine ad tertium deriuantur, & ex tertio non deriuantur. Virgilius de hac regula dixit in quinto ex parte. Ergo alacris cunctosq; putans extendere palmas. Romanus libro de analogia ita inquit alacris, licet consuetudo, ut ait Plinius libro sexto, dubii sermonis alacer dicit ut equester ordo. nam & hæc alacria, ut equestria possunt neutro dici, quod tamẽ superlationem nõ capit ut acerrimus, dici non debet alacer, sed & Terentius Eunucho, quid ne est alacris.

Alacria & Equestria

Sed & omnia nomina quæ per r terminantur in superlationibus, sic proferuntur ut pulcher pulcherrimus non pulcherrissimus. item acerrimus non acerissimus & cætera.

Superlationes a nominibus in r

Item & quæ per is terminantur, hæc duntaxat subiecimus, quæ in superlationibus similiter proferuntur, ut similis simillimus, facilis facillimus, humilis humillimus, agilis agillimus, gracilis gracillimus. reliqua nomina quæ per issimus faciũt, æque ad uerbia horũ omniũ quæ adnotauimus similia sunt, ut pulcherrime, simillime, facillime, humillime, gracillime. inuenimus tamen apud auctores etiam maturrime aduerbialiter, cum debeat maturissime.

Superlatiuorũ terminationes
Humilis
Humillimus
Maturrime
Maturissime

Obseruabimus in declinatione comparationum, aduerbium hoc quoq; uenisse ex eo quod est facilis & difficilis. dicimus enim non faciliter, nec difficiliter, tamersi ueteres dixerunt, sed facile facilius facillime, difficile difficilius difficillime, sic etiam ex eo quod est repens, repenter debuit dici, recens recenter, dicimus

Faciliter
Difficulter
Facile facilius facillime
Recenter
Repenter

dicimus repente repentius repentissime, ex eo quod est recens quod malum est dicere, recente aut recẽter utimur. sic recẽs uenit quod est pro aduerbio nomen, uti libens dixit.

Quæ in comparationem non ueniunt

¶ Omnia quæ per ter nominantur, in comparationem non ueniunt, memoriter ex eo fit quod est memor, memorior non dicimus, nec memorosius, non habet enim comparationem, Cicero in Lælio, Quintus Martius augur multa narrare de Caio Lelio socero suo memoriter & iucunde solebat. & Affranius in Vopisco. Memini memoriter, ut Romanus refert in libro de aduerbiis sub eodem titulo, quia uidit quare comparationem facere etiam dictio ista satis satius:–

Memoriter

Satius a satis

¶ Aliis ita placuit definisse partiones orationis, quæ appallẽtur qualitates, hoc modo obseruandum, nã qualitas est & species. ut est niger & teter, & quantitatis ut magnus, ingens, hæ partiones trifariã declinãtur, id est, absolutiue, cõparatiue, & superlatiue, ex secundo & tertio ordine, aut ex secundo, hic pulcher pulchrior pulcherrimus, ex tertio fortis fortior fortissimus.

Comparatiuorũ & superlatiuorum constructio

¶ Harum appellationum comparatio appellatiuum casum accipit, ut doctior illo, Superlatio genitiuum, ut doctissimus omnium. Quamuis enim comparantes utamur & singulari & plurali numero, quoniam uno quis potest melior esse, cæteris peior, tamen cum superlatiuum ponimus, non utimur singulari numero, sed aut dicimus omnium, aut per se ponimus, nihil adiicientes. ipsa enim superlatio per se prælationem omnium significat, & confirmat neminem præ illo esse doctiorem, ubi doctissimus appellatus, nec ut solemus dicere magis doctus & ualde doctus, ita etiam dicimus magis & ualde doctior ut doctissimus

Superlatio per se prælationem omnium significat.

¶ Illud enim in absolutionem solet adiici de iis, qui aliis sunt doctiores & habent alios per se doctiores, ubi autem superlatione utimur, non potest adiici neq; magis neq; ualde, quoniã ipsa superlatio omnia significat, quanq̃ ait Cicero, uel potentissimus quod est ualde potentissimus.

Quæ non possunt comparatiua habere

¶ Imprimis ergo hoc obseruare debemus comparantes quod comparatio absolutionis perissosyllabam necesse est ut habeat, ut doctus doctior, facilis facilior, sed si inciderit appellatio, quæ non potest habere perissosyllabam in comparatione, nec comparari potest, quod possumus ex hac comparatione

euidentius uidere, ut pius, debet in comparatione pior dici, sed quoniam nõ habet perissosyllabam, nec comparari potest, sicut nec idoneor dici potest. Quæ regula de omnibus appellationibus quæ non habent in cõparatione perissosyllabam obseruãda est, ut nõ cõparẽtur. Non minus autẽ excipimus ex comparationibus, quæcunque nomina us pure proferuntur, ut strenuus, necessarius & similia. Comparatiua enim non possunt habere, superlatiua uero habent ex omnibus quibus ueniunt, ut hic piissimus, strenuissimus.

Quæ noĩa non comparantur.

¶ Ex tertia declinatione nomina non excipiuntur, his autẽ quę non recipiunt comparatiua dicimus magis q̃ ille, & proferimus per nominatiuum, ut hic necessarius magis quàm ille, hic pius magis quàm ille.

¶ Sunt comparatiua aduerbia ex πρωτοτύποις ut est prope aduerbium, ex hoc fit comparatiuum propior, proxime, item intus interius intime,

Comparatiua ab aduerbijs

¶ Omnis uero cõparatio in tertii ordinis declinatiõe redigitur, ut hic doctior huius doctioris, superlatio in secũdi, ut hic doctissimus huius ssimi, sed fœminina secundũ primam declinationem declinantur, ut hæc doctissima huius doctissimæ.

Comparatio in tertij ordinis declinationem redigitur superlatio uero in secundi.

¶ Aduerbia uero quæ ex appellationibus ueniunt, hoc modo sunt obseruanda, quando appellationis genitiuus casus in *is* syllaba terminatur, & aduerbium in er utique facit, ut hic utilis huius utilis, utiliter facit aduerbium, grauis grauiter & omnia cætera similiter.

Aduerbia quæ ex appellationibus ueniunt ut obseruantur
Grauiter

¶ Sin autẽ appellationis genitiuus casus in i litera terminatur & aduerbium utique in e literam productam facit, ut hic purus huius puri, pure facit aduerbium, apertus aperti aperte, & cætera his similia, exceptis his quæ extra hanc regulam obseruantur.

Aperte
Pure

¶ Ex hoc enim quod est nouus noui nouiter facit, & sic ueteres dixerunt, & hic facilis huius facilis faciliter & facile, & uilis uiliter & uile facit, tanq̃ noue & facile debeat esse, sed apud ueteres dictu n est noue, facile autem appellatio neutralis uidetur esse τὸ εὐχερὲς & aduerbium εὐχερῶς.

Nouiter
Faciliter & facile
Vtiliter & Vtile
Viliter & Vile. Noue

¶ Dixerunt ueteres nauiter & duriter, humaniter, quæ nos naue, dure, humane, sed humaniter quidẽ significat φιλανθρώπως humane autem ἀνθρωπίνως.

Nauiter
Duriter
Naue, Dure

Similiter hæc aduerbia sunt nobis obseruanda, quamuis ex appellationibus secundæ declinationis ueniant, tamen regulam quam proposuimus non sequuntur. debemus enim dicere false & prime & tertie, secundæ appellationes quæ sunt falsus primus tertius non dicimus, sed falso ψευδῶς, primo πρῶτον, secundo δεύτερον, tertio τρίτον, sed & hæc debemus secundum regulam dicere bene & male per e productam, bonus enim est & malus, appellationes enim non dicimus, sed male & bene per e correptam. *Falso* *Primo* *Secundo* *Benē* *Male*

Temere proprium aduerbium est, neque enim ex appellatione neque ex uerbo uenit. Præcipue & hoc obseruandum est in primis, quòd nunquam aduerbium præpositionem recipiat, præter hoc adprime ἐν τοῖς πρώτοις, & quæ dixerunt ueteres, mane ab hinc annos decem natus, quod est ante annos decem natus est. *Temere* *Adprime* *Mane ab hinc annos decem*

Hæc sola corrumpunt regulam comparationis quã supra diximus, magnus maior maximus, primus prior primarius, malus peior pessimus, bonus melior optimus. *Quæ corrumpant regulam comparationis.* *Primus, Prior, Primarius*

DE ANALOGIA

VT AIT CAIVS IVLIVS ROMANVS.

Iulius Romanus

Analogia est ut Grecis placet, συμπλοκὴ λόγων ἀκολούθων ea quæ generalis est. Specialis uero est, quæ spectatur nũc in rebus, nunc in rationibus occupata, cui græci modum istius modi condiderunt. Analogia est, ἐν συμπλοκῇ λόγων ἀκολούθων ἐν λέξει, huic Aristophanes quinque rationes dedit, aut ut alii putant, sex. Primo ut eiusdẽ sint generis, de qbus quæritur, dein casus, tũ exitus, quarto, numeri syllabarũ. Itẽ soni sex, Aristarchus discipulus eius illud addidit, ne unq̃ simplicia cõpositis aptemus, cuius rei rationẽ interim differamus contenti paucis, quæ exẽpli *Analogia quid complexio* *Aristophanes grammaticus* *Analogiæ quinque rationes.*

C. Iulius Romanus grammaticus.

gratia C.Iulius Romanus sub eodem titulo exposuit,ut interdum iacente ratione quantum sibi dederit auctoritas colligamus scilicet tramitibus nominum per literas stratis. ut arbos, athos non potest accusatiuo rem capere, exceptis monosyllabis flos,glos,ros, ater,acer,anhelanti similis, acrum tamen pro acrem Cn.Matius Iliados xv. Vindex libro primo notat.

Acris

¶ Acris.Accius in Epinausimachæ,incursio ita erat acris.

Arcius in gtõ.

¶ Arcius.Cicero de deorum natura libro tertio,cur autẽ arcius species non in deorum numero ponatur.

Animale

¶ Animale Lucretius,Vnde animale genus,quod cum ratione dictum inde despicio,quod nullum nomen est quod nominatiuo plurali, nominatiuus singularis duabus syllabis crescat, quam rationem si prorsus uolueris obtinere,consuetudinis elegantiam relegabis

Allecto

¶ Allecto hanc allecto,Maro luctificam allecto, nam & nomine Dido,sæpe uocaturum,eiusdem schematis esse grãmatici tradiderunt non per uocatiuum ó Dido. Fl. tamen Caper allecto monoptoton esse Valerium Probum putare ait,hanc allecto.

Valerius ꝓbus

Antiphophonis

¶ Antiphonem Terentius,quod quidẽ rectę rationis est,Apud Antiphonem uterq; mater & pater,ut leonis,draconis,leonem, draconem,nec enim nominatiuus græcis par est.

Alcon alconis

¶ Alcon alconis adæque facit,nam & Maro sic declinauit.

Argo nauis

¶ Argo hanc argo Varro Menippeasin, Age modo Argo Citiremem.

Menippeasin ꝑ Menippeis

Citiremis

¶ Apollo & Carthago genitiui singularis regulam non tenẽt, Cicero enim & quæcunq; o finita nomina sunt, Ciceronis,Catonis,Zenonis,Iunonis faciunt,appellatiua uero dupliciter, ut preconis,latronis.ordinis,marginis.

¶ Adam ὁ πρωτόπλαστος monoptoton est, proin latine ut est græce.

¶ Abraham adæq; monoptoton esse censeto.

Amicities

Planities

Luxuries

Mollities

Manus porrigere

¶ Amicities Plinius secundus sermonis dubii libro sexto, ut planities,inquit,luxuries,mollities & similia ueteri dignitate.Cęterum rationis uia debet amicitia dici.

¶ Omnia enim nomina quæ nominatiuo plurali æ syllaba finiuntur,e deposita reddunt nominatiuo singulari speciem sui iuris ac formæ. Quod si manus ueterum licentiæ porrigemus, potest & copies & obseruanties,& beniuolenties dicier.

¶ Autumnal. Varro ęquinoctiū autumnal, quod idem Plinius eodem libro sexto notat. uidendū tamē est an reprehensione sit dignū, prius illa nobis spectata ratione. Nomina quędā sunt principalia quę Plinius Secūdus eodē libro faciētia appellat, ex quibus possessiua nascūtur, quę patiendi uocat, ut ęquale, Nam Lucilius primo Saturarum, Atutę ne, inquit, aquales, non ut autumnal, huius autem principale nomen est aqua, quod uero patitur ac tenet aquam aquale, ut equile, sedile, monile, aut idem Plinius aquale.

Autumnal & autumnale
Principalia & Patientia noīa q̄
Patiendi noīa possessiua
Aquale quid

¶ Amazon. Quamuis nullum nomen latinum on literis finiatur, & ideo Rhodum & Delum accusatiuo dicamus, tamē quędam sunt, inquit, Plinius Secundus quę ad nos usq; proprios gentis suę uultus formámq; custodiunt, ut Pluton, Xenophon.

Rhodum & nō Rhodon
Delum & non Delon.
Pluton
Xenophon

¶ Aqualium an potius aquarium dici debeat, quęrit Plinius secundus, & putat ut laterale laterarium, scutale scutarium, & manuale saxum, manuarium uas, proin aqualis aquarium dici.

Aquarius
Scutarius

¶ Ador ut memor gtō singulari declinabitur, & ut neutralia numero iiii. ęquor, arbor, marmor, nec ut soror sapor.

Ador
Memor

¶ Animal animale faciet, ut autumnal autumnale, capital capitale, tribunal tribunale, quę patiendi nō sunt ut supra diximus. Plinius Secūdus animal non animale ait dici debere. G. Cęsar quasi indiscretum hoc sit, ait. I litera nominatiuo singulari neutra finita nomina, eandem definitionem capere, quam capiāt e litera terminata, huic animali & ab hoc animali, huic puteali & ab hoc puteali.

Animal & Animale
Puteal

¶ Ambos Terentius in Adelphis, Vsq; à pueris curauī ambos sedulo. Salustius quoq; historiarum libro quarto, Inter me atq; Lucullum prope inopia rursus ambo incessit. Idq; Helenius Acron sic oportere dici in eadem Terētii fabula disputauit, Vertiūq; dicit errare, q putat hos ambo dici debere, indifferēter autē locutos ueteres. uberiora dabuntur exempla. Afranius in Pantaleo, Contemnens, inquit, liber natus est, ita mater eius dixit in Gallia, cum ambos emerē. Item idem in eadē, Sed eccos ambos. Qui autem cum Helenio faciunt, hanc afferunt causam, qui omnis accusatiuus numeri pluralis exceptis neutralibus & monoptotis s litera finiri debet, quoniam & has ambas, ut doctas pictas, hos item ambos ut pictos doctos, par erit dicere. Ambo Afranius in Pantaleo, Reuocas nos ambo ad prælium. Terētius

Ambos & Ambo
Helenius Acron

in Andria, Hem Charine, ambo oportune uos uolo. Maro Georgicorum quarto, Verum ubi ductores acie reuocaueris ambo. Idem in Bucolicis, Nam sæpe senex spe carminis ambo luserat, quod genus græca declinatione profertur, illi enim ἄμφω dicunt.

Aestifer an Aestiferus

Aestifer an æstiferus Plinius in eodem libro sexto, ut facifer & aurifer & armiger lucifer, dici debet, quod composita sunt, nec ut quædam quasi composita, ut Euander, Teucer, dici debent, & interdum u litera carere.

Kalendas Augustas Maia maias Paterfamilias non familiæ

Augustas. Cur pridie Kal. augustas & nõ augustarũ dicimus ubi Plinius secũdus eodẽ libro sexto, à finita nomina singulari nominatiuo as syllaba declinabant. ut Maia maias, nam & Sisenna inquit, cum qui dicũt paterfamiliæ, patrum familiarum oportere dicere. Itaq; patrumfamilias consuetudine tædium respuerit & dicere perseueratum est.

Ancipes pro anceps

Ancipes ueteres cum ratione dixerunt, ne genitiuo ancipitis duabus uideretur syllabis crescere. Plautus in Rudente, Post alterius secus est securicula ancipes.

Aedile nõ ædili Claudius Pulcher ædilis

Aedile ab hoc ædile non ædili. P. Rutilius de uita sua v. & Varro de originibus scenicis ii. à Claudio Pulchro ædile, quod cum ratione dictum esse monstrabis, ut ait Secundus sermonis dubii libro tertio, quod nomina quæcunq; genitiuo singulari is syllaba finiuntur, exceptis iis, quæ similiter faciunt nominatiuo, oportet ablatiuo singulari e litera terminari, à prudente, ab homine, quod si adiicias aliquid, idem in eodem Plinius, per i debet dici, à prudenti consilio.

Aui Puppi Agile & agili Eclogæ ex annali descriptæ. Aenea Agreste Aeribus

Aui puppi, quoniam genitiuus similis est nominatiuo, & idcirco non potest ad supradictam regulam pertinere.

Agile ab agile, si de persona dicatur ita debet, quod si rem significabis, ab hoc agili dici debet, ut idem Plinius eodem libro.

Annalei, Varro epistolarũ quæstionum libro sexto, eclogas ex Annalei descriptas.

Aenea, hic ænea fine s Varro dixit in Agemo.

Agreste, Salustius historiarum primo, quod idem Plinius eodem libro in animali, inquit, significatione.

Aeribus, Lucretius secundo, Pulsabant æribus æra, cum in his nominibus hoc quoq; nomen esse uideatur, quæ singulari quidem numero per omnes casus eunt, plurali non nisi per no

minatiuum & actm & uocatiuum tantum, ut iuria, maria, rura, æra. Cato ut plura æra equestria fiant, æribus æquestribus de duobus millibus a cc. *Iura Rura Maria Aera.*

℃ Arbor arboris nõ ut uxoris & sororis, cum sit fœminini generis subattatur, quasi sit unum ex quatuor suprascriptis nominibus.

℃ As finita nomina, casu nominatiuo singulari, genitiuum uarie pronuntiant, ut aspernantis, Thoantis, anhelantis, uocatiuus singularis similis erit nominatiuo, contra est Aeneas & o ænea, Marsias, Amyntas, nec interest græca sint nec ne.

℃ Aerem ueteres dixerunt, non item ætherem sed æthera, quia utraq; græca sunt. *Aerem dixerũt ueteres.*

℃ Auxiliaris homo, ab hoc auxiliare homine, ut idem Plinius. *Auxiliare*

℃ Ablatiuus casus per omne specimen, & quidem quando i, quando e terminari debeat colligimus ❀ primus.

℃ Astyanacte per e, quanq̃ enim genitiuus singularis is syllaba finiatur, q; alio communi non est, e nec i ablatiuo cludetur.

℃ Aiax, ad eandem rationem id quoq; pertinet nomen aiace ab latiuo hunc tuebitur, nec i admittet.

℃ Alacer. Er finita numero ❀ casu nomini ablatiuũ per uarias uias ducit, ut acre, accipitre, ex quibus si qua solent in nomen hominis transire, non sunt dubia.

℃ Alexander, si ratio placet, quam sub Euandri nomine disputauimus.

℃ Ager quoq; usu non ratione dicitur, quæ mihi ratio uix uidetur adhibenda.

℃ Aurelii genitiuus non tantum crescit cum nominatiuo, sed ut par sit datiuo casui, ut Plinius eodem libro scribit.

℃ Amans amantium, ns finita nomina singulari nominatiuo, genitiuo plurali ium recipiant necesse est. Itaq; Terentius, Amantium iræ, amoris reintegratio est. Amantum Cæcilius ut etiam Plinius notat, quantum amantum in riatica est. *Amantum & amantium*

℃ Aplustre. Omnium nominũ quæ sunt neutri generis, & in e terminantur, ait Plinius Cæsarem scisse eosdem esse ablatiuos, quales sunt datiui singulares *Aplustre*

℃ Ar literis nomina neutralia terminata. Idem non minus, ait Cæsar quod datiuo & ablatiuo pari iure funguntur, ut idem Plinius scribit.

Architecton ¶ Architectonis, Titinnius in Sentina, Incensus architectonis,

Algu ¶ Algu, Plautus in Rudente, Tu uel suda, uel peri algu.

Aui & aue ¶ Aui, Cicero de auguriis, omnibus aui incerta.

Amni uel amne ¶ Amni. Maro, Secundo defluit amni, ubi Plinius eodē libro ab antiquis, inquit, quos Varro reprehendit, obseruatio omnis illa damnata est, nō quidem in totum, dicimus enim, inquit, ab hoc canali, siti, tussi, febri, maiore tamen ex parte forma mutata est, ab hoc enim cane, orbe, carbone, turre, falce, igne, ueste, fine, monte, fonte, ponte, strigili, tegete ❀ asse, axe, naue, classe dicimus, ac ne illa quidem ratio recepta est, quam C. Cæsar ponit in fœmininis, ut puppim, restim, puluim. Hæc enim modo & ab hoc cani, & ab hoc cane.

Canali *Siti* *Tussi* *Febri*

¶ Aenigmatis. Varro de utilitate sermonis quarto, ait enim Plinius, quanquam ab hoc poemate his poematibus facere debeat, tamen consuetudini & suauitati aurium censet summam esse tribuendam, ut in Aceste & in Anchise Maroni placitum & quod græca nomina non debent latinis ❀ alligari:-

Cōsuetudini & aurium suauitati summa tribuenda est

Arabs & arabus. ¶ Arabis, Maro, Hyrcanis Arabisq; parant, ubi Plinius es numero plurali finita nomina datiuo bus recipiunt, idq; commentatores iubent. Quid ergo si sic declinauit, ut Plautus in Bacchidibus, & in Pœnulo Arabus myrrinus, odor arabus. Lucilius xxv. Arabus artemo. Deniq; & G. Cassius in epistola quam de Dolobella scripsit, Arabī mirifico animo erga nos fuerunt, inquit. Arabs, Maro, Omnis arabs, omnes uertebant terga Sabæi. Florus ad diuum Hadrianum, Quasi de Arabe aut Sarmata manubias.

Myrrinus odor.

Florus ad Hadrianum.

¶ Bōs bouis, non ut gloris, roris, floris, quod hæc r consonantem unius temporis habet, ut caput non magis placet, licet apud græcos phthongos plures habeat hæc litera, ut uocalis, bouis uero tametsi breuem tantum uocalem gerat.

Biber ¶ Biber τὸ πιεῖν, G. Fannius Annalium octauo, Domina eius ubi ad uillam uenerat, iubebat biber dari. Cato quoq; originum, sed & Titinnius, In prælia date illi biber, iracūda hæc est.

Cinnæ propempticon. ¶ Belidis, Cinna in Propemptico Pollionis, Nec tam donorum ingentes mirabere aceruos, In muneralibus congestis undiq; sæclis, Iam inde à belidis, nataliq; urbis ab anno Cecropis, atq; alta Tyrii ab origine Cadmi, Patronymice dixit, Belidis ut arabis, at uero Maro belidæ palamedis ait.

Belidæ qui Cecropis urbs Cadmus Tyrianus

❡ Cretam Cicero Tusculanarum libro secundo, Cretam legis Cretenses Ennius, ut Varro libro i de sermone latino scribit. *Creta insula*

❡ Contubernale Pomponius in Machomilite, Cũ cótuberna le, inquit, pugnaui, quod meam cœnam. *Contubernale*

❡ Cereale ablatiuo e terminabitur si homo sit, cereali si res sit & fructus. *Cereale*

❡ Consulari nunquam per e dari ablatiuus poterit, quod pro/ prium nomen hominis non sit, sed aptum homini & negotio. *Consulari non consulare*

❡ Coniuge, ꝙ alii rei non possit esse commune, idcirco per e sonabit.

❡ Cicatrice sub eadem ratione censebitur.

❡ Celere si proprium nomen sit uiri, quod si fœmininum, siue id fuerit neutrũ cõmunis generis celeri.i.ab hoc & ab hac cele/ ri, Plautus in Sticho. Ita celeri inquit curriculo fui. *Celere & celeri*

❡ Celebre simile dubiis est, ut sub A litera diximus, quãq̃ plu rali ntõ in res exeant, ut salubre, pultare, pedestre, terrestre.

❡ Ceruicium ubi Plinius eodem libro exceptis monosyllabis cætera x finita nomina seu uocabula absq; cognominibus geni/ tiuo plurali, quanquam ante um i non recipiant, ut fruticum, filicum, radix tamen ut ceruix radicum facit, *Ceruicum*

❡ Cicatricum non cicatricium Hortensius pro C. Rabirio ci catricum mearum, quod emendate dictum est. *Cicatricum Hortensius pro Rabirio*

❡ Compluria, Terentius in Phormione, Noua compluria, ubi Plinius, Iulius Modestus, inquit, ita definiit. Quæ nomina com parandi fuerint & accusatiuis pluralibus in is exient.s. fortioris fortiorum facere debet, non fortiorium.i.ante um syllaba i reci pere non debet, ita complura & complurum esse dicendum, consuetudo tamen & hos plures dicit & hæc pluria. *Rabirius Complura an compluria.*

❡ Constante cum cognomen erit hic ut eiusmodi, à presente, innocente, sapiente, intente, prudente, dicemus ait Plinius, nec interest ens an ans ntõ singulari claudatur. Sed enim P. Rutilius de uita sua libro secundo, Animo inquit coustante.

❡ Continenti. Varro de gente P. R. libro i in terra cõtinenti. *Terra cõtinẽs*

❡ Candenti, Varro Rerum rusticarum tertio, Candenti ferro. *Candenti ferro*

❡ Ciuitatium, Annæus Cornutus ad Italicum de Virgilio, li/ bro x. Iamq; exemplo tuo etiam principes ciuitatium & poetę incipient similia fingere. *Annæus Cornutus Ciuitatium pro ciuitatum.*

❡ Canes Lucilius primo, Irritata canes q̃ homo hoc ꝙ Plinius *Canes pro canis*

dicit pro canis, nec enim poteſt dici ut nubes, ſedes, ſed ut funis, turris, canicula enim facit ut turricula, funicula.

Cetaria cetaribus

Cetariis Pomponius ſecundo ad Thraſeam, cum ratio cetaribus, inquit Plinius, poſcat ut mœnia mœnibus, ilia ilibus, parilia parilibus. Ea enim nomina quæ i ante a habent, ut cetaria, in bus neceſſe eſt deſinant.

Clauim Strigilim Lentim

Clauim, Tibullus. Hinc clauim ianua ſenſit. Strigilim quoq; Lucilius. Varro de poematis ſecundo, lentim quod eorum nominum ablatiuus ſingularis in i exit. Auem auté & naué quoniam ab hac aue & naue faciat, accuſatiuus per i dari nó poteſt.

Diligente non diligenti

Diligente, Verrius Flaccus, inquit Plinius, eorum nominum quæ ns finiuntur, caſu nominatiuo ablatiuus in e dirigédus eſt, Itaq; Cæſar epiſtolarum ad Ciceronem, neq; inquit, pro cauto ac diligente ſe caſtris continuit.

Duos & duo in accuſatiuo Martes duo Helenius acron Vicem duorum comeſſe.

Duo hos duo, Accius in Epinauſimache, Martes armis duo congreſſos crederes. Terentius in Adelphis, Tu illos duos pro re tollebas tua, ubi Helenius Acron per duos, duorum Pomponius in Machomilite, Nam ſi cibaria uicem duorum ſolum me comeſſe condecet.

Dracontem pro draconem

Dracontem Accius in Philoctета, quod utiq; uenit à nominatiuo, hic dracon.

Domi ſuæ non eſt aduerbium.

Domi ſuæ, Varro de ſermone latino libro v. Nec enim poteſt aduerbium dici, cui ſuæ pronomen adeſt. Cato de multa, contra L. Furium, domi meæ ſæpe fuit, & eſt genitiuus.

Digitum pro digitorum Varro ad Atticum de uita P. R. Callicles pictor Eufranor pictor

Digitum pro digitorum, Varro ad Atticum de uita P. R. libro primo, Neq; ille Callicles quaternum digitú tabellis, nobilis cum eſſet factus, tamen in pinguendo aſcendere potuit ad Eufranoris altitudinem.

Damnas quid

Damnas, ut cuias noſtras, & cuiatis, noſtratis, an quid eſſe dicemus? nam & interpretatio eius damnatum participium facit.

Dij pro diei Die pro diei

Dii pro die ſeu diei lucani, Virgil. enim, L bra die ſomniq; pares ubi fecerit horas. eſt ❀ ante iis, arguit diiq; ut ſi ſemper legendum eſſe definit, idq; in Cælii hiſtoria ❀ ere deprehendes ❀

Duum pro Duorum

Duum ❀ ad Marcum Antonium, de ferro olliensi bus duum. Item ueſtrorú doctum principé & nauú modulorú & tibicinú odio fuiſſe diuino tum ſcimus. Neuius in Tarétilla, Salui & fortunati duo, duum noſtrum patres.

¶ Dapsile ab hoc dapsile, si de homine dicas, e litera ablatiuus est terminandus. Dapsile si rem significabis, ab hoc dapsili. *Dapsile* *Dapsili.*

¶ Decemuirali ablatiuus semper hic erit, nec in e literā transiet, ut ab hoc consulari, quod honorum nomina, propria hominum esse non possunt. *Decemuirali*

¶ Duumuirali id quoq; ex supradicta ratione consistit. *Duumuirali*

¶ Duplici, Bibaculus, Duplici, inquit, toga inuolutus, non duplice, unde quidam errant, qui x litera ntō singulari finita nomina, ablatiuo e tantummodo putant claudi, cum mendaci animo & artifici ingenio, & falaci & minaci proposito, & ab atroci facto, atroci uultu, ait Plinius, recte dicamus. *Duplici toga inuolutus.* *Mendace & mendaci.* *Sic artifex & falax, minax, atrox.*

¶ Didun, Acteius Philologus librū suū sic ædidit scriptum, An amauerit Didun æneas, ut refert Plinius, consuetudinem dicens facere hanc Callisto hanc Calypso, hāc Io, Allecto. Itaq; & L. Annæus Cornutus in Maronis commentariis Aeneidos x. Didus ait, hospitio Didus exceptum esse Aenean. *Didun p Dido Aeneas hospes Didonis.*

¶ Elephans. Ns literis nominatiuo singulari finita nomina, genitiuo singulari in s literam necesse est exeant, ut saltantis, ablatiuus singularis ab hoc saltante, quod in elephante non cadit. Itaq; elephantus est uocandus, facit enim huius elephanti & & ab hoc elephanto. *Elephans an elephantus.*

¶ Egente ab hoc egente homine, egenti, ab hac egenti re. *Egente & egēti*

¶ Euandrus, Maro quod ut inquit Aurelius Opilius, græca nomina os syllaba finita latine us terminari, usus tamē Euander. Sunt sane quædam, quorum natura cōsuetudini copulatur, ut codrus & hesperus. *Euandrus & Euander*

¶ Ego pronomen ita declinandum dedit. Ego, mei, mihi, aut mei, me, o ego, ab hoc me.

¶ Er syllaba finita nomina masculina, genitiuum duplicis formæ dant, ut Euander euandri, ager agri, niger nigri. At cum per ris, ut pauperis, anseris, equestris, sequestris, quoniam quædam eorum sint communis promiscuiue generis, fœminini etiā, sed & neutri, ut mulieris, pauperis, sileris, aggeris.

¶ Es producta finita nomina genitiuo diei, aciei, luxuriei, faciei faciunt, excepto quies quanquam enim & hæc ante s i literam habeat, tamen quietis facit, requies uero requiei, adeo ut Maro quarto, Requiem, inquit, spatiūmq; furoris, non re- *Quietis Requiei*

quietem, exceptis etiam rei, ſpei, fidei.

M. Valerius Cos.

¶ Exerciti genitiuo. Næuius belli Punici libro primo. M. Va-
lerius conſul partem exerciti in expeditionem ducit.

Fici corporis uitium. Martialis. Ficus in nominatiuo plurali

¶ Ficos uitiũ eſſe corporis, pinde declinari debere quaſi pomũ.
Martialis i Lætilianũ iocãtis nobis occurrit exemplũ, nã ita loꝗ,
Cum dixi ficus, rides quaſi barbara uerba, Et dici ficos Lætilia-
ne putas. Dicemus ficus quas ſcimus in arbore naſci, Dicamus
ficos Lætiliane tuos. ut ſic ἀσύνθετον dictum, quamuis quidam
ficus uitium eſſe uelint, ut doloris quaſi ſonitus audiatur, ficos
ut fagos, moros fagos, imnios Varronem dicere ſub F litera de-
dimus exemplum. Ficus Cicero de Oratore libro ſecũdo, De fi
cu ſuſpendit ſe. Varro quoq; de ſcenicis originibus libro primo

Ruminalis ficus

Sub ruminali ficu. Itaq; Plinius Secundus recte arborem ita di
ci ait, pomum uero per o literam dici. Fici. Ennius, Dulciferæ
fici lactãtes ubere toto. Lucilius. Fici, inquit, comedũtur & uuæ.
¶ Felicium. Trium generũ nomina genitiuo plurali ante um
i debent recipere, ut pernicium, audacium, ferocium. Alia illa re
gula eſt, quam ſub C litera diximus.

Fretus

¶ Fretus huius fretus, Porcius Lycinius, ut Plinius eodem ſer-
monis dubii libro ſexto refert, falſi fretus. Meſſala contra Anto
nii literas, Anguſtiæ fretus. Fretu, Cicero, A Gaditano, inquit,
fretu. Auguſtus ad Antonium, fretu ceſſi.

Fabrum pro fabrorum. Seſtertium x milia. M. Scaurus contra Brutum re pec. Rep.

¶ Fabrum pro fabrorum, ubi Plinius eodem libro ſexto, hoc
recte, inquit, uſus & ſeſtertium inquit tot milia. M. Scaurus con
tra Brutum de pecuniis repetundis. Præf. fabrum.

Filiabus

¶ Filiabus, in teſtamentis ob diſcrimen ſexus, ait Plinius, dici
conſueſſe, cum his tantum nominibus adiici ſoleat, quæ nume
ro plurali es literis terminãtur, ut cupiditates, dignitates, uel quę
us ut anus, manus, ſenatus, fluctus.

Febrim. Tuſſim, Sitim.

¶ Febrim ut tuſſim, ſitim, ait Plinius, exceptis his tribus, cæte-
ra accuſatiuo in em exeunt.

Fonteis. Monteis

¶ Fonteis, quorum nominum genitiuus pluralis ante um ſyl-
labam i literam merebuntur, accuſatiuus, inquit Plinius, per eis
loquutus, montium monteis, licet Varro, inquit, exemplis hanc
regulam confutare tentarit iſtiuſmodi, falcium falces non falceis
facit, nec has merceis, nec hos axeis, lyntreis, uentreis, ſtirpeis, ur
beis, corbeis, uecteis, nepteis. & tamen manus dat præmiſſæ re-
gulæ ridiculæ, ut exceptis his nominibus ualeat regula.

¶ Funes

ℭ Funes licet grammatici uelint genitiuis tam singulari q̃ plurali si i litera intererit accusatiuũ pluralem in eis exire, ut hic funis horum funium, hos funeis, quam regulam negat Plinius uires habere potuisse. Errant enim qui putant ea nomina quæ nominatino singulari & genitiuo per is terminabũtur, & gtō per ium loquũtur, accusatiuo funeis posse dicere, qđ negat Plinius. — *Funes nō funeis*

ℭ Ferocior tanquã peior, melior ait Stilo in eis accusatiuo posse proferri, ferocioreis. — *Ferociores & ferocioreis*

ℭ Ferientium, ferienteis idē Stilo putat facere debere, ut docenteis, saltãteis. quoniam quæcunq; secum uerbi iura traxissent, ea accusatiuis pluralibus, adiuuante re duntaxat genitiuum plura lem in eis sonate. — *Ferientes & ferienteis.*

ℭ Facilioreis. Cæcilius, inquit Plinius, idem & sanctioreis ait. — *Faciliores Sanctioreis*

ℭ Fagus. Varro de gente P. R. primo. fagus φηγοὺς uocant fagos. Caius Cæsar de analogia secundo. Fagos, populos, ulmos. — *Fagos & fagus*

ℭ Falaridis, Cicero in Pisonem, sed dicunt isti ipsi, qui malō dolore bona uoluptate definiunt, sapientem dicturum, etiam si in Phalaridis tauro succensis ignibus torreatur. — *Phalaridis*

ℭ Fructi. Terentius in Adelphis. Nunc exacta ætate hoc fructi pro labore fero. ubi Helenius Acron, & huius fructuis, ut senatuis ueteres extulerunt. — *Fructus fructus & fructuis & fructi.*

ℭ Facili ab hoc facile si homo uocetur. facile si de re loquaris.

ℭ Familiare ab hoc familiare, si de homine, familiari si de re.

ℭ Forte ab hoc forte, Tullius Oratore, forti, ab hoc forti uiro, generaliter enim dicitur familiari pro familiare. Brutus ad Cæsarē. A Sceptio familiari meo. Cicero quoq; de diuinatione libro ii. in Aesopo familiari tuo. Familiare ꝑ familiari. Varro ad Neronē Alare familiare. Familiare recte P. Rutilius de uita sua libro tertio. pro L. familiare ueniebam. Pro fragili fragile uerti aut dici ablatiuo duntaxat casu omnino non potest, quod in e proprium hominis nomen omnino non uertitur, ab hoc enim fragili dicimus & homine & negotio. — *Forte & forti Sceptius Bruti familiaris. P. Rutilius de de uita sua. Lucius P. Rutilii familiaris.*

ℭ Felice à felice, defensus felici die. feroce, à feroce adiutus, à feroci & agresti homine prostratum, nec enim sunt communia, cũ aliud sit proprium hominis, aliud generale feritatis.

ℭ Face ab hac face, qa nulli aut tenui uestigio potest esse cōe.

ℭ Frus huius frundis, quod sic ab Ennio est declinatum, annalium libro septimo, rurescant frundes non frondes. — *Frus frundis*

Fros frondis & non frontis. ¶ Fros sine n litera ne faciat, inquit Plinius frontis, quasi non dicatur nisi frons τὸ μέτωπον, quodq; se probare dicit, quoniã quum u non recipiebat ns, nec cum uertet in o, Varro rerum rusticarum libro primo, ulmos & populos, unde est fros. Idem
18: antiquitatum Romanarum libro xv. Fros fœnum messis.

Femur feminis ¶ Femini, Tibullus, implicuit femur femini non femori, quasi sit hoc femur huius feminis, Femen enim nominatiuo ut semen nec dum legimus á ueteribus adsertum,

¶ Fragmine. Maro. Nouo atq; ingenti fragmine montis.

¶ Gracile ab hoc gracile, si sit hominis nomen, gracili si de re dicas.

Git Gicti ¶ Git. Varro ad Ciceronem xi. per omnes casus id nomen ire debere commeminit, uulgo autem hoc gicti dicunt. Itaq; ut Plinius sermonis dubii libro sexto.

Glossemata ¶ Glossemata ut toreumata ἐνθυμήματα, νοήματα σχήματα poemata & his similia omnia Varronis regula, inquit Plinius, datiuo & ablatiuo plurali in bus dirigit, quia singularis ablatiuus e litera finiatur, melior tamen ratio est, quam sub A litera dedi. & ideo hæc est eiusmodi ex alia formula genitiuum pluralem, ex alia datiuũ sumut, horũ glossematũ his glossamatibus.

Glis ¶ Glis. Varro ĩ Admiradis. In sylua mea est glis nullus. & Cato in originibus, ita est loquutus. quid enim hic gliris putant dici.

Glutine Glutinum Dædalus inuentor glutinis Adolescere ¶ Gluten. Maro. Et lentum de cortice gluten. &, Collectamq; hæc ipsa ad munera gluten, est autem quasi semen, stamen. Glutine. Varro de bibliotaecis, Glutine, inquit, è citro refecit quasi semine stamine. Glutinum. Varro in Scauro. Glutinum, inquit, ferunt Dædalum inuenisse, quasi gaudium, præmium. Itaq; Salustius istius potius declinationis usum secutus. Glutino, inqt, adolescebant, ut gaudio, premio.

¶ Hector & Mẽtor gtõ singulari sonare debet, ut Nestor & his similia græca dũtaxat. nec ut rector rectoris, sed ut rhetor rhetoris

¶ Habilis ut agilis. is enim syllaba finita nominatiuo singulari & eundem debet habere genitiuum. ut nauis, auris, amnis. exceptis lapis, cinis, puluis, cucumis, cuspis.

Hippocoon tis Simonis. ¶ Hippocoon, qa istud græcũ merũ nomẽ est, græca lege debet genitiui casus seruare rationẽ. nã & Maro, Noster exit inquit locus hippocoontis, nam & quia Memnonos & σείνωνος dicũt, nos quoq; eandem n in nominatiuo literam reseruamus.

¶ Hebes hebetis, ut militis, ſegetis, comitis, teretis, & omnia quę es correpta terminātur, gtō tis ſyllaba finietur, exceptis reſidis, obſidis, deſidis, nominibus, quia ex uerbo generantur.

Reſes, Obſes
Deſes.

¶ Hebem. Cæcilius in ὑποβολιμαίῳ ſubito r e ſt e reddēt hebem. Ennius xvi. ubi Fl. Caper non ut adiunctiue, ſed appellatiue eſt locutus.

Hebem
Fl. Caper

¶ Homo hominis & caro carnis, & Anio Anienis, qđ præter formā, nec ut tyro, leno, Piſo declinantur, debilia nuncupantūr.

Homo inis.
Caro nis
Anio enis. nomina debilia ſunt.

¶ Heres heredis facit e litera ſubinflexa, ut Pericietis & Stratocletis. Quid igitur eſt quod grāmatici diffiniunt, es finita nomina nominatiuo ſingulari ſi ſint latina, in genitiuo flecti non poſſe. Videre non poſſum, niſi forte ea tantum putent quæ es correpta cluduntur, ut eques, pedes, obſes, ſales, teres. Teres autē teretis debet facere.

Heres redis
Pericles cletis.
Stratocles cletis

¶ Humile de homine aliquo, ut Pomponius Secundus, in cœna, ex humile rege, humili ablatiuo, ſi res eſt.

Humile &
humili.

¶ Herculi ꝑ herculis, & Vlyxi ꝑ huius ulyxis, inqt, dici cœptū eſt, Plinius eodē libro vi. Quomodo regula, inqt, illa ſi gtō ſingulari ους literis nomina finiētur græca, ut τοῦ Εὐμένους, τοῦ Διογένους, nřos quoq; huius Eumenis, huius Diogenis oportet ꝑferre, ut ſi τοῦ Εὐριπίδου, τοῦ Χρύσου, tūc demū noſtros u ſubtrahere debere. Itaq; huius Euripidi, Chryſi debere cēſere. & Fortis Achati, & Acris Orōti, ſed noſtra, inqt, ętas in totū iſtā declinationē aboleuit, Achillis eni potius & Herculis & his paria ꝑ s dicimus ὕδωρ ἧπαρ, ἔαρ, ὕλαωρ κρέας, δέπας, κέρας, τέρας, ne apud ipſos quidē græcos rationē declinationis certā tenere potuerūt,

Herculi pro
Herculis
Vliſſi pro
Vliſſis.
Achilli pro
Achillis.
Euripidi pro
Euripidis
Oronti pro
Orontis

¶ Irim pro iridem. Maro Aeneidos nono, Irim de cœlo miſit ſaturnia Iuno. cum conſtet omnia græcę figuræ nominatiuo ſingulari is ſyllaba terminata, genitiuo ſingulari is ſyllaba creſcere, licet Varro & Tullius & Cintius, ut de conſortio caſuum diximus huius Serapis, huius Iſis.

Irim pro
iridem.
Serapis
Iſis

¶ Im pro eum, nā ita Scaurus in arte grāmatica diſputauit, im ques hunc eundem ſignificare conſueſſe, & declinari ita. Is, eius, ei, eum aut im, nūero plurali, ut eſt locutus Pacuuius in Medo, Ques ſunt ii ignoti, neſcio ques.

Im pro eum
Ques pro qui

¶ Iuuenale ablatiuo e litera finietur, ſi homo ſic uocetur Iuuenali, ſicut ait Maro, Iuuenali in corpore uires, etenim non perſona cenſetur.

Incolume ¶ Incolume, Cicero de gloria secũdo. Qu◌ ſtãte & incolume. Pomponius quoq; Synephebis. Incolume illo.

Ibis & ibes in plurali. Aemilius Macer. ¶ Ibes, hæ ibes. Aemilius Macer. Tum ſacræ ueniunt cultoribus ibes. Idem. Altis ex urbibus ibes. Item, auxilium ſacræ ueniunt cultoribus ibes. ubi Plinius libro ſexto ſermonis dubii, Antiquorum, inquit, regula, quandoq; is nominatiuo ſingulari ſunt terminata, in es, plurali nominatiuo clauduntur.

Iubar ¶ Iubar, Plinius ait inter cætera etiã iſtud C. Cæſarẽ dediſſe præceptum, quorum neutra nomina ar nominatiuo clauſa, per i datiuum ablatiuumq; ſingularis oſtendant, iubar tamen ab hac regula diſſidere. nam ut huic iubari dicimus, ab hoc iubare dicendum eſt, ut huic farri & ab hoc farre.

Spartacus innocens. ¶ Innocente. Varro de rebus urbanis tertio. Spartaco innocente coniecto ad gl ❀ um.

Impotente & impotenti ¶ Impotente, Catullus. Deperit impotente amore. quod itaq; dictum notat Plinius.

Inſequenti die ¶ Inſequenti, Aſinius Pollio ad Cæſarem, primo inſequẽti die.

Iugeris & iugeribus. ¶ Iugeris Atteius Philologus [illegible] ❀ Sed & Cato his iugeris, ut notat Plinius eodem libro ſexto. Iugeribus quidã inquit grammatici Plinius ita dicendum putant, quaſi ſit hoc iuger, tanquam hoc tuber & ab hoc iugere, tanquam ab hoc tubere, & ita ut tuberibus, iugeribus. & tantum iugerum, Varro rerum ruſticarum iii. Iugerũm agelli. & iugero uno cum dixerit. Idem in iugeribus multis, Sed & primo rerum ruſticarum, iugeribus ſæpe dixit, quod utiq; deſcendit iuger ut tuber.

Iteris & iteneris Hyginus grammaticus. Interpres Cinnæ propempticum. Leucadenſis Iſthmus. Actiũ promont. Leucadienſis traductio. Corcura inſula Leucates promont. ¶ Iteris Iulius Hyginus in Cinnæ propemptico, Ab actio nauigites ſtadia lx. ueniũt ad Iſtmũ Leucadiẽſiũ ibi ſolẽt iteris minuendi cauſa remulco quẽ grçce ❀ dicunt nauẽ traducere. Pacuuius quoq; iteris dixit, quod genitiuo plurali una ſyllaba debet ❀ q̃ eſt nominatiuus ſingularis. Itener, Idem in eadẽ, Quærunt, inqt, etiã nõnulli q̃obrem eius cura iubeat Act o nauigare, quod eſt è regione traductiõis Leucadienſis, & rurſus ab Actio circa inſulã moneat ire, q̃ à Corcura rectum itener ad Leucatam. quidam tamen ſic iſtud notant, quaſi ſit unum ac nouum duabus ſyllabis creſcens.

Imber September October Nouember December ¶ Imber ut ſeptember, october, nouember, december, pater, mater, frater, equeſter, quandoq; nec conlationem recipiunt, nec in neutri generis cadut formã, ut Plinius eodẽ libro ſexto loqtur,

non is casu nominatiuo,numero singulari,scilicet in er debent uocis exitum ducere.

¶ Iurum,Cato originum septimo. Iurũ legumq́;,numero plurali tantummodo per nominatiuum & accusatiuum & uocatiuum declinetur,ut maria,rura, æra,iura. *Maria, Rura, Aera, Iura tres tantum casus habent.*

¶ Lepus leporis,lupus lupi,quod us finita nomina masculina & fœminina per i aut per us,aut per is faciunt genitiuũ,neutra per is.excipiuntur in masculinis ligus,uetus.

¶ Laterale an laterare,ubi Plinius eodem libro sexto,si u litera præcesserit,in qua tãq̃ syllaba sequi debeat,ut augurale.cõtra si l præcesserit sequi debet r,ut molare. quod περὶ ὀρθογραφίας congruit quæstionibus copulare. *Laterale non laterare.*

¶ Later an lateris,& huic nominatiuum singularem ablatiuus restituet singularis,si e literam ponã. Varro de sermone latino v. Later lutum agmenta. *Later lateris*

¶ Lacer an laceris,ut tener,puer,ultimam enim uocalem si ablatiuus amiserit dabit scire qualis esse debeat ntũs. Ouidius, Mille lacer spargere locis; quod ita dici solet. Cæsar de analogia libro secundo; necnon & Valgius de rebus per epistolam quæsitis. *Valgius de rebus per epist. quæsitis.*

¶ Laurus. Maro,Inter uictrices hederam tibi serpere laurus. Idem.Numinaq; laurusq; dei.Idem. Et sacra redimitus tẽpora lauro.Lauri.Maro,Et uos ó lauri carpã.Idem. Illũ etiã lauri etiã fleuere myricæ. Idem.Munera sunt lauri. Lauro. Maro. Facie'mq; simillima lauro. sed ablatiuũ singularem datiuo non non habet similem; ait enim Plinius huic lauro, & tamen ab hac lauru & lauruum facere. *Laurus in gtõ laurus & lauri*

¶ Lar si familiaris erit, genitiuo laris, si Tolumni Porsennæ lartis. *Lar laris* *Lar lartis*

¶ Meus,mei,meo,meum,mi,à meo.Fœmininum mea,ut Helena declinabitur,inquit Scaurus artis grãmaticæ libris, additq; quod uocatiuus singularis generis masculini multos diffidẽtes etiam nunc generat,o mi an o meus facere debeat.

¶ Memoris nõ ut sororis,prætoris,doctoris,est enim e neutrũ, cum sit cõmune trium generũ,ut sub A litera plenius diximus.

¶ Mugil an mugilis.Plinius eodem libro sexto,hic mugil,inquit,& uigil,ablatiuus enim singularis detracta prima semiuocali,qualem oporteat nominatiuum singularem esse dinosces, *Mugili non mugilis.*

ut ab hoc consule. Mugilum aut mugilium, ut uigilum & pugilum, mugilum quoq; dici putato, propterea itaq; ablatiuus singulatis non i sed e litera terminari.

❡ Molli nunq̃ per e ablatiuo singulari euadat, quod propriũ id nomen hominis esse non potest.

Mars ❡ Mars. mars horum martum, inquit Plinius, facit, licet fors fortium & nox noctium faciat. quoniam quæ in duas semiuocales aut in duplicem monosyllabam nominatiuo exeunt, hæc genitiuo plurali ante um i literam habere debent.

Murum pro murium. ❡ Murum, Cicero de deorum natura libro secũdo. Nec enim homines murum aut formicarum causa frumentum condunt. Vbi Plinius eodem libro sexto, Pro murium, inquit, quoniam non ut fures furum, & augurum & celerum dicimus, itaq; murum censere debemus. Quæcunq; enim in r litera nominatiuo singulari sunt terminata, oportet ea genitiuo plurali um non ium recipere debere. Itaq; Trogum de animalibus libro decimo, parium numerorum & imparium non recte dixisse, sed parum & imparum.

Trogus de animalibus. *Parium an parũ*

Mare & mari. ❡ Mare. Varro de gente P.R. iii. A mare operta oppida, pro à mari, ut refert Plinius. Idem inquit antiquitatum humanarum libro xii. Ab erythro mare orti, & in Fundanio, In mare aquam frigidam oriri. Atacinus quoq;. Cingitur oceano libyco mare flumine Nilo. Consuetudo uero per i locuta est contra finitionem quam sub titulo ruris dixit Plautus in Cistellaria, Secundo uento uecta est tranquillo mari.

Erythrũ mare

Mysis o mysis ❡ Mysis o mysis. Terentius, ut o crinis, funis, cinis, græci demũt s literam, nostri parem nominatiuo custodiunt.

Monteis & montes. *Omnes & omneis.* ❡ Monteis, licet Pomponius Secundus poeta, ut refert Plinius, propter homonymum nominatiui, accusatiuo casu omnis non putat dici sed omneis, tamen idem Plinius in eodem permanet dicens, omnes tum demum posse dici accusatiuo ut canes, quod genitiuus pluralis horum canum ante um i non habet.

Maioreis ❡ Maioreis. Cicero ut Plinius eodem libro notat maiores, si ab his hominēis proprio nomine minoreis re non negotio, at qui ferunt quæcunque comparatiui gradus sunt, ablatiuum i finiri non posse.

❡ Mantus. Maro, Fatidicæ mantus, ut didus.

Natale , ab hoc natale per e, si homo sit . Natalis si dies natalis sit. *Natale & li*

Nobile si homo uocetur ❀ nobili si res ali qua prædicetur. *Nobile & li*

Nauali per i ablatiuo,non etiam per e proferri debet. Itaq; Varro epistolarum quæstionum libro primo. Corona , inquit, nauali , quod & homini & negotio aptari potest, nec tamen in proprium hominis nomen cadunt. *Nauali corona*

Neminis. Plautus in Captiuis. Neminis misereri certum est ❀ nominatiuo singulari si termine-tur genitiuus pluralis ante um i recipiat necesse est. Itaq; Cice-ro, rationis memor parentium sæpe dicit . Fronto pro Ptolo-meensibus parentum tuorum,ut ait Plinius,alias poetarum ui cem ,quæ regulam satis idoneam sopierunt. *Neminis* *Parentium pro parentum* *Ptolomeenses*

Nobile.Cicero de iure ciuili,aliquo excellente ac nobile uiro ❀ id etiam Plinio conferente. *Nobile uiro*

Nobiliore.Comparatiua Plinius e putat ablatiuo finiri ❀ tamen ait per i,locatos quippe fastos omnes & libros à Fuluio nobiliori scripta retulisse. *Fuluius Nobilior.*

Os monosyllaba extra analogiam esse, Plinius eodem libro sexto scribit, & addit eo magis consuetudinem in eo esse reti-nendam Titinius uelim.ego osse araré campum cereum.Varro quoq; osse,inquit,scribebant,non osso. ossum dici non potest, quoniam neutrale nomen qnodcunq; ntō singulari m litera ter minatur, in bussyllabā datiuo & ablatiuo plurali dari non po-test,ut aptum,bonum,cauum,datū. Gellius tamen libro xxxiii. Caluariæq; eius,inqt,ipsum ossum exputgarūt, inaurauerūtq;. *Os ossis* *Stilus osseus.* *Ossum dici non potest.* f. velitern

Ossu quidam ut ueru,genu,putarunt,inquit Plinius eodem libro sexto,posse censeri.nā ut ueribus,genibus, ossibus quoq; posse dici manifestum est. *Ossu ut genu*

Os oris.Omne enim s litera terminatū nomen neutri gene ris est,non potest in declinationem censeri,nō per r literam stre pere ut idem Plinius eodem libro scribit,nec addidit , licet ōs corporis correptius diceretur, os uero facies pductius diceretur. *Oscen &* *Omne & omni*

Oscen augurium consuetudo dicit.Cicero tamen,inquit Pli nius,de auguriis,& hic oscinis dixit.

Omnis ab omni,nec etiam ab omne dicemus , q; nec hoc in nomen hominis cadit.

Orbe & orbi
P. Rutilus de uita sua.

Omnes & omneis.

Asper in Salustium.
Poematis an poematibus
Annæus Florus
Pecus penoris
Pecus pecudis
Penus

Pometa
Pubes & pubis & puberis

Pecu

Patruele non patrueli
Luciū an lucū
Monosyllaborū nulla certa regula

¶ Osso. Varro ad Ciceronem xiii. Oliuo & osso, putat inquit fieri Plinius sermonis dubii libro sexto.

¶ Orbi pro orbe, apud Ciceronem de Rep. libro v. orbi terrarum comprehensos. Sed & P. Rutiliū de uita sua quinto. Ex orbi terrarum, & frequenter Santra ita locutos, ut Plinius eodem libro sexto notat, quia consuetudo melior, inquit, quæ facit ex orbe non sine ratione in nomine iuri dominis.

¶ Omnes, Salustius in Catilinam. Omnes P.C. qui de rebus dubiis consultant ab odio amicitia, idest omneis. Idem in eodē. Omneis homines, qui sese student præstare cæteris animalibus. Quod ratione potius esse subnixum, sub F & sub M litera poterit ostendi, sed Asper si ❀ inquit omnium i literam natura retinet, & in accusatiuo esse seruandam.

¶ Poematis quamuis ratio poematibus faciat, nam & inscribit Varro libro suo de poematis, Anneus Florus ad diuum Hadrianum poematis delector.

¶ Pecus si neutri sit generis, pecoris dicitur. pecudis, si fœminini, pecudem, Plautus in Trinummo. Ob meam scripturam pecudem cepit ❀

❀ Careo tam pulchra penu. Penus peni si fœmininū penoris ❀ neutri sit ut quidam putant.

¶ Pometa ubi poma gignuntur, ut olíueta. Poma.

¶ Pubes si uerendorum pars aut lanuginis significabitur, genitiuus pubis facit, si iuuentus aut ætas puberis ❀ utriusq; nominis Maro meminit. Haud aliter pubesq; tuæ pubésq; tuorum, & cum in ❀ Pubetenus postrema immani corpore pistrix, compositio tamen impubis nō impuberis, ut ait Maro quinto, Comitéq; impubis Iuli ευρύτιλεν uocat.

¶ Pataui. Maro. Ille urbem Pataui pro Patauii. par enim genitiuus nominatiuo nec minor, ut huius imperii & ingenii.

¶ Pecu. Plautus in Bacchidibus, pastor harum dormit, cum autem eunt à pecu halitantes. Idem in Rudente, Nō uides me referre auidum rete sine squamoso pecu.

¶ Patruele. ab hoc patruele. Cornelius Nepos illustrium uirorum libro xvi. A fratre patruele, inquit, rem necessitudinis sed personam ostendat.

¶ Pacium an pacum, & lucium an lucum dubitari etiam nunc ait Plinius, quoniam nec finitionē ullam in monosyllabis, inqt,

grammatici temptauerunt. nam ut fax, fex, nux, crux, rex, lex, sine i genitiuo plurali sunt dictitanda, ita contra, nox, falx, salx, arx, lanx, cum i pronuntianda sunt.

Panum

¶ Panium, Cæsar de analogia libro secundo dici debere ait. Sed Verrius contra. nam i detracta panum ait dici debere, neutrũ autem puto posse dici, quia de iis est nominibus, quæ cũ pondere, numero, mensuráque constant, semper sunt singularia.

Partium an partum

¶ Partium. Cæsar in analogicis. harum partum Cornelius Nepos in illustrium decimoquinto. & Ennius, Iam ꝑ ferè quatuor partum, quoniam ab hac parte facit, & has partes, sed consuetudo, inquit Plinius, ut pregnatium, optimatium.

Poematorum & poematum

¶ Poematorum, & in secundo & in tertio idem Varro adsidue dicit, & his poematis, tanquam nominatiuo hoc poematum sit, & non hoc poema. nam & ad Ciceronem xi. horũ poematorum & his poematis oportere dici. Itaque Cicero pro Gallio poematorum, & in oratorę poematis dixit. Sed & Q. Lælius ex principibus grammaticis librum suum ita inscripsit. De uitiis uirtutibúsque poematorum. Accius quoque Didascaliorum ix. Nam q̃ uaria sunt genera poematorũ Bæbi, quámq; lõge distincta, ab aliis nosce.

Poematorum uaria genera. Bæbius

¶ Quies quietis facit, cum es finita nomina genitiuum ei soleant terminare, ut dies, acies, luxuries, quod tamen nomen iuncta præpositione in regulam rediit, ut Maro, Requiem spatiũq; furori, quis Cicero requietem dixisse memoretur.

Quies quietis. Requies quiei. Requietem Cicero dixit.

¶ Rudi, nec hic ablatiuus in e mutauit, quoniam non cupit esse nomen proprium hominis, & quia res est, ut à rudi animo. Rude ab hac rude, si de qua ludimus, ait Plinius, merito e litera claudi debet, Itaq; & ab hac, inquit, summa rude dici debet.

Rudi nõ rude. Rudis ab hac rude quam lanista gerit.

¶ Retium non retum, quoniam, ut ait Plinius, sermonis dubii libro sexto, genitiuus nunquam pauciores syllabas habet q̃ nominatiuus.

Retium non retum

¶ Radicium, Varro rerum rusticarum primo & tertio, & Fabianus de animalibus, Radicum genera, inquit. Hyginus quoque de agricultura secundo, Ab extremis radicũ partibus, quod magis cum ratione dici, leges sub C litera,

Radicium & radicum. Hyginus de agricultura.

¶ Rure, Terentius in Eunucho. Ex meo propinquo rure hoc capio commodi. Itaque & Varro ad Ciceronem xxii. Rure ueni, quem Plinius ad eundem xi, rure ordinatum arbustũ dixis-

Rure & ruri

se laudat. Sed & Terentium in Adelphis filium negat esse rure. sed & Titiniū in Hortēsio. In foro aut i curia posita potius quā rure apud re inclusa. Cū nemo dubitet, tamē & si nulla possit esse nominis regula cerrior, & insignis tamē aduerbialibus nō po test nominibus esse commune, quia enim finitio istius sit eius modi, quæcunq; nomina genitiuo singulari in is uenerint, ablatiuum singularem in e uenire, tamen contra ruri agere uitam perparce ac duriter sese habere Mirionē Terētius in Adelphis loquentem de fratre commeminit non rure.

Rudis insigne lanistarum

¶ Rudis siue species quam lanista liberandis gladiatoribus gerit, siue imperitus, eundem ntm̄ habent, licet diuersos ablatiuos, summa rudi, Item Plinius codē libro sexto ablatiuus ab hac rude summa, rude à rude homine, à rudi animo, à rudi cōsilio.

Salutare

¶ Salutare ab hoc salutare si homo sic uocetur, salutari si res sit ut est medicamentum.

Sodalis & sodale.

¶ Sodale si homo sit, sodalis sodali si res sit.

Secularis &

¶ Seculare si homo sic uocetur, seculari si temporis.

Saguntinorum & saguntium

¶ Saguntinorū, Cælius. Sagūtium, Salustius. ut Paulus in Cælii historia libro primo notat.

Suaue & suaui

¶ Suaue à suaue imitatus sum, à suaui uita.

Senatuis Senatus Senati

¶ Senatuis ut fluctuis, ita genitiuum, inqr Plinius, declinabāt, ut G. Fannius Cos. contra G. Gracchum, Senatuis consulta. Senati Salustius. Senati decretum sit ut lauri. Cicero quoq; de diuinatione in Verrem. Et quod Oppio ii Senati.

Suppellectilis an suppellex

¶ Suppellectilis genitiuus una syllaba crescėre debet, excepto hoc nomine & quod datiuo minor esse non debet, & quia nominatiuus in x litera quæ duplex est terminatur.

Saturnalium

¶ Saturnalium. A litera finita ntō plurali alia um, alia rum terminabuntur, inspiciendus itaq; nobis est datiuus & ablatiuus plurales, in is syllabam an in bus exeant. Itaque fulmina fulminum, lupanaria lupanarium, saturnalia saturnalium. bus enim syllaba datiuus & ablatiuus clauduntur, balneorum uero & ferreorum ideo dicimus, quod eorum datiui & ablatiui non bus sed is terminantur. Secūda ratio qua Plinius ait Valgium niti talis est, Nomina semper pluralia, si ante nouissimam a literam i habebunt, deposita a & assumpta um facere genitiuos plurales, ut liberalia, floralia, liberalium, floralium. Sin autem ante a i non habebunt, in rum faciant necesse est genitiuum.

Valgius de reb. per epistolam quæsitis

Liberalia liberalium Floralia lium.

Itaq; exta, castra, extorum castrorúmque facit.

Castra castrorũ
Exta extorum

¶ Sinapi huius sinapis tantum posse dici aiunt, quibus curę est grammatica, cæteros uero casus esse similes singulari nominatiuo, ut gummi gũminis.

Sinapi sinapis.
Gummi gũmis

¶ Siremps tantum per nominatiuum & uocatiuum declinatur, siremps ut tabes & pluris, ab hac sirempse, plure, tabe, cæsare, ergo legere maluerint, similiter lex esto.

Siremps
Sirempse

¶ Senex senicis facere deberet. ex enim syllaba finita nomina, gtõ aut gis, aut cis recipiunt, ut uertex uerticis, simplicis, supplicis, duplicis. est ergo de exceptis senex, senis nanq; facit.

Senex senicis an senis

¶ Suppellex, & hæc inter excepta est præter regulam suprascriptam notandam grammatici putauerũt, nam suppellectilis facit; gis autem finiuntur, ut gregis, regis, remigis.

Suppellex
Suppellectilis

¶ Strix auis dicitur, & declinatur strix, strigis, strigi, strigem, ó strix, à strige.

Strix quid

¶ Sinapis. Plautus in Pseudulo, Teritur sinapis scelerata, quot illi qui terit priusq̃ contriuit, oculi ut extillent facit.

Sinapis

¶ Suppellex quosdam nominatiuo hæc suppellectilis posse dici tentasse retulerunt, ne genitiuus duabus syllabis cresceret, sed nec dũ nobis idoneũ proin loquẽtis occurrit exemplũ, aut ancipes & præcipes, quod uetustas cum ratione tancidum protulit.

Ancipes
Præcipes

¶ Schema quasi monoptoton fit, proinde declinasse Cæcilius in ἀρπαζομένῳ denotatur. Vtinam, inquit, te sine schema sine cruribus uideam, pro schemate. Plautus in Amphitryone. Huc ego processi cum setuili schema.

Schema

¶ Spino ab hac spino. Maro. Edutámq; pirum & spinos. Spinu ab hac spinu. Varro. In Asia fylaxe ex spinu alba præfertur, quod purgationis causa adhibetur,

Spino, Spinos
Spinu, Spina

¶ Tristi ab hoc tristi, nec potest in e moueri, quod id quoq; in hominis proprium nomen non potest cadere.

Tristi in ablatiuo cur, & non triste.

¶ Tus, aut lus nominatiuo singulari producto finita nomina non recipiunt i ante um genitiuo plurali. ut uirtus, salus, palus, quoniam nec accusatiuus is sed es recipit.

Virtuteis
Saluteis
Paludes in accusatiuo plurali non dicimus

¶ Turbo turbonis, si propriũ sit hominis nomen, Turbinis, si procellam uoluerimus exprimere. aut in eo, inquit Plinius, qui est in lucu puerorum. Sed Cæsar de analogia secundo, turbonẽ non turbinem etiam in tempestate dici debere ait, ut caro caronis, non ut homo hominis.

Turbo turbonis & turbinis in quo differunt
Caro caronis

Tanaidis in gtō *Tanais* ¶ Tanaidis. Varro antiquitatum humanarum xiii. non huius tanais, ut Tiberius, inquit Plinius.

Titanes et titanas *Paeanes non Paeanas* ¶ Titanas, ubi Plinius nec paeanas accusatiuo, inquit, recte dicimus, nullum enim nomen accusatiuo plurali in as uenit, nisi quod nominatiuo plurali in ae sonabit.

Turben turbinis ¶ Turben, Tibullus, Nanq; agor ut perplena citus sola uerbere turben, quem Maro septimo turbonem uocat, Tortus sub uerbere turbo, & ita putāt dici debere hic turben, quia & homo & tempestas & buxum eodem possint nominatiuo perhiberi.

¶ Tu. Quidā hunc nominatiuum nō per eandem aliis uiam rationémue duxerunt, sed ita, Tu, tis, tibi, te, tu, à te. hi uos, uestri, uobis, uos, ó uos à uobis.

¶ Te ablatiuo, clam te est, at quin Plautus in Maenechmis clàm uxorem est, nisi forte clam accusatiuo & ablatiuo possit aptari.

Torques ¶ Torques hic & haec torques, ut hic & haec canis, à Lucilio libro primo dictas legimus. ita dixisse ueteres Caper his exemplis docet. Naeuius Cypriae Iliados libro primo. Collum marmoreū torquis gemmata coronat.

Testu ¶ Testu ut genu. Flauius Caper ueteres ait solitos. Mumius in Atellana. Iunius ad spectacula est uidere in testu, quantum sit caput. Afranius. Indignū uero dici solet testu, at Maro testā dixit.

Torcular an torculare ¶ Torcular. Afer pro Taurinis. sed torculare dici debet, quod gtō a litera producitur. non ut iubaris, lucaris, sed torcularis.

Tores pro torques ¶ Tores. Seruilius, ut etiam Flauius Pomponianus notat, aureus tores pro torques.

Cynnae Smyrna. *Tabis an in gtō casu dici possit.* *Tabes tabe* *Plures plure* *Siremps* *Sirempse* ¶ Tabis huius tabis Cynna in Smyrna dixit, nullo ante se usus auctore, quomodo per nominatiuum & ablatiuum tantummodo declinari posse grammatici pronuntient, proin ab hac tabe ut plure, sirempse, cum sit eorum nominatiuus tabes, plures, siremps.

Tergum tergi. *Tergus tergoris* ¶ Tergum dorsum, hoc tergum, gi, go. pluraliter haec terga, tergorum, at uero tergus huius tergoris facit, & haec tergora, horū tergorum correpte, Virg. tamen contrà terga boum dixit, & in nono. Hinc raptas fugientibus ingerit hastas, In tergus. quibus exemplis impunitas etiam illis datur qui putant tergum hominis, tergus uero pecoris nominare.

Vera an uerua *Tonitra an tonitrua.* ¶ Vera rectius dicimus & testa, q̄ ut genua, cornua, nam & tonitra an tonitrua dici debeant diffidetur. Vs literis finita neutri generis

generis, genitiuo adæque singulari ris finiuntur, ut operis, oneris, exceptis uulgo & pelago, quod interdum uulgus masculini generis fit, pelagus commune cum græcis. *Vulgus gi. Pelagus gi.*

¶ Vitale ab hoc uitale, si hominis proprium nomen sit, recte dicemus, uitali, si res aliqua dicatur. *Vitale & tali.*

¶ Vtile ab hoc utile nomini proprio debetur, utili si rem aliquam uelimus ostendere. *Vtile & utili*

¶ Vestale. Nepos exemplorum secundo. A uirgine uestale, inquit, pro uestali, quia non personam sed rem significat. *Vestali cur & non uestale*

¶ Venali per i, non etiam per e ablatiuus est finiendus, quoniam & de homine, inquit Plinius, dicimus & de negotio. *Venali cur & non uenale.*

¶ Veloce, à ueloce honoratus, à ueloci uero equo superatus. *Veloce & ci.*

¶ Vas huius uasis, ut huius uadis. Itaque genitiuus pluralis, horum uasuum. *Vas uasis uasuum.*

¶ Vasi genitiuo singulari. I finita nomina gtõ plurali rum syllaba capiunt, uasorum, & nominatiuus erit hoc uasum. Pluralis utrisque communis est, hæc uasa. *Vasum uasi*

¶ Volucrium. Cicero de finibus bonorum & malorum, necnõ & Fabianus causarũ libro secundo & tertio. Volucrum, Mœcenas in dialogo secundo, & consuetudo ut idem ait Plinius. *Volucrum & uolucrum. Mœcenatis dialogi.*

¶ Vectigaliorũ. Cicero ad Atticũ, at enim in ratione consiliorũ suorum, sed & de lege agraria uectigalium. at uero Varro de bibliothecis secundo uectigaliorum. & Asinius Pollio uectigaliorum reip. curam esse habendam. Vectigaliũ. Messala, de uectigalium Asiæ cõstitutione. P. quoque Rutilius de uita sua lib. iiii. Scaurus libro terrio. Vectigalium se minus fructos. *Vectigaliũ & uectigaliorum Asiæ uectigalis.*

¶ Volgus huius uolgus. Varro antiquitatum diuinarum xv. Volgus rumorem. *Vulgus huius uulgus*

¶ Vulgu huius uulgu. Oppius de uita Cassii. Idem de uita prioris Africani opinante. Varro hebdomadon ix. à uulgu condemnaretur. *Vulgu huius uulgu*

¶ Vetere. uetere uino. Varro de actionibus scenicis tertio, non ueteri. *Vetere non ri.*

¶ Volucris non uolucer, sed ut equester ait Plin. dici debere. *Volucris non uolucer.*

¶ Vnguis. Licinius Caluus in poemate. Vaga candida nympha quod secet ungui. *Vnguĩ ablt͂o.*

¶ Vulturis. M. Aemilius Scaurus, cõtra Quintũ Cæpionẽ actione secunda. Nefarius uulturius, patriæ parricida. Cicero in *Vulturius*

Pisonem. Vulturius illius prouinciæ. Idem in eadem. Scaurus uulturius Reip.

℄ Vultur. Maro Aeneidos sexto, Immanis uultur adunco rostro, ut turtur. Vulturus. Ennius. Vulturus in spineto supinū mandebat homonem.

℄ Finis libri de Analogia.

℄ Incipit de Ablatiuo Casu.

Comminianus grammaticus

℄ Ablatiuus casus singularis, ut ait Comminianus grammaticus, quinq; uocalibus terminatur a, e, i, o, u. Semiuocalibus duabus n & s, exceptis pronominibus, ut ab eodem & ab hoc, & nominibus appellatiuis monoptotis, ut neq̃, nugas.

Genitiuus pluralis unde formetur.

℄ Quæcunq; nomina a aut o productam habuerint, ea gtō plurali rum syllabam adsumunt, datiuo & ablatiuo is, ut ab hoc Catilina, horum Catilinarum, his & ab his Catilinis.

℄ Item ab hoc docto, horum doctorum, his & ab his doctis. Quæ e finientur, ea producentur aut corripientur. Quæ producentur, ea genitiuo plurali rum syllabam adsumunt. Datiuo & ablatiuo bus, ut ab hac re, harum rerum, his & ab his rebus. Quæ corripiunt, ea amissa e ultima genitiuo plurali um syllabam adsumunt, datiuo & ablatiuo bus, ut ab hoc pariete, horum parietum, his & ab his parietibus. Sunt autem quæ commutant declinationem prædictam, & genitiuum pluralem in ium faciunt, ut ab hoc fonte, horum fontium, his & ab his fontibus.

℄ Quæ u finiuntur, ea ad integram formá genitiuo plurali um syllabam adsumunt, datiuo & ablatiuo bus, ut ab hoc uersu horum uersuum, his & ab his uersibus.

℄ Quæ i finientur, ea genitiuo plurali um adsumunt, datiuo & ablatiuo bus, ut ab hoc agili, horum agilium, his & ab his agilibus, quæ detracta s litera & adposita a, neutrum genus ex se facient, ut hæc agilia.

Neq̃ Nugas.

℄ Quæ m & s habuerint, ea & in plurali numero monoptota, ut neq̃, nugas.

℄ Aliis de ablatiuo casu & catholicis eius obseruationibus ita placuit diffinire. Ablatiuus casus numeri singularis, obseruata

nouissima syllaba literaue facilem monstrabit, quomodo declinare pluralem numerum debeamus.

Nominatiuus Accusatiuus Vocatiuus plurales ad regulam redacti.

¶ Nomina quæ ablatiuo casu numero singulari a litera finiuntur, adiecta e litera faciunt nominatiuum & uocatiuum pluralem, ut ab hac musa, hæ musæ & o musæ. remota autem e litera & adposita s, faciunt accusatiuum pluralem, ut ab hac musa, has musas, si remoueas s literam & adponas rum syllabam fiet genitiuus pluralis, ut ab hac musa, harum musarum, sublata autem de ablatiuo singulari a nouissima litera & adposita is syllaba fiet datiuo & ablatiuo plurali, ut ab hac musa, his & ab his musis, nam deabus & filiabus, & quicquid huiusmodi est, discernendi sexus gratia, contra rationem receptum est.

¶ Nomina quæ ablatiuo casu, numero singulari e litera producta finiuntur, adiecta s litera faciunt similiter producta nouissima syllaba nominatiuum & accusatiuum & uocatiuum pluralem, ut ab hoc aut ab hac die, hi aut hæ dies, hos aut has dies, & o dies, remota s litera & adposita rum syllaba, fiet genitiuus pluralis, ut ab hoc aut ab hac die, horum uel harum dierum, si remoueas rum & apponas bus syllabam, datiuum & ablatiuum pluralem facies, ut ab hoc aut ab hac die, his & ab his diebus.

¶ Nomina quæ ablatiuo casu, numero singulari e litera correpta finiuntur, tam genere masculino q̃ fœminino adiecta s litera, nominatiuum & accusatiuum & uocatiuum pluralem faciunt, interdum producta ultima syllaba, ut ab hoc & ab hac diuite. hi & hæ diuites, hos & has diuites & o diuites.

¶ Interdum correpta ultima syllaba nominatiuum & uocatiuũ pluralem faciunt, ut ab hoc Daphnide & ab hac Bacchide, hi daphnides & hæ bacchides, o daphnides & o bacchides. nam accusatiuus hos daphnidas & has bacchidas facit. Sed hæc in græcis nominibus obseruari necesse est.

¶ In neutrali uero genere ablatiui singularis ultimam e literã in a literam uertere, & fiet nominatiuus, accusatiuus, uocatiuus pluralis, ut ab hoc ore, hæc ora & o ora, genitiuum pluralem in omni genere, ablatiuus singularis correpta e litera finitus pari modo faciet, mutata e litera, aut in i conuersa adieceris um syllabã, ut ab hoc & ab hac paupere, horum & harum pauperum,

ab hoc & ab hac dite, horum & harum ditium, ex hac eadem specie ablatiui singularis, si e litera in i uertas, & adiicias bus, syllabã, pari modo in omni genere fiet datiuus & ablatiuus pluralis, ut ab hoc hospite, & ab hac matre, & ab hoc ore, his & ab his hospitibus, matribus, oribus.

¶ Nomina quæ ablatiuo casu numero singulari i litera finiunt genere masculino & fœminino, sublata i ultima & adposita s syllaba producta, faciunt nominatiuum & uocatiuum pluralẽ, ut ab hoc & ab hac agili, hi & hæ agiles & o agiles, nam accusatiuus iuxta regulam manente i litera debet enuntiari, hos & has agilis, ut est omnis homines, sed eum ad nominatiui & uocatiui formam consuetudo transduxit.

¶ In neutrali autem genere, ad singularem ablatiuum adiecta a litera fiet nominatiuus, accusatiuus, uocatiuus pluralis. ut ab hoc agili, hæc agilia, & ó agilia, genitiuum uero pluralem in omni genere pari modo facies, si adiicias um syllabam ablatiuo singulari, ut ab hoc & ab hac agili, horum & harum agilium.

¶ Item in omni genere datiuum & ablatiuum pluralem facies si singulari ablatiuo adiicias bus syllabam, ut ab hoc & ab hac agili, his & ab his agilibus.

¶ Nomina quæ numero singulari, casu ablatiuo o litera finiantur genere masculino, sublata o & adposita i, nominatiuum & uocatiuum pluralem facient, ut ab hoc Scauro, hi scauri & ó scauri. Accusatiuum autem pluralem facies, si ablatiuo singulari adieceris s literam, ut ab hoc scauro, hos scauros. In neutrali uero genere si ablatiuo singulari sublata o nouissima a literam ponas, fiet nominatiuus, accusatiuus, uocatiuus pluralis, ut ab hoc templo, hæc templa, ó templa. Pari autem modo & masculino & neutrali genere fiet genitiuus pluralis, si ablatiuo singulari adiicias rum syllabam, ut ab hoc scauro, horum scaurorum, ab hoc templo horum templorum. Datiuus quoque & ablatiuus pluralis & masculino & neutro genere pari modo fiet, si ablatiuus singularis sublata o litera is syllabam ponas, ut ab hoc scauro & ab hoc templo, his & ab his scauris, his & ab his templis.

¶ Nomina quæ ablatiuo casu numero singulari u litera finiuntur, masculino & fœminino genere adiecta s litera faciunt nominatiuum & accusatiuum & uocatiuum pluralem, ut ab

hoc uersu,& ab hac manu, hi uersus & hos uersus,o uersus,& hę manus,has manus & o manus. In neutrali autē genere adiecta a litera,faciūt ntm̄ & actm̄ & uctm̄ pluralē,ut ab hoc cornu,hæc cornua & hæc cornua,& ó cornua.gtm̄ uero pluralē in omni ge nere pari modo facies, si adiicias ablatiuo singulari um syllabā, ut ab hoc uersu,ab hac manu,& ab hoc cornu,horū uersuū,harū manuū & horū cornuum.datiuus quoq; & ablatiuus pluralis in omni genere pari modo fiet,si ablatiuo singulari u literā in i cō mutes,& adiicias bus syllabā,ut ab hoc uersu & ab hac manu, ab hoc cornu,his & ab his uersibus,manibus,cornibus.

¶ De Formis Casualibus.

¶ Formę Casuales sunt sex,Senaria,Quinaria,Quaternaria,Trinaria,Bipartita,Simplex aut Vnica. Senaria forma est,quę oibus sex casibus uaria forma in declinationibus effertur,ut est unus & solus & nullus.nā declinamus hic unus,unius,uni,unū,o une,ab uno. Quinaria forma est,cū datiuus & ablatiuus sociātur in de clinationibus ut est doctus & bonus. Quaternaria forma est,cū inuenitur nominatiuus idem qui & uocatiuus,& genitiuus idem qui & datiuus,ut res,spes,& reliqua huius ordinis. Ternaria forma est,quæ in neutralibus nominibus inuenitur,in quibus no minatiuus & accusatiuus & uocatiuus sociātur,ut scamnū, scrinium.datiuus & ablatiuus,ut huic scamno,ab hoc scāno,& cætera,non minus hæc forma etiā in communibus nominibus inuenitur his literis finitis, in qbus ntūs,gtūs, & uctūs sociantur, ut facilis,gracilis. datiuus & ablatiuus huic facili & ab facili. Bipartita forma est,quæ in neutralibus nominibus u litera finitis est,qbus nominatiuus & accusatiuus,& uocatiuus sociātur,ut ge nu,ueru.genetiuus dtm̄ & abltm̄ segregat ab his pducit. dicimus enī hoc genu,huic genu,& ab hoc genu. Vnica aut Simplex forma est, q̄ in monoptotis noibus inuenitur,ut neq̄, dicimus enim in omnibus casibus similiter,hoc neq̄,huius neq̄,huic neq̄, hoc neq̄,o neq̄,ab hoc neq̄. Pluralis uero numerus quaternariū habet,cum inuenitur nomininatiuus idem qui & uocatiuus, & datiuus idem qui & ablatiuus,ut sunt docti & probi. Ternaria forma est,in quibus nominatiuus,accusatiuus,uocatiuus pluralis sociantur , & datiuus & ablatiuus , ut sunt scrinia & , parietes.

Formæ casuales quot & quæ

Simplex Vnica forma casualis.

Quinaria forma casualis.

Quaternaria forma casualis.

Ternaria forma casualis.

Bipartita forma casualis.

Neq̄

¶ Libri primi finis.

FL. SOSIPATRI CHARISII INSTITVT. GRAM. LIBER SECVNDVS.

DE DEFINITIONE.

Definitio quid.

DEFINITIO est oratio, quæ id de quo quæritur, aperte describit, & determinat.

¶ De Genere.

Genus quid

¶ Genus est dictio qua plures continentur species, ut animale & inanimale.

¶ De Specie.

Species quid

¶ Species est dictio originem trahens à genere paucioribus confusa significationibus quàm genus, ut homo, arbor.

¶ De Oratione.

Oratio quid

¶ Oratio est ore missa & per dictiones ordinata pronuntiatio, ut oris ratio.

¶ De partibus orationis.

¶ Orationis partes sunt octo, Nomen, Pronomen, Verbum, Aduerbium, Participium, Coniunctio, Præpositio, Interiectio.

¶ De Nomine.

Nomen quid
Nomina ppria
Prænomē quid
Nomen quid
Cognomē quid
Agnomen qd

¶ Nomen est pars orationis cum casu, sine tempore, significans rem corporalē, aut incorporalem, proprie cōmunitérq. Proprie, ut Roma, Tiberius. Communiter, ut urbs, ciuitas, flumen.
¶ Nomina propria sunt, aut appellatiua. Propria hominū tantummodo, quæ in species quatuor diuiduntur, Prænomen, Nomen, Cognomen, Agnomen, ut Publius Cornelius Scipio Africanus. nam nomina cognominibus ex aliqua ratione aut uirtute adduntur, ut Africanus, Creticus, Asiaticus, Numantinus, & his similia. Prænomen ergo est, quod nomini præponitur. ut Publius. Nomē quod familiæ originem declarat, ut Cornelius. Cognomen quod nomini subiūgitur, ut Scipio. Agnomen quod

extrinsecus adiici solet, ut Africanus. Appellatiua autem, quæ generaliter communitérq; dicuntur, quæq; in duas species diuiduntur, quarum altera significat res corporales, quæ uideri tangiq; possunt, ut est homo, terra, mare, altera incorporales, ut est pietas, iniustitia, dignitas, quæ intellectu tantum percipiuntur, uerum neq; uideri, neq; tangi possunt. *Appellatiua nomina quæ.* *Corpus quid*

❡ Nomini accidūt, Qualitas, Genus, Figura, Numerus, Casus. Qualitas est qua intelligitur proprium sit an appellatiuum. Genera nominum sunt quatuor, aut, ut quibusdam placet, quinq;. Masculinum, Fœmininum, Neutrum, Commune, Promiscuū. Masculinum est, cui numero singulari, casu nominatiuo pronomen præponitur hic, ut hic præceptor. Fœmininum est cui numero singulari casu nominatiuo, pronomen præponitur hæc. ut hęc schola. Neutrum est, cui numero singulari, casu nominatiuo præponitur hoc, ut hoc scrinium. Commune enim fit duobus modis, sunt cōmunia aut ex genere masculino & fœminino, ut hic & hæc canis, aut ex genere masculino, fœminino & neutro, ut hic & hæc & hoc felix. Promiscua etiam sunt nomina, quæ græci ἐπίκοινα appellant, ut passer, aquila, mustela. hæc enim sub uno genere duorum habent intellectum, nam passerem fœmininam accipimus & aquilam & mustelam, quæ masculino quoque genere intelligimus, quamuis fœminino genere tantum dicatur. *Nominis accidentia quot & quæ.* *Nominis qualitas quæ* *Genera nominū quot & quæ* *Promiscua* *Epicœna nomina quæ*

❡ Figura in nominibus aut simplex est ut felix, aut composita, ut infelix. Componuntur autē nomina modis quatuor, ex duobus integris, ut suburbanū. ex duobus corruptis, ut opifex, artifex. ex integro & corrupto, ut ineptus. ex corrupto & integro, ut omnipotens. aliquando ex compluribus, ut inexpugnabilis. *Figuræ nominū* *Nomina quot modis componantur.*

❡ Numeri sunt duo. Singularis ut hic præceptor. Pluralis, ut hi præceptores. Dualis enim apud Romanos non est.

❡ Sunt quædam semper singularia, ut aurum, oleum. quædam semper pluralia, ut sordes, mœnia. quædam singularem pluralemq; numerum communiter significantia, ut dies, nubes. quædam positione singularia, intellectu pluralia, ut populus, concio, quædam positione pluralia, intellectu singularia. ut Mycenæ, Cumæ, Thebæ, Athenæ. *Nominum differentiæ* *Populus* *Concio* *Mycenæ* *Thebæ*

❡ Casus sunt, ut quidam uolunt, sex, ratione tamen sunt qnq;. Genetiuus, Datiuus, Accusatiuus, Vocatiuus, Ablatiuus. Nomi

natiuum enim optime casum esse noluerunt, quoniam quidem sit positio aut recta nominis aut declinationis regula, quem nominatiuum græci non πτῶσιν, sed ὀρθὴν aut εὐθεῖαν uocant. καταχρηστικῶς tamen nominatiuum casum dicimus.

Septimus casus

¶ Sed quædam nomina per omnes figuras uariantur, quædam nomina inueniuntur quæ flecti non possunt. ut frugi, neq̃, nihili. Adiicitur à diligentioribus etiam septimus casus, ubi enim re aut loco dicimus, ablatiuo utimur, ubi autem septimo magis casu utimur, ut est illud, Et ignem fomite capit, spe posse confugere, & ducente deo, & ut generaliter dicam ❀ per passiuũ modum ablatiuo utimur, septimo casu actiuo modo.

Opis

¶ Quædam quatuor aut tribus casibus tantum flectuntur, ut Iuppiter nominatiuo & uocatiuo casu, & Opis. nam in singulari genitiuum inuenimus.

Gentilia nomina.

¶ Quædam sunt quæ gentem significant, ut Afer, Dacus, Hispanus. Alia numerum, ut unus duo. Alia ordinem, ut primus, secundus. Alia qualitatem, ut bonus, malus, magnus, albus, niger. Alia quantitatem, ut procerus, altus, magnus, sublimis, humilis. Alia ab accidentibus aut consequentibus tra ❀ ut beatus, diues, pauper. Sunt quædam deriuatiua, quæ ab aliqua persona propter coniunctionem generis declinãtur, ut Pelides, Aeacides, q̃ græci patronymica appellant. Quædã possessiua, ut peluis, Aeneius ex hac specie, Aeneia puppis prima tenet, & Romuleo recens horrebat regia culmo. & Phineia postq̃ clausa domus hæc Græci κτητικὰ appellant.

Appellatiuorũ nominum species.

Diminutiuorũ nominũ formæ

¶ Sunt deminutiua quæ ab absolutis nominibus adiecta in nouissima parte aut litera aut syllaba, capiunt deminutionem sine ulla comparatione, ut mõtanus, montaniculus. scholasticus, scholasticulus. paruus paruulus. adulescens, adulescentulus. Illud quoq; meminerim, quod semper diminutiões generibus suis unde oriuntur consonant, pauca dissonant, ut rana ranunculus, unguis ungula, glandium glandula, beta betaceus, malua maluaceus, pistrinum, pistrilla, ut Terentius in Adelphis. ensis ensicula & ensiculus. Plautus ensicula in Rudente.

Ranunculus
Vngula
Glandula
Pistrilla
Ensicula

¶ Monoptota uero nomina & hæc quæ natura singularia sunt idest elementa. Item fluminum & montium nomina & urbiũ. Item deorum & hominum nomina propria. Item dies festi. Item literarum elementa. Item numeri deminutionem, quam

Græci ὑποκοριστικὰ appellant, non recipiunt.

¶ Sunt etiam quæ ab his ῥηματικὰ dicuntur, nos non absurde uerbalia diximus, ut à uerbo lego lectio, & dico dictio, & oro oratio, & raptor & percussor, ex eo quod est rapio, percutio.

Verbalia nomina quæ.

¶ Quædam generalia sunt, quibus multa continentur dissimilia, ut animal, arbor, ex his nascuntur specialia, quæ tamen insunt originibus suis generalibus, ut homo, equus, taurus, laurus, pinus, fraxinus.

¶ Quædam ficta sunt à sono uocis, ut stridor, clāgor, hinnitus, ululatus, fremitus, mugitus. Quędā descendūt ab aduerbiis, ut externus, hodiernus, crastinus, serius, nimius, citus. Alia à participiis, ut ludibundus & laudabūdus. Sūt etiā quę à græcis ἐπιθετικὰ dicuntur, quæ quibusq; personis adiiciuntur, laudandi gratia aut uituperandi, ut lusus. equorū domitor debellatorq; ferarum. Vituperandi. Et ipse doli fabricator Epeus. Sed hæc nomina quanq̄ species sunt nominum absolute, tamen nomina dicuntur, & singulis rebus personisue apposita sunt. Sunt quædam nomina, quæ per se sine alterius partis orationis adminiculo intelligi non possunt, quæ græci dicunt τῶν πρός τι, idest, ad aliquid quæ non possunt intelligi sola, ut pater, mater. iungunt enim sibi & illa propter quæ intelliguntur. Sunt his similia quæ græci dicunt τῶν πρός τί πως ἔχοντα, idest ad aliquid quodammodo habentia, ut dexterior, sinisterior. Sunt quoq; quædā homonyma, quæ una loquela plura significant, ut nepos, acies. significat enim nepos & certum cognationis gradum, & rei auitæ consumptorem, similiter acies oculorum & ferri & exercitus. Quædam synonyma quæ plurimis loquelis idem tamen significant, tanquam terra, humus, ensis, mucro, gladius. Quædam mediæ potestatis, quæ significationem a coniunctis sumunt, ut magnus, fortis. Hæc enim per se nullum habēt intellectum, & ideo a quibusdam adiectiones uocantur, ut magnus uir, fortis exercitus. His & comparatio accidit, quoniam aut in qualitate sunt aut quantitate, magnus maior maximus, fortis fortior fortissimus.

Nomina ficta a sono uocis.
Ab aduerbiis
Hesternus
Hodiernus
Crastinus
Serus
Nimius
Citus.
Adiectiua nomina quæ.
Nomina ad aliquid.
Nomina ad aliquid quodāmodo se habentia.
Dexterior
Sinisterior
Homonyma
Nepos
Acies
Synonyma quæ
Nomina mediæ potestatis.

¶ Non omnia nomina gradus cōparationis recipiunt, sed sola quæ in qualitate sunt, aut in quantitate. cætera autem non habent conlationem, ut quæ corpus significant, ut homo, arbor. aut quæ gentes, ut Græcus, Hispanus. aut quæ numerum, ut

Comparationi. gradus quæ nomina accipiātq; quæ respuant.

unus,duo.aut quæ ordinem,ut secundus,tertius.aut quæ ad aliquid referuntur,ut pater,frater. Quædam nomina quamuis qualitatem significent,gradus tamen conlationis non recipiunt. ut mediocris,sobrius,rudis, grandis. non enim fit mediocrior,sobrior,rudior,grandior. Sed cum sint comparationis gradus tres, Positiuus,ut fortis,Comparatiuus ut fortior,Superlatiuus, ut fortissimus,de quibus iam loco suo exposuimus,inuenimus nõ in omnibus noibus tres gradus perseuerare, aliquando primus tãtum gradus inuenitur.ut medio cris.aliquãdo primus & secundus, ut senex senior, iuuenis iunior aut iuuenior, aliquando primus & tertius,ut pius piissimus.nam pro secundo gradu,magis aduerbium ponimus, ut magis pius. aliquando secundus & tertius, ut ulterior ultimus. aliquando tertius tantum, ut nouissimus.

Mediocris, Sobrius, Rudis Grandis, conlationis gradum non recipiunt. Senior, Iunior, Iuuenior, Vlterior Vltimus Nouissimus

¶ Sunt quædam etiam nomina quæ sicut nata sunt,efferuntur. ut mons, schola. Sunt item noua superlatiua,quæ absolutum non habent,sed aduerbium,ut citerior,citimus à citra.inferior infimus ab infra,superior superrimus à supra,prior & primus ab aduerbio prius,ut peior pessimus ab aduerbio peius. Quædam sunt quæ diuersis figuris in conlationem ueniunt,ut malus peior pessimus, bonus melior optimus. his enim per omnes tres gradus comparatio processit,nec tamen unam formam nominis tenuit. Sunt alia absoluta, quæ nullo quidem gradu comparationis figurantur,recipiunt tamen conlationem,si illis magis aduerbium iungatur,sicut superius dictum est,ut magis rudis,magis pius,maxime similiter.sic & econtrario minus & minime adduntur. Vtimur autem gradu comparatiuorum in uno & altero,propè æqualibus ac similibus, nam dissimilium comparatio nulla est,ut hi duo uiri fortes,sed hic altero fortior. Item comparatiuus & his qui sui generis sunt,& his qui alterius sunt,comparatur. ut equus uelocior equo dicitur, qui eiusdem generis est,item uelocior cane,qui alterius generis est. Superlatiuus uero gradus omnibus his tantum qui sui generis sunt, præponitur, nam uelocissimus equus non dicitur, nisi equis comparatus. Itaque superlatiuus gradus aut omnibus sui generis præponitur, ut, O Danaum fortissime gentis, Tydide, aut nullis.

Nomina primi gene. Citerior citimus Inferior infimus Superior superrimus Primus Malus peior pessimus. Bonus melior optimus.

Superlatiuus gradus omnibus his tantum præponitur q̃ sui generis sunt.

¶ Scito autem comparatiuum gradum ablatiuum casum tra-

here numeri tam singularis q̃ pluralis, ut doctior illo, doctior illis. Superlatiuũ uero, genitiuum trahere casum & tantum plurali numero iungi, ut iustissimus omnium.

Comparatiui & Superlatiui constructio.

DE PRONOMINE.

PRONOMEN est pars orationis, quæ posita pro nomine minus quidem, penè idem tamẽ significat. Pronomini accidunt Qualitas, Genus, Figura, Numerus, Casus, Persona. Qualitas pronominum finita est aut infinita. Finita quæ notat certam personã ut ego. Infinita est quæ cuilibet personæ potest aptari, ut quis, qualis, quantus, qualis. Genera pronominum sunt quatuor, Masculinum ut hic, Fœmininum ut hæc, Neutrum ut hoc, Cõmune ut ego. Figura in pronominibus aut simplex est, ut qs, aut cõposita ut quisqs. Numeri sunt duo. Singularis, ut qualis. Pluralis ut quales. Cõmunis quoq; nũeri inuenitũr ut qui. Dicimus enim qui uir & qui uiri. Casus pronominum totidem sunt quot & nominum. Personæ pronominum sunt tres. Prima ut ego. Secunda ut tu. Tertia ut ille.

Pronomen quid
Pronominis accidentia.

¶ Sunt pronomina ad aliquid dicta, ut meus, tuus. nam & hæc sine aliquo non possunt sola intelligi, Pronominum declinationes finitæ siue absolutæ. hic, huius, huic & cætera. sed uocatiuũ habere non potest, quia nemo dicit o ego, nisi exclamatio sit, ut apud Horatium, O ego infelix quem tu fugis. nec pluralem habet uocatiuum, nisi si æque exclamatio sit, ut cum dicimus, ó nos felices.

Pronomina ad aliquid
O ego exclamatio est.
O nos exclamatio.

¶ Pronomen hoc, idest nos trium generum est commune, non est tamen repudianda illorum sententia, qui dixerunt in quibusdam pronominibus uocatiuum non posse cadere, cum etiam penè in omnibus pronominibus non debeat esse nominatiuus, sed nos nondũ refragamur rationi, uocatiuum adiicientes. Sed quoniam contextum declinationis habere uolumus, instruendi gratia fecimus mentionem, quanquam non solum uocatiuum non inuenimus, uerumetiam in quibusdam casibus deficere uidemus. Hic quoq; pronomen omnium generum est commune, ut dicimus hic huius, hæc huius, hoc huius. & iste istius, ista istius, istud istius istuc. Ipsum quare non ipsud, ut illud & istud quoniam ueteres nominatiuum non ipse dicebant, sed ipsus.

Nos pronomẽ trium generum
Pronomina an habẽt uocatiuũ
Ipsum quare nõ ipsud.
Ipsus.

Illae et Illa
Illuc et illud
Quis et qui pronomina infinita.
Ques et qui
Quibus unde
Quisq; quomodo declinatur.
Alius alia aliud.
Alter altera alterum.
Vter utrius
Alteruter alterutrius.
Vnus unius
Quidam cuiusdam
Aliquis alicuius
Totus totius
Qualis quale

quod etiam in Comœdiis ueteribus inuenimus. Ille illius, Illa illæ & illius, Illud illuc & illius.

¶ Infinitiua quis & qui cuius, quæ cuius, quod cuius, sed ueteres nominatiuum pluralem ques dixerunt, regulam secuti, unde etiam datiuus mansit in consuetudine, nam dicimus quibus pro quis, nonnunquam dicimus quisque cuiusque, quanque cuiusq;, quodque cuiusq;, cumq; in omnibus casibus indeclinabile manet postremum. Alius alius, alia alius, aliud alius. sed ueteres alia aliæ aliæ. Alter alterius, altera alterius, alterum alterius. Neuter neutrius, neutra neutrius, neutrum neutrius. sed ueteres neutra neutræ neutræ. Vter utrius πότερος, utra utrius, utrum utrius. sed ueteres utra utræ utræ. Vterq; utriusq;, utrasq; usq;, utrũq; usq;. sed ueteres utraq; utræq; utræq;. Quæ per omnem declinationem postremũ æque manet. Alterutrum alterutrius, alterutra alterutrius, alterutrũ alterius. sed ueteres alterutra alterutræ alterutræ. Vnus unius, una unius, unum unius. sed ueteres una unæ unæ. Vnusquisq; uniuscuiusq;, unaquæq; uniuscuiusq;, unumquodq; uniuscuiusq; sed ueteres unaquæq; unæcuiusq;, quidam cuiusdam, quædã cuiusdam, quoddam cuiusdam. postrema syllaba manet in omnibus casibus indeclinabilis. Aliquis alicuius, aliqua alicuius, aliquid alicuius. antiqui aliques dicebãt. unde mansit aliqbus, sed ueteres aliqua aliquæ quæ. Vllus ullius, ulla ullius, ullum ullius. sed ueteres ulla ullæ ullæ. Nullus nullius, nulla nullius, nullũ nullius. sed ueteres nulla nullæ nullę. Totus totius, tota totius, totum totius. sed ueteres similiter superioribus. Hic qualis qualis, huius qualis qualis, hoc quale qualis. hoc ꝓnomen quod est qualis. Itẽ quod sequitur talis cõmunia sunt masculini & fœminini generis, hic talis talis, hæc talis talis, tale talis. Item quantus quanti, quanta quantæ, quãtum quanti. Tantus tanti, tanta tæ, tantum ti. Quotus quoti, quota quotæ, quotum quoti.

Pronomina possessiua
Mi cur a pronomine meus in uocatiuo.

¶ Possessiua, Meus mei, mea meæ, meum mei. sed ueteres mius pro meus dicebant, ut merito & uocatiuus secundum regulam manserit ut sic sit. Omnia quæ ntõ ante us nouissimã syllabã i habent, uocatiuo i terminantur, ut hic Salustius o Salusti, hic Orontius ó Oronti, hic Lucilius ó Lucili. sic & meus ó mi, etiam ordine suo hanc quoque regulã adnotauimus. Tuus tui, tua tuæ, tuum tui.

¶ Ex his

❡ Ex his pronominibus sunt, aliquot quæ aduerbialiter quodamodo intelligentur, sed & si qua alia pnomina incidét, adnotare non pigebit. Idem eiusdem, eadem eiusdem, idem eiusdem. Quispiam cuiuspiam, quæpiam cuiuspiam, quodpiam cuiuspiam. Nostras uestras. Nemo pronomen, nō habet genitiuum, ut neminis ut quibusdā uidetur, sicut & alius pnomen gtīn nō habet, ut dicamus alius, tametsi antiqui genitiuum alius produ cta us dixerunt, quorum auctoritatem secuti & nos adieceri mus, cuius nominatiuum ueteres non tantum alius dixerunt, sed etiam alis, sicut & Salustius, Alis alibi stantes ceciderunt, omnes tamen aduersis uulneribus conciderunt. Conuincitur uero hæc opinio auctoritate Plauti, qui ita dixit in captiuis, Neminis misereri certum est, quia mei miseret neminem.

Alius pronomē genitiuum non habet

Alis pro alius.

Nemo inis

❡ Aliis ita placuit de pronominibus disserere. Pronomina sunt quæ & ipsum & cuius quod est singulariter indicant. Sūt quæ & contrario utrunq; pluraliter & ipsos & quod eorum est significant, quæ exemplis manifestiora erunt. Vtrunq; igitur singulare, & qđ est & cuius, quod in his intelligitur. meus tuus, mea tua, meum tuum. Vtrumque pluraliter, nostros uestros; nostras uestras, nam ut in istis ipsis cuius quod est unum significatur. Ea autem quæ subiecta sunt, pluraliter meos tuos; meorum tuorum, horum animaduersio a græcis notata est, neq; enim cum his solis communis est nobis loquela, sed etiam cum plurimis nationibus. Pronomina quædam sicut nomina & participia referuntur ad aliquid. ut meus, tuus, noster, illius illorum. nam & in his & in illis bina intelligimus.

Pronomina qd sint.

Latinus non solum cum Græcis communis, sed etiā cum alijs gentibus.

❡ Pronominum alia sunt Simplicia, alia Composita, ut hæc & quis, quænam, meapte, suapte, quispiam, quipiam, quopiam, hoccine, & etiam eorundem, quorundam. Dispar præcedentibus natura est, ut tute, temet, semet, nosmet. nam met non est pars orationis, sed adiectamentum quoddam accedit, qua ex causa nunquam hæ uoces ab his pronominibus separari possunt, aut si separantur, nusquam utiles esse possunt, sunt præpositiones & coniunctiones, cæteræque lexis, ideoque noua uocabula quidem propria habent omnes partes orationis, nec ipsæ ullis quàm pronominibus accedunt, nec enim significatio eorū legitima magis q̄ symbolica est. In his illud quoque obseruandum est, quod ista omnia,

Pronomina cōposita. Meapte, Suapte, Tute, Temet, Semet, Nosmet.

quæ quasi obiecta menda diximus, tam singulari numero q̃ plurali accedunt, unum autem abest q̃ per singulare, non enim ut quisq̃ quenq̃, sic utique, quidq̃, quippiam dicimus.

Pronomina quomodo discernantur a participiis.

ℭ Pronomina a nominibus & participiis ita discernimus, si omni percunctationi responsionem suam exhibebimus, nam hoc quasi propriũ pronominis est, ut cum dictum sit quis subiungas hic aut ille, aut cum quas has, aut qualis talis, deinde quantus tantus, mox quot tot.

Quis, Qualis, Tantus pronomina.

Meus, Tuus, Suus ad aliqd significant

ℭ Quædam pronomina ad aliquid pronuntiantur & utraque significatione singularia sunt, ut meus, tuus. aut utraque pluralia, ut nostri, uestri. aut extrinsecus pluralia, intrinsecus singularia, ut noster, uester. aut intrinsecus singularia, extrinsecus pluralia, ut meus, tuus.

Pronomnina carent uocatiuo casu.

Tu, Vos, non sunt uocatiui casus.

Ego, Tu, Hic, Ille pronomina nõ sunt casualia

ℭ Per casus pronomina ita ut nomina declinantur, carentia scilicet uocatiuo casu, nam alia sunt quæ ad uocatiuum casum referuntur, neque sunt exdeclinata, ut tu uos. alia accusatiuo ablatiuoque, ut te. alia per singulares casus declinantur, neque sunt casualia, ut ego, tu, hic, ille. mei, tui, illius. mei, tui, huius. mihi, tui, huic. me, te, hunc. Et pluraliter nos, uos, hos. nostrorum, uestrorum, horum. nobis uobis, his. Itẽ fœminina singularia. Ego tu, hæc. mea tua, huius. mi, tibi, huic. me, te, hãc. Pluraliter nos, uos hęc. nostrum, uestrum, horum. nobis, uobis, his. Neutralia singularia. ego, tu, hoc. mei, tui, huius. mi, tui, huic. me, te, hoc. Pluraliter nos, uos, hæc. nostrum uestrum, horum. nobis, uobis, his. nos, uos hæc. nobis, uobis, his.

Ego, Tu, Hic, Ille quomodo declinentur.

ℭ Aliis ita placuit declinare, persona prima singulariter. Ego mei mihi me o a me. Pluraliter nos nostrum nobis o nos a nobis. Secunda persona singulariter. Tu tui tibi te a te. Pluraliter uos uestrum uobis uos ó uos a uobis. Tertia persona singulariter. Ille illius illi illum ab illo. Pluraliter illi illorum illis illos illi ab illis. Fœminina singularia. Illa illius illi illam illa ab illa. Pluraliter illæ illarum illis illas illæ ab illis. Neutralia singularia. Illud illius illi illud ab illo. Pluraliter illa illarum illis illa illa ab illis.

Pronominum declinatio.

ℭ Et alia pronomina simili modo numeri singularis. Iste istius isti istum iste isto. Pluraliter isti istorum istis istos isti, istis. Fœminina singularia. Ista istius isti aut istæ istam ista, ab ista, Pluraliter Istæ istarum istis istas istæ istis. Neutra sin-

gularia. Istud istius isti istud istud ab isto, Pluraliter ista isto rum ist s ista ab istis.

Minus q̃ finita masculina singularia. Ipse aut ipsus ipsius aut ipsi ipsi aut ipso ó ipse ab ipso, Pluraliter ipsi rum sis sos psi a psis. Fœminina singularia. Ipsa ius a ut ipsæ ipsi aut ipsæ psa ipsa ab ipsa, Pluraliter ipsæ rum sis sas sæ sis.

Infinita masculina singularia, Cuius, cui, cui, quem, qui, a quo, Pluraliter ques quorum quis ques a quis.

Minus q̃ finita masculina singularia. Qui cuius cui quem qui a qui, Pluraliter qui quorum quibus quos ó a quibus. Fœminina singularia. Quæ cuius cui quam a qua, Pluraliter quæ quorum quis quas quæ a quis. Neutra singularia Quod aut quid us i od aut id o od aut id a quo aut a qui. Pluraliter quæ quorum aut cuium quis aut quibus quæ, quis aut quibus.

Minus quàm finita masculina singularia. Is us i eum is ab eo. Pluraliter ii eorum eis os ii ab iis. Fœminina singularia. Ea eius ei eam ea ab ea, Pluraliter eæ earum is eas eæ ab iis. Neutra singularia, Id eius ei id id ab eo, Pluraliter ea rum iis ea ab iis.

Possessiua ad aliquid masculina singularia. Meus mei meo meum a meo, Pluraliter nostri nostrorum nostris nostros nostri a nostris. Fœminina. Mea æ æ m a mea, Pluraliter meæ arum meis meas æ a meis. Nostræ rum is as æ a nostris. Neutra singularia. Meum i o meum a o. Pluraliter nostra nostrorum is a a nostris. Masculina singularia. Tuus tui tuo tuum us a tuo. Pluraliter uestri uestrorum is os i a uestris. Fœminina singularia. Tua æ æ am a a tua, Pluraliter uestræ uestrarum is as æ a uestris. Neutra singularia. Tuum i o um um a tuo. Pluraliter uestra rum is a a à uestris.

Intrinsecus singularia & extrinsecus pluralia masculina. Mei meorum meis meos a meis. Fœminina. Meæ mearum meis meas, meæ, a meis. Neutra. Mea, meorum, meis, mea, mea a meis. Masculina. Tui tuorum tuis tuos tui a tuis. Fœminina. Tuæ tuarum tuis tuas tuæ a tuis. Neutra. Tua rum tuis tua a tuis.

Intrinsecus plurale, extrinsecus singulare. Masculina. Noster nostri nostro um er a nostro. Fœminina, Nostra æ æ am nostra

ↄ nostra. Neutra,Nostrum i o m m à nostro.Masculina Vester i o m r a uestro.Fœminina,Vestra uestræ æ am a a uestra.Neutrum,Vestrum i o m m à uestro.

¶ Intrinsecus singulare,extrinsecus singulare , in tertia persona masculino singulari. Suus sui suo suum us a suo,Pluraliter sui orum is os sui a suis. Fœminina singularia, Sua æ æ am a sua,Pluraliter suæ rum is as æ a suis.Neutra, Suum i o m m a suo , Pluraliter sua orum is a a à suis.Item masculina singularia.Vter utrius tri um uter ab utro . Pluraliter utri rum utris os tri ab utris.Fœminina singularia,Vtra utrius aut utræ utri aut utræ am a ab utra , Pluraliter utræ rum ris as æ ab utris. Neutra singularia , Vtrum tri o m m ab utro . Pluraliter utra rum is tra tra ab utris.Item masculina singularia, Alter us i m r ab altero , Pluraliter ri rum ris ros i ab alteris . Fœminina singularia,Altera us ræ ram a ab altera,Pluraliter alteræ rum is as ræ ab alteris. Neutra singularia ,Alterum ri ro rum rum ab altero,Pluraliter altera rum is altera ra ab alteris. Item masculina singularia.Alius alii us o ii alium us ab alio . Pluraliter alii rum aliis os ii ab aliis. Fœminina singularia , Alia æ æ am a ab alia, Pluraliter aliæ rum iis as æ ab aliis. Neutra singularia,Aliud alii alius alio alii aliud aliud ab alio, Pluraliter alii aliorum aliis alia alia ab aliis.

Quantus,Qualis pronomina præpositiua.

¶ Præpositiua masculina singularia.Quantus ti to tum tus a to.Fœminina singularia. Quanta æ æ am ta à quanta . Neutra singularia.Quantum ti to tum m a quanto.Pluraliter masculina.Quanti rum is os ti à quantis.Pluraliter fœminina.Quantæ rum tis tas tæ a quantis.Pluraliter neutra.Quanta quantorum tis ta ta a quantis.

Tantus, Talis pronomina subiunctiua

¶ Subiunctiua masculina singularia. Tantus ti to tantum tan tus à tãto.Fœminina singularia.Tanta tæ tæ tam ta a tanta.Neutra singularia. Tantum ti to tum tum a tanto.Pluralia masculina. Tanti orum is os tis a tantis. Pluralia fœminina .Tantæ tantarum tis tas tæ à tantis.Neutra pluralia . Tanta tantorum tis ta ta a tantis.

¶ Communia subiunctiua masculina & fœminina singularia. Talis lis li lem lis a tali,Pluralia tales ium talibus tales les a talibus.Neutra singularia.Tale lis li le tale a tali, Pluraliter talia talium talibus talia talia a talibus.

¶ Sunt & alia pronomina quæ simili modo declinãtur. Quisq; Quicunq;, Quiscunq;.

DE VERBO.

VERBVM est pars orationis administratione rei significans cum tempore & persona, numerisq;, carens casu. Verbo accidunt Qualitas, Genus, Figura, Numerus, Modus, Tempus, Persona, Coniugatio. *Verbum quid*

¶ Qualitas uerborũ Finita est aut Infinita. Qualitas uerborũ finita est, quæ notat certum numerum, certum tempus, certam personam, ut ego scribo. Infinita est, quæ nihil certum habet, ut legere & scribere. Hæc enim in omnibus numeris, temporibus, personis finita sunt. Cæterum legisse, scripsisse dicũtur quidem finita, sed tempore solum finita sunt. *Verbi qualitas* *Infinita uerborum qualitas.*

¶ Verborum genera sunt quinq;. Actiuum ut lego, scribo. Passiuum ut legor, scribor. Neutrum ut sedeo, curro. Commune ut adulor, criminor. Deponens ut luctor, conuiuor. Præterea sunt & impersonalia, ut sedetur, itur, uidetur. non minus & illa impersonalia dicuntur, ut tædet, pudet, pœnitet. *Verborum genera quot & q̃* *Impersonalia uerba quæ*

¶ Quibusdam placuit uerborum genera esse quatuor. Agens, Patiens, Cõmune, Neutrum. Agens uerbum intelligitur, quod o litera terminatur, & adsumpta r litera patiens, ut moneo, scribo. Participia habet duo, instantis temporis & futuri, ut monens, scribens, moniturus, scripturus. assumpta r litera, facit passiuum, ut moneor, scribor. quod participia habet duo, præteriti temporis & futuri, ut monitus, monendus. scriptus, scribẽdus. Ergo actiuum sine passiuo non est, neq; passiuum sine actiuo, Nam ubi est qui facit, necesse est ut sit qui patiatur. Commune uerbum intelligitur, quod r litera terminatur, & eandẽ nunquam amittit, & in duas cadit potestates, agentis & patientis, ut consolor, criminor. dicimus enim consulor illum & ab illo, non enim facit consulo, crimino. Participia habet quatuor, secundũ formam quidem actiuam, præsentis temporis & futuri, ut consolans consolaturus, criminans criminaturus, secundum formã autem passiuam, præteriti temporis & futuri: ut consolatus, consolandus, criminatus, criminandus, & similia, ut osculor, ludificor, depopulor, blandior. Neutrum uerbum intelligitur, quod *Agens uerbum* *Patiens uerbũ.* *Participia a uerbo agẽte quot* *Participia a uerbo patiẽte quot.* *Commune uerbum quid* *Participia quot a uerbo cõmuni* *Neutrum uerbum quod*

habitum significat, o litera terminatum, & non accipit r literam ut faciat patiens, ut sedeo, ambulo, non enim facit ut sedeor, ambulor. Participia habet duo, instantis temporis & futuri, ut ambulans ambulaturus, sedens sessurus. Ideo autem neutralia dicuntur, quod neq; adficiunt, neq; patiuntur, ut sto, iaceo, algeo, sitio, esurio, curro, uenio.

Neutralia uerba cur appellata

¶ Etiam quintum genus uerborum alii dixerunt, simplex aut deponens, de quo dicendum est. Simplex aut deponēs uerbum intelligitur quod r litera terminatur & eandem habet potestatem agētis, ut luctor, irascor, non enim facit, lucto, irasco. Participia habent tria, præsentis, præteriti, futuri. ut luctans, luctatus, luctaturus & similia sequor, conor, luctandus non dicimus. luctandum tamen dicimus, figura illa, qua in omnibus uerbis utimur, ut luctandum mihi est, eundum est, gaudendum mihi est, standum mihi est, ueniendum est.

Simplex, Deponens uerbum quod. Participia quot a uerbo deponenti. Luctandum est Eundū mihi est Gaudendum mihi est Standū mihi est Veniendum mihi est, quasi figura dicimus

¶ Item è contrario quod forma agendi significat patientiam, ut ueneo, uapulo, ardeo, flagro. utraq; uerba in neutrorum specie quidā posuerunt, alii supina dixerunt. Participia habet duo, præsens & futurum, præsens ut uapulans, futurum ut uapulaturus. Errauerunt qui in neutrorum specie ista uerba posuerunt. nam in neutris uerbis aut aliquot partibus, r litera admittitur, aut significationem quodammodo passiuam exprimunt, ut in impersonalibus, sedetur, ambulatur, etiam ambulatū est. in infinitis quoq; ambulari dicimus.

Veneo, Vapulo Ardeo, Flagro neutra uel passiua.

¶ Aliis placuit omnium omnino uerborum genera esse tria, Actiuum, Passiuum, Habitiuum, & ita distinguūt. Actiuum est, quod facere quid significabit, ut lego. corporis motum significās ut uro ❀ animi prouideo. Passiuum est actiuo contrarium, quod pati quid significat, ut uror. hæc quoq; ut superius dictum est, habent animi motum significantia, nam & facit nanq; cogitur cor ❀ salior. Habitiua quæ per se quid fieri aut esse significant, ut nascitur, crescit, oritur. Hæc ❀ quasi indifferentia à passiuis repugnant, & passiua & actiua tantummodo sunt.

Verborum genera tantū tria. Actiuum uerbum quid Passiuum uerbum quid. Habitiuum uerbum quid.

¶ Actiuorum autem species sunt duæ, quarum una passiuum non habet, ut ambulat, currit, altera habet, ut iubet, docet. Passiuorum quoq; species sunt totidem, quarum una est quæ natura pati quid significat, ut moritur, senescit. quibus etiam illa ad

Actiuorum species duæ Passiuorum species duæ.

numerantur, quæ per se quidem uenire significant, ut cadit, labitur, tremit, mæret, cum illi qui patitur accidere quid significatur, ut uerberatur, uritur.

¶ Est aliud genus quod commune uocatur, ut uador, ulciscor, quædam & tempus, & personam, & numerum significant. ut lego, scribo, est enim & instantis temporis & personæ primæ & numeri singularis significatio. Quædam uero sine persona solam rem per tempora ostendunt, ut currebatur, curretur, curritur. Item & pluralia fieri, neque ad personam referri possunt, at eadē composita habent in eadem forma, nam significant quasi percurritur, inambulatur, & in passiuam personam referuntur & numerum, dicimus enim percurritur campus, perambulatur forū, circuitur ciuitas, aditur magister.

¶ Similiter hæc siue simplicia, siue composita sine numero personaque, cum tempore tamen ostenduntur, ut decuit, decet, decebit, oportet, licet, tædet, pudet, piget, his enim cum adiicitur nomen aut pronomen personam designant, quasi decet illum, tædet Caium, eadem ad præteritum tempus relata tribus modis intelliguntur, nam partim duplicantur addito aliquo uerbo, ut tædet tæsum est, partim sine adiectione, ut decet decuit, nec enim dictum est tæduit ut tæsum est, nec rursus tæduit ut decuit dici potest. Quædam species est eorum quæ in utranque formam cadunt, ut licuit licitum est, puduit puditum est. Quædam sunt actiua passiuorum figura enuntiata, ut testificatur, execratur. melius autem erat dicere testificat quasi testem facit, ut amplificat quasi amplum facit, atque execrat, ut obsecrat, quàm testificatur, execratur, quasi ipse ab alio. Quædam sunt è contrario passiua quæ speciem actiuorum obtinent, ut ueneo per preconem, ardeo amore, fio magistratus, uapulo pendens ☙ ut tepescit, frigescit, calescit. ex quibus habitiua fiunt cū inceptionem transierint, ut tepet, friget, callet, pallet.

¶ Cum omnia uerba aut actione actiua, aut passione passiua, aut habitu habitiua dicantur, non immerito habitiua cum actiuis adnumerantur, quæ habent ἐνέργειαν, ut cernit, uidet, aspicit. at contraria eorum κατηγορικῶς nominantur passiua, nullum enim πάθος habent quæ cernitur ab aliis siue uidetur. amatur igitur & suspicitur, auditur, excusatur, defenditur, quoniam non minus hæc in præsentis, quàm in absentis cadunt,

Commune uerbum quid
Impersonalia uerba
Percurritur campus
Perambulat forum.
Circuitur ciuitas
Aditur magister
Impersonalium uerborum præterita.
Tæsum est & non tæduit.
Licuit & licitum est
Puduit & puditum est.
Testificatur
Execratur.
Amplificat
Veneo, Ardeo, Fio, Vapulo,
Tepescit
Frigescit
Calescit
Tepet, Friget
Incohatiua
Friget, Pallet, habitiua
Cernit, Videt, Aspicit
Cernitur

quæ illa etiam ignorare possunt.

Volo, Scio actiua *Nolo, Nescio, habitiua*

¶ Sunt uerba quædã sine dubio actiua, ut scio, uolo, quibus cũ accesserint aduerbia sunt habitiua, ut nolo, nescio, talis est hæc aduerbii natura, ut addito uerbo contrariam significationem faciat.

¶ Figura uerborum aut simplex est, ut scribo, aut composita, ut inscribo.

¶ Nũeri sunt duo, singularis, ut scribo, & pluralis, ut scribim⁹.

Modi uerborũ,

¶ Modi sunt septem, Indicatiuus, Imperatiuus, Promissiuus, Optatiuus, Coniunctiuus, Perpetuus, Impersonalis.

Tempora uerborum

¶ Tempora uerborum sunt tria, Præsens ut lego, Præteritum ut legi, Futurum ut legam.

Tempus quid *Instans tempus* *Præsens tẽpus* *Præteritum tempus* *Futurũ tempus* *Præteriti differentiæ quatuor.* *Inchoatiua* *Præterita* *Obliterata* *Recordatiua*

¶ Aliis ita differere placuit. Tempus est diuturnitatis spatiũ, aut ipsius spatii interuallum, aut rei administratiuę mora. Tempora sunt tria, Instans, Præteritum, Futurum. Instans, cum in præsenti quid fieri ostendit, ut limo, scribo. Præteritũ cum transactum quid significamus, ut limaui, scripsi. Futurum cum facturum aliquem demonstrat, ut limabo, scribam. Præteriti tamen differentiæ sunt quatuor. Inchoatiuæ siue imperfectæ, ut legebam, limabam. Præteritæ ut limaui, legi. Oblitteratæ ut limaueram, legeram. Recordatiuæ ut limauerim, legerim.

Persona quid *Personæ uerborum quot & q̃*

¶ Persona est substantia nominis ad propriam significationẽ dicendi relata. Personarum notitia est triplex. Primæ, Secũdæ, Tertię. Prima est quæ loquitur, idest, à quo dicitur ut lego legimus. Secunda est a qua dicitur, & ad quã personã dicitur, ut dicis, dicitis. Tertia est de qua dicitur, & ad quam personam dicitur, ut dixit, dicunt.

Iteratiua uerba *Frequentatiua uerba.*

Quædam uerba quid semel factũ significant, ut lego. quædam sæpe, ut lecto. quædam sæpius ut lectito.

Verborũ quinq; species.

¶ Breuiter autẽ & apertius ab aliis significatio uerborũ definita est, q in species quinq; eã diuiserũt. hoc modo actiua est ut lego, passiua ut legor, neutra ut sto, deponẽs ut nascor, cõmunis ut populor. ergo hæ significationes sic facillime intelligi poterũt.

Actiuũ uerbũ quid

¶ Actiuum est uerbum, quod pronuntiatiuo modo, præsenti tempore, persona prima, o litera finitam accipere poterit r literam & facere uerbum passiuum, ut scribo scribor, lego legor.

Passiuum uerbum quid

¶ Passiuum erit quod r litera finitum amittere eam poterit, & facere uerbum actiuum, ut ducor, trahor, sublata enim r fiet actiuum, ut duco, traho.

¶ Neutrum erit quod o litera finitum r literam non recipit, & cum sit actiua specie passiuam nō habebit, ut curro, nō enim dicimus curror.

Neutrum uerbum quid

¶ Deponens per antiphrasin dicitur, idest, è cōtrario, quod uerbum r litera finitum deponere eam non potest, & cum sit passiua specie, actiuum non habebit, ut nascor, non enim dicimus nasco.

Deponens uerbum quid

¶ Commune uerbum est, quod specie passiuę declinationis, & passiuam & actiuam continet significationem, ut populor te, populor à te.

Commune uerbum quid

¶ De Ordinibus Verborum.

¶ Ordines uerborum sunt quatuor, qui uerba dispertiunt. Primi ordinis est uerbum, cuius secunda persona as literis terminatur, ut amo amas amat. Secundi ordinis est uerbū cuius secunda persona es terminatur, ut teneo tenes. Tertii ordinis est uerbum, cuius secunda persona per is correptam terminatur, ut ago agis. Quarti ordinis est uerbum cuius secunda persona productis is literis terminatur, ut munio munis, Itaq; omnia uerba quæ eiusmodi ordinis erunt, similem etiam declinationem habent, & ideo satis est ex quoq; ordine cuiusq; uerbi tam actiui quàm passiui declinationem per omnia tempora & modos exempli gratia præscribere. Nam modi uerborum siue qualitates sunt quinq;, Pronuntiatiuus seu Finitiuus, Imperatiuus, Optatiuus, Subiunctiuus seu Coniunctiuus, Infinitiuus, declinantur autem hoc modo.

Coniugationes uerborum

¶ Declinatio uerbi ordinis primi.

¶ Verbum infinitiuum ordinis primi, actiuū & passiuum, temporis instantis, numeri singularis

¶ Amo as at,	ut amarem.
Et pluraliter amamus tis ant.	Perfecto ut amauerim.
Præterito imperfecto amabam bas bat.	Plusq̄perfectum ut amauissem.
Præterito perfecto amaui.	Futuro ut amem.
Plusq̄perfecto amaueram.	Subiunctiua instantis cum amem.
Futuro amabo.	Præterito cum amarem.
Imperatiua instātis ama amet.	Præterito imperfecto cum amauerim.
Futuro amato tu amato ille.	
Optatiua præteriti imperfecti	

Plusq̃perfecto cũ amauissem.
Futuro cum amauero.
Infinita instantis temporis amare.
Præterito amasse.
Futuro amatum ire.
Participia instantis amans.
Futuri amaturus.
Supina aut aduerbialiter, amãdi amando amandum.
Passiua instantis temporis.
Amor amaris amatur.
Puraliter amamur mini antur
Passiua imperfecta.
Amabar ris atur.
Passiua perfecta amatus sum.
Passiua plusq̃perfecta amatus eram.
Passiua futura amabor.
Passiua imperatiua instantis amare ametur.
Futuro amator & ametur.
Optatiua instantis & imperfecta ut amarer.
Petfecta ut amatus sim & fuerim
Plusquamperfecto ut amatus essem fuissem.
Futura ut amer.
Subiunctiua instantis passiua cum amer.
Præterita imperfecta cum amaret.
Perfecta cum amatus sim uel fuerim.
Plusquamperfecta cum amatus essem fuissem.
Futuro cũ amatus ero fuero.
Passiua infinita instantis amari.
Præterita amatum esse.
Futuri amatum iri.
Participia præteriti passiui amatus.
Futuri amandus.
Passiua impersonalia amatum amatu.
Appellatio amatio.
Nomen amator.
Aduerbium amabiliter.

Ergo in primo ordine ita ut prædictum est, secundam personam per as obseruabis finitam, ut amo amas, quæ a litera per totam declinationem media inuenitur. Futura primam personam per bo ut amabo. Opta.em.Coniunct.ro. Imperatiuus modus a literã habet, subtracta s ut ama, & impones.re literas & facies infinitiuum ut amere.

Declinatio Verbi ordinis Secundi.

Exerceo ees eet.
Et pluraliter exercem⁹ tis eent.
Præterito impfecto exercebã.
Præterito perfecto exercui.
Plusq̃ãperfecto exercueram.
Futuro exercebo.
Imperatiua instantis exerce.
Futuro exerceto.
Optatiua instantis & imperfecta ut exercerem.

Præterito perfecto utinam exercuerim.
Plusq̄perfecto ut exercuissem
Futuro utinam exerceam.
Subiunctiua instantis tēporis cum exerceam.
Præteriti cum exercerem.
Præterito perfecto cum exercuerim.
Plusq̄perfectocū exercuissem
Futuro cum exercuero.
Infinita istātis actiui exercere.
Præteriti exercuisse.
Futuri exercitum iri aut exercitum esse.
Participia instantis exercens.
Futuri exercirurus.
Supina aut aduerbia exercēdi do dum. Exercitum exercitu.
¶ Passiua instātis tēporis indicatiuo modo. Exerceor exerceris exercetur.
Pluraliter exercemur exercemini exercentur.
Passiua imperfecta exercebar.
Præterita perfecta exercitus sum.
Præterita plusq̄ exercitus eram fueram.
Futura exercebor.
Imperatiua instantis passiua tēporis exercere, exerceatur.
Futura exercetor tu exercetor ille.
Optatiua passiua instantis & imperfecta ut exercerer.
Perfecta ut exercitus sim fuerim.
Plusquamperfecta ut exercitus essem fuissem.
Futura ut exercear.
Subiunctiua passiua temporis instantis cum exercear.
Præterita imperf. cū exercerer
Præterita perfecta cum exercitus sim fuerim.
Plusq̄ cum exercitus essem. fuissem.
Futura cum exercitus ero fuero.
Infinita istātis passiua exerceri.
Præterita exercitum esse.
Futura exercitum iri.
Participia præteriti passiua exercitus, Futura exercēdus.
Verbū ordinis secundi, actiuū temporis instantis, numeri singularis.
Appellatio exercitatio.
Nomen exercitator.

¶ In secundo ordine obseruandum est quod secunda persona instantis per es facit, ut exerceo exerces, quæ e litera per totam declinationem media inuenitur. Futuri prima persona atque ut in primo ordine per bo, ut exercebo, Optatiuo eam. Subiunctiuo ro, Imperatiuus modus e literā habet, sublata s ut exerce, cui imponens re literas & facies infinitiuum, ut exercere.

¶ Declinatio Verbi ordinis Tertii.

❡ Verbum infinitum, ordinis tertii, actiuum, temporis instantis, numeri singularis.
❡ Premo mis mit.
Et pluraliter ꝑmimus tis műt.
Imperfecta premebam.
Perfecta pressi.
Plusquamperfecta presseram.
Futura premam.
Imperatiua instantis preme at.
Futura premeto.
Optatiuo instantis & præteriti imperfecti ut premerem.
Præterita pfecta ut presserim.
Plusquamperfecta pressissem.
Futura premam.
Subiunctiua instantis cum premam.
Preteriti imperfecti cum premerem.
Præteriti perfecti cũ presserim.
Plusq̃perfecti cum pressissem.
Futura cum pressero.
Infinita instantis temporis premere.
Præteriti pressisse
Futuri pressum ire.
Participia instantis temporis premens.
Futuri pressurus.
Supina premendi do dum.
Participia pressum pressu.
❡ Passiua instãtis tẽporis, indicatiui modi premor ris itur.
Et pluraliter premimur mini untur.
Passiua preteriti imperfecti premebar.
Præteriti perfecti pressus sum fui.
Plusquamperfecto pressus erã fueram.
Futuri premar
Imperatiua instantis premere prematur.
Futuro premitor.
Optatiua temporis instantis & præteriti imperfecti ut premerer.
Pręteriti ut pressus sim fuerim
Plusquamperfecti pressus essem fuissem.
Futuri premar.
Subiunctiua instãtis cũ premar
Preteriti imperfecti cũ ꝑmerer
Præteriti perfecti cum pressus sim fuerim.
Plusquamperfecti cum pressus essem fuissem.
Futuri cum pressus ero fuero.
Infinita instantis premi.
Præteriti pressum esse.
Futuri pressum iri aut pressum esse.
Participia præteriti pressus.
Futuri premendus.
Appellatio pressio.
Nomen pressor.

❡ Ergo tertius ordo est, qui per is correptam exit, ut premo premis, dico dicis, ago is. huius futurum tempus in am exit, ut premam, Imperatiua in e literã facit, ut preme, cui adpones re literas & facies infinitiuũ ut premere. Rursus i tertii ordinis uerbo

uerbo futurum finitur, hoc differt, quod in primo & secundo ordine bo facit, in tertio uero per am. Item optatiua per am, subiunctiua uero p ro ut finitiua, premam, agam, dicam, Optatiua, ut premam, agam, dicam. Subiunctiua, ut cum pressero, legero, dixero. Meminisse autem debemus eorum uerborũ, quæ sunt tertii ordinis duo genera esse, unum eorum, duorũ secũda psona p is literas correptas terminatur, ut ago agis. alterũ eorũ quorum per is literas productas terminatur, ut seruio seruis.

¶ Sed excepto tempore & productione literarum per totã declinationem hisdem literis terminatur, quare in uno ordine ea copulare non dubitamus. Præterea animaduertendũ est pteritũ imperfectum uerborum eorum, quæ sunt tertii ordinis ex prima persona finit, quæ per io literas terminantur, semper per io literas medias terminari, ut facio faciebam, & similia. & ideo summo errore aguntur, qui seruibam & seruibo dicunt, quod obseruatur in his uerbis, quæ quarti ordinis esse diffinimus. Sed eos fallit secunda persona finitiui simili tempore & productione isdem is literis terminata, uidelicet non prospicientes primã personam quarti ordinis ubiq; p io terminatã, ordinis distinctionem declinationisq; differentiam facere.

Præteriti formatio in uerbis tertiæ coniugationis.

Seruibam, seruibo dici non potest.

¶ Declinatio uerbi ordinis quarti.

¶ Verbũ ordinis quarti actiuum & passiuũ finitũ, temporis instantis, numeri singularis & pluraliter actiui instantis.

¶ Audio dis dit.

Et pluraliter audimus tis unt.

Præteriti impfecti audiebam.

Præteriti perf. audiui.

Plusq. audiueram.

Futuri audiam.

Et passiua audior diris ditur, audimur mini untur.

Passiua imperf. audiebar.

Passiua perf. auditus sum fui.

Plusquampfecti auditus eram fueram.

Futuri audiar.

Imperatiua instãti actiua, audi

Futuri audito tu, ille.

Optatiua instantis & præteriti imperfecti ut audirem.

Perfecti ut audierim.

Plusq. ut audiuissem.

Futuri ut audiam.

Subiunctiua instantis cum audiam.

Præteriti impfecti cũ audirem.

Perfecti cum audierim.

Plusq. cum audiuissem.

Futuri cum audiero.

Imperatiua passiua instantis audire.

Futuri auditor tu, ille.

Optatiua instanti & præteriti imperfecti ut audirer.
Perfecti ut auditus sim fueri
Plusq̃.auditus essem fuissem.
Futuri ut audiar.
Subiunctiua instantis temporis cum audiar.
Præteriti impfecti cũ audirer.
Præteriti pfecti cum auditus sim fuerim.
Plusquamperfecti cum auditus essem fuissem.
Futuri cum auditus ero fuero.
Infinitiua ĩstãtis actiua audire
Ptæteriti audisse.
Futuri auditum ire aut auditurum esse.
Infinita passiua temporis instantis audiri.
Præteriti auditum esse.
Futuro auditum iri.
Participia passiua præteriti auditus.
Futuri audiendus.
Appellatio auditio.
Nomen auditor.
Participia actiui instantis audiens.
Futuri auditurus.
Supina actiua ut aduerbia audiendi do dum.
Passiua auditum auditu.

Temporũ formationes in uerbis quartæ coniugationis.

¶ Quartus ergo est ordo ubi secundi persona finita per is syllabam terminatur, ut audio audis, haurio ris, cuius futurum tempus bo & am terminatur. Sed ista differẽtia est, si prima persona finitiuorum eo terminatum uerbum inuenies huius ordinis futurum tempus per bo efferes, ut transeo transis transibo. redeo dis dibo, cætera am finies, ut haurio is am. munio is am. Imperatiua facies sublata s litera de secũda persona finitiuorũ, ut audio audi, cui adpones re, & facies infinitum, ut audire.

¶ Alii dixerunt in quarto ordinis uerbo futurum finitum tantundem inter se differre, quantum in uerbo secundi ordinis, nam dicimus adibo, & utinam adeam, & cum adiero. sed in hoc amplius obseruatur præteritum imperfectum, media e litera tantummodo detracta i literam recipere, ut adibam, præteribam, nam ut detrahatur e litera tempore imperfecto, & futuro finitiuo b addatur, prima persona eius præbet obseruationem, quæ per eo terminatur, quamuis secunda persona is literis similiter productis terminetur. Cuius autem ordinis sit uerbum, facile intelligi poterit ex infinitiuorum obseruatione. primi enim ordinis uerbum ante nouissimã syllabam a accipit, ut amare. secundi e productam, ut habere. tertii e correptam, ut scribere. quarti productum i, ut munire. potest & alias. Si enim secundæ personæ accipias nouissimam literam & adiicias re, fa-

cis infinitiua, ut amo amas amare, habeo habes habere.

¶ Eo uerbum quarti ordinis est, & quæ ex eo composita sunt, ut exeo, transeo, prætereo, adeo, abeo, ueneo, ineo, prodeo, hæc quamuis sint quarti ordinis, tamen imperfecto tempore e non admittunt, ut ibam ibamus, exibam exibamus, & similiter. item eadem futura finitiuorum declinantur, ut ibo bis bit, & cætera similiter. Item participium exiens & gtũs exeuntis in quarti ordinis futurum in am est, sed cum in bo effertur, quotiens est exeo quod est eo πορεύομαι, & quæ ex ipso deriuantur, ueneo πιπράσκομαι, transeo παρέρχομαι ❀ circumeo περιέρχομαι, exeo ἐξέρχομαι ❀ prætereo διαβαίνω, adeo προσέρχομαι, abeo ἀπέρχομαι, ineo εἰσέρχομαι, prodeo προέρχομαι.

Eo is uerbum quarti ordinis Transeo Prætereo Adeo, Abeo Venio, Ineo Prodeo quomodo præteritum faciant & futurum.

¶ Igitur ex quatuor ordinibus uerborum, declinationem bifariam actiuorũ & passiuorum plenã per species digessimus ex discrimine eius, in cæteris omnibus uerbis ❀ ne sit opus pluribus instrui, quod satis ex istis cognoscetur, sed tamen quædam de differentia obseruatio ❀ respeximus simul cuiusq; ordinis uerbum, quibusq; temporibus & quales breuitates recipiant iuxta ueteres auctores, & est primi ordinis actiuum, tempori finitiuo perfecto hoc recipit & peragit, quod frequenter in usu ꝑ parauisti parasti, itẽ parare ꝑ parauere, pararunt ꝑ parauerunt. Itẽ plusq̃perfecto pararam ras rat, pararamus ratis, rant. pro parauerans ras rat, paraueramus ratis rant. Item optatiuo perfecto, utinam pararim pro parauerim &c. Item subiunctiuo futuro pararo pro parauero. præterea in passiuo eiusdem ordinis finitiuo imperfecto parabare pro parabaris. item futuro parabere pro parberis. item optatiuo præsenti & imperfecti utinam pararis ꝑ parauerìs ❀ præsenti & imperatiuo in optatiuo futuro & in coniunctiuo utinã amare ꝑ amaris, parare pro pararis.

¶ Ordinis secundi

¶ In secundi ordinis ❀ hæc reperiũtur ❀ habere ꝑ haberis ❀ In passiuo autẽ eiusdẽ impfecto finito habebare ꝑ habebaris. futuro habebere ꝑ habeberis. optatiuo præsenti & imperfecto utinã habebere pro habeberis. subiunctiuo imperfecto cum haberere pro habereris. futuro optatiuo & subiunctiuo instanti habeare pro habearis.

Ordinis Tertii.

¶ Rursus in tertio ordinis finito perfecto scripsere pro scripserunt. item consuestis pro consueuistis, consuerunt pro consueuerunt, peti petisti pro petiui petiuisti. at in passiuo eiusdē imperfecto infinitiuo scribere pro scribebaris, & in futuro scribere ꝑ scriberis, & in optatiuo præsenti imperfecto & in coniunctiuo imperfecto scribere ἀντι τοῦ scribereris. Itē optatiuo futuro & in coniunctiuo præsenti reuertare ꝑ reuertaris.

Ordinis quarti.

¶ Amplius in quarto ordine finitiuo perfecto ueni uenisti uenit, ἀντι τοῦ ueniui ueniuisti ueniuit. item adiere pro adierunt. In passiuo autem eiusdem imperfecto adibare pro adibaris, futuro adibere ἀντι του adiberis. Optatiuo præsenti & imperfecto & coniunctiuo imperfecto adirere pro adireris. Item optatiuo futuro & cōiunctiuo præsenti apud auctores historicos ut apud Salustium, Liuium, parare, arcere, facere, adire; pro parabant, arcebant, faciebant, adibant, ut ex ipsis lectionibus cognosci poterit. Item quasi infinitum in uerbis reperitur, adoratum eo, pransum eo, perditum eo, locutum eo, auditum eo, uenum eo. Item confitendum est, agendum est, adeundum est; ut in omissa ordinum obseruatione generaliter absoluam. admonendi sumus infinitiua passiua uerba ita solitos terminare, ut agitarier, docerier, legier, audirier, posteriores i litera ut agitari, doceri, legi, audiri. In secunda persona actiuorum numero singulari, finitiuo modo ueteres ita declinabant, amare ꝑ amaris, ut amor amare amatur, docere ꝑ doceris, ut doceor docere docetur, munire pro muniris, & similiter per tēpora instātis & præteriti imperfecti & futuri in optatiuis & subiunctiuis efferebant, tantum absunt hæc perfecto & plusquamꝑfecto in tertia persona actiuorum numeri pluralis finitiui modi, temporis ꝑfecti duntaxat figura hac obseruantur, ut iam adnotauimus amauere ꝑ amauerūt, docuere pro docuerunt, dixere pro dixerunt, muniere pro munierunt, quam figuram alii duplicem existimant, de qua etiam Velius Longus in secundo Aeneidos satis commentatus est, Conticuere omnes intentiq; ora tenebant.

¶ Quidam grammatici dicunt in passiuorum imperatiuis non esse cōiungenda tempora præsentis & futuri, sed ita distinguunt, ut id quod pro utroque noptauimus esse præsentis tantum, fu-

turi autem in hunc modum declinari, amator ametur. Pluraliter amemur amemini amentur, mouetor moueatur. Pluraliter moueamur moueamini moueantur. uincitor uincatur, Pluraliter uincamur mini cantur. munitor muniatur, Pluraliter muniamur mini antur, & similia. sed tota ista declinatio adeo absurda uidetur, ut apud auctores etiam rarissima sit.

Supina & gerundia uerba quae

¶ Verba supina sunt haec, dicendi dicendo dicendum, dictū do ctu, quae quidem declinant primo finitiua adiungentes, non similia quidam putant uerba infinitiua, alii inter ad uerbia qualitatis posuerunt.

¶ De Coniugationibus quas nos ordines prædiximus.

Comminianus grammaticus
Coniugatio qd.

¶ Comminianus disertissimus grammaticus ita disseruit. Coniugationes quas græci συζυγίας appellant, sunt apud nos tres, Prima, Secunda, Tertia, hæ dinoscuntur in uerbis actiuis & neutralibus sic.

Coniugatione quot, & quae

¶ Primæ coniugationis uerba, indicatiui modi, temporis præsentis, persona secunda, as literis productis terminatur, ut amo amas, canto tas. Secundæ coniugationis uerba, indicatiui modi tēporis præsentis, psona secunda, es literis pductis terminantur, ut uideo es, moneo es, sedeo es. Tertiæ cōiugationis uerba indicatiuo modo, temporis præsentis, persona secunda is literis interdum producte, interdum correpte terminantur. Correpte, ut lego legis. producte, ut audio audis, nutrio nutris.

¶ Primæ coniugationis uerba indicatiui modi, temporis præsentis, persona prima aut o litera nulla alia præcedente uocali terminantur, ut amo as, cāto as. aut e & o, ut commeo as, calceo as. aut i & o, ut lanio lanias, satio satias. aut uo, ut adiuuo adiuuas, subleuo subleuas.

Temporū formationes in uerbis omnium coniugationum.

¶ Primæ cōiugationis uerba impatiui modi, tēporis præsentis, ad secundā psonā a litera terminātur, ut amo ama, canto canta.

¶ Primæ coniugationis uerba, promissiuo modo adiecta ad imperatiuum modum bo syllaba terminantur, ut ama amabo, canta cantabo. Primæ coniugationis uerba, infinitiuo modo adiecta ad imperatiuum modum re syllaba terminnantur, ut ama amare, canta cantare.

¶ Primæ coniugationis uerba indicatiuo modo, tempore præterito, specie perfecta, adiecta ad imperatiuum modum ui syllaba terminantur, ut ama amaui, canta cantaui, sed consuetudo

sæpe breuitatem appetens, a literam subtrahit, & i ab u disiungit, ut tona tonui, intona intonui, ut apud Virgilium, Intonuit læuum.

☙ Primę cōiugationis uerba, indicatiuo modo, tēpore impfecto specie inchoatiua, adiecta ad imperatiuum modum bam syllaba terminantur, ut ama amabam, canta cantabam. Primæ coniugationis uerba indicatiuo modo, tempore præterito, specie recordatiua adiectis ad imperatiuum modum ueram syllabis terminantur, ut ama amaueram, canta ueram.

☙ Secundæ coniugationis uerba indicatiui modi temporis præsentis, prima pſona, eo literis terminātur, uideo uides, moneo mones. Secundæ coniugationis uerba imperatiuo modo, tempore præsenti, ad secundam personam per e literam exeunt, ut uideo uide, moneo mone. Secundæ coniugationis uerba, passiuo modo, adiecta ad imperatiuum modum bo syllaba terminantur, ut uide uidebo. Secundæ coniugationis uerba, infinito modo, adiecta ad imperatiuum modum re syllaba manēte productione terminantur, ut uide uidere, mone monere. Secundæ coningationis uerba, indicatiuo modo, tempore præterito, specie absoluta & exacta forma regulæ non seruiunt, sed potius consuetudine declinantur, interdum enim resoluuntur & in formam passiuorum & deponētiū, sic fit enim, ut ab eo quod est audio ausus sum es est, & in exacta specie, ausus eram eras erat. Interdum retinētia formam generis sui, euphoniæ potius q̃ rationi succumbunt, ut uideo uidi, moneo, monui, augeo auxi. Secundæ coniugationis uerba, indicatiuo modo, tempore pręterito, specie inchoatiua adiecta ad imperatiunm modum bam syllaba terminantur, ut uide uidebam, mone monebam.

Exacta specie præterito plusquamperfecto.

☙ Tertiæ coniugationis correptæ uerba, indicatiuo modo, tempore præsenti, prima persona, ut o litera nulla alia præcedente uocali terminantur, ut lego legis, peto petis. aut io, ut rapio rapis, facio facis. aut uo, ut induo induis, inruo inruis. Tertiæ coniugationis correptæ uerba, quæ indicatiuo modo, tempore præsenti, de prima persona aut o litera, nulla alia præcedente uocali terminantur, ut lego lege, peto pete ✿ quæ uero uo, eadem imperatiuo modo retinebunt, ut induo indue, irruo irrue. Tertiæ coniugationis correptæ uerba ✿ promissiuo modo, am syllaba terminantut, præce

Verborum terminationes per coniugationes & modos

dente autẽ consonante primæ positionis ❀ peto petã, rapio rapiã, facio faciam, induo induam inruo inruã. Tertiæ coniugationis correptæ uerba, infinitiuo modo, adiecta ad imperatiuum modum e syllaba manente correpta, re terminantur, ut lege legere, pete petere, rape rapere, face facere, indue induere, inrue inruere. Tertiæ coniugationis correptæ uerba, indicatiuo, tempore præterito, specie absoluta, exacta forma regulæ, ut lego legis legeram, rego rexi rexeram, pungo pupugi pupugeram, expungo expunxi expunxerã, induo indui indueram, inruo inrui inruerã. Tertiæ coniugationis correptæ uerba, indicatiuo modo, tempore præterito, specie inchoatiua adiecta ad imperatiuum modum bam syllaba terminantur, præcedente autem consonante primæ positionis aut uocali, ut lege legebam, pete petebam, rape rapiebam, face faciebam, indue induebam, inrue inruebam.

¶ De tertia Coniugatione producta.

¶ Tertiæ coniugationis productæ uerba, indicatiuo modo, tempore præsenti, de prima persona, aut eo literis terminantur, ut adeo adis, prodeo prodis, aut io, nutrio nutris. Tertiæ coniugationis productæ uerba, imperatiuo modo, tempore præsenti ad secundam personam i productam terminantur, ut audio audi, prodeo prodi, adeo adi, exeo exi. Tertiæ coniugationis productæ uerba, indicatiuo modo, tempore præsenti, de prima persona si eo habuerint ante, eadem, promissiuo modo, adiecta ad imperatiuum modum bo syllaba terminantur, ut adeo adi adibo, prodeo prodi prodibo. quæ uero io eadem promissiuo modo am syllaba terminantur, ut audio audiam, nutrio nutriam. Tertiæ coniugationis uerba productæ, infinitiuo modo, adiecta ad imperatiuum modum re syllaba, manente producta terminantur, ut audi audire, nutri nutrire. Tertiæ coniugationis productæ uerba, indicatiuo modo, tempore præsenti, specie absoluta adiecta ad imperatiuum modũ ui syllaba terminantur, ut audio audiui, nutrio nutriui, sed tamẽ in omnibus cõsuetudo breuitatem appetens u literam subtrahit, & i literam geminat, ut audii prodii, nutrii. Tertiæ coniugationis productæ uerba, quæ indicatiuo modo, tempore præsenti, de prima persona eo literis terminantur, eadem indicatiuo modo tempore præterito specie inchoatiua, adiecta ad imperatiuum. modum bam syllaba termi-

Audibam pro audiebam
Nutribam pro nutriebam
Audieram pro audiuerem.

nantur, ut adeo adi adibam, prodeo prodi prodibam. Quæ uero io eadem iniiciunt, e prope ultimam syllabam, ut audio audi audiebã, nutrio nutri nutriebã, sed hæc ueteres sine e litera pronuntiabant, audibam & nutribam dicentes, ut apud Virg. Nutribat Turnusq; pater, ꝑ nutriebat. Tertiæ coniugationis producte uerba, indicatiuo modo, tempore præterito, specie exacta adiectis ad imperatiuum modũ uerã syllabis terminantur, ut adeo adi adiueram, nutrio nutri nutriueram, sed tamẽ in omnibus consuetudo breuitatem appetens, u literam subtrahit, & i literã corripit, ut audieram, prodieram, nutrieram. Sunt & aliæ uerborum seu coniugationũ obseruationes diuersæ, quas, cõpletis ordine partibus octo orationis, deinceps adiungemus:–

DE PARTICIPIO.

Participiũ quid

PARTICIPIVM est pars orationis cum tempore & casu sine persona actiua aut passiua aliquid significans, ut limans, legens. In participiis eadem plærunq; omnia obseruabimus, quæ in apellationibus uerbisq.

Participiorum tempora.
Participia Actiua, Passiua Neutra.

¶ Participiorũ alia ad præteritũ tẽpus referũtur, ut limatus, scriptus. alia ad instans, ut limãs, scribẽs. alia ad futurũ ut limaturus, scripturus. Præteriti tẽporis quædã sunt actiua tãtũmodo, quædã passiua. Actiua limatus, scriptus. passiua figuratus, ablatus. neutra natus, ortus. Formã uerborum possumus exprimere, tam actiua q̃ passiua sunt, alia uadatus, criminatus, tam egisse quid q̃ passum esse significant. itaq; instanti futuroq; fiunt æqua, ut uadãs, criminans, uadaturus, criminaturus. Participia quæ um exeunt, fiunt etiam uerba infinitiua, ut scriptum, lectum. Sunt participia quorum declinatio in præteritum non uenit, partim enim actiua, partim neutra sunt, & quidem actiua ea quibus contraria non extant, ut ambulans, currens, neutra, ut uidens, dormiẽs. Participia quædam actiua, aut passiua sunt, ut amans amatus, dolens, dicens. participia præteriti & futuri temporis genera distinguunt, ut doctus docta doctum. futuri, docturus doctura docturum, præsentis confundunt ut docens. His tamen pauca discrepant quæ non latine, sed consuetudine pronuntiantur, ut pudibundus, ludibundus, quorum & fœmmina suam habent formam cum neutralibus, nam & pudibunda & ludibunda, & pudi

bundum ludibundum dicimus, participia semper generaliter nō specialiter feruntur, nunquam enim certam personam notāt, ut pulsus pulsurus. participia sicut uerba, interdum semel, interdū sæpius agere quid significant, & quidem præteriti temporis lectitans, præsentis lectitans, futuri lectitaturus, nec tamen omnia in eandem formā cadunt, sicut criminans, rubens, candens. Quædam participia sunt inceptiua, ut calescens, tepescens, à quibus neutra nascuntur fœminina habentia, ut rubens, calens, nec tamen in præteritum exeunt tempus, sicut secans sectus. Omnia participia præteriti temporis perfectæ rei habent significationē, ut emptus, captus. præsentis interdum imperfectæ rei, ut lucens, tepens. Videndum erit ne appellationes quæ in formam participiorum incidunt, participia putentur, ut recens, frequens, decrepitus, hastatus, togatus, palliatus, barbatus. hæc enim & similia speciem habent participiorum, sunt tamē appellationes, quia nullius in se uim uerbi continent. at in fœmininis quædā speciē participiorum habent, quædam etiam ipsam uim, ut pictura, litura, scriptura, sunt enim appellationes & participia futuri temporis. in masculinis liturus, scripturus, picturus. At cum dico in uerbo, litura est, & bona scriptura, pictura, mirabiles fiunt appellationes, binasq; habent significationes, nam ars ipsa pictura appellatur, & opus quod pictum est. Item cum dicimus male animatus, bene animatus est, utrunq; in appellationē cadit, & enim homo est tantū animatus, & est tantū bene animatus, fiunt tamē participia. item doctus & sapiens, nam doctum ita & peritum declinamus ❀ utrunq; tamen appellationis uim obtinet, & nihilominus in participi ❀ a uerbo quod est sapit. Sunt quædā participia præsentis temporis quę nec in præteritum, nec in futurum tempus cadunt, ut potens, pollens, quædam præterito carent, ❀ quædam præteritum habēt solum, ut fretus, neq; enim præsens aut futurū admittit.

Participia frequentatiua

Participia Inceptiua.

Participia præteriti temporis perfectæ rei habent significationem.

Pictura ars ipsa & opus.

Animatus participium.

Male animatus.

Sapiens appellatio & participium.

❡ Comminianus grammaticus ita de participio breuiter refert.

❡ Participium est pars orationis cum tempore & casu, participium autem dictū uidetur, quod partē capiat nominis, partemq; uerbi, trahit enim casum à nomine, tempus a uerbo. Participia autē trahūtur à uerbo actiuo duo, præsentis temporis & futuri, ut scribens, scripturus. à passiuo duo, præsentis temporis & fu-

Participiū qd & unde dictū.

Participia quot & a quoquo uerbo trahantur.

turi,ut scriptus scribendus.à neutrali duo,præteriti & futuri,ut sedens sessurus.à communi quatuor, præsens & præteritum & duo futura,uadans uadaturus, uaditus uadandus. à deponenti tria, præsens præteritum & futurum, ut luctans luctatus luctaturus.

¶ Sunt multa nomina quæ speciem participiorum habeant,ut tunicatus, galeatus, quæ cum partem uerbi non habeant, non recte participia dicuntur,neq; enim dici potest tunico aut galco. quædam participia similia sunt appellationibus,ut passus,uisus, cultus,sed in declinationibus deprehenduntur,nam quæ participia sunt,genitiuo casu in i exeunt,ut huius passi,uisi,culti,quæ uero appellationes in us,ut huius uisus,cultus. Participiis accidunt genus a nomine,figura ab utroq;,numerus ab utroq;,casus à nomine, tempus à uerbo,qualitas a uerbo.

Participio quot accidunt

DE ADVERBIO
ex Comminiano.

Aduerbiũ qd
Aduerbia suæ positionis.
Aduerbia deriuatiua.
Aduerbio quot accidun'
Aduerbiorum significationes.

ADVERBIVM est pars orationis,quæ adiecta uerbo significationẽ eius implet atq; explanat. Aduerbia aut suæ sunt positionis,aut ab aliis trãseunt.a se nascũtur,ut heri nup.ab aliis transeũt,ut docte,sapiens,sapiẽter,Aduerbiis accidũt,Significatio,Figura, Comparatio. Significationes aduerbiorum sunt plurimæ,significant enim tempus,ut heri,nuper. locum,ut hic. numerum,ut semel.negationem,ut non.adfirmationem,ut etiã. demonstrationem ut ecce.horrationem,ut heia.optationem, ut utinam.ordinationem,ut deinde.interrogationem,ut cur.similitudinem,ut quasi.dubitationem, ut fortasse.inuocationem, ut heus.responsionem, ut heu.prohibitionem, ut ne.communicationem, ut pariter simul.separationem ut seorsum. comparationem, ut magis,potius. euentum,ut forte. qualitatem, ut bene. quantitatem,ut nimium.Figura in aduerbiis sicut in omnibus partibus orationis, aut simplex est, ut iuste, aut composita, ut iniuste.Comparationem recipiunt aduerbia, quotiens appellationes, unde transeunt comparantur, ut docte doctius doctissime, quia doctus doctior doctissimus. Aduerbiis omnibus præpositio separatim adiici non debet. Et hæc quidem breuiter Comminianus grammaticus disseruit, aliis autem per ea

dem, aut eo amplius processerunt sic.

¶ Aduerbium est pars orationis, quæ præposita uerbo significationem eius implet atq; explanat. Aduerbio accidunt, Significatio, Cōparatio, Figura. Quædam sunt loci, ut hic, illic, ibi. temporis, hodie, cras, heri, nuper. numeri, semel, bis, centies. negandi, haud, non. monstrandi, ecce, eccum, eccere. hortandi heia, age, agite, quamuis age & agite uim obtineant actiui imperatiui modi. optandi, utinam, uelim. ordinis, deinceps, deinde. percontandi, cur, quidita, quapropter, quare, q̃uis, quapropter, quar, cimpleát aliquando & confirmandi uicem. similitudinis, ut quasi, ceu, quasi, uelut. dubitandi, forsitan, fortassis, fortasse, fors. percontatiue, mecum, tecū. uocatiue, heus, ecquis est, ohe, heia. respondendi, heu. adfirmandi, etiam. prohibendi, ne. communicatiue, pariter, simul. separandi, seorsum. comparandi, magis, potius. euentus forte. qualitatis bene. quātitatis, nimiū. Aduerbia nō omnia ex ꝓpositis partibus orationis ꝓficiscūtur, ut sunt, quæ aut tēpus significant, ut heri, cras, postea. aut locum, ut hic, illic, ubi, & quę trahuntur ex omnibus, tamen ex omni genere uocabulorum figurantur. Statim enim a litera terminata nomina latina nulla ex se aduerbia faciunt latina, nam neq; à Catilina Sisennaque, catiliniter aut sisenniter recte dicimus. Hæc igitur introduximus, ut sciant si qui inueniunt, non nisi græca se inuenturos, quæ scilicet in usum ueniunt latinitatis. nam & à poeta & pirata, quæ sunt græca, poetice & piratice dicimus.

Aduerbium qd
Aduerbio quot accidant.
Eccere
Aduerbia non fiunt a nominibus latinis in a terminatis.
Poetice
Piratice

¶ E litera terminata nomina καλολικῶς nulla ex se aduerbia faciunt, quæ non sunt nisi græca, ut Agaue, Telete. sed neq; ex his Agauice, aut Teletice recte pronuntiabitur.

Aduerbia ex quibus appellationes fiant aut non.

¶ Fuerunt autem qui ex his, quæ o terminantur, putarent aduerbia trahi posse, ut est ordo, mucro, diuersis tamen figuris; ab ordine enim ordinate, & a mucrone mucronatim dicimus. Sed mihi nō uidetur hoc quod est ordinate ab ordine tractum, sed ab ordinatione, minus a mucrone mucronatim, sed a mucronato, ac ne singula persequamur unde non proficiscantur aduerbia, ad ea ueniamus quæ canōnis ratione subnixa uidētur.

Mucronatim
Aduerbiorum formæ per canones

¶ R litera terminata nomina, hanc literam quoties e antecedit, quatuor modis fiunt aduerbia, aut enim e finiuntur, & totidem syllabas seruant, ut piger æger, pigre ægre faciunt, aut in eandem i literam desinunt & syllabis crescunt, nam & liber mi-

serq; libere misere faciunt. Tertia species eorum, quæ er syllaba faciunt, celer, acer, celeriter, acriter, sed circa hoc nomen utiq; sistit quæstio, quia quidam non putant ab eo quod est acer acriter recte factum, sed ab acris, quod refellitur. nam huius aduerbii superlationes cuius is literis nomina terminantur, ut agilis, docilis & superlatiuo literam s geminant, efficiuntq; agilissimus, docilissimus, agilissime, docilissime dicuntur, At cum non aliter dicimus acerrime q̃ celerrime, manifestum est acriter factum ab eo quod est acer ut celer. Quarta species est eorum quæ per im literas terminantur, ut passer, anser, passeratim, anseratim. Tenere an teneriter dici debeat quæsitum est, nam quidam teneriter efferunt ut celeriter, alii uero tenere ut libere. Sed inspiciendũ est, unde potissimum aduerbia figurari debeant, nam cum sit & tener & celer & liber, eiusdem terminationis necessario ambigitur in aduerbii figuratione, nominatiuus casus nullum discrimen ostendit, sequitur itaq; in obliquis casibus formam aduerbiorum intuemur.

Passeratim Anseratim. Tenere an teneriter. Aduerbiorum forma ab obliquis casibus internoscenda.

¶ Ea itaq; quæ genitiuo casu terminantur per literam i, in e mutant, & faciunt aduerbia, ut ex eo quod est pigri, pigre. & nigri, nigre. nec minus etiam quæ crescunt obliquis casibus, ut liberi libere, miseri misere. Ergo cum per omnes casus tener non aliter declinetur quàm liber, sequitur ut tenere proportione dicatur ut libere.

Pigre, nigre Libere, Misere

¶ Nam ea quæ ter syllaba finiuntur, in aduerbiis utique in nomine genitiuum habent is literis terminatum, ut celeris celeriter, alacris alacriter.

Celeriter Acriter Alacriter.

¶ Or literis terminata nomina, ut quidem putant, duabus, sed diuersis ex se figuris aduerbia faciunt, ut orator oratorie, memor memoriter, sed animaduertendum est, nam oratorie non ab oratore sed ab oratione trahatur, nam ut est alicuius uis oratoria & oratorius modus, sic forsitan figurari possit oratorium, unde proficiscatur hoc aduerbium quod oratorie dicitur.

Oratorie Memoriter

¶ Ur literis terminata nomina faciũt ex se aduerbia duobus modis figurata, ut satur sature, fur furtim. notabimus autem satur nomen interea esse, quæ ad analogiam non pertinent, ut cætera ur literis terminata in genitiuo casu is finiuntur, ut turtur turturis, murmur murmuris.

Satur, Furtim, Satur ad analogiam nõ ptinet.

¶ Es terminata nomina, uidentur ex se duobus modis aduerbia figurare

bia figurare, ut quadrupes quadrupedatim, miles militariter, sed ut in superioribus dictum est, militariter ab eo uenit quod est militaris.

Quadrupedatim
Militariter

❡ Is terminata in aduerbiis ter finiuntur, ut docilis dociliter, agiliter, atq; quidam consentiunt, aiunt etiam utiliter dici oportere & faciliter, quoniam quidam ea antiquius usurpauerint, nõ nulli etiam faculter aiunt oportere dici, cuius compositum hodieq; in usu est, quoniam quidem dicunt difficulter, sed ridiculum est legem aduersus consuetudinem ferre, quæ sola in nostro sermone dominatur de ❀ usu pnũtiatiuo magis & facile me egisse audaciter dixerim, ut uiriliter emisse, nec uerebor ne quis me putet uocabulum pro aduerbio posuisse, siquidem multa sunt alia quæ uocabulorum speciem in aduerbiis tenea nt, nam & Romæ sum, & rure fui, quid aliud est quàm aduerbium loci, nec dubitari tamẽ potest, non in his apparere & casus & uocabuli speciem.

Faculter en facile.
Difficulter.
Consuetudo sola in nostro sermone dominatur.
Aduerbia quædam specie uocabulorum.

❡ Vs terminata nomina quinq; modis aduerbia faciunt, aut e correpta, ut malus male, aut e pducta ut doctus docte, aut o producta, ut falsus falso, aut o correpta ut citus cito, aut im ut strictus strictim, nec tamen his omnibus legibus recessit cõsuetudo. Nã ut a superioribus recedamus, q ab eo quod est humanus humaniter dixerũt & multa similia usq; ad nos certe consuetudo pmansit, ut ab eo quod est diuinus diuinitus dicatur, & ab eo quod est antiquus antiqtus, cũ interim in his maneãt etiã prioris legis aduerbia ❀ nam nõ minus per hanc significationem diuine & antique dicimus, siquidem in differẽtiam ueniat large ab eo quod est largiter, quod large significat effuse & abundanter ut diximus, large & liberaliter patrimonio usus est, & largiter, multum largiter pecuniæ habuit.

Diuiniter aut diuinitus
Antiquitus
Diurne
Antique
Largiter
Large differũt.

❡ Ns literis terminata uno modo faciũt ex se aduerbia ter terminata, ut decens decenter. Nonnulli etiam ex participiis putauerunt talia figurari, ut Verrius Flaccus, q ab eo quod est audens audenter, aut certe superiores dixerunt, quatenus in recenti ❀ inde usitatum est, at audens ❀ participium & cum ex se aduerbium facit, uocabuli uicem obtinet tam hæc q̃ ille, q̃ cum recipit comparationem, nam sicut comparationes non recipiunt participia, ita ne aduerbia quidem transeunt, alioquin si ab eo quod est audens, significatione

Aduerbia a participiis.

M

participii audenter diceretur proculdubio,& ex eo quod eſt fa ciens & ſcribens ſimiliter quiddam exprimeremus, aut ſi dicemus audenter tanquam ſapienter,fateor,ſiquidem ſapiens nunquam participium,ſed qua uocabulum eſt, quo quis etiam ſapientior dicitur. In aduerbium tamen non ſapienter ut cum ſapientia, audenter qua audentia, aut ne nos fallat figura quorũdã uocabulorum, quæ eadem eſt participiorum, hanc legem aduertimus, non aliubi inuenturos nos aduerbia ab his partibus orationis terminata, quàm in quibus comparatio poteſt inueniti, ut eſt elegans elegantior eleganter, decens decentior decenter, pudens pudentior pudenter. ſic ergo audens audentior audenter, qua uocabulum, non qua participium in aduerbium tranſfigurantur.

Aduerbia a participiis non figurari.

Vecorditer
Sollerter
Inerter aduerbium recipiendum.
Forſitan
Fortaſſe
Fortaſſis
Forſan
Fors.

RS terminata, duplici modo ex ſe aduerbia faciunt in erde currentia, quorum unus eſt qui i literam ſeruat ante nouiſſimam ſyllabam, ut uecors uecorditer, alter qui ſine i litera effertur, ut ſollers ſollerter, neq; omnia tamen quæ rs literis terminantur in aduerbia tranſeunt, ſicut concors, iners quoq; habuit dubitationem an omnino in aduerbium tranſire poſſit, quáuis in uulgari conſuetudine ſit inerter, non ſtatim tamen annuere debemus niſi auctoritas alicuius eruditi acceſſerit. nam inertiſſime quin recte dicatur, dubitare non poſſumus, cum ab eo quod eſt inertiſſimus ueniat. Fors quoque uariarum figurarum aduerbia facit, dicimus enim forſitan fortaſſe fortaſſis, & conſuetudine quidem obtinuit, ut fortaſſe libenter diceretur, quàm fortaſſis, quoniam fortaſſis auribus noſtris abſurdius uidetur. Forſan & forſitan potius relinquemus, quæ latina eſſe nemo dubitabit, cum & Virgilius dicat, Forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit, Forſitan & Priami fuerint quæ fata requires. nec minus fors pro aduerbio ponitur, ut, Fors æquatis cæpiſſent præmia roſtris.

X litera terminata duobus modis in aduerbia tranſeunt, aut enim im literis terminantur, ut grex gregatim, aut per r ut audax, audaciter, loquax loquaciter. Sed meminerimus audacter eruditorum conſuetudine ſine i litera elatum, non ut procaciter aut loquaciter.

A fœmininis quoque nominibus a litera terminatis naſcuntur aduerbia im literis finita, ut faſcia faſciatim, centuria

centuriatim, decuria decuriatim. nonnulli autem decuriatim & centuriatim, non a curia & centuria, sed a decurione & centurione tracta putant. sicuti ab ordine ordinatim, aut ab ordinato, non intelligentes similia nomina non esse ordinem & & centurionem, nam ut ordo & centurio ea figura qua utrūq; o terminatur similia sunt, ita qualitate & significatiōe disparia, fasciatim quoque non a fascia putant tractum, sed a fasce siquidem fasciatim tractum non per fascias sed per fasces, ut centuriatim non per centuriones sed per centurias.

Centuriatim
Decuriatim
Ordinatim
Ordo
Centurio
Fasciatim

¶ A neutris quoque nominibus trahuntur aduerbia im literis terminata, ut membrum membratim, uber ubertim. nonnullis grammmaticis placet ut à nominibus, sic etiam à participiiis & pronominibus ut a uerbis aduerbia figurari, ut ab eo quod est iustus iuste fiat, ab eo quod est sapiens sapienter dicatur. nec minus a pronomine me meatim, te tuatim, denique ab eo quod est curro cursim, pungo punctim. Mihi uidentur errare, quod aduerbium sapienter putent à participio descendere, cum sapiens tam nomen sit quàm participium, uerum participium indiget tempore. Comparatio nomen hæc ipsa figurandi ex se aduerbia faciat, siquidem legens, uocans, nequaquam transeant in aduerbia, at an euidenter dicamus, sapienter, audenter quis dubitat? sed non ea lege qua participia sunt, sed qua etiam comparationem recipiant quod est nominum proprium, nam si ab eo quod est constans aduerbium diceretur constanter qui dubitabit? & ab eo quod est ædifico, ædificans ædificanter dici, & si ab eo quod est sapiens sapienter, item sapio sapiens sapienter, quod cum omnino regula latini sermonis non admittat, proculdubio remota participia sunt ab hac figurandorum ex se aduerbiorum facultate, & si qua uidentur a pronominibus trahi aduerbia, tantum in grammaticorū commētariis animaduertimus, in consuetudine non uidemus, quæ ut fuerint tamen consensu publici usus antiquata sunt, & si nonnullis placet a uerbis fieri aduerbia, ut ab eo quod est curro cursim, pungo pūctim. Ego tamen quæro quid ita non potius aduerbia a uocabulis tracta sint, ab eo quod est pūctum pūctim, & ab eo quod est cursus cursim, sic enim superioribus diximus. Nomina us terminata nonnunquam ex se aduerbia facere in im exeuntia, ani-

Membratim
Vbertim
Aduerbia an a pronominibus & participijs & uerbis etiam figurentur
Meatim
Tuatim
Punctim
Sapienter an a participio figuratum sit.

maduertimus enim omnia uerba, quæ non possunt etiã ad nomina transire, nulla ex se aduerbia facere.

Aduerbia localia quot & quæ

¶ Aduerbia localia significant aut in loco, ut Romæ, aut in locum, ut Romam, aut per locum, ut hac, illac. Aduerbia quæ a nominibus trahuntur, aut integram figuram nominum seruãt, ut Romæ, Puteolis. aut imminuent, aut immutent, ut domi, noctu, sicut in nominibus diximus quædam aut comparationem non recipere, aut superlationẽ, aut utrunq; aut prima positione carere. Ita enim etiam in aduerbiis hanc m finiatur sententiæ, ab eisdem initium ut sæpe faciunt sequentes.

Aduerbium qd

¶ Aliis de aduerbiis longius differere ita placuit. Aduerbium est pars orationis quæ adiecta uerbo significationem eius explanat atq; implet, ita, Nam cum dico Palæmon docet, nondum significo satis uim plenam uerbi, nisi adiecero bene aut male.

Aduerbiorum species et significationes

Aduerbia qualitatis.

¶ Sed quoniam multæ species sunt aduerbiorum, singulas adiecimus qualitatis & quantitatis, sunt quæ ex secundo ordine deriuantur in e, ut doctus docte, item lepidus lepide. Excipiuntur autem ex secundo ordine duo, quæ in e breuem ueniunt, ut bene male. Sunt quæ à tertio ordine deriuantur in ter, ut fortis fortiter, felix feliciter. excipiuntur ex tertio ordine, ut facilis facile, uilis uile. sed in compositione facilis quod est difficilis difficulter facit.

¶ Ex omnibus quæ us terminantur ueniunt comparationes & superlationes, præterq̃ ex bene & male quæ correpta sunt, sed ex his, quæ e ante us habent, & i ante us, cõparationes fieri non possunt, neq; enim ab idoneo idoneor fieri potest, neq; a necessario necessarior, & similibus.

Aduerbia qualitati per singules terminationes.

¶ Sed qualitatis aduerbia etiã aliis literis terminãtur i us, ut funditus, radicitus, diuinitus, humanitus, antiqtus, cælitus. itẽ in im, ut cæsim, uiritim, alternatim, uicatim, partim, cursim, quadratim, separatim, paulatim, minutatim, sensim, furtim, deductim, captim, uicissim. Item in o, ut consulto, tuto, falso, superuacuo, cito, secreto, bipertito, tripertito, quadripertito, fortuito, cõtinuo, opinato, clandestino, matutino. Item in am, ut clam, nequicquam, palam, obuiam, bifariam, trifariam, quadrifariam.

Dicendo Legendo Dicendi Legendi, aduerbia qualitatis an uerba usurpatiua.

Plinius Secundus inter aduerbia qualitatis posuit dicendo, legendo dicendi, legendi, quæ quidam amplius uerba putant, infinitiua aut usurpatiua, de quibus & supra notauimus.

¶ Numeri aduerbia sunt, ut totiens, quotiens, aliquotiens, sæpe, sæpius, sæpissime, semel, bis, ter, quater, deinceps, primum, iterum, tertium, quartum. *Aduerbia numeri.*

¶ Temporis aduerbia sunt infinitiua, ut olim, aliquando, quondam, nuper, tandem, sed est numeri etiam nunc, idest adhuc tandem, iam, tum, inde, iamdudum, unquam, nunquam, mox, interim, cottidie, interea, interdum, subinde, quum, nunc, confestim, actutum, euestigio, ilico, statim, continuo, subito, repente & repentino, extemplo, recens, frequenter, semper, tantisper, paulisper, parumper, postea, ante, antea, postq̃, anteq̃, dum, donec, donicum, simul, simulatq;, uix dum. *Aduerbia tēporis infinita*

¶ Item temporis finitiua aduerbia. hodie, cras, perendie, diequarto, heri, nudiustertius, nudiusquartus, nudiusquintus, mane, uesperi, noctu, interdiu, pridie, postpridie, postmeridiem, antemeridiem. *Nudiustertius Nudiusquartus Nudiusquintus*

¶ Loci aduerbia sunt sic primum in loco, ubi ibi, hic, illic, ibidem, istic, intus, foris, comminus. In locum, ut quo, hoc, illo, utro, utroq;, neutro, huc, illuc, istuc, isto, eodem, intro, foras, introrsum, extrorsum, sinistrorsum, retrorsum. Eadem & per s literam extremam efferuntur, ut extrorsus, sinistrorsus & cætera. E loco, ut unde, hinc, illinc, utrinq;, unde, indidem, istinc, intrinsecus. Sunt etiam quæ in locum & in loco significant infinita ut sursum, deorsum, supra, infra, ultra, citra, extra, intra, supra, subter ante post. Per locum, ut hac illac istac recta qua. *Aduerbia loci quot & quæ Comminus aduerbium loci Dextrorsum & Dextrorsus*

¶ Sunt etiam aduerbia quædam in loco, quædam è loco, quædam in locum. ut primum. In loco, ut ubi eras. de loco, ut unde uenis, Roma. in locum, quo is, Romam. Est ergo in loco per genitiuum, cum ex primo & secundo ordine ueniũt, ut Romæ sum, Beriti sum, domi sum, secundum ueteres qui ita declinauerunt. hæc domus huius domi. Cum uero tertii ordinis sunt ablatiuo casu utimur, ut Carthagine, Sidone, quanquam recentiores Carthagini & Sidoni sum, per datiuum uoluerunt. Etenim dicimus ruri sum, at cum è loco dicimus ablatiuo ex omni nomine ciuitatis utimur, ut Roma uenio, Carthagine uenio, & utique sine præpositione, quanquam cum de præpositionibus dicere ceperimus, etiam de hoc plenius adnotare necesse est.

¶ Negādi aduerbia sunt, ut non neq; haudquaq̃ parum. Adsit

Aduerbiorum significationes
Parum negandi aduerbium.
Ilicet aduerbiũ affirmandi.

mandi aduerbia sunt, ut scilicet etiam quidni nimirum ilicet profecto plane. Percontandi, ut cur quare quidita & quidnam nonne utrum utrumne an annon. Demonstrandi aduerbia sunt, ut en ecce. Optandi ut utinam uelim. Ordinis, deinde deinceps tunc ante post. Similitudinis, ita perinde acsi prout. Item adeo uidentur & hæc inter comparatiuas coniunctiones alii posuerunt tanq̃, ut tanq̃ bonus amicus, tam ille q̃ hic. Dubitandi, fors forsitan forsan fortassis fortasse. Congregandi, ut una simul pariter. Personalia, ut mecum tecum secum nobiscum uobiscũ mea tua sua nostra uestra. Hortandi, eia age agedum. Compellandi heus. Respondendi, ut heu. Prohibendi, ut ne feceris. Negandi, modo ne id facias. Adfirmandi, modo ne tu eras cum accusator ridiculus esses.

¶ In aduerbio nonnunquam, quæstio oritur, negationis sit an temporis, utrunq; uidetur in se habere & negationem & tempus, neq; enim aliud est nunq̃ q̃ non.

Tot, Quot, Aliquot, aduerbia ne sint an pronomina an nomina.

¶ Item aduerbia numeri hæc quoq; alii adiecerunt, quot, tot, aliquot, quæ ita posita inter aduerbia non est nostræ æstimationis reprobare, certe inter aptota nomina pluralia posuimus, secuti præcepta magistri nostri, alii inter pronomina posuerunt.

¶ Item ex præpositionibus quæ mutato accentu in aduerbia recidunt hæc, intra, intra stat, supra, supra stat, extra, extra stat, infra, infra sedebat, ultra, ultra non faciam, citra, citra discurrit. circa, circa equitatum, iuxta, iuxta facit idest similiter, contra, contra condit, subtus, subtus erat, coram, coram stetit idest palam. ante, ante ueni, post, post sedet, prope, prope cecidit hoc est penè, usq;, usq; illum multauit, hoc est ualde, item illo usq; conuenisset, subter super & quamdiu sine casibus enumerantur aduerbia erunt, receptis casibus præpositiones sunt.

Translatui Dimissui Receptui Ostentui Decori Usui esse aduerbia.

¶ Inter aduerbia quidam hæc posuerunt, quæ etiam apud ueteres obseruata sunt, ut translatui, dimissui, receptui, ostentui & si eiusmodi sunt alia quæ casui dantur, dãtur in quibus obseruabimus ita dicere, translatui est & translatui facit, mittit translatum non dicimus, & cætera similiter. quidam tamen dicunt similia his esse decori, usui & cætera, conlata sunt aduerbia. Varro sic esse in tertio Περὶ χαρακτήρων, propius, proxime, in his extra consuetudinem cõmunium frequenter perfectis uti solet. Plautus in Aulularia, Ea subleuit os mihi plenissime, & in Mustella

tia, Quid faciam?in latebras condas pectori penitiſſime. & in Curculione, Salue oculiſſime homo. ſed num oculiſſime βραχέως legendum inter aduerbia à pronominibus deducta aliquid ex eo quod eſt quiſpiam. quicque ex eo quod eſt quiſq;, quid num quid.

¶ Iulius Romanus ita refert de aduerbio ſub titulo ἀφορμῶν. Aduerbium eſt pars orationis quæ adiecta uerbo ſignificationẽ eius explanat atq; implet. Eſt enim uerbum ſcribo, cui ſi adiiciatur bene ſiue male quod eſt aduerbium, faciet bene ſcribo, male ſcribo. Eadem eſt & in græcis aduerbiis cum artibus conſtitutio, ἐπίῤῥημα ἐστὶ μέρο λόγου ἄκλιτον ἐπὶ τὸ ῥῆμα τὴν ἀναφορὰν ἔχον ✿

F. ἀφορισμῶν
Iulius Romanus.
Aduerbium qd

qua ratione igitur σχετλιασμὸν δειλωτικὰ ἐπιῤῥήματα dixerunt, parum ſpecto quam partem orationis inde non ut numerum octo partium articulo, ideſt, τῶ ἄρθρω deficiente ſupplerent, Sed qui uidebant aduerbium eſſe non poſſe, ſegregauerũt, non quia neſciam quædam aliis partibus orationis aduerbia eſſe communia, & iam ut nominis iuncta conſortiis, ut gratis, falſo, uero, ſubito, domi eſt, domi uenit. nec minus uerbo ut ſubito. Item coniunctionum nexibus ſtrictiora ut cum dicimus, inquit Vmbrius primus, ubi ſic ergo aut præpoſitionibus ſimilia, ut pro ſub per propter, & Vmbrius tamen interiectibus locum non dedit. Cum autem extrema linea duci poſtremo uel ab his poſſet, qui eam orationis partem aduerbii totam eſſe uoluerunt, quorum ſi quis defenſionem ineat, tamen ꝙ idcirco πανδέκταις à Stoicis ea pars orationis habeaẽ, eodẽ illo ſummo ueri ſe poſſe reſpiciẽt, ũnde confidit, nam cum πανδέκταις iure dicatur, cur non alligat conſortium ſui. Iam quoq; interiectionis expertem uocauit ſecretius, niſi quod rideri metuerunt ✿ tametſi, etſi, nec nam quidem ratio temere ſe deliberationi ſuæ ſententiiſq; permiſit, qui ✿ propriæ uirtutis cum orationem iſtam uinclis alienæ ſeruitutis eximere non etiam tum ✿ exitus Græciæ qui tamen nulli ſunt. Iteq; nomen ei partitum acriter reddiderunt. interiectionẽ uero ✿ cachinnum gemitumue dici media pergentes æſtimauerunt, ut inter aduerbia quoq; pergere ſi iuberet affectus, aut ut id multis ſolet caſus adferret, eſſet impunitas. Et qd ego de meris interiectionis uiribus pertimeſco cum etiam quæ

Interiectiones aduerbiis admiſceri non oportuit.

Vmbrius primus grammaticus.

Pandectis aduerbium.

Interiectio qd. Cachinnus Gemitus

omniũ confeſſione putãtur aduerbia, ratio ſubtilior eius partis eſſe noluerit, ſed interiectionis ſenſibus reſeruarit. Quis enim uocandi habet uim, ohe reſpondendi, ea non potius nominibus adiunxit, nec uerbis potuit, licet mallet, omnes etenim aduerbiorum cernimus ſemitas ire cum uerbis ſiue per uerba, nec poteſt ulla qualitas niſi uerbo ſubſequente reſonare.

Aduerbium uocandi & reſpondendi.

Aduerbia loci illoc. iſtoc.

¶ Loci namq; ſi fuerit aduerbiũ aut ut illic iſtic hic huc illoc. illuc iſtoc iſtuc, per ſe nihil faciet, nec ullam poterit ſignificanti adhibere caliginem, niſi cauſa cum uerbo, aut ut quædã in tenebris lux clarior & fax anteuertat. Itaq; illic ſto, illic ero, illuc abeo. illicue luctabor uerborum acceſſu fit aduerbium multi luminis ac poteſtatis. Temporis non minus fiet aduerbium, nunc ueni, modo fecit, cras ad bo. Sed & numeri par cauſa rationis eſt, ſemel & enim feci dicimus, bis dixi, terante præceperã. Negandi quoq; ſimilis inceptio eſt, minime dixeram, non putaui. Affirmandi, ut quidni putaueram, quippe reſpondit, utiq; certauit, nempe dicebam, pr ſus extinxit. Demonſtrãdi, en a bit, ecce uenit, currit, adſiſtit. Hortãdi, age pperа, macte uirtute, eia age, rumpe moras. Optandi, utinam ueniat, uelim currat, quam uoluntatem gaudio proximam eſſe cum dicimus, ut ſeq; ortum antiqua Teucrorum à ſtirpe uolebat, uoti eſſe compotem credimus. Itaq; nec fideicommiſſorum uoluntas æquius acceſſit, ut non in ea præter iudicium q̃uis tacitum nec adſcriptum uotorũ ſolis niſi bus & beneficiis crederemus. Ordinis item produũtur aduerbia, ut dein dixit, deniq; ſubſequuta ratio eſt, non minus expedit. Qualitatis, ſtrenue uerſatus, fortiter reſtitit, ſegniter ſubremanſit. Interrogandi, cur rel quiſti, quia non (nam) tanti cinxerunt æthera nimbi. Comparandi quoq; ita eſt, dicimus & ſic pater illi deum faciat ſic ſanctus Apollo. & quaſi cum ludas teſſeris, tanq̃ currat. Præferendi, magis poteſt, potius eſt credere. Dubitãdi, nam fortaſſe an aut fecit aut facturus eſt. Annuendi, ſcilicet plane uero dicit licet facias. Cauſalis, ideoq; feci, idcirco dixi. Perſonalis etiã uis enim aduerbiorum per eandem uiam tenoremq; rationis incedit, mecum id, tecum eſt, id ſecum duxit, uobiſcum putauit, nobiſcum fuit. Vocandi reſpondendiue uideri poteſt ſimilis inceſſus aut ordo ſermonis, heus curre, heu ueniebam. Abſurdũ utiq; nec ſocium iſti παντελῶς, dignumque quod interiectionis propria uis & poteſtas agnoſcat. Sed collatio, quanquã com

Aduerbiũ uerborum acceſſu fit multi luminis.

Rumpe moras hortandi aduerbium.

Fidei commiſſorum uoluntas,

parationem Vmbrius Primus ita nominat, defensionis aliquid possit adferre, quantitatis uix posse fatearis, quando propemodum solis qualitatis aduerbiis nec aliis obsecundet. Iustus etenim facit iuste, dein iustius, superlatio iustissime factum esse profitebitur. item docte doctius doctissime, ut tam ea quæ qualitatis aut quantitatis habentur aduerbia, collatione priuentur. Quorum ratio cum in e literam dirigatur, ut rare rarius rarissime, & manifeste manifestius manifestissime. Cicero tamen ad Atticum libro ~~septimo~~ viii., ubi tutissimo, inquit, essent, ferendum etenim est illud ad eundem Atticum, rhetoris conuiuis tuis arcano legis, immo uero cum ratione prolatum, etenim hoc non capit collationis officia, ut arcane nius nissimeque dicamus, ut false sius sissime, sed ut sedulo, nec cõsulto, uel tuto. Hæc enim duo possunt ordines ducere, & per augmenta uenire sublimius. itaque clanculo, non item dicere raro sed rare duntaxat cum ratione poterimus. Viderit etenim Helenius Acron commentariis, quos Adelphis Terentii non indiligentes attulit, quid altioris causæ reiue perspicit, nam ita dixerit, ut falso, inquit, & consulto ita sedulo dictatum, nisi forte sine dolo putat esse sedulo. nec cum industria aut ideo cum industria constitutique diuersum, nec enim conuenit ei cui puerorum ineunte uita salus credita est retexenti curam sollicitudinemue quam ceperat. ego uos a pueris usque curaui ambos sedulo, quasi ei de satisfactione criminis dolique certam dum esset, ac non præ se ferendum de ostentatione meritorum. Sed quidam non ea contenti ratione, consortii iure putant e & o inter se literas expedire, quod ego uix adducor ut credam, non quia negem Voturios pro Veturios, & uorsus & olli & contradictum esse reperiri. In mediis hæc est uerborum, actiuis lepidi pictura sermonis ❀ e litera terminatur aiunt, quia succedens ei o, aut ei contra litera o ❀ modo uincit, modo alternat, modo par est. uincit cum dicimus liquido seu raro, & uero non uere uincitur, cum rarissime dicimus nõ rarissimo, & condigne & indigne cum possumus dicere digno te, & indigno te fecisti, & cũ cotidiane non cotidiano differimus, par est ut in multis generibus commodo dictionis ❀ ut Plautus in Friuolaria, Commodo dictitemus non quia negem ultra safinum inter quæstionem osteatinis ut marucinis esse moris e literam relegare, o uidelicet pro eadem

Vmbrius Primus grammaticus.

Ad att.

Rare & non raro.

Helenius Acron in Terentium.

E & o inter se cognatæ.

Voturii pro Veturii.

Vorsus pro uersus.

Olli

O literæ potestates

Q. Cæpionis oratio in Aemilium Scaurum.
Lex uaria.

litera claudentibus dictionem. Itaque ueteres nec hæc seu facultas siue natio seu quicquid est elegantiarum potuit euadere. Denique quæ Cæpio in M. Aemilium Scaurum lege uaria, Cum ab isto uiderem, inquit, cotidie hostis adiurari, quæ qdē ego nō reprehendēdā nō iudico, si qua ratio fortasse non firma nec in legibus suis durans, interdumue succumbit, alienis elegantiarum remediis acquiescens, fideq; proclamat auctoritatis uidelicet, nec adeo sanctionis alienis uiribus manus tradens, nā cum dialecticæ statum non eadem uia nec substantia terminarint, & cætera quæ græce sequuntur, multo magis ego cui danda quidem est, sed tamen cautio impunitas differendi, differentia morabor ingenia loquelarum, quod adeo iudico moderatius exequendum, ut exemplis idem istud sit nobis ratio subrogata. Denique Sisenna Milesiarum libro xiii. haud nesciens regulæ quod solis qualitatibus & quantitatibus o litera clauderetur ita protulit, nisi cominus excidisset, quanti dantur, tanti, inquit, olympicis simul hæc dicens suauium dedit, ut scilicet subsonaret quanti pretii, tum & si mox idem pro indato aliqd quod domi habebis, inqt, quod tibi non magno stabit, & tamē passim magni te facit dicimus & multi, & quod sæpenumero cōtendere à nobis non definitis, licet Statilius Maximus de singularibus apud Ciceronem quæq; positis sæpenumero notet, ut in cæteris an ratio teneat examen, per easdem uias pedetentim subire conabimur, quidue sit cum officiis recte constitutæq; rationis quidue licentius proditum requiramus, & prius illud præuerbium an aduerbium dici debeat disputemus.

Qualitatis aduerbia qua litera clauduntur.

Statilius Maximus de singularibus apud Ciceronē positus.

Præuerbiū qd. Aduerbiū quid Aduerbium

¶ Suetonius etenim Tranquillus præuerbium putat dici debere quod ante, ut aduerbium quod post uerbum appellationem etiam nonnunquam ponatur. Sed ut facilitas legentibus adsit, non requisita placeat, non per sapores speciemque partis istius & enumerata membra regulis alligata, sed ire per literas maxime cum aduerbium Stoici, ut alias diximus, pandecten uocent, nam omnia in se capit, quasi collata per saturam concessa sibi rerum uaria potestate.

Stoici pādectē uocent & cur
Pandecte quid
Satura lex

¶ Aliter pro alias. Salustius hist. i. Sanctus aliter & ingenio ualidus. Item in eadem. Insanum aliter sua sententia atque aliarum mulierum.

Actutum quid.

¶ Actutum, cito. Maro ix. Tum cætera reddent actutum, pius

Aeneas, atque integer aeui Ascanius.

¶ Alias pro aliter. Terentius in Andria, Quid alias malim q̃ hodie istas fieri nuptias. Vbi Fl. Caper de latinitate, non ausim affirmare pro aliter dici, nam neque pronomen est, neque aduerbium temporis est, sed proximum uero est, ut pro eo quod est aliter dictum esse fateamur. *Flauius Caper i Terentium.*

¶ Abhinc. Pacuuius in armorum iudicio, Seque ad ludos iam inde abhinc exerceant. Plautus in Mustellaria, Quid abhinc ix. annis occisus foret. ubi Caper utroq; casu recte dicimus, q̃uis ut sordidum & uulgare, inquit, quidam improbent. *Abhinc ex hoc tempore. Ab hinc l annis & annos*

¶ Amplius. Lucilius Satyrarum primo, Quo pactum populū atque urbem seruare potis sit, amplius Romanam ut iudices quotienscunque significarent adhuc se audire uelle, amplius dicebant. Itaque negotium differebant, unde hodieque amplia ri iudicium differri dicitur. *Ampliari iuditium, differri.*

¶ Ampliter. Plautus pro ample. Omnia enim nomina quae in qualitate sunt aut in quantitate, si datiuo casu in o exeant, aduerbia per e literam faciunt, ut doctus docte, amplius ample, sed ueteres non obseruauerunt. *Ampliter Ample.*

¶ Artificiose. P. Rutilius Rufus de uita sua libro primo. Pompeius eloborauit uti populum Romanum nosset, eumque artificiose salutaret. Asellio quoq; rerum romanarum xl. Tam pulchrum opus, tāq; artificiose factum passus est dirui. Vbi Fl. Caper, q̃uis artificiosius dici non posset ut malitiosius. *P Rutilius Rufus de uita sua. Artificiose. Pompeius elaborauit ut populū nosset, eumque artificiose salutaret.*

¶ Acriter. Crispus tertio. Non tu scis si quas aedes ignis caepit acriter, haud facile sunt defensu quin & cōburantur proximae.

¶ Aegre faciam filiis. Idem in eadem, subaudiri debet uerbum, ut sit aegre difficulter. Plautus in Bacchidibus, Aegre impetraui. Itē Cassellius Vindex libro l, aegre ut docte ait posse dici.

¶ Breui pro breuiter. M. Tullius de oratore ad Quintum fratrem. Ac ne plura quidē quae sunt innumerabilia consecter, comprehendam breui. *Breui pro breuiter.*

¶ Confidenter pro audacter. Terentius in Eunucho. Quae eius confidentia est.

¶ Confestim ut competenti festinatione. Sisenna Milesiarum xiii. Confestim sequuta est. *Confestim cum festinatione.*

¶ Confestim pro continuo & sine interuallo se iugi festinationis studio pergentis. Salustius libro , fecit ut nōtiis cōfestim

lugubribus. Vbi Statilius Maximus ordine, inquit, & sine inter missione. Sisenna Milesiarũ xiii. Confestim sequuta est. Neuius in Tarentilla & Corollaria. Cotidio ut falso pro cotidie. Q. Cæpio in M. Aemilium Scaurum lege uaria. Cum ab isto uiderẽ cotidio consiliis hosteis adiuuari. Similiter & commodo dixerunt, ut Plautus in Friuolaria, Cõmode. Titirius in iurisperita. Nunc adeo uisam rem magnam aiebat sese mecum loqui, & commodo & cum exit. Idem in tempore. Sisenna Milesiarum decimotertio. Eamus ad ipsum, atque ipse commode de parte superiore descendebat.

Q. Cæpio in Aemiliũ Scaurum.

¶ Concorditer. Ennius Annalium libro primo. Aeternum seri tote diem concorditer ambo.

¶ Cæterum. Sallustius historiarum quarto. Scio equidem tibi magnas opes uirorum armorum & auri esse, & ea re ab nobis ad societatem, ab illis ad prædam peteris. Cæterum consilium est Tigranis regno integro, meis militibus belli prudentibus, procul a domo per nostra corpora bellum cõficere. ubi Asper, Cæterum quo modo positum est pro alioquin consilium est, an pro reliquum consilium est.

Cæterũ alioqui Opes uirorum armorũ & auri Tigranis regnum.

¶ Communiter. C. Gracchus. Vt lex Papiria accipiatur, qui sapientem eum faciet, qui ut uobis & Reip. & sibi communiter prospiciat, non qui pro Sylla hominem trucidet.

¶ Cotidiano. Africanus in Vopisco. Etenim cotidiano in rebus maximis qui præpositis nunc potest qui meo sit nixu nomine. Fronto quoq; ad Marcum, Inuicem mi satis abundeq; honorum est, quos mihi cotidiano tribuis.

¶ Compacto. Afranius in Emãcipato. Te facere compacto omnia, uerbum enim quæro an possit esse impersonale quamuis positionis ei status desit, nemo enim etiam nunc dicit compaciscor.

Compacto aduerbium. Compaciscor nemo dixit.

¶ Dedita opera declinari quidem potest ut nomẽ, sed tamẽ uim aduerbii retinet. Neuius in Agitatoria. Quasi dedita opera quæ ego uolo ea tu non uis, quæ ego nolo ea cupis.

Dedita opera aduerbium est.

¶ De compacto. Plautus in Captiuis. Spem de compacto gero.

¶ Donicum pro donec, ita Liuius inquit usurpat. Ibi manens sedeto, donicum uidebis me carpento uehementer domum uenisse. Plautus quoq;. Inimicus esto, donicum ego reuenero, sed & Cato, Cu otiosus ambulas, qui apud regem fuisti, donicum ille tibi interdixit rem capitalem.

Donicum pro donec.

¶ Duriter

¶ Duriter. Terentius in Adelphis, Ruri agere uitam semper parce, ac duriter sese habere, ubi Acron secundum antiquorum, inquit, consuetudinem, nam & Ennius in Pœnice, Quã tibi ex ore orationem duriter dictis dedit.

¶ Doctus lautus, docte laute facit, cur bonus & malus non item producunt in aduerbio e literam, aiunt quidam quoniam & in comparatione dissimiles sunt, doctus enim & lautus doctior & lautior facit, malus ac bonus non item. *Bene, Male cur corripiuntur.*

¶ Defricate. Næuius in Tarentilla, Facete & defricate. *Defricate. i. terse.*

¶ Decolorem pro sine colore. Cicero Tusculanarum secundo, Cum Herculem daret ingemiscentem iam decolorem sanguinem omnem exorbuit. *Decolorem sine colore.*

¶ Dapsiliter, Næuius in Corollaria, Vltro meretur, quàm orbem ametur, ita dapsiliter suos amicos alit. *Dapsiliter*

¶ Dis pro ualde. Plautus in Bacchidibus, Nam illa memorare quæ illum facere uidi dispudet. Terentius in Phormione, Cum ha pol distædet loqui. *Dis pro ualde.*

¶ Efflictim. Næuius in Corollaria, Nolo ego hanc adeo efflictim amare, diu uiuat uolo, ut mihi prodesse possit, ubi Probus, Vsque domicum exfligatur. *Efflictim quid*

¶ Examussim. Plautus in Amphitryone, Examussim est optima, ubi Sisenna pro examinato, inquit, amussis enim est tabula rubricata, quæ dimittitur examinandi operis gratia, an rectum opus surgat. *Examussim* *Amussis quid*

¶ Eruditius. Cicero de senectute, Qui si eruditius uidebitur disputare quàm consueuit ipse in suis libris. *Eruditius*

¶ Effrenate. Cicero de senectute, Auidæ libidines temere & effrenate ad potiundum incitarentur. *Effrenate*

¶ Emendate. Cicero de optimo genere Oratorum, Num quoniam eloquentia constat ex uerbis & ex sententiis perficiẽdum est, ut pure & emendate loquentes, quod est latine, uerborũ præterea & propriorum & tralatorum elegantiam prosequamur. *Emendate* *Tralata uerba*

¶ Elate. Cicero de optimo genere Oratorum, Ita fit ut Demosthenes certe possit summisse dicere & elate, Lysias fortasse non possit, Idem in Bruto, Nihil oratum aut uerborum grauitate aut sententiarum quo quicquam esset elatius, ut etiã Flauius Caper refert. *Elate* *Lysias orator* *Fl. Caper grammaticus.*

¶ Ferme. ut apud Terentium, Lectum ferunt ferme in diebus

Aduerbia suæ positionis idest primitiua. *Aduerbia ex aliis idest deriuatiua.*

paucis, quibus Chryſis uicina hæc moritur. atqui detracta m litera legerunt, fere producere ſolent, quæ diuerſitas uix diſtingui poteſt, ſi quis tamen illam non utilem tueri uelit, regulam facile defendet aduerbiorum, quædam ſuæ poſitionis eſſe, ut heri, nuper, alia ex aliis, ut doctus docte, bonus bone.

❡ Furax furaciter facere debet, fur furtim furti, ut furtiue furans & furanter, facilis facile, ſed contra ſimilis ſimiliter, docilis dociliter, agilis agiliter, fortis fortiter

Falſo

❡ Falſo. Næuius in Acontizomeno, Huius autem gnatus dicitur geminum alterum falſo occidiſſe, ſi ſubauditur iudicio, nomen eſt, Saluſtius tamen aduerbialiter dixit, Falſo quæritur de natura ſua genus humanum, Sed Cicero ad Atticum, tu conuiuis tuis arcano legis. O litera cum eſt in nouiſſima parte uocis, ut ſupra diximus, modo uincit, modo uincitur, modo alternat, modo par eſt. M. Cato dierum dictarum de Conſulatu ſuo, Et rei da operam, ut mihi falſo maledicatur.

❡ Falſe. Siſenna libro quarto, Iudicium falſe factum.

Fabre

❡ Fabre. Plautus in Cæco aut in prædonibus, Nihil quicquã factum niſi fabre, nec quicquam poſitum ſine luco, auro, ebore, argento, purpura, picturis, ſpoliis tum ſtatuis.

❡ Firme ab eo quod eſt firmus, ut docte, laute, firmiter ab eo quod eſt firmis, ut agiliter, dociliter.

❡ Feſtiuiſſime. Diem hunc decorare feſtum feſtiuiſſime, nam & nomina interdum accidunt quæ nec abſolutum nec comparatiuum, ſed tantum ſuperlatiuum ferant

Gratijs pro gratis. *Aecum pro æquum.*

❡ Gratiis. Plautus in Bacchidibus, Sin lenocinium forte collibitum eſt tibi, uideas mercedis quid tibi eſt æcum dari, ne iſtanc ætatem ſectere gratis.

❡ Heri. Terentius in Phormione, Cicero quoque Tuſculanarum libro ſecundo, Et heri feci, quidam here putant dici debere, quandiu heri quando, Afranius tamen in Emancipato, Quod heri ualetudo, inquit, obſtitit.

Acron in Terentium. *Heſterno pro heri.*

❡ Hilariter ab eo quod eſt hilaris. hilare autẽ ab hilarus, ut Helenius Acron in Terentii Adelphis, ubi Terentius hilarem hunc ſumamus, inquit, diem, ſed & Afranius in Sororibus, Nũc ſe obſequentem, atque hilarem dixi præbeas.

❡ Heſterno. Siſenna Mileſiarum decimotertio, Te iſtuc heſternoque heſiſſe oportuerat ariſtæ.

¶ Hiſpane. Ennius Annalium libro, Hiſpane noſtro mane memoretis loqui me. *Hiſpane*

¶ Iſto uilius, rex qui uocabat ad cœnam, ſi ſibi ea res exhibenda indiceretur, quam exhibere non poſſet, ideſt, non reſpondet rex, ut Tranquillus refert, iſto uilius hominis erit cœna. *Iſto uilius. Rex qui uocabat ad cœnam.*

¶ Ilicet. Maro undecimo, ubi Celſus nunc pro ilico, ideſt ſtatim, antiqui pro eas licet, ilicet pro nunc. Afranius in Materteris. Cum is Balbum ſupra modum diſſerere conantē laudaret, an tu eloquens ilicet, ideſt ſubito aut extemplo. *Ilicet ſtatim*

¶ Interea loci. Terentius in Eunucho, Interea loci, ubi Acron quæritur, inquit, quo accentu dici debeat interea loci. *Interea loci*

¶ Intus. Plautus in Menechmis, Euocate intus mihi cocum Cilyndrum actutum foras, præpoſitiones etenim aduerbiis denegantur. Idem in Bacchidibus. Ego tibi argentum iubebo tum intus & cæteri foras, in Amphytrione, Non minus. *Præpoſitiones aduerbiis denegantur.*

¶ In mundo pro palam & inexpedito, ac cito. Plautus in ❀ Quia ſciebam, inquit, in piſtrinum in mundo fore. Cæcilius quoque ut Annæus Cornutus libro tub. Caſtarum patris ſui profecto qui nobis in mundo, futurum lectum. Item, idem nanque malum in mundo is ire. Ennius, Tibi uita ſeu mors in mundo eſt. *In mundo* *Cornutus Annæus.*

¶ Ilico pro in loco. Plautus in Bacchidibus, Vlyſſem audiui fuiſſe ærumnoſiſſimum, qui annis xx errans à patria abfuit, uerum hic adoleſcens multo Vlyſſem anteit, qui ilico errat intra muros ciuios. Idem. Inſta ilico. *Ilico pro in loco.*

¶ Ibidem. Plautus in Bacchidibus, Ibidem ego meam operam perdidi, ubi tu tuam.

¶ Immane pro immaniter. Maro ſeptimo, Spirant immane, &, immane ſonat per ſaxa.

¶ Ilicet obruimur numero, ubi Martius Salutaris interiectionem eſſe grauiter ingemiſcentis, nam & Terentium in Eunucho, Infecta, inquit, ultro ad eā ueniens pace, indicans te amare, ferre non poſſe, actum eſt, ilicet periſti, nam & hic non eſt in loco, aut ſtatim continuo, ſed pro eo quod eſt hem, ut ſit hem periſti. *Ilicet interiectio dolentis. i. hem.* *Martius Salutaris grammaticus.*

¶ Iniurioſe. C. Gracchus, Vti lex Papiria accipiatur, nequaquam iniurioſe nobis contumeliam imponi ſinatis.

Imperabiliter

¶ Imperabiliter. Cato Senex ubi maxim' pnimis impiose dure.

Inimiciter.

¶ Inimiciter. Tubero historiarum quarto. Inimiciter irascendum non est.

Inridenter

¶ Inridenter. Laberius in Tusca. Inridenter petit.

Inaurate pro non aurate.

¶ Inaurate pro non aurate. Titinus in Baratro. Inauratæ atq; inlautæ mulieris.

¶ Inopinans rectius dicitur q̃ opinans.

Integriter Integre

¶ Integriter uitiose putant dici, sed integre ut impigre.

Industriosissime Galli rei militaris & eloquẽtiæ studiosi.

¶ Industriosissime. M. Cato Originum secundo. Pleraq; Gallia duas res industriosissime persequitur, rem militarem & argute loqui.

Industrie

¶ Industrie. M. Cato dierũ dictarum de Consu. suo. Ego quæ iampridem cognoui atq; intellexi, atq; arbitror Remp. curare industrie summum periculum esse.

Horatii ars poetica recensetur inter epistolas Terẽtius Scaurus in artem poeticam commentatus.

¶ Impariter. Horat. Epistolarum, Versibus impariter iunctis. ubiq; Terentius Scaurus in commentariis in artem poeticam libro x. Aduerbium, inquit, figurauit.

¶ Inuito ut falso. Plautus. In cæco aut in prædonibus, neq; eã inuito à me unq̃ adduces, quod idcirco putaui tractãdum quod numero plurali, aduerbialiter inuitis uideo dictum, & apud eos forsitan cum continua uoce lætentur.

¶ Incelebrosius. Plautus in Bacchidibus. Istoc inlecebrosius fieri potest.

¶ Impendio. Afranius in Vopisco, Cecidit spes reducendi domum quam cupio, cuius ego indies impendio ex desiderio magis magisq; maceror.

¶ Ignaue. M. Tullius Tusculanarum secũdo. Prouidendum est ne quid abiecte, ne quid timide, ne quid ignaue faciamus.

Indecorabiliter

¶ Indecorabiliter. Accius in Bacchis. Indecorabiliter alienos alunt.

Præpositiones quæ seruiunt ad uerbijs localibus

¶ Localibus aduerbiis præpositiones hæ seruiũt, a, ad, ex, in. ut à foro, ad forum, ex arce, in arcem, duplices casus, sub, super & subter, ut tamen super & subter aduerbiales sint.

¶ Localibus aduerbiis gratia dictionis inest multa, si qs eam cautius diligens producat in medium.

¶ Longe pro præcipue maxime, ut Tyberinaque longe ostia p longitudine. Lucilius Satyrarũ tertio, Longe tria millia passuũ. Cælius historiarum primo. Duodecies c mil. passuum longe.

¶ Lautus laute, pius pie, cur & malus & bonus non producuntur ut male, bene, quia in comparatione dissimiles sunt, facit enim lautus lautior tissimus, lautissime, malus autem nequior, bonus melior *Bene, Male, cur non producuntur.*

¶ Luci. Plautus in Amphitryone. Hoc luci. ubi Sisenna, Quæcunque nomina e litera ablatiuo singulari terminantur, i litera finita aduerbia fiunt ut mani. *Luci* *Mani*

¶ Libere. Cicero pro Sexto Rosc. Ego omnia, quæ dicenda sunt, libere dixero.

¶ Lilybæo. Cælius historiarum primo. Sempronius lilybęo celocem in Africam mittit, uisere locum ubi exercitum exponat. præpositiones etenim ciuitatibus denegantur, gentibus seruiūt. *Lilybæo aduerbialiter.* *Ciuitatibus præpositiones denegantur.*

¶ Lente. Afranius in Consubrinis. Non sum apud me em lentus lenteque te rogabo. Idem in Emancipato, Quàm lente tractat me atque inludit.

¶ Longum clamet. Horatius epistolarum, Licet succurrite longum clamet, ut Maro quoque, Et longum formose uale, uale, inqt, Iolla, Et toruumque repente clamat.

¶ Longe optimum esse. Cicero Tusculanarum secundo, Volo autem dicere illud homini longe optimum esse, quod ipsum sit optandum per se a uirtute profectum, aut in ipsa uirtute, si tum sua sponte laudabile.

¶ Longiter. Lucretius tertio, Non ut opinor, id a leto iam longiter errat. *Longiter.*

¶ Lasciuiter. Liuius ἐρωτοπαιγνίων sexto, Lasciuiterque dū dāt. *Lasciuiter* *Erotopægnia Liuii.*

¶ Lepide. Plautus in Bacchidibus. Quid si hæc ut potis est ut tuta, cras ego loquar tute pro recte.

¶ Large. Iulius Modestus ait qualitatis hoc esse. Largiter idē Modestus ait quantitatis. Denique Laberius in Augure. Largiter inquit, lucri feci. *Iulius Modestus grāmaticus*

¶ Medio fidio, per Iouem, aut fidem filiúmue Iouis, Herculémque, iuratio propria uirorum est, ut fœminarum Aedepol, Ecastor, Eiuno. Deníque Titinius in Setina, molliculū adulescentulum effeminate loquentem cum reprehendere magis uellet, an, inquit, qa pol Aedepol fabulare edi medi. Edi, Titinius in Baratro id necesse respondet edi pro edius fidius *Medius fidius* *Aedepol,* *Ecastor,* *Eiuno, iuratio fœminarum.*

¶ Mature duo significat, & cito & tarde. Plautus in Curculione. Qui homo mature quæsiuit pecuniam, nisi causa mature

parsit, mature esurit. est enim sensus, qui homo uixit, ægre quæ-
Munde siit pecuniam.

¶ Munde. Titinius in Setina, Verrite ædis, spargite munde, fa-
Mox cite in suo quæque loco sita sint.

Gnifo Virgilij interpres. ¶ Mox. Maro Georgicorum primo, Tuque adeo quem mox quæ sint habitura deorum Consilia, incertum est, ubi Gnifo pro cito significare ait. Alii paulopost ut Terentius, nam aut mox re uertere aliud est, mox I talus Mnestheus.

Meditate. ¶ Meditate. Plautus in Bacchidibus. Aedepol ne tu illorũ mo res perq̃meditate tenes, in quibusdam non ferunt.

¶ Mordicus. Afranius in Consobrinis. Vaha retinet homo lin guam mordicus. Neuius in Corollaria, Vtinam nasum abstu lisset mordicus.

M. Catonis res belli gestæ Thermopylæ ¶ Maturissime. M. Cato dierum dictarum de Cõsu. suo. Item uti a Thermopylis atque ex Asia maximus tumultus maturissi me disieci atque consedaui.

¶ Mutuo, ut Varro de sermone latino libro quinto loquitur, in cognitione est, mutue uero ut docte sic putãt, necnon & illi qui de differentiis scribunt.

¶ Maturrime. M. Cato dierum dictarum de Consu. suo. Lau- dant me maximis laudibus, tantum nauium exercitum, tãtum commeatum non opinatum esse quenq̃ hominem comparare potuisse. Idem. Tam muturrim: comparauisse. Salustius histo riarum primo. Vti Lepidus & Catulus decretis exercitibus ma turrime proficiscerentur.

Memorite. ¶ Memoriter. Afranius in Vopisco, Memini me memoriter. Cicero in Lælio aut de Amicitia ❀ Q. Mutius augur multa narrare de C. Lælio socero suo memoriter & iucun- de solebat.

Male p ualde. ¶ Male pro ualde. Fronto ad Antoninum inuicem libro ii. Male me Marce ❀ tæ uitæ meæ pœnitet, cæ terum ❀ certum est, male pœniter.

Multo ¶ Multo. Cicero pro Sexto Roscio, Multo plura dixisse pu- taretur, Misere autem sit miseratione dignum. Terẽtius in Eu- nucho, Quam oculos terendo misere.

Mauricatim ¶ Mauricatim. Laberius in Cæculis ❀ te mauricatim scire.

¶ Malitiose. Cato Senex, Malitiose istorum iura.

modice. ¶ Modice. Tullius de Senectute, Et sic equidem id modice ac

sapienter, sic omnia & ferre & laturum esse certe scio. Plautus in Bacchidibus, Ingenium in animo utibile & modicum est, Idem in Persa, Modice &.

¶ Muliebriter, Cicero Tusculanarum secundo. Si se lamentis muliebriter lachrymisq; uita ❀ dedecoret. ❀

Minime ꝑ non

¶ Minime pro non. Cicero Tusculanarum primo, Venit Epicurus homo minime malus, aut potius uir optimus, tantum monet quantum intelligit.

Nauiter pro recta uia

¶ Nauiter. Terentius in Eunucho, Neque pol tendes nauiter. Lucretius quoque de rebus naturalibus tertio, & Sisenna Milesiarum xiii. Quid nunc os tuum scalpis, quid tergiuersaris, nec bene nauiter is, pro recta uia.

Nauci quid

Nullus

¶ Nauci ꝑ nihili te duco, est autem fabæ granum cũ se aperit.

¶ Nullus aduerbium est & nomen, nemo autem nomen, ad uerbiũ hoc exẽplo dabis, Terentius, Nullus, inqt, dixeris, ꝑ non.

Nimie melius ꝙ nimis

Nimium

¶ Nimie melius dici quàm nimis, uenit enim ab eo quod est nimius, ut doctus, pictus.

¶ Nimium. Afranius in Emancipato, Cur nimium adpetimus si responderetur nemini nimium, bene est. Nimium quantũ. Terentius in Phormione, ubi Celsus pro nimium, uti minime quantum, incredibile quantum, licet quidam sic legant, inquit, ut nimium seruus dicat, quantum uero senex, sed sequentia intelligantur.

Noctu diuq;

¶ Noctu diuq;. Salustius historiarum secũdo, Noctu diuq; stationes & uigilias temptare. at uero Titinius in Baratro, Noctu diuq; ait. Næuius in Acontizomeno, Sulpitii noctu interfecit.

Nudiustertius decimus.

¶ Nudiustertius, Cæcilius in Hymnide. Cicero uero Philipp. nudiustertius decimus Afranius in Emancip. Nudiustertius tute aduenisti, significat autẽ nũc est dies tertius. Itẽ nudiusquartus.

Massilia

Angulus gallicus

¶ Nocte. M. Cato dierum dictarum de Consu. suo. Postquam Massiliam præterimus, inde omnem classem uentus auster lenis fert, mare uelis florere uideres ultra angulum gallicum, ut illic memini, at quæras cum nomen deferimus, inde noctu aura profecti sumus.

Tironis Tullij Pandectæ

¶ Nouissime. Tiro in Pandecte nõ recte ait dici, adiicitq; quod sua cæperit ætate id aduerbium, ubi Fl. Caper de latinitate, Miror, inquit, id dixisse Tironem, cum Val. Antias libro secundo, Mater cum nouissime ægrotasset, inquit, uouisse fertur. Idem

xxii. Quod nouissime nobiscum fœdus fecissent.

¶ Nocte uagari non noctu. Sisenna Milesiarum xiii.

¶ Nimio pro nimis. Næuius in Agitatoria, Nimio arte colligo, cur re inquæsita colligor. Plautus in Bacchidibus, Nimio dociliter nimis. Næuius in Tarentilla, Nunquam quisquam amico amanti, amica nimis fiet fidelis, nec nimis erit morigera nota quisque. Idem in Corollaria, Nimis homo formidulosus est. Idem in Figulo, Nimis auarus.

Ciceronis commentarium de uirtutibus.

¶ Nequaq̃. Cicero de senectute, Est illud quidem Læli aliquid, sed nequaq̃ tibi concedendum fuit.

¶ Neutiq̃. Cicero de senectute, Mihi quomodo neutiq̃ probari potuit tam flagitiosa & tam perdita libido. Idem in commentario de uirtutibus, Illud neutiq̃ probantes.

Gn. Marius Censorinus.

¶ Necessario. M. Cato in L. Furium, De multa necessario faciendum fuit. C. Gracchus in rogatione Cn. Marii Censorini, Si uobis probati essent homines adulescentes, tamen necessario uobis tr. mil. ueteres faciundi essent.

Sciscere Scire differunt.

¶ Necessum. M. Cato dierum dictarum de Cõsu. suo. Eas res non posse sustineri nisi eo præsidia magna frumentumq; ✠ nam ita dicunt palam necesse esse obturata ✠ positio sermonis necessum. Afranius in Vopisco, Præfestinamus quæ sit causa sciscere, quod sit necessum scire, præsertim in bre ✠ nimen portusque tenebunt Ausonios olim.

Occulto

¶ Occultò ut falso. Afranius in Repudiato, Age curre cursim ad Numisium occulto.

Statilius Max. arguitur.

¶ Ostiatim, uicatim. Cicero, Quod Statilius Maximus notat nesciens, qa ut continuo statim est continuatim frequentatiuũ.

¶ Obuiam pro obuius. Salustius historiarum secundo, Vbi Asper ait uetuste obuiam fuere, aduerbio maluit uti q̃ nomine. Sisenna Milesiarum xiii. Obuiam uenit. M. Cato dierum dictarum de consu. suo. Mihi atque classi obuiam fiunt. Plautus in Bacchidibus, Oho oportune mihi est obuiam.

Nihilo secius Nihilo minus Nihilodeterius græce.

Οὐδὲν ἧττον, nihilosecius, nihilo deterius, nihilominus.

D. Hadriani sermones.

¶ Obiter. Diuus Hadrianus sermonum primo quærit, an latinum sit, Quãquam, inquit, apud Laberium hæc uox esse dicatur, & cum Scaurus latinum esse neget, addit quod ueteres eadem soliti sint dicere, non addentes uia, ut sit κατ' ἔλλειψιν, ut Plautus, inquit, eadem bibes, eadem tibi dedero sauium, quan-

quam Diuus Augustus reprehendens T. Claudium ita loquitur, scribis enim per uiam ἀντὶ τοῦ obiter. Diuus Hadrianus tametsi, inquit, Augustus non pereruditus homo fuerit, uti dudum diximus, usu potius quàm lectione protulit rationem penitus inuisere de ❀ coniunctio praepositionum, quem adaeque sub titulo ἀφορμῶν dedimus ❀ paueretur.

¶ Odiose. Plautus in Bacchidibus odiose facis care uero.

¶ Opulenter. Plautus in caeco aut in praedonibus, spectaui ludos magnifice atque opulenter.

¶ Oppido pro uero aut statim. Plautus in Bacchidibus, Reddidi aurum omne oppido. *Oppido pro uero aut statim.*

¶ Officiose. Afranius in Repudiato, Te istuc facere officiose scio. M. Scaurus de pecuniis repetundis. M. Brutum ita officiose atque obseruanter ❀ triumphauere.

¶ Primum. Lucretius, Primum animum dico mentem quam saepe uocamus, ubi Velius Longus, primum, inquit, aduerbialiter audiendum est. *Velius Longus*

¶ Primiter. Pomponius in Maccis, Geminis prioribus, bono animo es eripis primiter.

¶ Prima pro primo. Terentius in Adelphis. In prima fabula ubi Helenius Acron, pro in primo, & Maro, Vidimus obscuris primam sub uallibus urbem.

¶ Prius pro melius, utilius, antiquius. Terentius in Eunucho, Nihil prius neque fortius, nisi Helenium Acronem errasse dicendum est, qui prius non sic intellexit, non fortius, idest gloriosius, quanquam iuxta sit summa egregiam excellentemque esse, laude uirtutis. Itaque Plautus in Bacchidibus. Fortasse iam opus est immo etiam prius. *Prius pro melius*

¶ Primus pro imprimis, uti Maro, Troiae qui primus ab oris. ubi Terentius Scaurus commentariis in artem poeticam libro decimo, Non quia ante omnes, inquit, sed ante quem nemo est, & addit, quo genere plures primi accipi possunt. *Primus pro imprimis.*

¶ Plenius. Naeuius in Agitatoria, Ego semper pluris feci, potioremque habui multo quàm pecuniam.

¶ Perinde pro proinde. Plautus in Sticho, Vt perinde homini res parata est, perinde amicis utitur.

¶ Penitus pro ualde. Maro nono, Penitus modo non ge-

Acontizomenos fabula. nus omne perosos fœmineum.

¶ Prime. Næuius in Acontizomeno. Acontizomenus fabula est prime proba.

¶ Protinus trium temporum significationem capit, instantis, ut Maro tertio Aeneidos, Protinus aërias phæacum abscondimus arces. præteriti, ut idem eodem libro, Cum protinus utraq; tellus una foret. futuri, ut Terentius in Phormione, Aliquid cõ uasissem, atque hinc me coniicerem protinus in pedes.

Perduellio qui Perduellionis causam dicere quid. ¶ Per pro. perquam ualde, ut perduellionem perq̃duellio, & plus q̃ hostis, ut Rabirius, Qui perduellionem fecisse dicebatur, idest, contra Remp. sensisse, quod iudicii genus Sacer in eadem Oratione M. Tullii ab Horatio sumptũ ait; dictumq; quod per tempus belli sit factũ, cũ is in sororẽ suã gladio usus esset.

Sacer orationes Ciceronis interpretatus est.

¶ Prorsus. Salustius in Catilina, Prorsus in facie uultuque uecordia inerat. Cicero Tusculanarum ii, Nõ ultro appetẽdus, sed subeundus excipiendus dolor est, ita prorsus existimo.

Alterum tantum. ¶ Plure. Plautus in cæco aut in prædonibus, Plure altero tanto, quanto eius fundus est uelim. Cicero quoq; plure uenit Lucilius, plure foras uendunt, quod pro minore emptum antique.

¶ Prorsum. Plautus in cæco aut in prædonibns, Ita sunt prædones, prorsum parcunt nemini. M. Cato in L. Furium de multa, prorsum quodcunq; uidebat fecisse, neq; quenq̃ obseruauisse.

¶ Plurimum. Terentius in Phormione, Ibi plurimum est, ubi Celsus, nunc aduerbium est pro ibi, Sæpe ibi frequenter est. Cicero pro Sexto Roscio, A me id contenderunt, qui apud me & amicitia & dignitate plurimum possunt.

Probus grammaticus de inæqualitate consuetudinis. ¶ Parcissime. Probus de inæqualitate consuetudinis quæritur an quibus extulerit, quod & ipsum credo nõ parcissime factũ.

¶ Præfascini. Titinius in Sentina, Paula mea amabo, pol tu ad laudem addito, præfiscini ne puella fascinetur.

Præfiscini quid Præfiscine ¶ Præfiscine. Afranius in Consobrinis, Scis habitum ita ut nunc obtinet præfiscine per e non per i.

¶ Placate. Cicero, ut Maximus quoque notat, placate & moderate feramus.

¶ Peregri autem cum in loco est. Platus in Persa, Quis herus peregri est. Næuius in Tarentilla, Primum ad uirtutem ut redactis, abeatis ab ignauia domo præsens patriam, ut colatis potius quàm peregri probro.

¶ Peregre cum abit quis, dicimus in locum, ut Titinius in Tibicina, Vt hic legatus abit peregre publice. Plautus quoque in prædonibus aut in cæco in peregre est. Idem in Bacchidibus, Cœnam peregre aduenienti, peregre pro peregri, Næuius in Tarentilla, Vbi isti duo adulescentes habent, qui hic ante parta patria peregre prodigunt.

¶ Porro. M. Cato dierum dictarum de Consu. suo, Inde pergo porro ire Turtam. Idem supra, Itaque porro in Turtam proficiscor seruatum illos, pro longius, Afranius iu Vopisco, Porro passuros scio.

¶ Porro pro in futurum. M. Cato in eodem, Me sollicitum atque excitum habitum esse, atque porro fore, Afranius in Emancipato, Post narrauero, nunc est distentus animus, ut negotiis, porro autem propero.

¶ Pudenter, ut Cicero, etiam Maximus notat, tum Afranius in Emancipato, Malo pudenter metientem.

¶ Perdite pro ualde. Eam amare cœpit perdite nā ita Aruntius Celsus, & addit, antiqui enim dicebant ardere pro amare.

¶ Propere produci debet ut abunde honeste, quod an possit esse rationis uix specto, quoniā nec abūde, ut nec ꝑpere putant quidam dici debere, quamuis Maro sexto propere dixerit pro properanter, & abunde pro abundanter, abundans enim abundanter facit, ut ꝑperans ꝑperanter, elegans eleganter, prudēs prudēter. honestus autē honeste ut doctus docte, pius pie, castus caste.

¶ Perplexim. Plautus in Sticho, Vtrum ego perplexim lacessam orationem.

¶ Publicitus. Idem in eadem, Nonne hoc pollicitus, ubi Celsus & claritus, inquit, dicunt, nos publice clareque dicimus. Titinius in Sentina, Statui statuam publicitus. Terentius quoque in Phormione, sed & Plautus in Bacchidibus, In æde Dianæ publicitus aurum seruant. Idem in Amphitryone, Ita peregre adueniens publicitus hospitio.

¶ Pedetentim. Lucilius, Pedetentim hunc resalutē. Tullius Tusculanarum secundo, Pedetentim ac sedato nisu. Cato dierū dictarum de Consu. suo. Eam ego uim pedetentim temptabam.

¶ Piger pigre, pulcher pulchre, celer nescio an celere produci possit, nisi forte illud dicat Terentius, celere consilium, ut non sit aduerbium, sed nomen.

¶ Pauxillo prius. Afranius in Repudiato, Pauxillo prius me conuenit.

¶ Pariter pro pariliter, Cicero ut Maximus notat; similiter & Maro undecimo, ubi Celsus pro equaliter. Idem Georgicorũ. Pariter frumenta sequentur, & pariter puero donisq; mouetur.

¶ Posterius. Terentius in Adelphis, Posterius nolo in illum grauius dicere. Item idem, Ita quod te posterius purges, hanc iniuriam mihi nollem factam esse.

¶ Pone uersus. M. Cato dierum dictarum de Consu. suo. Nostros pone uersus hosteis esse ab dextera parte. Item idem, Postq̃ auspicaui atq; exercitum adduxi pone castra hostiũ ❀ uilla est patrui, hic age est ubi stas pone uersum illac mare est.

¶ Perdite. Afranius in Vopisco, Quia scit me illá amare ꝑdite.

¶ Paulo prius. Afranius in Emancipato, Paulo prius hinc abiit nos pauloante dicimus.

¶ Procul. Salustius historiarum secundo, Nam procul & diuersis ex regionibus, ubi Asper, Ergo procul è loco est.

¶ Prope iuxta. Plautus in Persa, Prope me hic nescio qui loquitur.

¶ Proxime. Cicero de senectute. Sophocles ad summam senectutem tragœdias fecit, quem cum a re familiari ut desipienté remouissent, filiis eius arguentibus tam senex οἰδίπουν ἐπὶ κολωνῷ, quam proxime scripserat recitasset, liberatus est. Idem in eadem, Et mihi ad sapientis uitam ꝓxime uidentur accedere, immigrauit in alienum.

¶ Perendie quasi perempta die, quod notauerunt grammatici, quia cum de futuro dicimus diem, nouissimo loco dicemus nó ut die quarto.

¶ Principio. Tullius Tusculanarum secundo. C. Marius Rusticanus uir, cum secaretur principio uetuit se alligari, & Maro, Principio arboribus uaria est natura creandis.

Primo pedatu. Alteras pro alias. Charisii patria Pedibus.

¶ Primo pedatu. Cato Senex, In his duobus bellis alteras stipendio agrique parte multati, alteras oppidum ui captum, alteras primo pedatu & secundo, ut Maximus notat, hodieque nostri per Campaniam sic loquuntur.

¶ Pedibus aduerbialiter. Cicero de senectute, Ingressus iter pedibus, & ad Salustium, Pedibus in sententiam.

¶ Quippiam, Næuius in Tarentilla. Nam quippiam.

¶ Quanq̃

¶ Quaq. Salustius, Tametsi haud quaquam par gloria sequitur scriptorem & auctorem rerum, Pomponius quaquam negas nuptam.

¶ Quo procul. Quo te Mæri pedes, an quo uia ducit in urbẽ, aut cui rei ut dicas quo prope est ut eadem gratia. Titinius in Setina locutus esse uideatur de ædis anima, quo auolauit gallus gallinaceus non ex qua, nec è quo reddit.

¶ Quot poteris, Terent. in Eunucho, Munus nostrum ornato uerbis quod poteris, ubi Helenius Acron ꝑ inquantũ poteris.

¶ Quanti cum interrogamus nec emimus, quantum cum emptã rem quærimus, atqui Cato in primo in Furium de multa, de caro emptis, o quanti ille agros, inquit, emit qua aquam duceret. Næuius in Tarẽtilla, Quæ ego in theatro hic meis probaui plausibus, ea non audere quenquam regem rumpere, quanto libertatem hanc hic superat seruitus absolute. Quanto. Cato de Consuo, Videto quanto secus ego fecerim.

¶ Quammaxime. Cicero secundo Tusculanarum, In studio cursores exclamant quammaxime possunt, faciunt idem cum exercentur athletæ.

¶ Quam diluculo. Afranius in Emancipato, Nudiustertius tute aduenisti quamdiluculo.

¶ Rumore primo. Salustius historiarum, ubi Asper, non est inquit, nomen sed aduerbium, ut illud, Obstupuit primo aspectu Sidonia Dido. *Asper Salustij interpres*

¶ Recens, Asper comment. Salustii historiarũ i. nũc aduerbiũ nunc nomen id esse dicit recens scrip. potest enim esse tẽporis.

¶ Rursus negant dici debere sed rursum ut iterum, Maro tamen rursus inueni, nam is in Tarentilla, qua porro confidentia rursus uerbum cum eo ausim facere.

¶ Repentino pro repẽte. Cicero ut Statilius Maximus notat, Afranius in Emancipato, Vt sint repentino apparandæ nuptiæ. Idem in Vopisco, Vbi repentino huius cum simile accidit.

¶ Raro Cicero pro rare, ut idẽ Maximus notat Catonẽ quoq; ita locutum. sed & Plautus in Rudente, Verum rare capitur.

¶ Rarissime ut manifestissime, quoniam quotienscunq; comparatiuo gradu sunt aduerbia, in e literam exeunt. Cicero tamen ad Atticum sexto, Vbi tutissimo, inquit, essent.

¶ Rarenter. Cicero, ut idem Maximus notat pro raro.

¶ Rite. Afranius in Emancipato, Idem es qui semper, idq; ut rite intelligas te facere.

¶ Sæpe per tempus recte dicimus, aliquotiens autẽ per ꝑsonã, itaq; sæpe fuga Danai Troia uoluere relicta moliri, ꝑ aliquotiẽs accipere debemus. Sæpius Maro Georgicorũ i. Sæpius è tectis penetralibus extulit oua, Augustũ formica terens iter.

Satis quot significat

¶ Satis diuerse accipitur, ἀντὶ τοῦ par. Lucilius Satyrarum. Cui si cum iure populus uix totus satisfit. Teren. in Adelphis, Satis mihi habeã supplicii, dũ illos ulciscor modo. Item satis ꝑ accusatiuum est. Cælius historiarũ primo. Commodũ est satis ui detur, nec enim ꝑ sufficienti, inqt Paulus, accipi debet, sed ꝑ pari & æquo. Itẽ satis ꝑ intente, Cato dierũ dictarũ de Con. suo. Iã apud uallũ nostri satis agebant, Teren. in Heautontimorumeno, Et si suarũ rerũ satis agitat, tamẽ hæc bene & pudice eductam.

Paulus historiarum Cœly interpres.

Statilius Maximus de singularibus apud Ciceronẽ positis.

¶ Stomachose. Cicero, ut Statilius Maximus de singularibus, apud eum quanquam positis notat.

Sane pro ualde.

¶ Sane pro ualde. Cicero in Verrem actione secunda, Interea sane perturbatus & ipse, & eius amici & consiliarii moleste ferre cœperunt.

¶ Sincere. Terentius in Eunucho, Si istud crederem sincere dici, quiduis possem perpeti, quidam tamen nomen putant esse neutri generis.

¶ Sempiterno, Cato dierum dictarum de consu. suo. Ego mihi monimenta sempiterno posui quæ cæpi.

¶ Surde, Afranius in Vopisco. Amentes quibus animi nõ sunt integri, surde audiunt.

Sic pro ita

¶ Sic pro ita. Terentius in Eunucho, Immo sic homo est per paucorum hominum, idest, πάνυ παύρων ἀνθρώπων.

¶ Seminatim. Titinius in cæco. Ita seminatim fugi atq; effugi patrem.

¶ Sũmatim. Afran. in Emancip. Ne tu summatim ratio putes.

¶ Si qua pro siquo, aliquo modo, ut si qua fata sinãt, quod ita quidam etiã in illo legerunt, Anthea siqua iactatũ uẽto uideat phrygiasq; biremes. aliud autẽ est in illo, Si qua fata aspera rũpas Tu Marcellus eris, quanq̃ & hic si quo modo sit audiendum.

¶ Salutariter. Cicero, ut idem Maximus notat quasi salubriter.

¶ Sedulo. Helenius Acron in Adelphis Terentii, ut falso, inqt & consulto ✿ nec hic non est sine dolo, usque à

pueris curaui ambos sedulo, quanquam si & sine dolo per se tamen sedulo sic utiq; est ut falso.

¶ Sedulum. Plautus in cæco aut in prædonibus, Velim te arbi trari factũ, R. sedulũ est, submouētur hostes, remouētur lapides.

¶ Secius tarditatem facientis indicat, serius temporis. Maro v. Currit iter tutum non secius æquore classis, & in Georg. iii. Interea toto non secius aere ningit.

¶ Strenue. Plautus in cæco aut in prædonibus, Si non strenue fatetur ubi sita sunt, membra exsecemus serra. Idem in Bacchi dibus, conuerrite scopis, agite strenue.

¶ Seorsum. Cato Senex, Suapte natio sua separata seorsum.

¶ Seorsus. Afranius in Emancipato, Principium hoc oro in ani mo ut sic tuo strauas, officiis cogi, ut abs te seorsus sentiam de uxoria re.

¶ Singularie p singulariter quasi unice, Cic. ut Maximus notat.

¶ Stirpitus. Cicero, quod apud eundem Maximus semel positum notat, ut inquit, funditus, radicitus.

¶ Spōte nomē qdē est aptoton, & eo qđ C. Cotta, Cn. Veterio lib. i. Hic cum optimus tu de tua sponte hic cum religione.

¶ Secius pro minus. Afranius in Repudiato. Perdit ingens im becillitas tuam æquo secius me colligant ceciderit.

¶ Sequius. Idem in eodem, Sin id quod non spero ratio talis sequius ciciderit.

¶ Statim. Accius in Didascalion ix. Vectigalia legerant uestra, & seruantur statim pro statute & ordinate.

¶ Subinde. Nepos de inlustribus uiris secũdo, sed & Brutus & Cælius frequenter eo usi sunt.

¶ Secus pro post, Sempronius Asellio historiarũ xiiii. Ne pos sent aut stationes facere hoc secus, idest, non multo post. *Sempronius Asellio.*

¶ Secundo, Cato senex, ut Maximus notat.

¶ Sedate. Cicero Tusculanarum secundo, Exclamabis ut mu lier nec constanter & sedate feres.

¶ Secus pro aliter. Næuius in Agitatoria. Secus si unquam quicquam feci, carnificem cedo. & Plautus in cæco, Nihil feci secus quàm me decet. Cato de consu. suo, Secus ætatem agerem quàm illi egissent.

¶ Serio pro uere. Næuius in Tarentilla, Vereor serio. Plautus in Bacchidibus, iocon' an serio

Sarcte pro integre, Sarcire enim est integrũ facere, hinc sarcta tecta uti sint, opera publica publice locantur. ※

Porphyrio grãmaticus. Porphyrio ex Verrio & Festo in Auguralibus, inquit, libris, ita est sane sarcteque.

Verrius Secreto. Afranius in Emancipato. Idcirco hæc agere tecum secreto instití.

Secreta pro sola an secreto, ut siqua ꝓ siquo, Maro Aeneidos quarto, Tum secreta pyram tecto interiore locaui.

Tuatim Tuatim. Plautus in Amphitryone, ubi Sisenna ut nostratim, significat autem tuo more.

Tetre. Cato Senex, Tetre ætatem.

Tractim Sisenna Plauti interpres Virg. posterior. Tractim. Plautus in Amphitryone, ubi Sisenna pro lente, inqt, non ut Maro ※ Tractimq; susurrant, inquit.

Temere pro facile. Temere pro facile, Plautus in Bacchidibus, Rapidus fluuius est hic ※ temere transiri potest. Cato de Consu. suo, Temere hostes fieri, temere fieri nunc possent.

Tertio. Maro, Tertio sed postquam maiore hastilia nisu, Adgredior.

Tuto. Maro xi. Quæ tuto tibi magna uolunt, ubi Aruntius Celsus, non est, inquit, ut falso & raro. hæc enim latina sunt.

Toleranter. Cicero Tusculanarum secundo, Idem morbos tolleranter atque humane ferunt. Item alio loco eodem libro. Possumúsne non contemnere dolorem, cum ipsum Herculem tam intolleranter dolere uideam.

Temere pro negligenter, Maro nono, Haud temere est, uisum conclamat ab agmine Volscens.

Tertium Tertium. M. Cato de Consu suo. Id ego primo minus animaduerti, eniunt uiterum atque tertium tumultuosius.

Timidius. Idem in eodem Cato, Cẽsores q post hac fiant, formidolosius, atque segnius atq; timidius pro Rep. nitentur.

Tumultuose. Afranius in Vopisco, Tumultuose & cunctis copiis.

Validissime. D. Adrianus orationũ xii. A uobis P. C. peto, & impetratum ualidissime cupio, ut proxime imaginẽ Augusti argenteum potius clupeum sicut Augusto ponatis.

Clupeum pro imagine. Vna locum, simulum spacium designat. Recte itaque dicimus, simul consules fuerunt, una ambulabant.

Vniter contra grammaticorum, inquit, obseruationem, qui

negant oportere nomina us syllaba terminata, in r aduerbialiter flecti libro.

¶ Vtinam, ut te quidem tumultus omnes dii deæque, ubi Aruntius Celsus pro utinam, Terentius in Phormione.

¶ Vsqquaque, quasi si diceret longe lateq;. M. Cato dierum dictarum de Consu. suo. Omnia plena simul hostium, copiæ magnæ contra me sedebant, usqquaq; lacessebamur, quod manifestius idẽ ita dixerit, Interea ad socios nostros sedulo dispertierã alio frumẽtum, alio legatos, alio literas, alio præsidiũ usqquaq;.

¶ Vnice. Plautus in Bacchidibus, Immo unice unum plurimique pendit.

¶ Vsquequaq;. Plautus in Bacchidibus, Chrysalus mihi usque quaq; loquitur, nec recte pater. C. Gracchus uti lex Papiria accipiatur, usquequaq; curauit. Fronto, ad manum inuicem adest etiam usquequaq; tibi natura, situs, lepos, & uenustas.

¶ Vicinie huic uiciniæ, Terentius in Hecyra, ubi Celsus aduerbialiter, inquit, ut domi militiæque. Plautus in Bacchidibus, Proximæ uiciniæ.

¶ Vnciatim. Teren. in Phormione, Quod ille unciatim uix de dimenso suo suum defraudans genium comparsit miser.

¶ Vtero pro in uterum. Sisenna Milesiarum decimotertio, Vt eum penitus utero suo recepit.

¶ Vesperi. Plautus in Pœnulo, Importuna uis uenit uesperi.

¶ Vtpote. Lucilius tertio, Plautus uero in pœnulo, Et pro uerbo posuit, non enim pote ꝗ questus fieri nisi sumptus sequatur scio. Afranius in Vopisco, Quasi uerbum fecerim de isto utpote.

¶ Vespera. Salustius historiarum secundo, Et cur. Cæsar ad Frontonem ii. uespera fatigatus luce dormitans. Fronto uero ad Antonium v. At enim uesperi in triduum mittam.

¶ Vtribi. Næuius in Tarentilla, Vtribi cœnaturi estis, hiccine, an in triclinio.

¶ Vt q̃maxime significem. Tullius Tusculanarũ secũdo, Nihil enim habet natura præstantius, nihil quod magis expetat q̃ honestatẽ, q̃ decus, his ergo pluribus nominibus unã rem declarari uolo, sed utar ut q̃maxime significem pluribus.

¶ Vicissim. Cato de Con. suo. Qui maximus uicibus, inqt, ac uicissim, & Cicero de Senect. Vicissim umbris aquisue refrigerari.

Vsquequaq;
Lex papiria
Vicinie
Vnciatim
Pote uerbum pro potest.
Vespera aduerbialiter
Vesperi
In triduum.
Vtribi
Triclinium

¶ Vitiosius. Cicero de Senectute, Cælius uitiosius illud ait de senectute.

de sen.

¶ Viritim. Cicero de senect. Sp. Carbilio, C. Flaminio. Tr. Pl. quoad potuit Fl. maximus restitit agrum Picentem & Galli, cum uiritim contra Senatus auctoritatem diuidenti.

¶ Vniuerse. Cicero pro Scauro.

Vtrinde

¶ Vtrinde. Cato pro Hispanis, De frumento utrobi bona, utrobi mala, gratia capiatur utrinde iram, utrinde factiones tibi pares.

¶ Vnde pro è quo loco. Plautus in Rudente, Vnde nos hostias agere uoluisti.

Caluus in Vatinium

¶ Vehementissime pro fortissime & uere. Caluus in Vatiniũ, Vehementissime probare.

Cæpio contra Scaurum.

Cæpio in Scaurum lege uaria

¶ Vehementer. Cæpio in M. Aemilium Scaurum lege uaria Quia Albius uir bonus est & uehementer idoneus.

Albius

Comminianus grammaticus.

DE CONIVNCTIONE.

ut ait Comminianus.

Coniunctio q̃d.

CONIVNCTIO est pars orationis nectens ordinánsque sententiam. Coniunctioni accidunt, Figura, Ordo, Potestas. Figura est qua appellatur aut Simplex, ut quidem, aut Composita, ut equidem. Ordo est quo apparet, aut præponi tantum possit, ut &, aut supponi, ut q;. Potestas coniunctionum in quinque species diuiditur, sunt enim copulatiuæ, disiunctiuæ, expletiuæ, causales, rationales. Copulatiuæ, &, que, at, ast, ac, atq;. Disiunctiuæ, aut, ue, uel, ne, nec, neq;. Expletiuæ, quidem, equidem, q̃q̃, autem, tamen, porro. Causales, αἰτιολογικοί si, & si, tam & si, siquidem, quando, quãdoquidem, quin, quinetiam, sin, seu, siue, nan, nanq;, ne, enim, nisisi, nenisi. Præterea rationales, quamobrem, præsertim, item, itemq;, enim, enimuero, q̃a, quapropter, quippe, quoniamquidem, ergo, ideo, scilicet, præterea.

Et

Que

Palæmon grammaticus.

Principales coniũctiones

¶ PALAEMON autẽ ita definit, Coniunctionũ quædã sunt principales, aliæ subsequentes, aliæ mediæ, quibus utralibet parte positis, sine uitio coniungatur oratio.

Sed præpositiuũ coniũctio

Anastrophe.

¶ Principalis igitur est coniunctio sed, ut, Sed te q̃ uiuũ casus age fare uicissim, ut ait Virg. Ille enim ordo ubi postponitur poeticus est per ἀναστροφὴν factus, Ipsa sed insomnis inhumati ue-

nit imago coniugis, sed ipsa subsequens est, quæ media est etiã.

Habet etiam figuras coniunctiones quæ sunt aut simplices, aut compositæ, Simplices ut nam, Compositæ ut nanq;. *Coniũctionum figuræ.*

Cum est igitur de figura & ordine dictum, inspiciamus nũc quæ sint potestates, & sunt hæ, q;, &, porrò, quidem. Causales hæ, quoq;, itaq;, etiam, ac, item, autem, uero, nam, enim, quia, quoniam, eo, ideo, quod, idcirco, propterea, causa, gratia, ergò. Hæ enim ubi causa redditur rerum, cõiungere rationem solent, ut ita, non dedit quoniam non habuit. Ratiocinatiuæ hæ συλλογιστικοὶ, quare, quapropter, igitur, ergo, itaque, quandò graui accentu, quatenus, quoniam, ideoq;, quoniamquidem, quandoquidem, siquidem. dictæ sunt autẽ ratiocinatiuæ, quod quamque rem præpositam ratione confirmant in hunc modum, lucet, igitur dies est, nam hic coniunxi trationem, lucem ideo esse quod sit dies, seu diem ideo esse quod sit lux. Dubitandi sunt hæ, ἀπορηματικοὶ, siquidem, siue, seu, nisi. Disiungẽdi sunt hę, διαζευκτικοὶ, ue, uel, an, ne, aut, neq;, neu, nec, neue. Admonendi atq;. Petendi, sed, uerum, quas quidam inter causales posuerunt, hoc modo peccauit sed rogat, læsit, uerum & profuit. Relatiuæ ad aliquid, ut Plinius ait, siue comparatiuæ hæ, magis potius, immo, in hunc modum, hic eat, immo ille aut potius ille, ait Plinius habere potestatem comparandi tanq̃, sed hæc aduerbia uidentur magis similitudinis, ut tanq̃ bonus amicus, & tã ille q̃ hic, sane eo habent comparandi potestatem q̃ ubi dicitur ante, quod & melius q̃ subiiciendi, quas Palæmon expletiuas ait, hæ, equidem, enimuero. Repletiuæ, ἀναπληρωματικοὶ saltem, tamen, tandem ne, adeo. Inlatiuæ, quanq̃, q̃uis, etsi tam&si. Infinitiuæ, dũ, quanq̃, anteq̃, quatenus, ut cum, ὅταν ὡς συμβαίνει alii di cum ut, sit, quo tẽpore, per hoc & aduerbiũ potest esse temporis. Optatiuæ, utinam, utne, uelim. Subiunctiuæ, cum, si, & quæ ab eo compositæ sunt, tametsi, anteq̃, donec, q̃uis, dummodo, licet, postq̃, dum cum pro donec accipitur, aut pro dummodo, nec te moueat si quædã esse aduerbia & cõiugatiões cognoueris.

Superest ut dicamus, quæ coniunctio cui qualitati iungatur. Cũ iungitur modo finitiuis, modo subiũctiuis, ut cum dico, cũ dicebam. item cæteris finitiuis temporibus, sed interest utrum finitiuis an subiũctiuis iũgatur. finitiuis enim iungitur, quotiẽs ad id tempus quo agebã refertur, cum declamo uenit, idest ipso

tempore quo declamo, cum declamabam, ut apud Virgilium, Cum uenit auleis iam se regina superbis, Aurea composuit sponda, idest, tempore ipso quo ueniebat, & apud Ciceronem, Tantum profeci, cum te a consulatu reppuli, proficiscitur quoq; & futuro iungitur finitiuorum, ut apud Virgilium, Cum dabit amplexus, atque oscula dulcia figet, sic & Cicero, An cum bello uastabitur Italia, uexabuntur urbes, tecta ardebunt, tunc te non existimas, significat enim illo tempore se inuidia conflagaturum quo uastabitur Italia & tecta ardebunt, hoc pacto iungitur finitiuis, subiunctiuis uero, cum post factum aliquid significat, ut cum uenisset declamaui, significat enim prius uenisse & si sic se cœpisse declamare, ut apud Ciceronem, Homo audacissimus conscientia conuictus reticuisset, patefeci, nam primum Catilina tacuit, & tunc Cicero patefecit.

¶ Si, modo finitiuo, modo subiunctiuo iungitur, ut si uenio, si ueniebam. Item cæteris finitiuis temporibus, sed finitiuis iungitur hoc modo, quotiens res factas significat, ut apud Ciceronem, Si inlustrantur, si erumpunt omnia, mutat Catilina mentẽ. sic quoq; & perfecto iungitur, ut apud Virgilium. Si potuit manes accersere coniugis Orpheus, adfirmat enim potuisse, & apud Ciceronẽ, Qui si hæc non dico, maiora fuerunt in Clodio, quam in Milone. Subiunctiuo uero iungitur quotiens conditionalis & incertus sermo est, ut si facias, si faceret, qui enim sic loquitur, factum interim declarat.

Si conditionalis

¶ Dum iungitur finitiuo, ut dum uenio. Quotiens uero pro eo quod est dummodo ponitur, subiunctiua recipit, ut apud Virgilium, Dum conderet urbem, idest dummodo conderet.

Dum

¶ Dum etiam si alius præponitur sermo declinationis, ad illũ reformatur, ut petebam, ut dum uenires sacrum, sic quoque recipiunt subiunctiua.

Donec

¶ Donec iungitur subiunctiuis, ut donec ueniam.

Num

¶ Num si propositum illi fuerit, aliud uerbum finitiuum recipit subiunctiua, ut interrogaui num dubitaret eo proficisci, ut sit species relatiua, fere enim semper præpositio finitiuo uerbo parti orationis coniunctiuæ, subiungitur species subiunctiua, ut nescio quid dixerit, nescio qd fecerit, nescio quare uenerit, nescio cur dixerit & cætera similiter. Aliter uero finitiua ut apud Terentium, Num aliud me tibi opus est. Item quare

uenisti, cur dixisti, cur fecisti & similia, quoniam non præponitur uerbum. Item q̃uis subiunctiua, ut q̃uis ueneris. item dummodo subiunctiua, ut dummodo uenias. item licet subiunctiua licet uenias. quanq̃ finitiua, ut apud Virgilium, Quanquam animus meminisse horret. Item ut recipit finitiua accentu elatũ, effertur autem quotiens pro eo accipitur quod est quomodo, ut apud Ciceronem, ut substinuit, immo uero ut contempsit, id est quomodo, quotiens uero pro eo quod est ἵνα apud græcos recipit optatiua ut faciam. nonnunquam tamen acuto accentu latum recipit subiunctiua, præpositus ὥσπερ, infinito uerbo more quo supra formari relatiua diximus, ut apud Virgilium, Infandum regina iubes renouare dolorem, Troianas ut opes & lamentabile regnum Eruerint Danai. Item utinã recipit optatiua, ut utinã uenias. itẽ ne acuto accẽtu imperatiua, ut ne fac. quotiens uero graui accẽtu pro eo quod est apud græcos ἵνα μή accipitur, optatiua recipit ut apud Horatiũ, Ne facias quod humidius. nonnunquam autem etiam si acuto accentu efferatur optatiua quoq; recipit, ut ne facias, ne scribas, sed interest inter hoc & illud quod dicimus ne fac, quod autem imperamus, superius suademus. recipit quoq; idipsum acuto accentu elatum finitiua, quotiens ironicos accipimus pro eo quod est apud græcos istius adfirmatio, quod est apud Ciceronem, Ne illi uehementer errant. quotiens uero rei dubiæ, & quasi conditionali aptatur, recipiet & subiunctiua eodem accentu elatum, ut apud Ciceronẽ, Ne tu era cum accusator esses ridiculus si illis temporibus natus esses, hoc est, si esses natus, esses ridiculus. Item postq̃ modo finitiuo, modo subiunctiuo finitum, quotiens iunctam accipitur, ut est apud Virgilium, Postquam res Asiæ Priamique euertere gentem, ut sit postquam uisum, subiunctiuo uero quotiens secernitur, postquã uenisset factum est, & similia. Item anteq̃ modo finitiuus, modo subiunctiuus iungitur, cõtra ac superius iunctum subiunctiuis, ut anteq̃ uenisset dixi, iunctum finitiuis ut apud Virgilium, Ante pudor q̃ te uiolo. Item ni & nisi subiunctiua, ni fecisset & nisi fecisset, quanq̃ apud Ciceronem nonnunquam finitiuis iungitur, tum maxime cum parum dubius sit sensus, ut apud eundem Ciceronem, nisi forte melius est patefacere uobis prouincias quo exire possitis quàm curare, ut etiam illi qui absunt habeant quo uictores re-

uertantur. Itē &si, ut ait Caius Iulius Romanus ἀνακόλουθον est, quotienscunque τῷ & si non redimus tamen, ut Terentii illud ex Hecyra est, Et si ego meis me omnibus scio esse adprime obsequentem, sed non adeo ut facilitas mea corrumpat animū. Ad pro autem Licinius Caluus in Fuscinium, Ambitus ad ita mihi Iouem deosque immortales uelim bene fecisse iudices, ut ego pro certo habeo si paruuli. At coniunctionem, ad uero præpositionē euphonoteron tamen est, ut hic per d scribatur ne subsequens t literam duriorem suique similem sonum literæ amplexa dictum, faciat immitius. An pro cum. Maro Bucolicon, An mihi cantando uictus non redderet ille, Quem mea carminibus meruisset fistula caprum. nisi ut de distinctionibus diximus ὑπακουόμενον sit an ne cum uideatur, sed Martius Salutaris uir perfectissimus pro ergo rectius sensit. ἀσύνδετον quoque fit cum pluralis numerus singulari iungitur. atq; pro &, Terentius in Adelphis, Atque ex me hic natus non est, sed ex fratre, ubi Acron argute, inquit, nam per hanc cōiunctionem transitum fecit ad narrationem. Cn. Næuius in Agitatoria, sed & in Tarentilla. Plautus in Bacchidibus, Quæ sodalem atque me exercitus habet. Cato dierum dictarum de Consuo. Atque quanq̄ multa noua miracula fecere inimici mei, tamen nequeo desinere mirari eorū audaciam atq; confidentiam.

Anacoluthon quid

Ad pro autem.

Aurium iudicio quantum tribuebant antiqui

Martius Salutaris uir perfectissimus

Asyntheton qd

Atq; pro &

Ast uariā uim contulit uocibus

Glossæ antiquitatum.

¶ Ast apud antiquos uariam uim contulit uocibus pro atq;, pro ac, pro ergo, pro sed, pro tamen pro tum, pro cum, ut in glossis antiquitatum legimus scriptum. Sunt & aliæ plurimæ cōiunctiones pro aliis apud ueteres auctores interpositæ, de quibus plenius C. Iulius Romanus libro ἀφορμῶν sub titulo de coniunctione disseruit.

DE PRAEPOSITIONE.
ut ait Comminianus.

Comminianus grammaticus.

Præpositio qd

PRAEPOSITIO est pars orationis, quæ præposita alii parti oratiōis significationē eius immutat aut simplicem seruat, ut scribo subscribo, scribo rescribo. Pręposition es aut casibus seruiūt aut loquelis, quæ casibus seruiūt, apud penes, ut apud uos, penes te. loquelis ut con di re se, ut cōgredior diduco refero secedo. cæteræ præpositiones aduerbiis sic coherēt, ut ca

fibus, ut perfer huc,admoue ad urbem. Quæ cafibus feruiunt, aut accufatiuum habent aut ablatiuum,aut utrumq;,& funt accufatiui cafus ad,ad domum, ad fines. apud, apud Maronem. ante,ante hoftium,ante tribunal. aduerfum, aduerfum hoftem. am,am fegetes.contra,contra capitolium, contra hofté. circum, circum montem.circiter,circiter ducentos.citra, citra gratiam,citra mótem.circa,circa forum.cis,cis padum,cis alpes.extra,extra urbem.erga,erga parentes.in, in Pifonem.inter, inter querelas, inter te.infra,infra collem.intra,intra Kalédas, intra mœnia.iuxta,iuxta ædem.ob,ob merita,ob caufam,ob iter.per, per uias, per medium.præter,præter malos.propter, propter illum. poft, poft annum.prope,prope urbem.pone,pone litus,pone me.penes,penes hoftem.fubter,fubter mare.fupra, fupra ilium, fupra fortunam.fubtus, fubtus lectum. fecundum, fecundum mare. trans, trans Tyberim. ultra, ultra terminum, ultra fines. ufq;, ufque Romam.

¶ Item ablatiui cafus,A,à propinquis.ab,ab homine.abs,abfq; nobis,abs te.cum,cum fociis & cum patre.coram,coram amicis, coram multis.clam,clam patre.de,de ciuitate,de foro.ex,ex prouincia.pro,pro patre,pro Rep.præ,præ metu,præ dolore.palam, palam omnibus.fine,fine domino.tenus,tenus rupe.

¶ Item utriufq; cafus. In, in ius eo,in iure fto.fub,fub monté ueni,fub monte moror.fuper,fuper arma,fuper armis, ut Maro,Stratoq; fuper difcumbitur oftro.fubter,fubter mare, fubter mari.fuper,fuper Hectore,fuper Priamo,hoc eft de Priamo.

¶ De Præpofitionibus,Palæmon ita definit.

Palæmon grammaticus.

¶ Præpofitiones funt dictæ,ex eo quod præponantur tam cafibus q̃ uerbis. cafibus in accufatiuo tantum & ablatiuo, funt quædam communes utriufque cafus,nonnullæ tam cafui q̃ uerbo præponuntur,aliæ tantum uerbo,quædam tantum cafui,aliæ mutato accentu in aduerbia accedunt,& quidé quæ funt accufatiui cafus.item qnæ ablatiui,fed & utriufque fuperioribus explanantur,nunc quæ fint uerborum propria exponamus.

¶ Et funt uerborum propriæ hæ. di diducere,dis difpargere,co coemere, con conuertere, re reuocare,fe feponere, as afpellere. Sunt etiam ex uniuerfis quæ & cafui & uerbo præponuntur, ut accedo,amoueo ab arce,antecedo.contra,contra illum, con-

tradico.circũ,circũ oppidũ,circumeo.de,de illo,decipio.e,e cœlo educo.ex,ex alto,excipio.in,in Pisonem,inuado.inter,inter illũ interdico.ob,ob illũ,obeo,obiicio.præ,præ uiribus, prædico.pro pro illo,promitto.præter,præter filium,prætereo.per,per flumen, perago.sub,sub illum,subeo.super,super lectum, supergredior. trans,trans flumen transeo.

¶ Eædẽ præpositiones & aduerbio & participio præponuntur. aduerbio quidem ita, adprime, impudenter. participio uero ita,inscriptus,descriptus.pronomini etiam ita,ad illum, pro me, de hoc. similiter ex uniuersis tantum casibus iungũtur hæ, propter,apud,sine, circiter,subtus,infra,coram,intra,cis,extra, post, supra, prope, ultra, usq;, citra, secundum, erga, pone, circa, penes,iuxta.

¶ Quædam similiter ex uniuersis mutato accentu in aduerbia accedunt,quæ etiam in aduerbiis notauimus,& sunt infra, infra stat.supra,supra stat,extra stat,intra sedebat,ultra non faciam,citra discurrir,circa equitatum,iuxra fecit.similiter cõtra cõtendebat,subtus erat,coram stetit,ante uenit,post sedit,prope cecidit; idem pene usq; illum multauit, id est ualde. item usq; illo cum uenisset.& quamdiu sine casibus enuntiantur aduerbia,aliter erũt receptis casibus inter præpositiones.

Usq; pro ualde.

¶ Nomina ciuitatum sine præpositione sunt eundi, manendi, redeundi,sed & rus sine præpositione,rus eo,ruri sum, rure uenio.& domus sine præpositione, ut domum eo,domi sum, domo uenio,sed & de domo dumtaxat. In tertia persona inuenimus sæpius in domum,id generaliter autem & canonice,ut Romanus disertissimus artis scriptor refert. Præpositiones gentibus seu nationibus adduntur,ciuitatibus adimuntur & detrahũtur, licet contra nonnullos ueteres dixisse reperiamus,ut apud eundem Romanum inuenies. apud Palæmonem etiam aliæ obseruationes penitus digestæ sunt,utputa,præpositio per præponitur tantummodo absolutis nominibus, peccant autem qui dicunt peroptimus.circum,circa,circiter hæc differunt,quod circum locum est,circum theatrum,circa tempus, circa Kalendas. circiter numeri, circiter horas decem, & si aliter inueniantur, licentia dictum uidetur.

Iulius Romanus.

¶ Contra & aduersus ita differunt, quod contra locum, ut contra basilicam, aduersus ad animi motum, ut aduersus illum facio,

lum facio, interdum autem promiscue accipitur.

❡ Item ante, post, penes, inter, nunc præponuntur casibus, nũc mutato accentu subiunguntur, ut ante illum, illum ante.

❡ Item ab duplex est, nam & pro ἀπὸ & pro ἐκ apud nos accipitur, ut ab bibliotheca, ab epistolis. Item a & ab hoc differunt, a præponitur nomini quod à consonante incipit, aut uocali quæ pro consonante accipitur. ab his præponitur, quæ a uocali incipiunt, quis etiam h præcedat quæ pro adspiratione accipitur, superius a magno & maximo sequens, ab indis, ab errore, ab humo, & ab hila, & ab hyacintho, quæ y litera pet æque apud nos uocalis existimatur.

❡ Has præpositiones nonnullis uisum est non debere ꝓpriis ciuitatum nominibus præponi, sed sic, Antiochia uenit, ueni Roma, & Cicero, Cum multi principes ciuitatis Romæ non non tam sui conseruandi & cætera.

❡ Item cum tertiæ personæ præponitur tantum, ut cum illo, nam primam & secundam subsequitur, mecum tecum. item nobiscum, uobiscum, cum illis. Item tenus subsequitur, pubetenus, facietenus, paulotenus. item in præpositio quotiens significationem habet in loco, quod est apud græcos ἐν τῇ πόλει recipit casum ablatiuum, ut in ciuitate.

❡ Eadem præpositio derogatiua & ἀναιρετικὴ uel στερητικὴ ut probus improbus, doctus indoctus, nonnunquam etiam adiectiua & προσθετικὴ, ut potens impotens, idest ualde potens, quanquam in hac appellatione etiam derogatiua intelligatur, ut sit impotens.

❡ Item super quotiens supra significat, accusatiuum recipit casum, idest, super subsellium, quotiens uero de significat, recipit ablatiuum, idest, super Hectore multa. *Super*

❡ Item per diuersas habet significationes, non enim tantum pro eo quod est apud græcos δι' ἐμοῦ δι' ἐκείνου, idest per me, aut per illum intelligitur, nec pro eo tantum quod æque apud græcos sumitur ἐπ' ἐμοῦ, ἐπὶ σοῦ γέγονεν, quasi per me aut per te factum est, sed etiã nonnunquam pro eo accipitur, quod apud græcos iurandi exactione usurpatur, idest τοὺς θεοὺς τὴν πίστιν, ita ut ait poeta, Per superos atq; hoc cœli spirabile numen ꝑ sydera testor. Itẽ accipitur pro eo quod est nostra uoluntate iureiurando affirmamus, aut negamus, μὰ τοὺς θεοὺς, ἐπ' *Per*

θεούς græci dicunt, quale est apud Virgilium, Per ego has lachrymas dextramque tuamque, te per connubia nostra per inceptos hymenæos, ut sit per lachrymas, per dextram, per te, quod græci νὴ dicunt, per connubia, per hymenæos, ut sit νὴ τὸν γάμον, νὴ τὸν ὑμέναιον.

¶ Itē intelligit̃ quotiēs solemus incusantes aut excusantes ponere, qđ græci dicunt παρ' αὐτοῦ γέγονεν, παρ' ἐμοῦ οὐδὲν γέγονεν per illum factum est ut fieret, per me non est factum ut fieret. Item accipitur etiam pro eo, quod est ualde, ut cum dicimus perdoctus, idest ualde doctus, quod doctissimus, præponit̃ autē absolutius, ergo ut Scipio peroptimus dicit̃, ergo ut scio sequi ueteres peroptumus non dicimus. Item ad & apud hoc modo differunt, ad enim ad locum perfertur, quasi ad illum eo. apud in loco, quasi apud illum sum. Item in & erga hoc differūt, fere enim erga ad affectum refertur, quasi erga illum sum benignus. In ad simultatem, quasi in illū sum sæuus. item secundū duplicem intellectum habet, modo ad proximitatem, quasi secundum illum sedeo, idest prope, modo ad æmulationem, quasi secundum Epicurum uiuo, id est similiter illi.

¶ Item ante illum, post illum, inter illum, penes illum, hæ præpositiones nonnunquam promiscue accipiuntur, & postponi solent, accentum utique mutant aliquomodo & casum, quale est paucis ante diebus, item paucos post annos, item arma inter iuuenum. Item illum penes, ut sit penes illum, inter paucos dies, inter arma iuuenum.

¶ Item ex & de præpositiones nonnunquam mediæ inueniuntur, cum dicimus, fac tua ex re, qua de re agitur, quidam ex referunt ad locum unde eximus, quasi ex fundo uenio, ex agro uenio, at uero de, ad id quod græci περὶ dicunt, quasi de Marcello, ut Cicero de amicitia. Quintus Mutius augur multa narrare de C. Lælio socero suo memoriter & iucunde solebat.

¶ Itē e ꝑpositio non tātū ex loco significat, quasi e cœlo, sed ꝑ eo qđ est pro accipitur, cū dicimus è Rep. i. ꝑ Rep. Itē è re est.

¶ Abs autem fere præpositio hoc modo profertur, ut dicamus abs me, abs illo non dicitur.

¶ Item pro multas significationes admittit, accipitur enim pro eo quod est ante, idest pro templis est, pro turribus adstāt, significat & cis, cum quasi apertum sit in medio, & dicatur pro-

uocauit illum,produxit illum,ideſt porro illum uocauit,aut duxit,ſignificat & longe quaſi proiectus. item quod apud græcos ὑπὲρ dicitur,quaſi pro Rabirio,pro Milone. item quod apud græcos ἀντὶ dicitur,quaſi οὗτος ἀντ' ἐκείνου. ſignificat etiã aliã ſignificationem,derogationem,ideſt, στέρησιν cum dicimus profanus locus, ideſt, non ſacer,quaſi porro a fano poſitus, quod græci βέβηλον dicunt. ſignificat etiam σχετλιασμὸν cum animus mouetur, pro deum atque hominum fidem, aut pro dii immortales, qui hic intercipit dies. item apud græcos κατὰ dicitur quaſi pro meis uiribus, item κατὰ τὴν ἐμὴν δύναμιν. Item præ præpoſitio diuerſas habet ſignificationes,accipitur enim pro ualde, ut cum dicimus prædurum uulnus, prænimium, ideſt ualde, ut apud Virgilium, Prædurum uiribus hoſtem, quod eſt ualde fortiſſimum. ſignificat & propter ipſius uirtutem. item pro eo nonnunquam quod eſt ſine accipitur præfaſcine, ideſt, ſine faſcine, qud græci ἀβάσκαντος dicunt. ſignificat & ante cum dicimus præ te, præ ſe, ferè eſt quod græci παρὰ σὲ dicunt, ergo differt utrum proſcribo, an præſcribo dicamus. eſt proſcribo palam & aperte ſcriptum pono, ut cum bona alicuius proſcribo, præſcribo autem παραγράφομαι, ſignificationes quales ſunt ſubſcriptiones apud iuriſconſultos, eadem ratione refert utrum ne præpono dicatur, aut cum quis declamat controuerſiam aut diſputat,ſolet dicere, quæſtionem propono, præpono uero cum alterum altero præfero.

¶ Sub præpoſitio quotiens localem ſignificationem habet accipit accuſatiuum ſi in locum ſignificat, quale eſt; uolitare ſub umbras, item, Et nunc magna meis ſub terras ibit imago. Ablatiuum quotiens in locum ſignificat, quale eſt, Troiæ ſub mœnibus altis. item, Clypeique ſub orbe teguntur. Cum uero nulla loci ſignificatio eſt, indiſtinctè præponitur, quale eſt,Sub te tollerare magiſtro militiam,item accuſatiuũ ſub eundem ſenſum,Ecce autem primi ſub limine ſolis,& ortus.

¶ Omne uerbum quodcunq; præpoſitioñe recipit,eiuſdẽ ordinis declinationẽ facit, ut ſcando ſcandis,aſcendo aſcendis, mordeo mordes, remordeo remordes. Exceptis his, ſapio ſapere, adiecta enim præpoſitione facit reſipio reſipere, & fit tertii ordinis, ſed deſipio deſipire facit, non deſipere, cieo ciere, accio

accire, concio concire, exeo exire, do dare, addo addere, & alia si qua inueniuntur.

Iulius Romanus grāmaticus

❡ Gaius Iulius Romanus de præpositionibus libro ἀφορμῶν ita refert.

Suetonius Trāquillus de rebus uariis.

❡ Suetonius Trāquillus de rebus uariis, Præpositiones, inquit, omnes omnino sunt duodequadraginta, qui numerus inter omnes criticos grammaticos profecto conuenit, nostras uero esse has. ab, ad, præter, pro, præ, in, ex, sub, super, subter. Præpositiones quæ præponuntur merito censentur, nam & illud Salustii historiarum libro primo, quos inter maxime præpositio est, quā per anastropham dicimus posse conuerti. Præpositiones aut casibus seruiūt, aut loquelis, am, con, de, di, dis, re, se, an, ut amplector, con sedi, definit. Cæteræ & uerbis cohærent & casibus. Præpositiones sunt hæ, a, ab, ac, ad, aduersus, am, ante, apud, cum, coram, cis, citra, circum, contra, circa, con, co, de, di, dis, e, ex, erga, extra, in, inter, intra, iuxta, infra, ob, of, oc, penes, per, post, præter, propter, pro, præ, palam, prope, pone, pro, de, suc, re, sine, sub, super, subter, secundum, trans, tenus, ultra, uls, ut a rationibus, ante forum, ab auctoribus, appellare, abs te, apud iudicem, accepit, astulit ut uter adtraxit, aufugit, abditus cum legionibus, aduersus edictum, cis Padum, contra gratiam, circum amicos, circiter kalendas, circa urbem, concepit, cognitus per te, post rem, propter nos, præter iocos, pro reo, præ risu, palam populo, properus detulit, pone sæpem, dimouit, prodest, distulit, remouit, e iure, sub domo domum, ex arce, super caput, erga diligentiam, subterfugit, extra limitem, supra fortunam, iniecit, sine dolo, in forū, subter mare, inter ciues, subter mari, intra caulas, transtulit, iuxta littus, trans ripā, infra gradus, tenus fine, ob iram, usque ad portum, penes me, ultra modum.

❡ Ablatiuo casui seruiētes hæ, a ab cum coram de e ex pro præ palam sine absq; tenus. Accusatiuo seruiūt hæ, ad apud ante aduersus cis citra circum contra circa erga extra inter intra iuxta infra ob penes per post propter præter prope pone trans ultra. Accusatiuo & ablatiuo seruiunt hæ, in sub super subter, Super ut Maro, Stratoque super discumbitur ostro. uerbis seruiunt aut participiis, aut aduerbiis hæ, ac con di dis re se an. uerbis ita, diduco, incurro, discedo, succurro, reduco, subuenio, secerno, superuenio, Participiis, subterfugiens, in-

currens, accingens, & alia similiter, conduco. Aduerbiis constricte, restricte, districte, indecenter, incunctanter, improbe, defor miter. hæ uero ut superiores coire non possunt, ut cum, apud, penes, propter, & ideo ablatiuum tantum aut accusatiuum præcedunt, nec aliis q̃ casualibus præponuntur, idest, nomini, pronomini, participio, cum Cicerone, cum illo, cum electo, quæq; in partitione uersus separari debēt a cohercētibus partibus orōnis.
¶ Præpositiones interdum ultimas literas immutant, & iunctorum sibi uerborũ primas adsumunt, ut A pro ab, ut auehit & aquilone procella, p̄ ab aquilone, per synalœpham, nec mirũ cum infra etiam subauditur, soluturus pro absoluturus. A pro ad, Titinius in Barathro, Priusquam auro priuatæ, purpuram quæ abteximus. nam & apes quasi aptæ sunt, quod inuicem col ligentur. Maro Georgicorum tertio, Aptos iunge pares, & coge gradum conferre iuuencos A p̄ con, ut Maro, Cõiugis ut magi cis sanos auertere sacris, quanq̃ ante sit auertere, deinde conuertere, ut cum tamen utrunq; uideamus.
¶ Sunt & aliæ plurimæ præpositiones pro aliis apud ueteres auctores interpositæ, de quibus plenius idem Iulius Romanus libro ἀφορμῶν sub titulo de præpositione disseruit.

DE INTERIECTIONE ut ait Comminianus.

INTERIECTIO est pars orationis significās adfectũ animi, uario autem adfectu mouetur. nam aut lætitiam animi significamus, ut ahaha, aut dolorem, ut heu, aut admirationem, ut babæ. ex his colligi deinceps alii motus animorum possunt. *Interiectio q̃d* *Ahaha* *Babæ*
¶ PALAEMON ita definit. Interiectiones sunt quæ nihil docibile habent, significant tamen adfectum animi, ut heu, eheu. item ehem, eho, hoe, pop, papæ, attate. *Eheu, Pop* *Papæ, Attate* *interiectiones.*
¶ C. IVLIVS Romanus ita refert, Interiectio est pars orationis motum animi significans lætantis, ut haha, dolentis, ut heu, admirantis, ut babæ papæ, quæ quamuis πάθους ςάσιν καὶ ἦθους, inuenimus tamen etiam apud eos qui uidentur ethici mediocriter pathos solere conciri. Fafæ, ut cum putoris aliquid phorrescimus, quæ uox nũq̃d Aegyptiũ pathos ducat, nĩ ut Her mes ἐν τῷ κρυφίῳ λόγῳ scribit ὕος ἐ λεχθεὶς ἀπράσπορα, τό πὰρ *Babæ* *Papæ* *Fafæ* *Hermes*

P.iii.

ὗς πορός ἐστι, τὸ δὲ ὗον οὐσία, καθότι τὸ γένος ἀνθρώπων ἐκ πυρός καὶ θανάτους πόλης ἐγένετο, nũquid ergo posterior ætas f literã addit, & pro y u loquens, fu loqui cœpit, cum antea sola u litera uituperatio uideatur.

Y uituperandi nota.

Tax pax

ℭ Tax pax. Næuius in Agitatoria, Age ne tibi mihi aduersari dicas, hunc unum diem de meo sequor finam, ego illos esse tax pax, postea currenteis, ego illos uendam, nisi tu uiceris.

Eho *Volop*

ℭ Eho. Idem in eodem, Eho an uicimus, uicistis uolop, quomodo dicam tibi.

Trit *Crepitus polentarius.*

ℭ Trit. Næuius in Corollaria, significat autem uocem murum, ut Plautus inquit, in quadam da crepitum polentarium, idest peditum, in Curculione.

Bat *Cæsellius Vindex per ordinẽ scripsit alphabeti.*

ℭ Bat sonus ex ore cornicinis lituum eximentis, ut Cæsellius Vindex libro b literæ scribit.

Ei ei

ℭ Ei ei. Næuius in Tarentilla, Ei ei, etiam se audenti ne cum una apparere.

ℭ At at tatæ. Idem in eadem. At at tatæ, caue cadas amabo.

Vita deum *ὦ πόποι qd*

ℭ Vita deum immortalium. Cato Senex, ubi Statilius Maximus ἐκφώνησις, inquit, ἀρχαϊκὴ ὡς ὦ πόποι.

Mu

ℭ Mu. Plautus in cæco aut in prædonibus, Quis tu es qui ducis me, mu, peri Hercle, Afer est.

Euax

ℭ Euax, Plautus in Bacchidibus, Euax aspersisti aquã fili nuntio. Ennius quoq; annalium libro aquast. Asper a latinis.

Mu facere pro mutire.

ℭ Mu pro mutire. Lucilius Satyrarum libro. Non laudare hominem quemq;, neq; mu facere unquam.

O dolentis

ℭ O dolẽtis est, ut o terq; quaterq; beati. Afranius in Emancipato, O quor clamas.

Cuccuru

ℭ Cuccuru. Afranius in Cinerario, Id me celabat cucuru, an nomen est, ut ueru, genu.

Em *Lex Papiria* *Tib. Gracchi interitus.*

ℭ Em. C. Gracchus, ut lex Papiria accipiatur, Pessimi fratrem meum optimũ interfecerunt, em uidete q̃ par pari sint, ut quidã hem pro en uolunt esse, sed decet commemorationi fraternæ mortis ingemiscere. itaque mora distinctionis par est ostendere adfectus. Plautus in Pœnulo. Hem istæc uolo ego uos meminisse omnia.

At tat tat at at tatæ.

ℭ Attat tatat at tatæ. Næuius in Corollaria, Quid salue at tat tat at at tatæ. Riualis, Salue, qd istud are aduertisti tã cito?

It

ℭ It Næuius in Corollaria, Se tale uerbum caue faxis.

¶ Mut, mut non facere audet, ut apud Apuleium Platonicum de prouerbiis scriptum est libro secundo.
¶ Spataro, Afranius in Aequalibus, quã uocẽ frequenter apud eum positam ait Pauls ἐξουθενισμοῦ uim sensúmq; sufferre.
¶ Eu hoe. Maro septimo, Eu hoe bacche fremens
❀ dignam uociferans. Ennius in Athamante. Is erat in ore Bromius, his Bacchus pater, illis Lyæus ❀ uitis inuentor sacræ, tum pariter Euan, Euius ignotus iuuenum cœtus alterna uice inibat alacris, bacchico insultans modo.
¶ Au. Afranius in Emancipato, Au mi homo, immo edepol uos supremum meum concelebretis diem. Item in eadem. Au quid me censes, obsecro non audisti?
¶ Hem. Afranius in Emancipato, Hem quid ais, mane serua quæso, nisi molestum est, pauca sunt tecum quæ uolo.
¶ Pro Iupiter. Pro gaudentis, Pro Iupiter, ut mihi quicquid ago, lepide omnia, prosperéq; eueniunt. Pro Iupiter. Terentius in ❀ Pro Iuppiter tu homo adigis me ad insaniam.
¶ Hὰκ ut ait Varro de latino sermone libro quinto, nulli alii seruare conuenit, inquit, q̃ Titinio Terentio.
¶ Pathe. Pathe uero Trabea, inqt Attilius Cęcilius, facile moue rant; ego ne illam, quæ illum, quæ me, quæ nõ, sine modo, mori me malim, sentiet qui uir siem. Præcise, inqt Varro, generat ani mi passionẽ, quod noui generis cum non sit interiectio, sed adem ptio tantũ, interiecti animi causa uocitamus, Tu me homo adigis ad insaniam, irascentis & hæc oratio est, licet nulla sit interiecta particula. Tun' cõsulis quicq̃, & hæc irascentis oratio est. Tremo horreóq; postquã aspexi hanc, affectus ob amorẽ. Heus heus pater, heus Hector, à dolore mẽtis adfectæ. Mane mane, porro ut audias, cupiditatis adfectus est.
¶ Butu batta. hæc Plautus pro nihilo & pro nugis posuit, ut in glossis ueterum bat tat ti, fluctus quidam sonus uocis effeminatior, ut esse in sacris an agmenorum uocum ueterum interpres scribit.

Mut facere nõ audet. Apuleius Platonicus de prouerbijs. Spataro Eu, hoe Bromius Bacchus Lyæus, Euan uitis sacra Orgici quo ritu celebrarẽtur Au Hem Pro Iuppiter Mores qui bene expresserũt. Terentius Hὰκ bene seruauit. Titinius Trabea, Attilius, Cæcilius poetæ.

¶ Libri Secundi Finis.

FL. SOSIPATRI

CHARISII INSTITVT. GRAM.

LIBER TERTIVS.

OMPLETIS OCTO PARtibus orationis, ita ut ꝑmisimus, ad alias quoq; uerborum obseruationes ordine ueniamus, de pfectis ordinũ quatuor. In primo ordine uerborũ perfectũ tẽpus formæ mutationem capit modis quatuor.

Preterita perfecta.

¶ Primo cum maior pars in i literam cadit, nulla duce consonante, aro aras araui, probo bas baui, noto tas taui. In his uero decidit a litera, ut sono as sonui non sonaui, tono nas nui, frico cas cui, ueto tas tui. Maro, Insonuit læuum, plico cas cui, seco as cui, domo as mui, mico cas cui, & adiectis similiter præpositionibus, ut explico, cõplico, perplico.

¶ Item aliam formam faciunt, qua syllaba deposita & prima producitur, ut lauo lauas ui, iuuo uas ui, & similiter adiectis præpositionibus adiuuo uas ui.

¶ Item alia forma est, qua a litera eximitur, & perlatio syllabæ fit, ut do das dedi, sto stas steti, & similiter adiectis præpositionibus, ut præstiti, institi, restiti, perstiti

¶ De secundo Ordine.

¶ In secundo ordine formæ sunt quinq;. Prima quæ in i literã cadit, perfecto nulla litera consonante duce, ut splendeo splẽdes dui, niteo tes tui, uigo & uigeo es gui, floreo res rui, teneo nes nui, palleo les lui, horreo res rui, stupeo pes pui, terreo res rui, tepeo pes pui, caleo les lui, torpeo pes pui, calleo les lui, timeo mes mui, arceo ces cui, doceo ces cui, ualeo les lui, urgeo ges cui, habeo bes bui, præbeo bes bui, debeo bes bui, sorbeo sorbes sorbui & sorpsi, egeo ges gui, studeo des dui, rubeo es ui, censeo ses sui. & adiectis similiter præpositionibus, ut adhibeo bui, prohibeo bui, inhibeo bui, cohibeo bui.

¶ Secunda forma est, qua prima syllaba ex correpta produci-

tur perfecto, ut ſedeo des di. foueo ues ui. faueo ues ui. uoueo ues ui. paueo ues ui. caueo ues ui. uideo des di. neo nes neui. fleo fles fleui. prandeo des di. cieo cii & ciui.

Tertia forma eſt qua perfectum tempus in ſi ſyllabam terminatur, ut ardeo des arſi. hæreo res ſi. mulceo ces ſi. ſuadeo des ſi. indulgeo ges ſi. fulgeo ges ſi. fulgeo ges ſi. urgeo ges urſi. torqueo ques ſi. uideo des ſi. tergeo ges ſi. maneo nes ſi.

Quarta forma eſt, quæ perfectum tempus extrema ſyllaba in xi literas cadit, ut frigeo ges xi. mulgeo ges xi. lugeo ges xi. porceo ces xi βιάζομαι. allicio cis xi. δελεάζω lugeo ges xi. uageo ges xi. pelliceo ces xi. δελεάζω.

Quinta forma eſt qua perfecto iterant ſyllaba prima, ut pendes pependi. mordeo des momordi. ſpondes des ſpopondi. tondeo des totondi.

De tertio Ordine.

Interiecto ordine formæ ſunt noué, & eſt prima qua in i cadit perfectũ tẽpus nulla duce cõſonãte, ut colo lis lui. alo lis lui. rapio pis pui. ſtatuo tuis tui. uomo mis mui. tremo mis mui. fremo mis mui. arguo uis ui. molo lis lui. diruo is ui. pecto ctis xui. meto tis meſſui. pono nis ſui & poſiui ueteres dixerunt. innuo is nui. exuo is xui. acuo cuis cui. incumbo bis bui. conſulo lis lui. necto tis xui. texo is xui. conſuo ſuis ſui. ſterto is tui. ῥέγχω. meto tuis tui.

Secunda forma eſt qua perfecto prima ſyllaba iteratur, ut curro ris cucurri. diſco cis didici. cano nis cecini. tango tangis tetigi. tendo dis tetendi. pendeo dis pependi ἀποτιννύω. pello pellis pepuli. tundo dis tutudi. κόπτω. pungo gis pupugi. parco cis peperci. pedo dis pepedi πέρδομαι. fallo lis feſelli. cado dis cecidi. cædo dis cæcidi ἀναίρω. tollo tollis tetuli.

Tertia forma eſt, qua perfecto iteratio ſyllabæ ſecundæ eſt, ut addo dis addidi, reddo dis reddidi. condo dis didi. trado dis didi. credo dis didi. abdo dis didi. prodo dis didi.

Quarta forma eſt qua perfectum in xi literas cadit, ut dico cis xi. rego gis xi. pingo gis xi. lingo gis xi. fingo gis xi. meio is xi. ſtringo gis xi. ningo ningis ninxi. adfligo gis xi. pollingo gis xi. προπλόκω. pergo gis xi. iungo gis xi. diligo diligis xi. pluo is xi. ſtruo is xi. ſugo gis xi. figo gis xi. uiuo uis xi. ungo gis xi. tingo tingis xi. uergo gis xi. ſurgo gis xi. augeo gis xi. aſpicio cis xi.

coquo coquis xi . pecto pectis pexi.

℃ Quinta forma est qua perfectum in si literas cadit, ut sumo mis sumpsi. mitto tis si. scribo bis psi. allido dis lisi. carpo pis psi. mergo gis si. parco cis si. spargo gis si. trudo dis si. rado dis si. sarpo pis si. ludo dis si. plaudo dis si. cedo dis ssi. claudo dis si. premo mis ssi. promo mis psi. uro ris ssi. gero ris ssi. demo demis psi. concutio tis cussi . nubo nubis nupsi. facesso sis ssi. uiso sis si. capesso sis si.

℃ Sexta forma est qua pfecto prima syllaba ex correpta pducit, ut rumpo pis pi. fundo dis fudi. cudo dis cudi. uinco cis ci. lego gis gi. facio cis feci. iacio cis ieci. sperno nis spreui. emo mis mi. cerno nis creui. sero ris seui & serui. incipio pis incepi. frango gis gi. uerro eis rri σαίρω. sino finis siui.

℃ Septima forma est qua perfectum in i cadit duce uocali, quæ loco consonantis est, ut cupio cupis cupiui. sapio pis piui & sapui. peto tis tiui. quæso sis quæsiui. tero ris triui. pono nis siui.

℃ Octaua forma est qua perfectum cadit in similitudinem uerborum primi ordinis, ut pasco pascis paui. sterno nis straui.

℃ Nona forma est quæ perfectum facit secundæ psonæ dempta s litera, ut mando dis di. pando dis di.

℃ De quarto ordine.

℃ In quarto ordine formæ sunt quinque. Prima est, qua perfectũ cadit in i, duce u litera, in usu tamen capta, ut munio nis niui & munii. seruio uis uiui & seruii. item in cæteris, lenio nis nii. garrio ris rii. gestio stis stii. salio lis lii. sæuio sæuis sæuii. esurio ris rii. ligurio ris ligurii, hoc est degusto. parturio ris rii. præsagio gis gii. uestio stis stii. hinnio nis nii. mugio gis gii. insanio is nii. hirrio ris rii. mollio lis lii. polio lis lii. sepelio lis lii. repperio ris rii. grunnio nis nii. audio dis dii & audiui.

℃ Secunda forma est, qua in i perfectum definit, nulla uocali nec consonante duce, ut uolo uis uolui. malo lis lui. operio ris operui. aperio aperis aperui.

℃ Tertia forma est qua perfectum cadit in si literas, ut farcio cis farsi. sarcio cis sarsi. fulcio cis fulsi. sepio pis psi. sentio tis si. cambio bis bsi, hoc est muto. haurio ris si. In his litera geminata perfectis non cadit.

℃ Quarta forma est qua perfectum cadit in xi literas, ut sancio cis xi. uincio cis xi. Neque in his perfecti geminata cadit, nec

alia sunt excepta q̃ hæc duo uerba. Item septem superiora.

¶ Quinta forma est, qua perfectum prima persona in similitudinem cadit uerborũ secundi ordinis, secunda mutatur in quarta perfectum cadit in i, duce u litera, ut eo is iui, & si qua eorum præpositionibus adiectis fiunt. ut transeo transis transiui. exeo exis iui. subeo subis iui. sedeo is iui. queo quis quiui uenio nis niui. Quorum uerborum futurum tempus in bo cadit, ut supra diximus, prima persona secundi ordinis similitudinem sequitur, alioquin futurũ tẽpus in quarto ordine in am literas terminatur. ut sentiam, seruiam, muniam.

¶ Sunt quædam perfecta similia ab instantibus deriuata diuersis, facta in his synthesi, ut aceo ces cui. & acuo is cui. frigeo ges xi. & frigo gis xi. lugeo ges xi. luceo ces xi. fulcio cis lsi. fulgeo ges lsi. cerno nis creui & cresco scis ui. paueo ues ui & pasco scis paui. sisto sistis steti & sto stas steti. consisto tis stiti. consto stas stiti. fero fers tuli. & tollo lis tuli. quod in consuetudine sustuli facit eius tamen perfecti instans apud ueteres sustulo. pendeo pendes pependi. pendo pendes pepẽdi. pandor panderis passus sum aut pãsus. patior pateris passus sum. uertor uerteris uersus sum. uerror uerreris uersus sum.

¶ Sunt quædam uerba quæ habent perfecta duplicia, ut pango pangis pepigi & pansi & panxi. parco parcis peperci & parsi. pungo pungis pupugi & punxi. uello uellis uelli & uulsi. nitor ris nisus & nixus sum. teneo nes tenui & tenini apud ueteres. tundo tundis tutudi & tunsi. tollo lis tetuli & sustuli. alor ris alitus sum & altus. dirimo mis diremi & dirẽpsi, sed magis diremi. deleo les lui & leui. tero ris terii & triui iuxta Apuleium.

¶ De Defectiuis.

¶ Sunt quædam uerba, quæ ex forma agendi in passiuum perfecto uertuntur, quæ etiam defectiua appellantur secundi ordinis. ut soleo soles solitus sum. audeo audes ausus sum. gaudeo gaudes gauisus sum, sed soleo uerbum futurum omnino non habet, quia uim habet præteriti, nec potest aliquis futuris consuesse. *Verba Defectiua.*

¶ Tertii ordinis fido dis fisus sum. diffido dis diffisus sum.

¶ Quarti ordinis fio fis factus sum. & ex eodẽ patefio fis patefactus sum. calfio fis factus sum. similiter tepefio, madefio & expergefio expergefactus sum. arefio arefis arefactus sum.

Fieri contra analogiam.

¶ Infinitiuum huius uerbi quod est fio fieri facit, quum omnia uerba actiua uoce clara in e faciunt, ut amare, docere, dicere, munire. Hæc uerba quorum perfectum in passiuum dedu ✠ participia habent tr.a secundum formam quidem actiuam præsentis temporis & futuri, ut confidens confisurus. audens ausurus. Secundum formam passiuam futuri temporis ut confisus, ausus, infinitiuum instantis solere, perfecto & plusquamperfecto solitum ire aut solitum esse, participium instantis solens, præteriti perfecti hic solitus, futuri soliturus ✠ quamuis futuro declinata sint, tamen dici non possunt q̃ præteriti non futuri potest aliquis ✠ memoratum est ✠ ut dicatur audendus, gaudendus, confidendus. Illud tamẽ obseruabimus, quod quamuis dicarur confidendum, audendum, figura dicitur non participio, quod ipsum etiam ab omnibus uerbis figurari potest, de qua figura iam adnotauimus. hæc uerba qualitate deficere dicuntur, quorum declinationes suo loco inseruimus. Adnotandum tamen est quod eadem uerba quæ ex fio ueniunt, ut calefio, tepefio, arefio, etiam actiuam declinationem totam habere possint, ut tepefacio calefacio patefacio.

Confidendum Audendum Gaudendum figurate dicimus.

¶ Sunt quædam uerba quæ quoniam non habent sua perfecta tempora, usurpant tamẽ eiusdem significationis uerborum perfecta, ut uescor pastus sum facit, ex eo tamen uenit quod est pascor, uescitus enim sum nemo dicit. item arguor conuictus sum facit, quod ex eo uerbo conuincor, habet tamen apud antiquos argutus. item angor anxius sum, anxius autem nomen est quod significat sollicitus. itẽ fero tuli quod est ex uerbo tollo. hæc quoque defectiua dicuntur, quoniam figura immutantur. item reminiscor recordatus sum facit, nemo enim dicit rementus sum, nec opperior opertus sum.

Verborum defectiuorum declinatio.

¶ Declinantur autem prædicta uerba hoc modo. Secundi ordinis finitiui instantis. Soleo es et. bam bas bat. solitus sum. eram. solebo. Imperatiuo sole. solitus esto. Optatiuo lerem. tus sim. tus essem. soleam. Coniunctiuo leam. lerem. tus sim. tus essem. & quæ ex fio nascuntur eodem modo declinantur, expergefio expergefacio. calfio calfacio. arefio arefacio. adsuefio adsuefacio. mansuefio mansuefacio. liquefio liquefacio. stupefio stupefacio, & si qua alia huiusmodi inueniuntur. Item aliud, Finitiuo instanti

instanti, Tollo lis lit. sustuli leram tollam. imperatiuo tolle, quasi futuro tollito tu. optatiuo tollerem sustulissem tollam. subiunctiuo cum tollam lerem sustulerim sustulissem sustulero. infinitiuo tollere sustulisse sublatum ire & sublaturum esse. participia instantis hic tollens futuri hic sublaturus & cætera.

Tollo sustuli futurum imperatiui quasi futurum.

¶ Item passiua modo finitiuo instanti tollo bar sublatus sum eram lar. imperatiuo tollere, quasi futuro sublatus esto. optatiuo lerer sublatus sim essem lar. coniunctiuo lerer sublatus sim essem ero. infinitiuo tolli sublatum esse sublatum iri aut sublaturum esse. participia sublatus tollendus.

Tollor sublatus sum

¶ Tertii ordinis simili modo declinatur, Fido fisus sum, & quæ ex ipso deriuantur, diffido diffisus sum, confido confisus sum.

¶ Quarti ordinis simili modo declinantur, Finitiuo instanti Fio fis fit. fiebam factus sum & fui, factus eram & fueram fiam. imperatiuo instanti fi fiat. optatiuo fierem factus sim factus essem fiam. subiunctiuo fiam fierem sim fuerim essem, fuissem factus ero. infinitiuo fieri factum esse & fuisse. futuro fiendum esse & fieri & futurum iri. participia fiens facturus factus fiendus.

Fiendum esse

¶ Item aliud finitiuo instanti, Ferio ris rit. feriebam feri feceram feribo. imperatiuo feri, quasi futurum non habet. optatiuo ferirem ferierim ferissem feriam. subiunctiuo cum feriam rem rierim ferissem feriero. infinitiuo ferire ferisse feriturum ire. participia hic feriens.

Ferio quomodo declinatur.

¶ Item passiua modo finitiuo instanti, Ferior feriris feritur. feriebar ictus sum eram feribo. imperatiuo instanti ferire, quasi futurum non habet. optatiuo ferirer ictus sim essem feriar. Subiunctiuo cum feriar, ictus sim, essem ictus ero. infinitiuo feriri ictum esse ictum iri. participia hic ictus feriendus.

Ferior ictus sum.

¶ Item aliud finitiuo instanti, Meto metis metit. metimus metitis tunt. metebam messem feci messem feceram metam. imperatiuo mete, quasi futuro metito tu. optatiuo utinam meterem messem fecerim messem fecissem metam. subiunctiuo cum metam rem messem fecerim messem fecissem fecero. infinitiuo metere messem fecisse messum ire. participia metens, messurus.

Meto messem feci.

¶ Itē passiua finitiuo instanti, Metor ris titur. bar baris batur messus sum eram metar, imperatiuo metere, futuro messus esto.

optatiuo meterer messus sim essem tar. Subiunctiuo cum metar ter messus sim essem, messus ero. infinitiuo meti messum esse, messum iri. participia messus metendus.

De Inchoatiuis.

Inchoatiua uerba quæ & unde Verba sco sylla ba terminata in choatiua.

Sunt quædam uerba quæ inchoatiua appellantur ἀρκτικῶς quoq; rem modo inchoatam & futuram significant, ut horresco idest, incipio horrere, torpesco incipio torpere, & regulariter dicendum est inchoatiua ea appellari, quæ sco syllaba terminãtur, siue ab his uerbis ueniant quæ o litera terminantur, ut horreo horresco, siue ab his quæ r litera terminantur, ut misereor miserescо, nec habent præteritum perfectum, quia quod inchoatum est, non est perfectum, unde quidam solent in declinatione inchoatiuorum, cum ad perfectum uenerint, quamuis inchoatiue declinant, nihilominus inchoatiui uerbi perfecti uti, ut horresco horrui, ut ex eo quod est horreo horrui, & pallesco pallui, ex eo quod est palleo pallui, horum inchoatiuorum uerba nunc in usu sunt, ut tepesco, quia dictum est tepeo, albesco autem albeo, nam primam positionem eius figurauit Virgilius cum ait, Campiq; ingentes ossibus albẽt. item iuuenesco non habet iuueneo. senesco autem nunc in usu est frequens, apud antiquos tamen & seneo dicebatur, unde & Catullus sic retulit, Nunc recondita senet, quiete seq; dedicat tibi, gemelle Castor & gemelle Castoris, ex quacunq; autem coniugatione ortum fuerit uerbum inchoatiuum, in tertia declinabitur coniugatione. Fiunt autem inchoatiua aut a uerbis, aut declinationibus, ut caleo calesco, deliteo delitesco, frondeo frondesco, floreo floresco, consueui consuesco, & cætera.

Miseresco

Horresco horrui

Pallesco pallui.

Albesco albeo.

Senesco seneo.

De declinationibus uero app hæc, ut æger est ægrescit, ex flamma flammescit, ex dumis dumescit, ex herba herbescit. Hæc uerba inchoatiua quæ ex appellatiuis deriuantur, præteritũ perfectum non habent omnino. Sunt quædam uerba impersonalia, ut primi ordinis, iuuat me te illum, restat, distat. Secundi ordinis similiter, decet me te illum, libet mihi tibi illi, tædet me te illum, liquet mihi tibi illi, dictum a liquido. itẽ licet a licito, declinãtur autẽ sic, liqueo ques quet. unde figuratũ est liquefactũ, oportet me, pœnitetme, pudet me, piger me, miseret me, q̃uis Salustius dixerit in prima historia, Læpidũ pœnitentẽ cõsilii. Tertii ordinis, accidit, cõtingit. Quarti ordinis, expedit, conuenit, eue-

Aegrescit

Flammescit

Dumescit

Herbescit

Impersonalia uerba quæ.

nit, interest, refert. hæc enim primam & secũdam personam non habent, tertia uero personæ addico pronomine, id est, me te, tres personæ significantur. Ex his quædam perfectum faciunt etiam in hunc modum, licitum est, puditum est, pertesum est, libitum est, pigitum est, placitum est, misertum est. Est alterum genus impersonalium, quæ in rem conferunt, quibus non quod facit, sed id quod fiat, significatur, ut apud Virgilium, Pugnatur comminus armis, discumbitur ostro, uiuitur hoc pacto, Itur in antiquã syluam, sedetur, inambulatur, & similia uerba neutralia, ut bene & male, & cætera. accõmodantur autẽ loco, tẽpori, personæ. loco ut bene illo loco studetur. personæ, ut bene apud illum studetur. Declinari autem passiuo modo non possunt, quantũ ad primam & secundam personam, nam tertia persona tantum exauditur, quod alio loco plenius adnotauimus.

¶ Omnia uerba quæ funguntur incusatiuum casum, eadem in passiuũ reuertuntur, ut credo te, doceo te, negligo te, faciũt enim. credor, doceor, negligor, si quando autem alio casu funguntur excepto incusatiuo, tũc ex sese parere passiuũ non possunt, sed per tertiam personã passiuã significationem exprimunt, ut ex eo quod est noceo tibi, nocetur mihi a te facit, do tibi, datur mihi a te, obiicio tibi, obiicitur mihi a te, nemo enim dicit dor, noceor, obiicior, Sic Albanus ea uerba idiomata appellauit, quæ datiuum recipiunt, ut noceo tibi, consulo tibi, parco tibi, prouideo tibi, impero tibi. passiue faciunt similiter, per datiuũ enim nocetur mihi, consulitur mihi, imperatur mihi, obiicitur mihi, & similia, hæc passiuam naturam habent, Cæterum, ut supra notauimus, tantum in tertiis declinantur. nemo enim dicit noceor, parcor, imperor, dum illud tamen sciamus etiam infinitiuis omnibus cadere, ut quæ passiuam significationem, præter ea uerba quæ declinatione actiua tantum sunt, & intellectu passiua, de quibus supra notauimus, ut ueneo, uapulo, ardeo. Sunt quædam uerba in quibus tantum imperatiuum modum declinamus in secunda persona singulariter & pluraliter. Item in infinitiuo modo præsentis tantum temporis, & sunt hæc duo. Imperatiuo modo aue auete. aueto tu, aueto ille. Infinitiuo modo præsentis tẽporis, auere te uolo uos & illos. itẽ imperatiuo modo, salue saluete, futuro salueto tu, salueto ille. infinitiuo modo præsentis tẽporis, saluere te uolo, & uos & illos. habet & aduerbiũ

Verba quæ funguntur incusatiuum casum.

Actiua uerba quæ.

Albanus grammaticus.

Idiomata quæ.

Neutro passiua quæ.

hoc uerbum quum dicimus saluisse, saluost domi. Ex prædictis autem uerbis impersonalibus exempli gratia quæ declinabimus sic secundum ordinis finitiuum instantem.

Impersonalium actiuæ uocis declinatio.

¶ Pudet me te illum. Imperfecto pudebat me te illum. perfecto, puduit me te illum. plusquamperfecto puduerat me te illũ. imperatiuo instanti pudeat me. optatiuo instanti & imperfecto utinam puderet me. perfecto puduerit me. plusquamperfecto puduisset me. futuro pudeat me. subiunctiuo instanti, cum pudeat me. puderet me. puduerit me. puduisset me. puduerit me. Infinitiuo instanti pudere me. præterito puduisse me. Simili modo declinantur & cætera, piget me. libet me. pœnitet me, & fere actiua impersonalia secundi ordinis sunt.

Impersonalia actiua fere secundæ coniugationis.

Impersonalium passiuæ uocis declinatio.

¶ Item uerbum passiuum impersonalis ordinis declinatur sic. Itur à me, itur a te, itur ab illo. Iri a me, iri a te, iri ab illo. Præterito perfecto & plusquamperfecto itum esse a me a te ab illo, & cætera tempora quæ possunt admitti.

Misereor an impersonale sit.

¶ Item uerbum passiuum ordinis quarti, quod an impersonale sit quærendum est. Finitiuo instanti. misereor reris retur. imperfecto miserebar baris batur. perfecto miseritus sum & fui. plusquamperfecto miseritus eram & fueram. futuro miserebor. imperatiuo instanti miserere. futuro miseritus esto. optatiuo instanti & imperfecto utinam mísererer, misertus sim, essem, miserear. subiunctiuo instanti, miserear rerer misertus sim essem ero. infinitiuo instanti, misereri. præterito misertum esse & fuisse. futuro miseritum iri. participia instantis hic miserens. perfecti misertus. futuri hic miseriturus. Impersonalia neq; actiuũ neque passiuũ participium habent, nam pudens non est participiũ sed nomen, unde impudens componitur.

Miseritus.
Miseriturus
Pudens non est participium sed nomen.

¶ De Frequentatiuis.

Frequentatiua
Iteratiua quæ

¶ Sunt quædam uerba quæ frequentatiua siue iteratiua appellantur, quibus significatur id quod sæpius futurum est, ut dico dictito, idest, sæpius dico. mitto mittito. facio facito, & similia figura sæpius dicendi, ita tamen ut sic intelligamus, omnia iteratiua ex quacunque coniugatione figurata fuerint primæ declinationis coniugationem habere. Sed inuenimus & scriptitare, ex eo quod est scribo scriptito. item datare, idest, dato datas datare.

Dictitare

Datare

De Paragogis.

Verba Paragoga.

¶ Sunt quædam uerba quæ Paragoga appellantur, ex primiti-

ui uerbi & mutationem & adiectionem literarum capiunt, & nihilominus interdum uariant, ut lacesso, ex eo quod est lacero, sed hæc uariantur, lasessere enim est concitare, facesso æque, hinc fit facessere discedere intelligitur. arcesso, errant qui putant ex eo quod est arcessio, sed accerso sicut arcesco sed interest qđ arcescere est accusare, accersere autem uocare. hæc duo uerba sunt tertii ordinis, & arcessere & accersere, infinitiuum faciunt arcessere non arcessire, accersere non accersire, & imperatiuum arcesse & accerse, non arcessi. & accersi. capesco capio figura sæpius capiendi.

Lacesso a uerbo lacero.
Lacessere quid
Facessere quid
Arcessere est accusare.
Accersere uocare.
Capescere quid

¶ Sunt quædam uerba quæ instanti modo similiter efferuntur, & in declinatione diuersam significationem mutatione literę habent, ut pando pandis & pandas ἐκπετάννυμι διαστρέφειν. Infinitiuo pandere pandare. mando mandis mandis mandare mandere. fundo dis dis fundere fundare. cōpello lis las compellere compellare. uolo uis uolas uelle uolare. dico cis cas dicere dicare, & si qua alia inueniuntur.

¶ Omnia imperatiua tertiæ declinationis secundam personam instantis temporis per e literam terminantur, corrumpuntur autem hæc tria, ut facio fac, dico dic, duco duc, & quæ ab his sunt, dico abdico abdic. prædico prædic. indico indic. abduco abduc. adduco adduc. perduco perduc. reduco reduc. sed facio quod sub notauimus, si præpositionem acceperit redit ad regulam, ut inficio infice. adficio adfice. conficio cōfice, sed apud ueteres salua est regula, nam dixerunt face, duce, dice.

Imperatiua tertiæ coniugationis omnia per e literam terminantur.

¶ Omnia uerba quorum pfecto prima syllaba iteratur, adiecta ꝑpositione desinunt iterare, ut tēdo tetendi, cado cecidi, adiecta præpositione intendo intēdi facit, incidi & pepuli, & expuli &c. præter hæc, disco didici, & adiecta præpositione addisco addidici, & curro cucurri, excurro excucurri. sic enim apud auctores nō nunquam inuenimus, alioquin recurri dicimus & excurri, Quare imperfectum tempus aut syllabis crescat aut minuatur, aut par sit, non est inuenta ratio, nec cur à correptis producatur, ut traho traxi, aut a productis corripiatur, ut disco dici.

Præterita perfecta iterantia, adiecta præpositione desinunt iterare.

¶ De Confusis.

Verba confusa

¶ Sunt quædam uerba confusis temporibus, ut odi, noui, pepigi, memini. in his enim instans & perfectum tempus idem est. item imperfectum & plusquamperfectum, nec participium ferè

Odi
Noui
Pepigi
Memini

habent, temporibus autem deficere dicuntur, declinantur autē hoc modo, Verbum finitiuum tēporis instantis & imperfecti, odi odisti odit. impfecto & plusqpf. oderā. passiuo modo osus eram & fueram. futuro odero. instanti imperatiuo oderis oderit. optatiuo instanti & imperfecto oderem oderim. eiusdem temporis passiuo modo osus sim. plusqperf. odissem. eiusdem tēporis passiuo modo osus essem. futuro oderim. subiunctiuo instanti, cum oderim oderem oderim. eiusdem temporis passiuo modo osus sim. plusquamperfecto odissem. eiusdem temporis passiuo modo, osus essem. futuro quum odero. infinitiuo instanti odere. præterito perfecto & plusquamperfecto odisse. passiuo modo, perosum esse. futuro osurum esse. participium instantis non habet. futurū hic osurus & cætera. Huic uerbo similia sunt memini noui. Sed hæc etiam quandoq; futurum habent imperatiuo, memini quidem memento tu, memento ille, mementote. Noui autem nouito tu, nouito ille, nouitote nouerint. Hæc uerba passiua non habent, sed cum obseruatis suis perfectis per suas angustias declinantur, dum tamen perfectum per passiuam formam exprimant. uidetur enim in similitudinem mixtorum uerborū declinari. nam perfectum odi quidem, passiuo modo exosus sim & fuerim. plusqperfecto exosus essem & fuisem. memini, optatiuo utinam memor sim & fuerim, & memor essem & fuisem. noui utinam notum habuerim, & notum habuisem. Declinantur autem & ista hoc modo, Finitiuo instanti, noui nouisti nouit. imperfecto noueram. perfecto noui. plusquamperfecto noueram. futuro nouero. optatiuo instanti & imperfecto utinam nouerim. perfecto & plusquamperfecto nouisem & nosem. eiusdem temporis passiuo modo utinam notum habuissem. futuro utinam nouerim. subiunctiuo instanti & perfecto cum nouerim. plusquamperfecto cum nouisem. eiusdem temporis passiuo modo cum notum habuerim. plusquamperfecto cum notus esem. fututo cum nouero. infinitiuo instanti nose. præterito perfecto & plusquamperfecto nouise aut notum habuise. Futuro notum habiturum iri. participium notum habiturus. item aliud finitiuo instanti & perfecto memini sti nit. imperfecto & plusquamperfecto memineram ❀ passiuo modo memor sum & fui, memor eram & fueram. futuro meminero. imperatiuo instanti memineris. futuro mementote. optati-

Odirem *Osus sum.* *Meminiquomodo declinetur.* *Memento* *Nouito tu* *Exosus sum* *Notū habuerim* *Notū habuisse.*

uo instanti & imperfecto utinam meminerim. perfecto & plusq̃ perfecto meminissem. passiuo modo utinam memor sim. plusq̃. utinam memor essem. futuro utinam meminerim. subiunctiuo instanti cum meminerim. imperfecto cum meminerem, cum meminerim, meminissem, meminero. infinitiuo præteriti temporis meminisse. futuro memorem futurum. Hæc tria uerba, odi, noui, memini, pepigi iuxta quosdam ne imperatiua quidem habent omnino, cum etiam in eo quod est memini, futurum tamé sit, & hoc duntaxat persona.

Imperatiui defectioni quomodo subuenitur.

¶ In his uerbis quibus notauimus imperatiuum deesse, quæ sunt memini, odi, noui, pepigi, grãmatici inducunt imperatiuũ hoc modo, dicunt enim omnia imperatiua tribus modis intendi posse, ut dic, dicas, dixeris, & ita distinguunt, dic ex eo quod est solitæ regulæ quam in declinatione obseruamus, dicas autem & dixeris per defectionem imperatiui ut sit, fac dicas, & fac dixeris, quorum alterum, hoc est dicas, optatiuorum futurum est, item subiunctiuorum instans, alterum, quod est dixeris, subiunctiuorum futurum siue perfectum est. hinc ergo modo imperatiuis uerbis quæ præposuimus adsignant, quæ non habere notauimus, ut memineris, quod figuratur ita, fac memineris, quod ipsum etiam in omnibus obseruari uerbis potest, quamuis habeant sua imperatiua, ut ames, ut sit, fac ames & amaueris. similiter & rem doceas, fac doceas, fac docueris, uincas, fac uincas, fac uiceris. item munias, fac munias. Præponuntur autem in passiuo alia multa, ut rogo, uolo, moneo, quæso, hortor, idest, uolo facias, rogo dicas, & cætera.

Fac dicas
Fac dixeris
Fac memineris.
Volo facias
Volo dicas

Ne nega, ne neges, ne negaueris, noli negare.

¶ Imperatiua iterum præcedente ne syllaba quadrifariã exprimuntur, ut ne nega, ne neges, ne negaueris, noli negare. item, ne timeas, ne timueris, noli timere, & cætera similiter.

Volo uis ambigue declinetur, & quomodo.

¶ Item eorum uerborum quorum declinationes inseruimus, quæ uidentur & ipsa defectiua seu corrupta esse, ideo quod inter confusa relata & ambigue declinari, & sunt hæc, ut in finitiuo instanti, Volo uis uult. uolebam uolui uolueram. uolam les let. imperatiuo instãti uelis uelit. futurum nõ habet. optatiuo instanti & imperfecto utinam uellem uoluerim uoluissem uelim. subiunctiuo instanti cum uelim uellem uoluerim uoluissem uoluero. infinitiuo instanti uelle. præterito uoluisse. futurum non habet. participiũ instans tantũ hic uolens. Similiter nolo nonuis

Voluere quid
Volo uolas.

nonuult.malo mauis mauult,quanquam etiam circa hæc uerba similiter imperatiua obseruare debemus secundum annotationem præcedentem.Sed sunt qui ita dicunt,malis nolis,& optatiuo tantum instanti & præterito imperfecto,utinam malim lis lit,& nolim nolis nolit. Videndum est,ne in similitudinem cadant uolo & uoluo,quod est κυλῶ,ubi enim duas uocales ad semet declinauerit, uoluo ebam uolui, uoluo autem est tertiæ declinationis.Tot uoluere casus,nam uolo uolas primæ est,Volat ille per aera magnū.& quæ ex uolo uerba fiunt,nolo & malo futurum neq; infinitum neq; participium habent.

Sum uerbum
quomodo decli-
netur.

Item aliquod uerbum ita declinatur,Finitiuo instantis,Sum es est.imperfecto eram.perfecto fui. plusquamperfecto fueram. futuro ero.imperatiuo instantis esto.aliis sis sit, simus este sint. futuri autem quasi futuri,esto tu & ille,essemus estote, sint & sunto. optatiuo instanti & imperfecto, utinam essem. perfecto fuerim.plusquāperfecto fuissem.futuro sim.subiunctiuo instanti,cum sim essem fuerim fuissem fuero & ero. infinitiuo instanti esse.præterito plusquamperfecto fuisse.futurum esse,& futurum ire.nec appellationem,nec nomen, nec participium præbet, sed nec passiuum facit,participia tamen recipit hæc tantum,singularis,ut hic futurus.& pluraliter, ut hi futuri & cætera Similiter declinantur etiam quæ ex eo composita sint,ut prosum,adsum,præsum,desum,obsum,intersum,insum,& siqua alia ex his deriuantur,sed ex his duo ita habent participia etiam instantis, præsum & absum, nam præsens & absens dicimus, Inter hæc quæ a sum uerbo pronuntiantur,ut possum non potest uideri, facit enim perfectum potui,cuius declinationem inseruimus.ut finitiuo instāti, Possum potes test.poteram potui potueram potero.imperatiuo instanti,potest possit,possimus potestote possint & possunto.optatiuo instanti & imperfecto utinam possem potuerim potuissem possim.subiunctiuo instanti cum possim possem potuerim potuissem potuero.infinitiuo instanti & præterito tantum posse potuisse.futurum non habet.participium instās tantum hic potens,sed quidam dicunt participium instans temporis præsentis ne quidem hæc habere,nam potens nomen est, siue appellatio non participium.

Præsens
Absens
Possum an sit
a sum.
Possum quomodo declinatur.
Potestote
possunto

Potens nomē est
& nō participiū
Eo is quomodo
declinetur.

Item aliud uerbum finitiuum instantis,eo is it.ibam ii ierā ibo.imperatiuum i eat,eamus ite eant,quasi futuro ito eat,ea-

mus itote eant. optatiuo instans & imperfectum utinam irem ierim issem eam. subiunctiuo cum eam irem ierim issem iero. infinitiuum instantis ire isse itum esse.futuro itum ire iturum esse.participium instans hic iens.futurum hic iturus, & cætera similiter,quæ ab eo composita sunt,ut abeo,ineo, subeo, adeo, prodeo,circumeo,intereo,pereo,prætereo,exeo,præeo,coeo, ueneo,queo,nequeo,redeo,trãseo,anteeo.prodeuntem,abeuntem, subeuntem dicemus & cætera non prodientem,alioquin peccabimus.item abientem subientem.

¶ Item aliud uerbum finitiuum instantis, Fero fers fert.ferebam.tuli.tuleram. feram res ret.imperatiuum instans fer ferat. futuro ferto tu & ille.optatiuum instans & imperfecto,utinam ferrem tulerim tulissem feram. subiunctiuum cum feram ferrẽ tulerim tulissem tulero. infinitiuum ferre tulisse latum ire & laturum esse.passiuum latum iri.participia ferens laturus,& cætera similiter quæ ab eo composita sunt,tam actiuo q̃ etiam passiuo modo declinantur,ut defero,adfero,profero, præfero, effero, differo, confero, refero, antefero, aufero, suffero, circumfero, transfero.

Fero fers quomodo declinatur.

¶ Item aliud uerbum finitiuum instans, Edo es est. edimus editis edunt,sed ueteres edo edis edit.imperfecto edebam.perfecto edi.plusquam.ederam. futuro edam. imperatiuum instans, ede edat.edamus edite uel este edant.futuro edito edat.edamus editote,quasi futurum esto edat.edamus estote edant.optatiuũ instans & imperfectum utinam ederem edissem essem edam. subiunctiuum.edam ederem ederim edissem essem edero. infinitiuum edere edisse esse esum ire esurum esse. participia hic edens,hic esurus,& cætera similiter quæ ex eo ueniũt.ut comedo abedo,circumedo.passiuo modo edor & cætera.

Edo es est quomodo declinatur.

¶ Verba quæ perfectum mutuant, sicut in superioribus uarie comprehensum est,hæc sunt,spondeo spopondi.pasco paui. ferio feri percussi.meio minxi.uerro uerri. necto nexui. uincio uinxi.pecto pexui.incedo incessi.fero tuli. sero seui.urgeo ursi. texo texui.torqueo torsi.scindo scidi.prandeo prandi. tollo sustuli.confero contuli.ludo lusi.denseo densi.incipio incepi.coepi.prosto prostiti.mergo mersi.eruo erui.frango fregi.desino desii.cambio campsi.hæreo hæsi.haurio hausi.farcio farsi. satago satëgi.ago egi.dico dixi.uolo uolui uolaui. contero contriui. pro-

mo prompsi. adsuesco adsueui. calfio calfactus sum. madefio madefactus sum fui. tero triui. disco didici. sterno straui. concoquo concoxi, allido allisi. obsto obstiti. cresco creui. cano cecini. pergo perrexi. tueor tuitus. uescor pastus sum. audeo ausus sum.

Participia praeteriti temporis in actiuis apud latinos non esse

¶ Admonendi tamen sumus participialia in actiuis praeteriti temporis non esse, ut graece dicimus φιλήσας ποιήσας, recipiuntur autem in positione passiua quae non habent passiuā declinationē, sicut apud ueteres inueniuntur, ut iuratus, nō enim dicimus iuror, similiter & pransus, coenatus, potus, iniuratus, haec enim quoniam sunt actiua & non patiuntur, recipiuntur passiuo modo. Haec in caeteris uerbis & participiis dici non possunt, quidam & casus λύσας ὁ ἥλιος.

Participium actiuum pro passiuo.

¶ Item in passiuis participia praesentis temporis non sunt, abutuntur autem ueteres actiuo pro passiuo, ut apud Virgilium, Genibusq; uolutans haerebat, deest se ut sit uolutans se. praecipitans traxit omnia, deest se ut sit praecipitans se.

¶ De Qualitatibus latini sermonis & Temporibus.

Qualitates uerborum.
Tempora uerborum.

¶ Qualitates sermonis latini certissimas, qbus tēpora copulata sermone connectūtur, istas accepimus, finitiuā, optatiuā, subiunctiuam, quas notas omnibus certo scio, ideoq; de his quid quaeq; significet, simul quod non alienū ab re est, tempora quaeq; omnia principialia, & quae ex his deriuantur explanauimus. Sunt enim tempora instans quod & praesens, praeteritum imperfectum, perfectum, plusquamperfectum, futurum, de quibus, ut breuiter dicam, uniuersa nobis administrabitur oratio, igitur ista tempora quoniam modo finitiua, nonnunq̄ optatiua, saepenumero subiunctiua sunt, prout ratio suadet, iungentur.

Subiunctiue uerborum qualitas.
Tempora uerborum quomodo inter se coniungantur.

¶ Sermo dum finitiuus est, absolute effertur, at dum optamus, aut dum ut repleatur sensus, necessario subiungimus, unde subiunctiua quoq; appellata est uerbi qualitas, itaque coniunguntur tēpora inter se hoc modo. Instans finitiuorū iungitur instanti subiunctiuorū, ut dico, q̄uis intelligas. item idem tempus instans finitiui iungitur perfecto subiunctiui, ut dico quamuis intellexeris. idem tempus iungitur & futuro optatiuorum, ut dico ut intelligas, ut apud Virgilium, non enim refugimus quaedam exemplis probare, Quanquam animus meminisse horret, luctuq; refugit, Incipiam.

¶ Imperfectum finitiuorum iungitur imperfecto subiunctiuorum, ut dicebam quamuis intelligeres. Item id tempus iungitur & plusquamperfecto subiunctiuorum, ut dicebam quamuis intellexisses. perfectum finitiui & plusquamperfectum iungitur imperfecto subiunctiuorum & plusquamperfecto, ut dixi quamuis intelligeres, dixi quamuis intellexisses, dixeram quãuis intelligeres, dixerã q̃uis intellexisses. Item futurum finitorũ iungitur instanti subiunctiuorũ & perfecto & futuro & optatiuorũ futuro, ita, dicam quamuis intelligas, dicã q̃uis intellexeris, dicã si intellexeris, dicat ut intelligas. nonnunquam iungitur perfecto finitiuo futuro optatiuorum, ita, dixi ut facias. Cæterum quod superius & imperfecto subiunctiuorum iungi diximus, hanc adfert differentiam, ut intersit utrum dixi ut faceres, an dixi ut facias, quoniam superius dixi ut faceres, & tempore quo dixi, & tempore quo ut fiat dixi, præterisse significat. In eo uero quod est dixi ut facias, dictum tempus præteritum significat facti in futuro suspendit, cum adhuc, quoniam fieri possit quod iussit incertum sit fiat nec ne.

¶ Reperimus apud ueteres instanti finitiuorum iungi etiam imperfectum subiunctiuorum, quod raro fit, eius exempla probandi gratia, uel sola Ciceronis sufficiat auctoritas pro Sexto Roscio, ut cum nulla etiam proscriptionis commemoratio fieret, cum etiam qui antea proscripti erant sederent, nomen refertur in tabulas Sex. Roscii. Item subiunctiua uicissim inter se iunguntur hoc pacto, imperfectum imperfecto, sic dicerem si scirem. plusquamperfectum plusquamperfecto sic, dixissem si scissem. Item plusquamperfectum imperfecto sic, scripsissem tibi si scissem. & priore quidem sermone, scriberem tibi si scissem, significat sæpe scripturum fuisse, si uel semel sciret, sequenti uero scripsissem tibi si scirem, significat scripturum fuisse, uel si sæpius cognouisset. si quid difficultatis inesse uidetur rei tenuitati non nobis imputandum est.

¶ Libri Tertii finis.

FL. SOSIPATRI

CHARISII INSTITVT. GRAM.

LIBER QVARTVS.

DE BARBARISMO VT AIT COMMINIANVS.

BARBARISMVS EST DICTIO uitiosa. Hæc autem diffinitio generalis est aut specialis, sed quoniam in contextu orationis una pars eius intelligitur, consuetudo hunc tantum Barbarismum appellat, qui fit in una parte orationis, aptius tamen utemur hac diffinitione.

Barbarismus quid
Metaplasmus quid
Solœcismus
Schema apud poetas quid
Barbarolexis
Barbarismus quot modis fiat.
Feruere pro feruerunt.
Salsamentum
Olli pro illi
Soni qui diphthongi.
Haspirationis nota.
Chorona pro corona.

¶ Barbarismus est una pars orationis corrupta, Sed hoc uitiũ in soluta oratione nomen suum retinet, cæterum apud poetas Metaplasmos uocatur, solœcismus autem schema, Barbarismus est βαρβαρόλεξις, idest, dictio barbara, sed hoc uitium inter se differt, quod barbarismus fit in nostra loquela, βαρβαρόλεξις in peregrina.

¶ Barbarismus fit modis quatuor, adiectione, detractione, transmutatione, Adiectione temporis, ut, Italiã fato profugus, cum Italia corripi debeat, Literæ, relliquias Danaum, cũ reliquiæ dicantur, Syllabæ, ut, Nos abiisse rati, pro isse. Detractione tẽporis, ut, Feruere Leucaten, pro feruere, producta e litera, Literę, ut si quis dicat Plionem pro Polionem. syllabæ, ut imperiti dicũt salamentum pro salsamento. Trãsmutatione literæ, ut si quis dicat reilcum pro eo quod est relicuum, immutarione lireræ, ut si quis dicat olli pro illi. Fit immutatio & per sonos, cum aut acutus pro graui, aut grauis pro acuto, aut alio quolibet ponitur sonus. in permutatione inuenitur, Similiter enim aspiratio ad sonũ pertinet, tãetsi nos nõ quasi literã ponimus, sed hoc uitium in scripto inuenitur, cũ aut choronam ꝓ corona, aut umum ꝓ humo legimus, aliis uberius ita placuit diffinire de barbarismo.

¶ Barbarismus

¶ Barbarismus est dictio aut pronuntiatione, aut scriptura ali qua sui parte uitiosa. Barbarismus fit modis quatuor, adiectio ne, detractione, immutatione, transmutatione. Adiectione, cum una pluresue literæ iniiciuntur non necessariæ, ut nec polyhymnia Lesboum refugit tendere barbiton. Detractione, cum litera literæue inconuenienter detrahuntur, ut actæ non alio rege puertiæ, proprie enim pueritiæ dicuntur, & cum nantes ἀντὶ τοῦ natantes ponimus. Immutatione, Conticuere omnes, pro conticuerunt. Transmutatione, Pinguiaque in ue ribus torrebimus exta colurnis, cum sit corylus arbor. Præterea enuntiatione, cum aut producimus aut corripimus, aut adspiramus aut adspirationem subtrahimus, non postulante ratione.

Polyhymnia pro polymnia apud Horatium.

Natites pro natantes.

¶ Inter barbarismum & solœcismum hoc interest, quod barba rismus in singulis uerbis fit, in quocunque modo contra morem latinitatis, Solœcismus autem quando discrepantes inter se dictiones habet.

¶ De Solœcismo ut ait Comminianus.

Comminianus grammaticos.

Solœcismus quid

¶ Solœcismus est oratio inconsequens. Fit autem per partes orationis, aut per accidentia partium orationis. Per partes orationis, ut, Inualidus, etiamque tremens & iam inscius æui. iam pro etiam, nunc coniunctio posita pro aduerbio. Per acci dentia partibus orationis fit solœcismus in plures species diuisus, per qualitates, genera, numeros, modos, tempora, comparationes, casus, personas. Per qualitates nominum, Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto, Dardanus pro Dardanius, posuit proprium nomen pro appellatiuo. Per qualitates uerborũ, ut at uero Rutulis impar ea pugna uideri, Iamdudũ, pro uidebatur, posuit infinitiuum uerbum pro finitiuo. Per qualitates aduerbiorum, ut intuseo pro introeo, aut intro sum pro intus sum. Per qualitates præpositionum, ut, Ad quem tum Iuno supplex his uocibus usa est, pro apud quem. Per genera nominum, hæc finis Priami, pro hic finis. Per genera uerborum, ut balneum lauatur pro lauat. Per numeros, ut pars in frustra secant, pro secat, posuit pluralem numerũ pro singulari. Per casus, ut uir bonus & sapiens dictis ait esse paratus, pro paratum se esse. Per personas, ut uosque lares tectũ nomẽ qui funditus curant pro curatis. Per modos, ut, Nec ueni nisi fata locum

Iam pro etiam

R

sedemq; dedissent, pro nec uenissem, posuit indicatiuum modum pro subiūctiuo. Per tempora, ut, ceciditq; superbum Ilium & omnis humo fumat Neptunia Troia, pro fumauit. Per comparatiuum, ut si quis dicat magis doctior, cum aut per se doctior dici debeat, aut magis doctus, ut apud Virgilium, Sequimur te sancte deorum, quisquis es. pro sanctissime. Fit soloecismus & per ordinem coniunctionum, ut si quis dicat, autē fieri non debet, cum sit dicendum, fieri autem non debet. Dicunt quidam soloecismum & in uno uerbo fieri, ut si quis foeminam ostendat, & dicat hic, intelligendum est huic dictioni accidere demonstrationem & sic effecit duas partes orationis.

¶ Aliis ita placuit definire de soloecismo. Soloecismus est non conueniens orationi sermonis uerborúmque iunctura. Soloecismus quoque fit modis quatuor, adiectione, detractione, immutatione, transmutatione. Adiectione, cum superuacuo quid sententiæ adiicitur, ut reginam petit hæc oculis, hæc pectore toto hæret, & interdum gremio fouet inscia Dido. Hic enim Dido abundat. Detractione, cum minus quàm debet sententia uerborum habet, ut, Implentur ueteris Bacchi pinguisque ferinæ, deest enim carnis. Immutatione cum aliæ partes orationis pro aliis collocantur, aut accidentia eis immutentur, ut, At non ille satum quo te mentiris Achilles, Talis in hoste fuit Priamo, debuit enim me dixisse, & econtratio degeneremque Neoptolemum narrare memento. Transmutatione, cum nomen pro uerbo ponitur, ut Non metus officio nec te certasse priorem Poeniteat, pro non metuendum esse. Nomē pro participio, ut hinc populum late regem, pro late regnantem. Participium pro nomine, ut uitæque uolantum, pro uolucrum. Participium pro uerbo, Inde toro pater Aeneas sic orsus ab alto, pro sic orsus est. Pro aduerbio coniunctio, ut hic ad ueteres fagos, pro sicut hic, Et cum accidentia partibus orationis immutantur, qualitatem, numerum, figuram, genera, personas, ordines, tempora, significationes. Qualitates, ut in nominibus, Absolutum pro relatiuo, ut neue putes alium sapiente bonoque beatum, pro beatiorem. Absolutum pro superlatiuo, ut sequimur te sancte deorum, pro sanctissime. Absolutum pro deriuatiuo, ut, Purpura Meandro duplici Melibæa cucurrit, pro melibæensis. Item quum finitiua

pronomina pro qualitatis significatione ponunt, ut, Hunc ego te Euryale aspicio, pro talem. Verbis, cum pronuntiatiuum pro adiunctiuo ponitur, ut quamuis solus auem cœlo deiecit ab alto, pro deiecisset. Aduerbiũ, cum relatiuum pro absoluto, ut, Sæpius Andromache ferre incomitata solebat, pro sæpe. Præpositionibus, ut, Area cum primis ingenti æquandra Cylindro, pro cum imprimis. Coniunctionibus, Semper erunt quarum maturi corpora malis, semper enim refice, pro semper itaque. Per genera nominum, ut, Timidi uenient ad pocula damæ, pro timide. Pronominibus, ut quis tu es mulier, pro quæ. Participiis, ut Oculis capti fodere cubilia talpæ, pro captos habentes oculos. Per numerum nominibus, ut, Multa tibi ante aras nostra cadet hostia dextra, pro multæ. Pronominibus, & nos aliquod noménque decúsque ἀντὶ τοῦ, & ego gessi. Participiis, Sensit medios dilapsus in hostis, pro sensit se dilapsum. Præpositionibus, ut, Districtus ensis cui super impia ceruice dependet, pro super impiam. Figuris, ut, Falsa ad cœlum mittunt insomnia & incanaque menta, pro cana menta. Pronominibus, ut ipsa egomet dudum Beroen, pro ipsa ego composuit ipsa egomet, quod non debuit. Verbis, ut littore ahena locant alii, pro collocant, & recalent non Tyberina fluenta pro calent. Participiis, somno positæ sub nocte silenti. Personæ immutantur pronominibus, ut quid furis aut quonam nostri tibi cura recessit, pro tuorum. Aduerbiis, Migrantis cernas totaque ex urbe ruentes, pro cernas. quis ordo immutatur, Pronominibus, cum propositiua pro coniunctiuis ponuntur, ut hic canit errantem, pro is. Coniunctionibus, horum quia mauis stultus ne malus ne uideri, pro stultus ne an malus. Temporibus uerborum aut participiorum, ut Progeniem sed enim Troiano à sanguine duci, audierat, & suspensi Eurypilum scitatum oracula Phœbi mittimus, pro sciscitatũ. Significationibus uerborum participiorũq;, ut, Et nox iam humida cœlo, Præcipitat, actiuum pro passiuo. Aduerbiorum significationibus, ut hic regina grauem gemmis, pro tunc. Locale positum pro temporali, aut quantitatis, Multum ille & terris, pro diu. Transmutatione, ut solus qui paridem solitus contendere contra.

DE VITIIS CAETERIS.

De Acyrologia.

Acyrologia qd *Sperare pro timere.*

Acyrologia est dictio impropria, ut, Hunc ego si potui tantum sperare dolorem. sperare enim dixit pro timere.

De Cacephato.

Cacephaton qd

Cacephaton est comparatio uerborum obscœnæ significationis, aut unius uerbi obscœna pronunciatio. cōpositione fit, ut cū Numerio fui, sed emendabitur hoc uitiū interposita aliqua parte orationis, ut cum quodam Numerio fui. fit & in uno uerbo, ut apud Salustiū, Ductabat exercitū, & arrexit animos militum.

De Pleonasmo.

Pleonasmus

Pleonasmus est sententia uerbo plus q̄ necesse est abundās, ut sic ore locuta est, cum sufficeret dici, sic locuta est.

De Ellipsi.

Ellipsis

Ellipsis est sententia uerbo minus q̄ necesse est, salua tamen compositione uerborum, ut par est in medio uictoria ponto, etiā Danai, nisi referunt pro, ne sic quidem referunt.

De Perissologia.

Perissologia

Perissologia est multorum uerborum adiectio superuacua, ut ibant qua poterant, qua non poterant, non ibant, hic enim excepto ibant omnia superuacua sunt.

De Macrologia.

Macrologia

Macrologia est oratio longa sine cultu, ut apud Liuium, Legati non impetrata pace, retro unde uenerant domum reuersi sunt, nullum enim pondus adiecit sententiæ longitudo, sed decorem abstulit.

De Tautologia.

Tautologia *Egometipse*

Tautologia est eiusdem aut idem significantis uerbi iteratio, ut egometipse.

De Tapinosi.

Tapinosis

Tapinosis est rei magnæ humilis expositio, ut apud Horatium Flaccum, Pælidæ stomachum cædere nescii; humiliter enim stomachum pro ira dixit.

De Cacosyntheto.

Cacosyntheton

Cacosyntheton est indecens structura uerborum talis, ut Versaque iuuencum terga fatigamus hasta.

¶ De Amphibologia.

¶ Amphibologia est dictio sententiaue dubiæ significationis. dictio, ut uadatur Cato, sententia, ut Aio te Aeacida Romanos uincere posse, ambigua enim sors fuit ante euentum, utrũ Pyrrhus a Romanis, an Romani a Pyrrho uinci possent, fiet aliquando & in uno uerbo, ut si quis te dicat hominem occidisse, cum appareat & eum qui loquitur, occisum non esse.

Amphibologia. Vadatur Cato. Pyrrho Epirotæ data sors.

DE TROPIS.

¶ Tropus est dictio translata à propria significatione ad non propriam similitudinem decoris aut necessitatis aut cultus gratia. Tropi sunt numero duodecim, Metaphora, Catachresis, Metalepsis, Metonymia, Antonomasia, Hyperbaton, Hyperbole, Allegoria, Homœosis. Horũ omnium generalis est metaphora, cæteri eiusdem specie diuiduntur.

Tropus quid

¶ De Metaphora.

¶ Metaphora est dictio translata a propria significatione ad nõ propriam sumi decoris aut necessitatis aut cultus gratia. Hæc fit modis quatuor, ab animali ad animale, ab animali ad inanimale, sicut, Typhin aurigam celeres fecere carinæ, ab agitatore ad gubernatorem transtulit. ab animali ad inanimale, sicut, At procul excelso miratur uertice montis, pro cacumine, nunc uerticem dixit, qui est animalium. ab inanimali ad animale, sicut, Si tantum pectore robur, concipis. a ligno ad hominem transtulit, ab inanimale, sicut, Pelagus tenuere rates, pro nauibus rates dixit. Metaphoræ quæ a græcis Acoluthoi appellantur, ut, Typhin aurigã celeris fecere carinæ, quod quemadmodum in naui auriga dicitur & in curru gubernator, ut magna contorsit equos ui gubernator, quędã non cõmunes, quę a græcis anacoluthoi appellãtur, ut uertice montis, non enim potest inuicem dici cacumen hominis sicut uertex montis.

Typhis argus naui gubernator. Metaphora Argonauts a celeritate dicta Auriga pro gubernatore Rates pro nauibus Metaphoræ acoluthoi Translationes mutuæ Gubernator pro auriga.

¶ De Catachresi.

¶ Catachresis est dictio alienæ rei necessario posita, hæc a metaphora hoc differt, quod illa uocabulum habẽti largitur, hæc quia non habet proprium alieno utitur. ut parricida dicitur qui fratrem aut sororem occidit, cum sit ille proprie parricida non qui fratrem aut sororem, sed qui patrem occidit.

Catachresis Parricida quid

❡ De Metalepsi.

Metalepsis ❡ Metalepsis est dictio per gradus homonymiæ ad propriam significationem descendens, ut speluncis abdidit atris, ab atris enim nigra intelliguntur, ut ex nigris tenebras habentes, ex hoc præceps profundum.

❡ De Metonymia.

Metonymia ❡ Metonymia est dictio ab aliis significantibus ad aliam proximitatem translata, est autem metonymia latior tropus, q̃ ut possit per omnes species in artem referri, necessariis tradetur exemplis, ut literas tuas accepi, cum significet epistolam. Per inuentorem dominantémue, inuentum subiectúmue, ut sine Cerere & Libero friget Venus, uult enim per Cererem intelligi panẽ, per Liberum uinum, per Venerem concubitum. Per inuentum subiectúmue inuentorem dominãtemue, ut si quis Vulcanum significare uelit ignem dicat, aut faciente id quod fit, ut stilo desertus sum, pro destitutus sum scriptis, ab eo quod fit id facit, ut pigrum dicitur frigus, non enim ipsum frigus pigrum est, sed pigros facit.

❡ De Antonomasia.

Antonomasia ❡ Antonomasia per accidens proprium significans, ut cum domitor maris dicitur, & intelligitur Neptunus, huius tropi species est Epitheton.

Epitheton ❡ Epitheton est dictio uocabulo adiecta ornandi, aut destruendi, aut indicandi causa. epitheton, sicut diuus Vlysses. destruit, sicut, scelerumq; inuentor Vlysses. indicat, sicut Larisseus Achilles. Sumuntur autem aut ab animo, aut a corpore, aut extrinsecus. ab animo, contéptórq; deum Mezentius. a corpore, ut pulcher Iulus. Extrinsecus quæ sumũtur, in plures species diuiduntur, descendunt enim a genere, loco, actu, euentu. à genere, ut Achilles dicitur Aeacides aut Pelides. a loco, ut Vlysses dicitur Ithacus aut Pelasgus. ab actu, ut Aeneia nutrix Caieta. ab euentu, ut, Insula diues opum Tenedos. Epitheton ab antonomasia hoc differt, quod antonomasia per se accidẽs habet, ut cũ Tydides dicitur, & intelligitur Diomedes, epitheton uero habet accidens cum suo uocabulo proprio, ut Saturnia Iuno.

❡ De Synecdoche.

Synecdoche ❡ Synecdoche est dictio plus minúsue pronuncians, magis intelligitur, modo, parte, nomine, aut totũ accipitur, a toto pars, ut

ingens à uertice pontus in puppim ferit, non enim pelagus fuisse tradit, id quod nauem percusserit, sed partem pelagi, id est, fluctus, à parte totum, ut, Haud aliter puppésque tuæ pubésque tuorum, à puppibus enim naues significantur, ut a pube toti homines.

De Onomatopœia.

Onomatopœia est dictio ad imitandum sonum uocis confuse ficta, ut cum dicimus hinnire equos, balare oues, stridere ualuas, & cætera his similia. *Onomatopœia*

De Periphrasi.

Periphrasis est oratio longa cum cultu, fit autē aut ut breuitatem splendide producat, aut ut fœditatem circuitu deuitet. Splendide producit sic, Et iam prima nouos spargebat lumine terras, Tithoni croceum linquens aurora cubile, potuisset enim dicere iam lucebat, aut iam dies ortus erat. Fœditatem circuitu deuitat sic, Placidumque petiuit, Coniugis infusus gremio per membra soporem, hoc enim circuitu decenter uitauit obscœnitatem, ostendens concubitum. *Periphrasis*

De Hyperbato.

Hyperbaton est dictio deducta a uerbis non suo loco positis, sed hic tropus generalis est. Species enim sunt quatuor, Anastrophe, Diacope, Dialipsis, Syncrisis. *Hyperbaton*

De Anastrophe.

Anastrophe est duorum uerborum mutatus ordo nullo interposito, ut transtra per & remos, dicendum enim fuit, per transtra & per remos. *Anastrophe*

Diacope est dictio composita dictionis interpositæ extrinsecus uerbo, ut septem subiecta trioni, cum subiungi debeat septemtrioni. *Diacope*

Dialipsis est cum ordo orationis interpositæ sententia deducitur, ut tum socios, nanque omnis eum stipata tegebat turba ducum sic incipiens hortatur ouantis, cum sit ordo hic, tum socios sic incipiens hortatur ouantis, nanque omnes eum stipata tegebat turba ducum. *Dialipsis* *Parenthesis*

Syncrisis est hyperbaton obscurū, ut Iris notus abiectas in saxa latentia torquet, saxa uocant Itali mediisque in fluctibus aras, cuius recta compositio est talis, tris notus abiectas in saxa torquet, quæ saxa mediis fluctibus latentia, Itali aras uocant. *Syncrisis*

De Hyperbole.

Hyperbole Hyperbole est dictio fidem excedēs augēdi minuendiue gratia. Augēdi, ut niue candidior, uelocior Euro. Minuendiue, ut ex tractā puteo situlam qui ponit in horto, Vlterius standi nō habet ipse locum. Aliis ita placuit diffinire per hyperbolen, in uentre didicit sapere nimium. Solon, qui lege cauit ut uitia transcenderent auctores pœnæ, nulla pœna acerbior excogitari potuit uxoris malis, quod etiam in schemate dianœas inuenies de hyperbole.

Allegoria Allegoria est oratio aliud dicens, aliud significans per obscuram contrario similitudinem, ut apud Virgilium, Et iam tēpus equum fumantia soluere colla, significat enim carmen esse finiendum. Huius tropi species sunt septem, Ironia, Antiphrasis, Aenigma, Charientismos, Parœmia, Sarcasmos, Astysmos.

Ironia Ironia est oratio pronuntiationis grauitate in contrarium deducens sensum uerborum. Virgilius, Me duce Dardanius spartam expugnauit adulter. hæc enim sententia nisi grauiter ꝓnuntietur, non negantis erit sed confitentis.

Antiphrasis Antiphrasis est dictio ex contrario significans, hæc ab ironia hoc differt, quod ironia adfectuū mutat significationē, antiphrasis uero diuersitatem rei nominat, ut bellum quod minime sit bellum, lucus quod in eo minime luceat.

Aenigma Aenigma est oratio aliud palam ostendens, aliud significans per obscuram diuersitatem, ut mater me genuit, eadem mox gignitur ex me, cum significet ex aqua glaciem concrescere, & glaciem in aquam resolui.

Charientismos. Charientismos est dictio per ea quæ grata sunt, aliud dicens aliud significans, ut cum interrogamus, num quis nos quæsierit, & respondetur bona salus, unde intelligimus nos neminē q̄sisse.

Parœmia Parœmia est uulgaris rei usurpatio cū aliqua diuersitate, ut cocta numerabimus exta, cū significet, ex euentu sciemus, & contra stimulum calces, idest, rei contrariæ resistere.

Sarcasmos Sarcasmos est allegoriæ figura deridendi causa ficta, ut ritæ Thesprotum pudeat rei, quod ipse à Tantalo ducat genus. per hæc enim uult intelligi ignobile esse Thesprotum.

Astysmos Astysmos est allegoria cum urbanitate, ut, Philippus cum uellet Noritios hostes suos in potestatem redigere, scripsit missos a se milites, quoniam comperisset eos seditionibus uexari, &

bonorum amicorum eſſe in tali tempore ſubuenire.

¶ De Homœoſi.

¶ Homœoſis eſt imago ignotæ rei per ſimilitudinem eius quæ nota eſt deſcriptio, huius ſpecies ſunt tres, Icon, Parabole, Paradigma. *Homœoſis*

¶ Icon eſt perſonarum earum quæ perſonis accidunt comparatio, ut os humeroſq; deo ſimilis. *Icon*

¶ Parabole eſt rerum adminiſtratarum genere diſſimilium comparatio, ut apud Virgilium, Clamores ſimul horrendos ad ſydera tollit, qualis mugitus fugit cum ſaucius aram taurus. *Parabole*

¶ Paradigma eſt rei præteritæ relatio ad hortationem dehortationémue, ut, Antenor potuit mediis elapſus Achiuis, Illyricos penetrare ſinus. Dehortationem, ut, Non uiderunt mœnia Troiæ, Neptuni fabricata manu confidere in igni. *Paradigma*

DE METAPLASMO.

¶ Metaplaſmus eſt dictio aliter q̃ debuit figurata metri aut decoris cauſa. Huius ſpecies ſunt quatuordecim, hæ, Protheſis, Parentheſis, Proſparalepſis, Aphæreſis, Syncope, Apocope, Ectaſis, Syſtole, Diæreſis, Epiſynaliphe, Sinalephe, Eclipſis, Antitheſis, Metatheſis. *Metaplaſmus*

¶ Protheſis eſt quidam generalis metaplaſmus, quæ fit per adiectionem, ſed ſpecialiter ſic diuiditur, Protheſis eſt cum primę partis dictionis aut litera adiicitur aut ſyllaba, Litera, aut Turnũ ſeruit gnatoq; patriq;. Syllaba, ut concitũ tetuli gradum pro tuli. *Protheſis*

¶ Parentheſis eſt cum inter primam & ultimam ſyllabam aut litera adiicitur aut ſyllaba. Litera, ut hac caſti maneant in relligione nepotes, pro religione. Syllaba, ut, mauortis in antro, pro martis, & induperator pro imperator. *Parentheſis* *Mauors pro mars.* *Induperator p Imperator*

¶ Proſparalepſis eſt cum aliquid ad nouiſſimam partem dictionis accedit, ut admittier orant pro admitti. *Proſparalepſis.*

¶ Aphæreſis eſt æque generalis metaplaſmus, qui fit per detractionem, ſed ſpecialiter ſic obſeruatur, prima parte dictionis, ut temnere diuos pro contemnere. *Aphæreſis*

¶ Syncope eſt cum mediæ parti dictionis aliquid ſubducitur, extinxſti te méq;, pro te extinxiſti. *Syncope*

¶ Apocope eſt cum ex ultima parte loquelæ aut litera detra- *Apocope*

hitur aut syllaba. Litera, ut, Aspice num mage sit nostrum pene trabile telũ, pro magis. Syllaba, ut tendo suam, hoc est modum.

Ectasis ¶ Ectasis est cum correpta uocalis cõtra rationem producitur, ut, Exercet Diana choros, &, uersa puluis inscribitur hasta.

Systole ¶ Systole est cum producta syllaba cõtra rationem corripitur, ut, Vrbemq; fidenam, cum prima syllaba debeat produci.

Diæresis ¶ Diæresis est cum una syllaba in duas diuiditur, ut pictai uestes, pro pictæ.

Episynalæphe ¶ Episynalephe est una syllaba ex duabus syllabis facta, ut Fixerit æripedem ceruam, licet Aëripidem quinque syllabis dicere debeamus.

Synalæphe ¶ Synalephe est duarum uocalium concursio alterius elisio, atque ea diuersa penitus dum parte geruntur, e litera hinc necesse est excludi.

Ecthlipsis ¶ Ecthlipsis est, cum duabus eictionibus aliqua cõsonantium aut plures quas habet eliduntur, ut, Multum ille, & terris iactatus & alto.

Antithesis ¶ Antithesis est litera pro litera immutatio, ut, Impete nunc uasto ceu concitus imbribus amnis, pro impetu.

Metathesis ¶ Metathesis est ordo literarũ mutatus, ut, Nã tibi Thymbre caput Euandrius abstulit ensis. ratione enim Thymber dicitur.

DE SCHEMATE λέξεως.

Schema lexeos. Schema dianœas. ¶ Schemata Lexeos sunt & Dianœas, idest, figuræ uerborũ & sensuum, sed cum ad oratorias uirtutes pertineat schemata dianœas, nos de eo loquemur, quod schema lexeos dicitur, cuius definitio est talis, Schema lexeos est ordo uerborum aliter q̃ debuit figuratus, metri aut decoris causa, huius species sunt multæ, sed necessario traduntur decem & octo, Prolepsis, Zeugma, Hypozeusis, Syllepsis, Asyndeton, Anadiplosis, Anaphora, Epanalepsis, Epizeuxis, Paronomasia, Schesis onomaton, Parhomœon, Homœoteleuton, Homœoptoton, Polyptoton, Hyrmos, Polysyntheton, Dialyton.

Prolepsis ¶ Prolepsis est cum ante numerus uerbo redditur q̃ res personæ ue rei finiantur, ut, Continuo reges ingenti mole latinus, Quadriiugo uehitur curru, bigis it Turnus in albis, Tum pater Aeneas Romanæ stirpis origo, Et iuxta Ascanius, magnæ

spes altera Romæ, Proceduut castris.

ℭ Zeugma est uerbum quod in duplici multipliciue sententia aptatur, sed quod omnibus communiter redditur, ut Troiugena interpres diuum qui numina Phœbi, qui tripodas clarii laurus qui sydera sentis, uerbū enim sentis singulis quibusq; debetur. *Zeugma*

ℭ Aliis ita placuit Zeugma definire, nihil hominum te fortuna, nihil commiserescit me fingi aduenam, te nihil fraterni nominis solenne auxilium & nomen pietatis mouet, plures sententiæ uno uerbo clauduntur.

ℭ Hypozeuxis est cum singulæ res aut psonæ uerbis suis clauduntur, ut regem adit e r m n q g g, quidue ferat, quidue ipse petat Mezentius arma, Quæ tibi conciliet, uiolentaq; pectora Turni, Et docet humanis quæ sit fiducia rebus, Admonet admiscétque preces, haud fit mora Tarchon, Iungit opes fœdúsque ferit. *Hypozeuxis*

ℭ Syllepsis est cum singularis dictio plurali uerbo concluditur, ut, Sunt nobis mitia poma, Castaneæ molles & pressi copia lactis. *Syllepsis*

ℭ Asyndeton est cum pluralis dictio singulari uerbo concluditur, ut, Hic illius arma, hic currus fuit, debuit enim dicere, hic illius arma fuerunt. *Asyndeton*

ℭ Anadiplosis est cum eadem dictio in principio sequentis ponitur, ut, Sequitur pulcherrimus Astor, Astor equo fidens & uersicoloribus armis. *Anadiplosis*

ℭ Anaphora est cum eadem dictio in principio uersus & clausula ponitur, ut Nate tuæ uires, mea magna potētia solus, Nate patris s q t n temnis. *Anaphora*

ℭ Epanalepsis est cū eadem dictio in principio uersus & in clausula ponitur, ut pater inquam me lumine orbauit pater. *Epanalepsis*

ℭ Epizeusis est repetitio dictionis eiusdem, cum impetu pronuntiationis, ut, me me adsum qui feci, in me conuertite ferrū, o Rutuli, me fraus omnis. *Epizeuxis*

ℭ Paronomasia est cum dictio iteratur, mutata tamen aut litera aut syllaba, ut apud Ciceronē, Qui fuit locus religiosissimus, nunc erit locus desertissimus, & custodire sacrum non honoris, sed oneris esse existimabitur. *Paronomasia*

ℭ Schesis onomaton est cū iuxta plures antonomasiæ ponūtur, ut Marsa manus, Peligna cohors, festina uirum uis. *Schesis onomaton.*

Paromœon ¶ Paromœon est cum uerba omnia similiter incipiunt, ut O Tite tute tati tibi tanta tyranne tulisti.

Homœoteleuton. ¶ Homœoteleuton oratio pari uerborum exitu finita, ut hos reduci q̃ relinqui, deniq; deseri malui.

Homœoptoton. ¶ Homœoptoton est oratio excurrens in eosdem casus similes, ut mœrentes, flentes, lachrymantes, ac miserantes.

Polyptoton ¶ Polyptoton est oratio p plures uariata casus, ut littora littoribus contraria fluctibus undas, Imprecor arma armis, pugnent ipsiq; nepotesq;.

Hirmos ¶ Hirmos est oratio unius tenorem casus ad clausulam usque custodiens, ut principio cœlum ac terras c q; p l q; g l t q; a s i alit.

Polysyntheton ¶ Polysyntheton est pluribus coniunctionibus nexa oratio, ut Athamasq;, Thoasq;, Pelidesq;, Neoptolemus, primusq; Machaon, & Menelaus, & ipse doli fabricator Epeus, & aliubi, frugesq; receptas, & torrere parant flammis & frangere saxo, plures coniunctiones contexunt sententias.

Dialyton ¶ Dialyton est siue dialysis oratio nulla coniunctione interposita, ut alii naualibus ite, ferte citi f d t i r, & aliubi naufragia labes generis ignorat senex, Sententiæ hic plures sine coniunctione finiuntur.

DE SCHEMATE DIANOEAS

Schema Dianœas ¶ Schema dianœas a schemate lexeos hoc distat, quod alterum in uerborum ornamentis consistit, alterum in contemplatione animi sensusq; uersatur. De Schemate ergo dianœas ut uiam paucis ostendã, quã si quis otiosior fuerit, etiã reliqua quę quasi remotiora uidebuntur persequi poterit. Fit igitur schema dianœas per his species quindecim.

Per dialogismon ¶ Per dialogismon, ut apud Terentium, Quid igitur faciam, non eam ne nunc quidem cum accersor ultro, an potius ita me comparem perpeti meretricum contumelias, hic persona introducta quærit apud se, quæ nam potius utilitati suæ pars eligenda sit.

Per micterismon ¶ Per micterismon, idest derisum quoddam, tanq̃, uidi te Vlysses saxo sternentem Hectora uidi tegentem clipeo classem dori cam, ego tunc pudẽdam trepidus pedibus hortabar fugam. Hæc omnia

omnia derisu quodam dicta sunt a fortiore ad non fortem.

¶ Per paralipsim, in quo cum nolumus negātes aliquid indicare, tanq̄ non commemoro, quod latroni statui oppressi, & domus ista uirorum & segetis armata manus. *Paralipsis*

¶ Per Aetiologiam, ut si quis me uideat dicat nimirum hic est ille talis, uir tantis opibus præpotens, ubi nunc secundis rebus adiutrix. *Aetiologia*

¶ Per prosopopœiam, cū loquentes finguntur qui nulli sunt, tāquam si nunc redire posset ad superos pater qui te tu tamen fores parare familiæ domuique. incolumen non ne potes sic diceret, cur te dedecores, familiam cum maculas tuam, cur rem dilapides, quam miser extruxit labor. Philosophi antiqui usum dixerunt tropen quam catachresim nominauere, cui opinioni plærique grammatici antiqui consenserunt. Omnis enim tropus quid est nisi alienæ rei abusio. *Prosopopœia*

¶ Per apologismon siue ultro dando, cum alio quid aduersario non ultro damus, quo uti eum scimus non posse, tanquam tutare amici causam, patris suscipere, obiicitur crimen capitis, purga fortiter, in amici causa potior est, immo certe potior est. *Apologismos* f. Schape

¶ Per hyperbolen, hoc est in uentre sapere, didicit nimirum Solon qui lege cauit, ut uitia transcenderent auctoris pœnæ, nulla pœna acerbior excogitari potuit uxoris malis. *Hyperbole. Vxoris mala omni pœna grauior.*

¶ Per confessionem tanquam suum crimen confitentis, cum oratio increpans alterum prodit, Tunc credo cū me arbusta uidere Myconis, Atque mala uites incidere falce nouellas. *Confessio*

¶ Per commutationem, prorsus æquum est pectore, Daue me pœnæ oppone, hic non ut cœpit sententiam finit, nam aiebat Daue, deinde subiecit, mecum ipse sit Dauus. *Commutatio*

¶ Negando, cum quid negantes uolumus inducere, atque improperantes beneficio quæ audiens cognoscat, non memoro quod draconis sæui sopiuit impetum, non quod domauit uiros & segetes armatæ manus.

¶ De transitu siue transmutatione personarum, cum a nostra ad alteram transimus, & per illam transfigurantes quod uolumus retinemus, ut Thesprote si quis sanguine exortam tuo prolem inter aras sacrare sacram immolet, quid meritus hic sit dubium, an cuique fiat, hic a persona in aliam perso-

S

nam transitus, ut argutans per illam ostenderet, quid uellet in/crepare.

Apocrisis ¶ Per apocrisin, ergo ne illam pudor est eloqui, quam compe ri relinqui non potuit, non perpetiar, non etiam quiddam su/spitionis silentio colligunt.

Aporia ¶ Per aporian, Luna deum quæ sola uides periuria uulgi, seu Cretea magis seu tu Dictynna uocaris, hic descende. Certe rei du bitatio est.

Epitrope ¶ Per epitropen, siue ita uirtus siue ita patrocinium horren/dum miseranda siue est calamitas insonti quod extulisti fau cios Patrio lare. de nomine disceptatio est, cum res sit palam. hic aduersariis permittimus, quo uelint pacto nomen imponere, ut de eo potius quàm de re ipsa dubitare uideamur.

Antimetabole ¶ Per antimetabolen, homo ornat locum, non hominem lo/cus, uerbum ante dictum aut eodem modo, aut permutatum, æque post eum referetur.

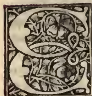
¶ Libri Quarti Finis.

FL. SOSIPATRI

CHARISII INSTITVT. GRAM.

LIBER QVINTVS.

LECTORIBVS S.

T hic liber postremus ἀκέφαλος est, desunt enim ea quæ Charisius de lectione, scriptione, rhythmis atque metris scripta reliquerat. Sed & circa finem desyderantur capita quædam, nempe de differentijs & Glossemata nõnulla κατὰ στοιχεῖον. postremo Ciceronis Synonyma, quæ Charisius uice corollarij suo operi adiecerat. Cæterum an ea fuerint Synonyma quæ, Ciceronis nomine ad L. Veturium scripta circumferuntur, difficilis est sane coniectura. Verumenimuero si huiuscemodi a Cicerone literis mandata fuere, uerisimile est, non integra sed præpostera alicuius tenebrionis diligentia contruncata ad nos peruenisse. hoc tamen unũ nobis constat, ea quæ typis excusa sunt, mutilata esse, in quibus multa non suis locis posita sunt, plæraq; etiam immutata. Contulimus enim ea cum uetusto Synonymorum codice, quem nobis Andreas Cossa Patricius Neapolitanus humanus iuxta & eruditus in utraq; lingua, communicauit. Tu interim, candide lector, hanc nostram diligentiam boni consule, dum meliora dare possimus. Vale.

DE IDIOMATIBVS.

DIOMATA QVAE SVNT in sermone nostro innumerabilia quidem debent esse. Ea enim sunt omnia quæ pro nostro more efferimus tantum secuti græcos, Sed ut breuiter dicamus, aut ex generibus nominum fiunt, quæ contra morem græcorũ nos habemus, nam cum dicimus hic honor, ἡ τιμὴ fit, apud *Idiomata quæ*

nos masculini, apud illos fœminini generis. Aut ex uerborum significationibus contrariis, ut luctor παλαίω, hoc enim uerbum apud nos passiue effertur, apud græcos actiue, sic etiam & per cæteras partes orationis idiomatum dissonantia multiplex reperitur. Scire hæc & meminisse debemus, primum quod participium per se fieri non potest, sed ex uerbo denique omne participium eundem casum trahit, quem etiam uerbum ex quo nascitur. ut cum dicimus per accusatiuum, sequor dominum, sic & participia huius uerbi per eundem casum efferuntur, sequens dominum, secuturus dominum, secutus dominum. Sed nomina participialia quæ fiunt ex participiis instantis temporis genitiuum casum recipiunt, semper enim participium instantis temporis etiam nomina fiunt appellatiua, ut amans, seruans, metuens, fidens, egens, sciens, horrens, negligens participia sunt, ut supra diximus. casus recipiunt suorum uerborum, ut amo uxorem, amans uxorem, seruo domum, seruans domum, metuo patrem, metuens patrem. Nomina uero participialia quæ non fiunt ex participio instantis temporis genitiuum admittunt, ut amans amicorum, seruans equi, metuens pericli, metuens deorum, fidens animi, egens peccuniarum, sciens locorum. Pauca hæc nimis casum non recipiunt, ut horrens & talia, prout sententia poscit casum recipiunt, ut negligens sum hac re. Ex præterito item participia nomina fiunt appellatiua; quæ aut secundæ sunt declinationis, aut quartæ. Secundæ, ut præfectus, execratus, lætus, apertus, iussus. Quartæ uero, ut exercitus, uisus. Sed hæc nomina quæ ex præterito tempore participia fiunt, non habent casus nisi secundæ declinationis, pauca ex quinta, quædam genitiuum recipiunt, ut uictus animi, expertus belli, expertus enim bellum per accusatiuum fit participium. uerbum enim huius participii accusatiuum recipit, ut experior bellum, item præfectus prætorii, præfectus cohortis, præfectus urbis, præfectus fabrorum, præfectus autem prætorio per datiuum fit participium, sic & præfectus cohorti, urbi, fabris. uerbum enim huius participii datiuum recipit, ut præficio te prætorio, illum cohortibus. Aliis etiam ita de idiomatibus placuit definire, cum ab omni sermone græco latina lingua pendere uideatur, quædam inueniuntur à licentia ab

antiquis, ut proprietate linguæ latinæ dicta præter consuetudinem græcorum, quæ idiomata appellantur. agnoscuntur hæc ex casibus, nam inuenimus quæ græci per genitiuum casum dicunt hæc per datiuum usurpata, ut parco tibi, & quæ græci per datiuum, hæc a Romanis per genitiuum prolata, ut pudet me amoris. Item cæteros casus alios pro aliis dictos inuenimus. Sunt præterea figuræ quæ consuetudine quidem per alium casum proferuntur ab antiquis hæc diuersæ, ut utor hac re nos dicimus, apud ueteres autem & utor hanc rem dictum est, hæc igitur idiomata multifariam efferuntur, per uerba, per appellatiua, per præpositionem, per aduerbia. Et quidem per uerba sic, oro te, parco tibi. Item per participium, adiuuans illum fecit. Item per appellatiua, dignus sum hac re. Item per præpositionem, supra te, infra te. Item per aduerbia, proxime ciuitatem, digne illo. Omnia hæc participia figuram uerborum suorum sequuntur, ut enim dicimus, curo te, & adiuuo te, sic & curans illum, & adiuuans illum dicitur. Quæ autem pro appellationibus usurpantur, hæc genitiuum casum admittunt, ut amans filii est, egens pecuniarum est. Item omnes appellationes, quæ in or terminantur propagatæ uerbi, eundem genitiuum casum admittunt, ut cupitor sum huius rei. Cæteræ autem appellationes, quæ cum figura dicuntur, hæc genitiuum tantummodo aut ablatiuum recipiunt, quarum plæreque utrosque casus admittunt, ut ignarus sum huius rei, & incertus sum, & si quod tale inuenitur.

Idiomata per quas partes orationis efferantur.

Per ablatiuum autem dignus sum hac re, & si quod aliud simile. Item per utrosque casus diuersum huius rei & hac re, uenit mihi in mentem huius rei, & uenit mihi in mentem hæc res dicitur, & si qua similia.

IDIOMATA GENITIVI CASVS.

¶ Patiens sum laboris.
Venit mihi in mētē huius rei
Tædet me huius hominis.
Miseret me tui.
Misereor tui.
Doleo uicem tui & uicē tuam.
Piget me huius rei.
Similis sum tui.
Pudet me amoris.
Sitio uini
Esurio panis
Pœnitet me muneris.
Amans mei est.
Veri simile.
Iniuriæ me pertæsum est.
Discrucior animi.
Interest illius.
Horum prima & secunda sic efferuntur.
Interest mea, interest tua.
Item refert mea, refert tua.
Et pluraliter refert nostra, uestra, illorum.
Pœnitet huius consilii.
Piget me profectionis.
Tædet me mulierum.
Memini præceptoris.
Reminiscor patris.
Auidus uini.
Diligens matris.
Fastidiosus amicorum.
Curiosus studiorum.
Metuens deorum.
Timens numinis.
Scius artis.
Nescius literarum.
Capax studiorum.
Expertus rei.

IDIOMATA Datiui casus.

¶ Succedo tibi.
Insidior tibi.
Adimo tibi.
Demo tibi.
Præsideo huic urbi.
Vitium tibi duco.
Obiicio tibi.
Impropero tibi.
Exprobro tibi.
Antepono tibi illum.
Maledico tibi.
Abripio tibi.
Præpono te illi.
Antepono muneri amicitiam.
Parco peccanti.
Noceo tibi.
Incommodo tibi.
Officio tibi.
Obsum tibi.
Alienus sum tibi.
Timeo tibi.
Aufero tibi.
Persuadeo tibi.
Ausculto tibi & ausculto.
Prosum tibi.
Detraho tibi.
Medeor tibi.
Represento tibi.

Rependo tibi.
Conuitior tibi.
Blandior tibi.
Adulor tibi.
Prospicio tibi.
Prouideo tibi.
Consulo tibi.
Præsideo tibi.
Imprecor meis.
Præeo tibi.
Cordi mihi est amicus.
Excidit mihi.
Obstrepo illi.
Liquet mihi.
Curæ mihi es.
Vacat mihi.
Moderor illi.
Derogo tibi.
Tempero tibi.
Pręsum puinciç.
Supplico tibi.
Studeo huic rei.
Obrepo illi.
Munera tibi do.
Bona mihi hæc res.
Testimonio est mihi.
Succurrit mihi.
Abstineo illi.
Pignori do.
Sic filiæ doti do.
Euello tibi.
Lito deis.
Subtraho tibi capulum.
Crissat illi.
Non palpor equo.
Vitio rem hanc tibi do.
Oneri tibi sum.
Eripio flammæ.
Commodo hospiti.
Benefico cognato.
Patrocinor patriæ.
Eximo mulieri ornatum.
Præfero patri præceptorem.
Calcem illi duco.
Vitium desidioso uerto.
Præsideo Ciliciæ.
Benedico beneficio.
Præficio militibus.
Præcurro prætori.
Supersedeo discipulo.
Antecellor æmulo.
Commodat mihi has res.
Dono tibi do.
Doti genero do.
Consilio tibi sum.
Nocetur mihi.
Peculor tibi.
Obsum amico tuo.
Eruo tibi oculos.
Heres tibi sum.
Inuidiæ mihi es.
Prospicio tibi.
Testimonium tibi dico.
Ancillor magistro.
Adsentior domino.
Libet mihi.
Geniculo parenti.
Genua tibi aduoluor.
Ornata mihi es.
Adiumento tibi sum.
Argumentum nobis fuit.
Aemula merita mihi fuit
Gaudio mihi fuit.
Damno mihi fuit,
Fraudi mihi fuit.
Noli mihi præire.

Destino mihi.
Euito huic rei.
Indignatur mihi.
Obtrectat duci.
Derogo legi.
Voluptati mihi fuit.
Præcurro illi.
Aemulor tibi.
Mentior tibi.
Præsto omnibus.
Dolor mihi fuit.
Honor mihi fuit hæc res.

IDIOMATA
Accusatiui casus

Ordior hanc rem.
Incipio studium.
Inuado hominem.
Execro illum.
Interpello iudicem.
Tango aurem.
Adiuuo oratorem
Commeio lectū & meio.
Meiere lectum.
Moneo puerum.
Peto domum.
Impetro consulatum.
Increpo peccantem.
Conuenio amicum.
Consulo præceptorem.
Neglgo diuitias.
Sequor exercitum.
Oleo unguentum.
Contemno pecunias.
Recordor speciem.
Impedio legentem.
Decet me dignitas.

Derideo stultum.
Derideo adseclam.
Offendo iudicem.
Alloquor filium.
Cupio honorem.
Calumnior te.
Vsurpo hanc rem.
Sentio beneficium.
Adipiscor laudem.
Experior periculum.
Adorior hominem.
Agredior petitionem.
Ingredior hanc rem.
Adgredior montem.
Audio oratorem.
Excuso te.
Memini hanc rem.
Curo scholam.
Intueor imaginem.
Obliuiscor hanc rem.
Adpeto laudem
Non amplius unam noctem.
Consequor lucrum.
Iuuat me.
Reminiscor factum.
Adeo Consulem.
Concedo tibi munus.
Inuideo ei pulchritudinem.
Admoneo eam hanc rem.
Iubeo illum.
Præpono honorem.
Despicio prætextam.
Repræhendo te.
Impetum in te facio.
Precor deos & a diis.
Accedo ad te.
Corripio te.
Inquieto illum.

Pœnitet me.
Refero ad patrem.
Mereor beneficium & mereo
Nancifcor occafionem.
Conor hanc rem.
Inchoo hanc rem.
Infimulor.
Animaduerto te.
Animaduerto in te.
Vindico te,te defendo.
Vindico in te.
Criminor te.
Interrogo magiftrum.
In gratiam tecum redeo.

IDIOMATA
Ablatiui cafus

¶ Dignus fum laude.
Vaco militia.
Fruor diuitiis.
Satior cibo.
Cædo tibi gloria.
Dignor te munere.
Vtor diuitiis.
Abutor feruo.
Libero te dolore.
Liberor moleftia.
Careo honore.
Quæror tibi de illo.
Coeo cum muliere.
Glorior dignitate.
Plenus fum bonis.
Dono te hac re.
Fungor honore.
Afficior dolore.
Congredior cum illo.
Abftineo me cibo.

Sub illo milito.
Defifto ab hac re.
Communico cum illo.
Potior munere.
Tempero me uino.
Afficio te gaudio.
Fraudo te militia.
Egeo uictu & indigeo.
Lucror tecum.
Abdico me prætura.
Longior illo fum.
Concubo cum muliere.
Fraudo pecunia.
Pro mea mediocritate.
Impleo te uino.
Fretus fum oratore.
Dominor homine.
Onero te oratione.
Antepono fide mea.
Precor à diis & deos.
Iungor tecum amicitia.
Gaudeo gloria.
Auello a te ueftem.
Impertior te hac re.
Ardeo flamma.
Flagro amore.
Accendo te hortatione.
Incenfus amore.
Laboro oratione.
Laboro propofito.
Deficio hac re.
Lætor uictoria.
Nitor pudicitia.
Induo te armis.
Induor uefte.
Fraudor honore.
Poftulor à iudice.
Priuo te hac re.

Imbuor hac re.
Diuellor a te.
Egredior domo.
Exepto munere,
Alienus sum a crimine.
Pugno cum homine.
Loquor cum oratore.
Conuenit mihi tecum.
Venio tecum.
Pignor amicum hospitio.
Satio populum tritico.
Saturo exercitum commeatu.
Onero seruum lignis.
In gratiam tecum redeo.
Abdico filium domo.
Abstineo pulpamento.
Desisto tua consuetudine.
Accendo amicum pulchritudine mea.
Vro amicum superbia mea.
Laboro spe mea.
Imbuo malum malis.
Digredior monte.
Contentus sum uno nummo.
Orbo uxorem dote.
Sermocinor tecum.
Interdico ignominioso foro.
Excidi patrimonio.
Confligo tecum.
Caueo mihi a te.
Glorior te.

GENITIVI ET Datiui Casus.

Similis sum tui & tibi moribus.
Auello senis & seni canos.
Auello iuuenis & iuueni barbā
Frango serui & seruo caput.
Rūpo periuri & piuro caput.
Eruo mēdacis & mēdaci oculos
Vicinus sum illius & illi.
Fidelis sum amici & amico.
Et cætera si qua sunt similia.

GENITIVI ET ACcusatiui Casus.

Doleo uicem tui & tuam.
Discrutior animi & animum.
Memini honoris & honorem.
Admoneo illum cædis & cędē.
Obliuiscor amicitię & amicitiā

GENITIVI ET ABlatiui casus.

Expers est causæ & causa; quæro causam.
Expers sum fundi & fundo, non habeo fundum.
Plenus cibi & cibo.
Impleo sacculum argenti & argento.
Egeo uictus & uictu & īdigeo.
Potior fructus & fructu.
Maximi nominis sum & maximo nomine, idest, nobilissimus sum.

DATIVI ET ACcusatiui casus.

Adsedeo prætori & prætorem.

Adulor præceptori & præceptorem.
Accedo tibi & te, eadem tecum sentio.
Quid tibi & quid te futurū est
Obtrecto mulieri & mulierē.
Inludo uano & uanum.
Præsto inopi & inopem.
Medeor amanti & amantem.
Prospicio tibi & te.
Prouideo tibi & te.
Decet mihi & me penula.
Timeo tibi sortem ne eueniat tibi & timeo te.
Studeo græcas literas & gręcis.
Incanto tibi & te.
Conduco tibi & te.
Tempero tibi & te.
Faueo tibi & faueo te.

DATIVI ET ABlatiui casus.

¶ Detraho tibi & te.
Vaco militiæ illius & militia, idest non milito.
Loquor tibi & tecum.
Contendo tibi.
Certo tibi & tecum.
Opto diis & a diis.

ACCVSATIVI ET Ablatiui casus.

¶ Vtor pane & panem.
Abutor miseris & miseros.
Fungor officio & officium.
Dominor i ciuitate & ciuitatē.
Communicor tecum mensa & mensam.
Annitor hac re & hanc rem.
Olet unguento & unguētum & redoleo.
Inuideo condiscipulo libris & & librum.
Præcor Iouem & a Ioue.
Cedo mulieri palmā & palma.
Imbulo puerum rubrica & rubricam.
Caueo me & caueo mihi abs te.
Clanculū fecit patrē & patre.
Deprecor inimicū & inimico.
Puteo stercus & stercore.

¶ Item sunt idiomata nomina quæ per genera efferuntur diuersa, idest, apud græcos alterius sunt generis, & alterius apud latinos, quæ sunt satis pauca, & per alphabeti ordinem digesta, quæ nos quasi nō necessaria nam prætermisisse lector agnoscet, sed in alio loco quo digesta sunt ordine a nobis transcripta reperio.

¶ Quinti & ultimi Libri Finis.

IMPRESSVM EST HOC CHARISII DE GRAMMATICA OPVS NEAPOLI APVD IOANNEM SVLSBACCHIVM HAGENOVENSEM GERMANVM, ANNO AB ORBE REDEMPTO, M. D. XXXII. XI. KALEND. FEBR. REGNANTE AVGVSTISSIMO CAESARE KAROLO EIVS NOMINIS QVINTO.

CVM PRIVILEGIIS CAESARIS ET PONT. MAX.

Index

INDEX RERVM

ET VERBORVM COPIOSISS. PER ORDINEM ALPHABETI.

Pius

FINIS.

REGISTRVM

❀ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V. Omnes sunt Terniones, præter V Duernionem.

Neapoli ex officina Ioannis Sulsbacchij Hagenouensis Germani, Anno M.D XXXII.

ERRATA.

Fol 1. pagina 1. uer. 15. lege hæ. fol. 4. pag. a. uer. 14. lege in a. fol. 7. pag. a. uer. 26. lege crux. fol. 8. b. uersu 9. leg. ὑποζυγίου. fol. 9. a. uer. 3. leg. κιττάβω. ibid. uer. 6. leg. ὄζος. fol. 11. a. uer. 2. lege eundem. uer. 8. lege sequimur. fol. 15. a. uer. 1. lege si qs dicat. ibidem uer. 21. lege polusyllaborumq;. fol. 25. a. uer. 13. lege multi putãt. & uer. 23. lege eum galere ursi dixit. uer. 36. tiuus lege aluus. uer. 37. lege scelus. ibid. lege turpi. ibid. b. uer. 6. leg. sincere dici fol. 31. b. uer. 6 lege stabulo frenos audire. fol. 33. a. uer. 24. lege sine n. fol. 34. a. uer. 13. lege clatator. fol. 39. a. uer. 6. lege arutæ neq;. fol. 40. a. uer. 1. leg. iura. fol. 48. a. uer. 36. lege in tusu. fol. 54. a. uer. 9. leg. esse uocatiuus. fol. 55. a. uer. 18. leg. meus tuus. ibid. b. uer. 1. lege obiectamenta. fol. 65. b. uer. 18. lege ut doctus docte. fol. 66. uer. ultimo. lege in eãdẽ literã. fol. 68. b. lege finiantur. fol. 69. a. uer. 22. lege intra infra stat. fol. 71. uer. 36. lege cõmodo eiusmodi dictionis. fol. 80. b. uer. 28. lege alii dicũt cum. fol. 89. a. uer. 12. deest pendeo. uer. 13. Spondes lege spondeo. uer. 16. lege in tertio. uer. 36 pluo pluis fluo fluis. fol. 91. a. uer. 26. le. scribor. fol. 92. a. uer. 2. le. addito. pag. b. uer. 1. lege hoc uerbũ o. fol. 94. b. uer. 29. lege imperatiuo instanti potes. fol. 96. b. uer. 14. transmutatione, adde immutatione. fol. 100. a. uer. 35. lege tris notus.

